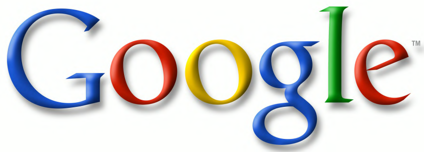
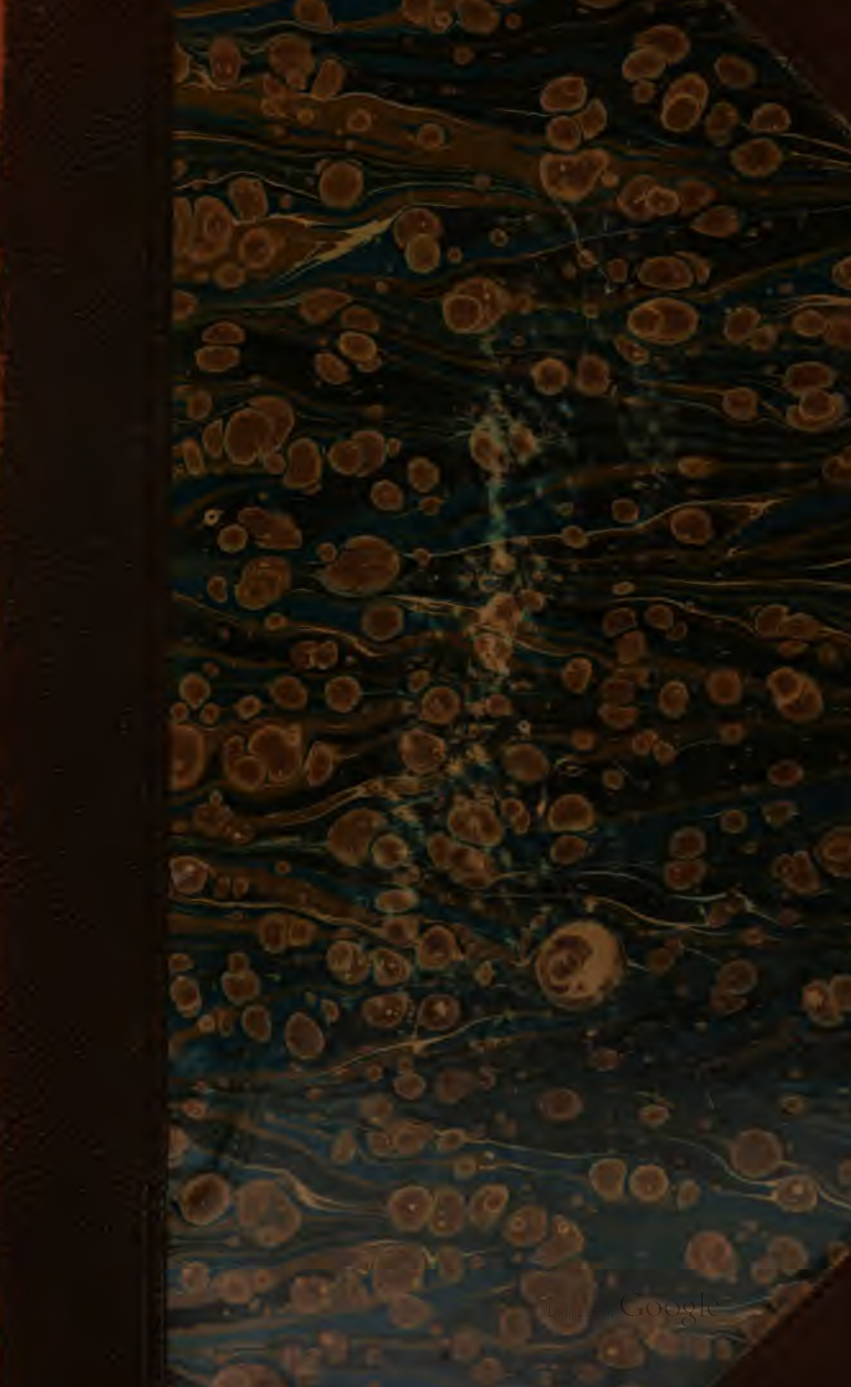

ARTEM
NON
ODIT
NISI
IGNA
RUS.
Nils Personne.

VE
RI
TAS

KONUNG GUSTAF III:s

EFTERLEMNADE

OCH

FEMTIO ÅR EFTER HANS DÖD ÖPPNADE

PAPPER.

ÖFVERSIKT, UTDRAG OCH JEMNFÖRELSE

AF

E. G. GEIJER.

TREDJE DELENS
FÖRRA AFDELNING.

Upsala 1844.
WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

HISTORISKA DRAG

UR

KONUNG GUSTAF III:s

EFTERLEMNADE PAPPER.

TREDJE DELENS

FÖRRA AFDELNING.

Enkedrottning Lovisa Ulrika hade dött d. 16 Juli 1782. "Hon upphörde ej intill dödsstunden", — säger Elis Schröderheim[1]), — "att imponera såsom mor på sin sons känslor, såsom drottning på hans opinion. Rupturen år 1778 friade honom från tvånget af hennes umgänge och pretentioner; men det ökades i många andra afseenden. Han saknade henne ofta. Hans själ led verkligen."

För att göra sig ett begrepp om, huru djupt detta lidande stundom kändes, och var förenadt med Konungens hela ställning, måste man läsa Schröderheims berättelse om sina ensliga samtal med Konungen dagen innan den späde Hertigen af Småland dog. Denne arffurste, som var född den 25 Aug. 1782, insjuknade dödligt d. 18 Mars 1783. Den 17 Mars hade äfven Kronprinsen sjuknat. Konungen anmärkte att det var årsdagen af rupturen med hans mor. Han sågs mer än en gång brista i tårar och syntes vara utom sig. För Mars månad, hvilken en spådom hade framställt såsom tidpunkten för ett honom öfverhängande olycksöde, hyste han alltid fruktan. Nu, stående framför Carl Stuars porträtt, önskade han sig hellre denne

1) Anteckningar till Konung Gustaf III:s Historia.

Konungs död, än att falla för en Ravaillac eller Damiens. — Kronprinsen tillfrisknade snart. Hans bror Hertig Carl Gustaf dog d. 23 Mars om morgonen.

Så mästare Konungen var öfver sig sjelf, funnos likväl sådane ögonblick, då han öfverväldigades af en djup inre oro och af de dystraste föreställningar. Han sökte en motvigt deremot i förströelser, omvexlande med de vågsammaste planer och företag.

Såsom regent började redan för honom de förlägenheter, åt hvilkas verkliga orsak han olyckligtvis egnade allt för liten uppmärksamhet.

Den 20 Dec. 1782 skrifver StatsSekreteraren Baron Liljencrantz till Konungen: "Eders Maj:ts StatsKontor, som nu är sysselsatt med att samla materialier till ett förslag öfver nästkommande års inkomster och utgifter, hade önskat att spara E. M. den obehagliga känsla, som denna förskräckande tafla måste ingifva. Men som det å ena sidan bör intressera E. M. mer än någon att känna verkliga tillståndet af dess affärer, och det å den andra är en tröst för trogna tjenare att fly till sin herre, då de finna sig i bekymmer; så har jag trott mig genom hosfogade lilla uppsats, som jag tager mig friheten att lägga under E. M:s ögon, böra styrka, att detta bekymmer ej är utan grund, och att skäl äfven finnes att frukta, det E. M:s finanser skola blifva ohjelpliga, om ej snart jemnvigten emellan utgifter och inkomster återställes. Detta rikes ringa folkmängd, dess belägenhet i en vrå af verlden, dess invånares föga utvecklade industri och krafter och sjelfva regeringsformen tillåta ej att utsträcka kronans

inkomster utöfver vissa gränser. Emellertid fordrar ett vidsträckt försvarsverk omätliga och visserligen äfven oundgängliga kostnader. Det har lyckats mig hittills, under E. M:s höga regering, att genom krediten fylla bristerna, i förväntan att Statsverkets gamla sår hunne läkas af sig sjelfva, och naturliga inkomstkällor träda i stället för de provisionella medlen. Men krediten, som i grunden är ett palliatif, har sina gränser. Den är svår nog att grunda och bibehålla, men lätt att förstöra. Allt beror af opinionen; och den kan ej vara till favör af en kassa, hvars betalningar måste manquera den ena dagen efter den andra. Sådant är det verkliga tillståndet af E. M:s finanser. Det är ganska öfverflödigt att visa en så upplyst monark, att följderna af finansernas oreda kunna blifva högst olycksbringande i en stat så beskaffad som denna. E. M:s vishet och vidsträckta blick känner förut allt hvad jag i detta ämne ännu skulle vilja säga. Men mitt samvete och mitt nit för en konungs väl, åt hvars tjenst jag uppoffrat mitt lif och allt hvad jag har kärast, tillåta mig ej att dölja en oro, som snart skulle bringa mig i grafven, om jag ej hoppades se lugnare tider."

En promemoria af följande innehåll var denna skrifvelse bifogad: "Sedan StatsKontoret nu ihopsamlat alla möjliga utvägar till att betala innevarande års 4:de Quartalsutgifter, och till den ändan så blottat den allmänna Statskassan, att för denna stund knappt 100 Rdr deruti finnes i behåll, hafva tillgångarne likväl ej längre hunnit stoppa behofven, än att, utom en stor mängd

smärre utgiftsposter, följande på innevarande års stat anslagne utgifter ännu äro obesörjde, nemligen: 1:o På E. M:s 4:de Quartal en återstod af spec. Rdr 12,750. 2:o På örlogsflottans Extraordinarie stat till General-Amiralens disposition 86,557. 3:o Till beklädnadsstaten för åren 1781 och 1782 63,000. 4:o Till amunitions-staten 32,000. 5:o Till CommerceCollegium i afräkning på dess ansenliga innestående fordran å manufakturfonden, en specielt requirerad summa, ämnad till Bankens förnöjande för upplupne intressen å Diskontfonden etc. 20,748. Summa Rdr 215,055. Dessutom häftar StatsKontoret för tagne förskotter af Riksgäldsfonden, så väl till sjöutrustning, som till fullgörande af andre Statsverkets anbefallde utgifter, till en summa af vid pass 400,000 Rdr, hvarå nu, i fall tillgång gåfves, nödvändigt hade bort göras en ansenlig afbetalning. Den för innevarande år i staten anslagna summa till extra utgifter, är ej allenast till fullo åtgången, utan ock derutöfver anticipationsvis anlitad. — Sådana brister visa sig nu redan, oaktadt ingen af de extraordinarie resourcer, som jag vid sista stats-regleringen hade den nåden att föreslå till någon fyllnad i de bristande tillgångarna, hafva uteblifvit, utan StatsKontoret verkligen till godo kommit med vid pass 17 tunnor guld." . . . .

Under sådana omständigheter blef förnyelsen af subsidiekonventionen med Frankrike af så mycken större vigt[1]). Konungen uppdrog denna underhandling åt

1) Jfr II Delen sid. 229.

sin Ambassadör i Paris Grefve Creutz, med det samma som för honom tillkännagafs hans nya bestämmelse hemma såsom Konungens Förste Minister. Det var början till en förändring, som snart skulle omfatta alla grenar af styrelsen, och bilda en ny, af Konungen ensam beroende, och i många afseenden hemlig, regering. Man ser nya män och nya åtgärder. Äfven den hittills oumbärlige Liljencrantz skulle småningom aflägsnas, och hade ej mer förtroende af de penningesummors användning, hvilka han måste anskaffa.

Till Grefve Creutz skrifver Konungen d. 5 Februari 1783, vid första underrättelsen, att Amerikanska kriget närmade sig till sitt slut. — "Nyheten om fredspreliminärernes undertecknande [1]), som jag i går erhöll öfver Holland, kommer tillika att innan kort medföra en förändring i det inre af min ministère, hvarom jag anser nödigt att underrätta eder. Grefve (Ulrik) Scheffer har sedan flera år enständigt anhållit om sitt afsked. Hans eget helsotillstånd, och i synnerhet hans hustrus [2]) nästan oupphörliga sjuklighet, ha varit de skäl, hvilka han inför mig gjort gällande. Jag har alltid satt mig emot denna hans önskan, och ni kan lätt döma, att en vänskap, grundad på den mest förtjenta högaktning och det oinskränktaste för-

1) Freden i Versailles, som d. 3 Sept. 1783 slutade Amerikanska kriget, föregicks af fredspreliminärernas afslutande med Förenta Staterna d. 30 Nov. 1782, med Frankrike och Spanien d. 20 Jan. 1783.

2) Grefvinnan Christina Piper, enka efter Grefve Erik Brahe.

troende, äro känslor som borde förmå mig att göra det lifligaste motstånd. Slutligen då han i våras återkom till samma yrkande öfverenskom jag med honom, att han skulle invänta freden, att denna skulle bli den epok, då jag såge mig nödgad att gifva efter för hans åstundan, men att det blefve nödvändigt för honom, att ännu ett år efter fredsslutet stadna qvar i embetet, för att deri införa sin efterträdare och inviga honom i de ärender, hvilka jag honom anförtrott. I dag har han skrifvit mig till och uppmanat mig att hålla mitt ord. Gikten, som hos honom satt sig i fötterna och en fluss, som i dag hållit mig vid sängen, hafva hindrat oss att se hvarandra. Jag tänker emellertid ej så lätt ge vika; men jag har allt skäl att frukta, och är öfvertygad, att jag ej skall lyckas. Derföre skyndar jag att begagna mig af den kurir, som jag nu sänder er i anledning af Amerikanska traktaten, för att prevenera er det jag ämnar åt eder Grefve Ulrik Scheffers plats, och att, om jag ej lyckas att qvarhålla honom, ni inom kort tid får ordres att återkomma. Åtskilliga arrangementer i afseende på denna förändring, hvilka jag nu ej har tid att för eder detaljera, förbinda mig att ej declarera eder nomination före eder hitkomst. Men ni kan likväl för det närvarande göra Grefve Vergennes förtroende deraf. Jag har emellertid ansett nödigt för edra egna affärer att underrätta eder i tid om en så stor flyttning, som den, hvarigenom ni kommer att lemna Paris. Jag ber er derföre vara beredd på eder afresa. Såsom pretext kan ni anföra

nödvändigheten af er reception såsom Riddare och Commendör af mina orden d. 28 nästkommande April[1]). Jag vill ock säga er att jag redan nämnt eder efterträdare, och att det blir en Ambassadör. Den person, som jag kommer att skicka är redan derom underrättad, och har emottagit mitt skriftliga löfte. Hvad Stael angår, så blir jag vid mitt ord. Om han gifter sig med Mademoiselle Necker, skall han blifva min Ministre plenipotentiair [2]). Jag ber er före er afresa göra er försäkrad om förnyelsen af subsidietraktaten, som löper till ända med nästa år 1784; och det lär blifva lättare för er än för er efterträdare att utverka detta, i det ögonblick, då ni lemnar Ambassaden för att blifva PremierMinister. Kan ni genom edert inflytande öka summan, så vore det så mycket bättre. Se der, min k. Grefve, en oväntad nyhet; men ni hade bort sedan lång tid tillbaka tillräckligt känna min vänskap och mitt förtroende för att förmoda er ämnad till Grefve Scheffers efterträdare. Jag vet att det för er skall blifva en stor uppoffring att qvittera Paris för att återkomma till ett land, der ni ej varit på 20 år. Men jag ber eder betänka, att detta land är edert fädernesland, och att hvarje medborgare är skyldig sig

---

1) Grefve Creutz var dertill nämnd redan d. 27 Nov. 1780, och hade d. 1 Sept. 1782 fått Konungens öppna bref att vara en af Rikets Herrar.

2) Baron Stael var Holstein, för hvilken Franska Hofvet, och i synnerhet Drottning Maria Antoinette interesserade sig, segrade också öfver alla medtäflare, och blef Grefve Creutz's efterträdare, först såsom Chargé d'affaires, sedan såsom Ambassadör. Det nämnda giftermålet skedde, i följe af denna befodran.

sjelf till dess tjenst. Hvad mig angår, så skall jag blifva glad, att återse eder, och att finna mig lättad i affairernas börda af en Minister med eder skicklighet."

Ambassadören var så mycket tacksammare, som Konungen ännu en gång betalde hans skulder. Han skrifver d. 1 Mars 1783: "Jag ser med glädje att E. M. befaller mig innan min afresa begära försäkran om subsidiernas förnyelse. Af den nära föreningen emellan E. M. och detta hof beror i yttre afseende styrkan och lyckan af E. M:s regering. Jag vill ej för E. M. dölja, att negotiationen torde bli svår nog. De bägge sista kampagnerna, och Hr de Fleury's mindre lyckliga administration, har förstört krediten och uttömt den kungliga skattkammaren. En tillvext i skuld af mer än en milliard, Konungens sparsamhet och Ministrarnas behof att hushålla skola lägga hinder i vägen. Men den vänskap, som Konungen i Frankrike hyser för E. M. och, om jag vågar tillägga, den, som förenar Grefve Vergennes med mig, derjemte den vigt, som min nya ställning gifver betaga mig ej allt hopp om framgång . . . . Den tafla jag bilägger af mina skulder skall synas i sanning förskräckande. Men E. M:s befallning och min nya bestämmelse fordra att jag ingen ting döljer. Lyckas det mig att erhålla en fullständig förnyelse af subsidierna, skall jag derigenom hafva gjort E. M. och Staten någon tjenst, och kan emottaga betalningen af mina skulder utan förebråelse. Är jag nog olycklig att förfela ändamålet vore det ett brott att inleda E. M. i en så stor uppoffring af folkets tillgångar för att godtgöra mina förvillelser. E. M:s

rättvisa fordrar då att jag ensam må bli offret. Jag skall underkasta mig att vara olycklig; men jag skall ej vara brottslig."

Negotiationen lyckades. Den sednast år 1778 afslutade subsidie-konventionen, som med året 1784 lopp till ända, förnyades d. 3 Maj 1783 på ännu fyra år till 1789 års slut; under hvilken tid Frankrike till Sverige skulle betala samma belopp af en och en half million Livres årligen. Denna konvention, liksom den föregående, hölls hemlig. En månad förut, eller d. 3 April, hade en Handelstraktat på femton år, emellan Sverige och de tretton Förenta Staterna af Norra Amerika, blifvit afslutad af Grefve Creutz och Amerikanska Sändebudet Franklin i Paris.

Den 11 Maj 1783 skrifver Drottningen i Frankrike till Konung Gustaf III: "Grefve Creutz medtager, då han lemnar Frankrike alla de personers saknad, hvilka hafva haft tillfälle att lära känna honom. Jag iakttager tillfället af hans bortresa för att betyga E. M. min erkänsla för det afseende E. M. fästat på min recommendation af M:r de Stael. Jag hoppas att hans uppförande skall rättfärdiga detta val till bägge hofvens nöje. E. M. bör ej vara okunnig om, att i det nu lyckligen slutade kriget de Svenske Officerarne hafva synnerligen utmärkt sig. Jag har fägnat mig af hela mitt hjerta öfver det offentliga beröm, Konungen egnat åt deras uppförande." —

Med Lovisa Ulrikas död och Grefve Ulrik Scheffers nedläggande af sina embeten framträder allt tyd-

ligare karakteren af den **nya** epok af Gustaf III:s regering, i hvilken vi redan inträdt. Den man, som vi vid sjelfva början af denna förändring först mötte i Konungens omgifning, må ock skildra den afgående Ministern. Hans lätta, och här alldeles ej partiska, penna kan dock i denna skildring ej dölja den aktning, som föremålet ingaf. "Grefve Ulrik Scheffers bortgång" — heter det i Elis Schröderheims anteckningar — "var en verklig förlust; mindre för hans egenskaper, än för hans välde öfver Konungen och hans consideration i Europa. Han var född med ett godt naturligt vett. Det hade ej blifvit synnerligen uppodladt genom studier, men så mycket mer i stora verlden. Han var en stor egoist, kall för hela menskligheten; i fullkomkomlig motsats med sin bror [1]): hade mycken slughet och den aldralyckligaste simplicitet i umgänget, i affärer, i tal och skrift: mycket arbetsam; beständig i sin tillgifvenhet för Konungen, Enkedrottningens afsvurne fiende: på afstånd det öfriga hofvets ödmjuke tjenare. Vid 1751 års Riksdag hade han talat på Riddarhuset. Brodrens anseende beredde honom Ambassaden till Frankrike. Konungen hade från yngre åren vänt sig att akta honom, och denna aktning öktes genom hans nära liaison med Fransyska Ministèren, och den estime Ryska Kejsarinnan visade honom. Han hade uppgjort första planen till den armerade neutraliteten. Både Konungen och Kejsarinnan ville tillegna sig äran deraf. Redan 1781, då han ville qvittera,

---

1) Grefve Carl Fredrik Scheffer.

hade Kejsarinnan obligerat honom att dröja till freden (1783). — Så stora titlar kunde ej annat än vara betydande, men tillika besvärliga. Hans ideer måste följas, hvars depecher kunde ej corrigeras och i hans ämnen kunde man ej gå honom förbi. För Cancelliet var han en svår chef. Före hans tid hade Presidents-Contoret varit en plantskola för rikets viggigaste ämbeten. Det började under hans tid luta till ett förfall, som sedan fullbordats. Han degouterade Grefve Oxenstjerna[1]) och gjorde äfven de flesta öfriga ledsne. Jacob Engeström[2]) och Ulric Franc[3]) stodo bäst. Deras heliga vördnad för alla diplomatiska sopor, deras soumission, deras ständiga närvarelse gåfvo dem stora förtjenster i hans ögon. Han var alla postdagar om eftermiddagen i Cancelliet, men reste hem alltid kl. 8, för att sjelf bädda åt sin grefvinna, för hvars person och knähundar han hyste den största vördnad. Han var god ekonom för sig sjelf, och hade äfven den förtjensten att vara det för staten och det allmänna. Med ett ord, han var mer nyttig än behagelig, och vid hans död brast en stor hållhake. Konungen sjelf fick fria händer och regeringssjuka projekter större ut-

---

1) Jfr II Del. s. 127.

2) CancelliRåd. Dömd från tjensten och till tre års fästning för delaktighet i konungamordet 1792. Död 1802.

3) Ulric Gustaf Franc, då KabinettsSekreterare. Stats-Sekreterare 1787. Chef för Utrikes departementet 1789. ÖfverPostDirektör 1791. Entledigad från sin befattning med utrikes ärenderna 1792. Afsatt för delaktighet i Armfeltska sammansvärjningen 1794. Åter ÖfverPostDirektör 1797. Tog afsked 1809. Död 1811.

rymme. — Här en anmärkning! — De Herrar, hvilka från början af 50-talet spelte roler, Grefvarne Scheffer, Axel Fersen, och med honom RiksRådet Carl Sparre och Grefve Höpken, voro aldrig vänner, tvärtom uppenbart brouillerade; men till evig heder för deras minnen får ej glömmas, att kärleken till fäderneslandet alltid förenade dem i rikets angelägenheter"[1]).

Vi meddela innehållet af det bref[2]), med hvilket RiksRådet Grefve Ulrik Scheffer till Konungen insände sin afskedsansökning:

"Herre, nu låter Du din tjenare fara i frid! — Så sade Simeon: så säger jag till E. M. i anledning af den ansökning, som jag har äran att bifoga. Jag skulle vara den otacksammaste af menniskor, om jag kunde ett ögnablick förlora minnet af den godhet, i synnerhet af det förtroende, hvarmed E. M. har mig hedrat. Det är mig dyrbarare än alla verldens skatter. Men det är ej min tacksamhet, som jag bör rådfråga, det det är E. M:s och Dess angelägenheters bästa, som för mig gör till en lag det enda steg, som återstår mig att taga. Jag har sett den ålder komma, som försvagar kropp och själ. Bräckligheter

1) Detta gäller äfven om Grefvarne Axel Fersen och Ulrik Scheffer, om hvilkas ömsesidiga antipathi Konungens egna yttrande (II. Del. s. 166) af oss äro anförda. Den 16 April 1784 skrifver Schröderheim till Konungen: "Grefve Axel Fersen hedrade mig förledne gårdag med ett långt besök. Hans kritik öfver spanmåls-direktionen, hans panegyrik öfver RiksRådet Ulrik Scheffer gömmer jag, som Maria, i mitt hjerta. En muntlig berättelse derom torde roa E. M. ett ögonblick men skriftligen blefve den för vidlyftig."

2) Det är på Fransyska och odateradt.

hafva åtföljt den. Min bana nalkas sitt slut, och jag ser det komma utan fruktan. Men jag kan ej uthärda den tanka att se E. M:s tjenst löpa fara i min hand. Några ögonblicks ro för mig sjelf voro ej heller för mycket. En epok är genomgången, som skall blifva märkvärdig i E. M:s häfder. Friden är gjord, eller i det närmaste gjord. Men man vet ej, om den storm, som reser sig från Öster, kan stillas. Bryter den ut, så skall den blifva så mycket förskräckligare, som den småningom skall utbreda sig öfver Europa. E. M. skall kanhända behöfva hela vidden af sitt snille att afhålla den från gränsorna af E. M:s länder. E. M. skall ock behöfva ett högst uppmärksamt öga, en högst skicklig hand, att befordra sina afsikter. Utvälj, jag ber E. M. derom, en sådan person, och tillåt mig återgå till mitt intet. Jag skall bedja Gud för E. M. och för hela dess hus, och ej äga någon lifligare önskan, än att alla E. M:s företag må krönas med framgång och ära."

Den storm, för hvilken den gamle Ministern drog sig tillbaka, uppsteg i Kejsarinnan Catharina II:s allt mer sig utvecklande planer på Turkiska riket. Österrike under Kejsar Joseph II närmade sig allt mer till Catharina II [1]). Stora förestående förändringar i Östern syntes hota hela Europas lugn. — Förgäfves hade Frankrike genom sin bemedling sökt bibehålla den år 1774 emellan Ryssland och Turkarna slutna freden.

---

1) De hade haft personliga möten i Mohilew och Petersburg 1780.

Alla eftergifter ledde blott till stegrade fordringar. Man hade sett Polen delas. Snart taltes äfven om att skifta det Turkiska väldet i Europa. Sådana våldsamma, godtyckliga omflyttningar af vigterna i det gamla Europeiska systemets vågskålar utmärkte i synnerhet Kabinetts-politikens sista tider, sedan Förstarne sjelfve hade tagit den i sina händer, och på personliga möten afgjorde länders och folkslags öden. Det var redan en revolutionär rörelse i politiken, som utgick från thronerna. Att den emot sig skulle framkalla en annan hos folken fruktade ännu ingen. För stora ärelystnader hade detta politiska vågspel stora retelser. — Skulle man kunna hoppas, att Gustaf III under sådana utsikter skulle förmå sig att sitta stilla? Det var tydligen Ministerns önskan. Det var ej Konungens. Hans brinnande inbillningskraft var, för lycka eller olycka, ständigt i den oroligaste verksamhet. Man ser honom omgås med de djerfvaste förslag, och resa kring Europa för att för dem få ett fäste. Att i de omhvälfningar, som tycktes förestå, vinna något för sig sjelf, kunde redan synas en loflig och förlåtlig önskan. Men blotta försöket att förvärfva en större yttre makt lönade mödan, genom de fördelar det erböd i afseende på den inre regeringsmakten. För de stora politiska och krigiska planerna måste allt annat vika, och funnos ännu obeqväma skrankor i Regeringsform och Ständer, de måste för dessa högre ändamål försvinna.

Den 8 April 1783 utfärdades det Ryska manifestet, som kungjorde, att den Tartariska Kanens besittningar, nemligen Krim, med ön Taman och Ku-

han, som 1774 i den sista Turkiska freden hade blifvit förklarade för sjelfständiga och undandragna Turkarnas skydd, nu voro med Ryska riket införlifvade. Porten rustade sig, en Rysk armée samlade sig i Ukraine, en Österrikisk kordon drogs vid Turkiska gränsen. Kejsar Joseph II, som hade planer på Moldau och Wallachiet, förklarade för Fransyska hofvet, att han ämnade understödja Kejsarinnan, sin allierade, med 120,000 man [1]): Frankrike utrustade till Portens beskydd en flotta i Toulon för att hindra den Ryska flottan att inlöpa i medelhafvet.

Vid samma tid ser man Gustaf III sysselsatt med hemliga beredelser till ett anfall på Danmark och Norrige, hvars utförande, under då varande omständigheter, han hoppades att Catharina II ej skulle motsätta sig. Öfverste Toll, som nu hade hans hela förtroende, skickades i anledning deraf med hemliga uppdrag till Carlskrona.

Rikets flotta hade alltid varit ett föremål för Gustaf III:s synnerliga uppmärksamhet. På dess iståndsättande användes till en stor del de Franska subsidierna. Konungen, missnöjd med amiralitets-kollegii förvaltning, hade 1776 flyttat det från Carlskrona till Stockholm, och inskränkte ännu mer dess verksamhet genom det år 1780 inrättade GeneralAmirals-embetet [2]). Det

1) Flassan VII. 397.

2) Konungens skrifvelse om GeneralAmirals-embetets inrättande låna vi af Gyllengranats Sveriges Sjökrigshistoria i sammandrag II Del s. 179: "Då Vi måst erfara, att oaktadt stora penningesummor tid efter annan med Vår och Rikets dryga känning blifvit använde å Vår Örlogsflottas iståndsättande, densamma likväl icke hunnit bringas till den fullkom-

uppdrogs åt den man, under hvars ledning gamla Grefve Ehrensvärds skapelse af Skärgårdsflottan hade fortgått, nemligen åt då varande GeneralMajoren och Chefen för denna flotta Henrik af Trolle, och till hvars biträde förordnades den store skeppsbyggmästare Öfverste Chapman. I verksamhet, skicklighet, drift och oegennytta kunde

lighet, som Vi i jemförelse af de derå använde kostnader haft skäl att vänta, så hafva vi eftersinnat, huruledes orsaken dertill måste ligga uti saknaden af en jemn Öfverstyrelse, hvarå hvarje verks styrka och tillvext hufvudsakligen beror, och enär Vi derjemte uti Rikets historia eftersökt, hvad utvägar fordom varit nyttjade till Svenska Örlogsflottans uppkomst, hafva Vi ej funnit någon tjenligare än den, hvaraf Vår företrädare Högstsalig Konung Carl XI i lika belägenhet och i lika afsigt sig betjente, då han satte hela verket under en General-Amirals vård och styrelse. Ett så värdigt efterdöme hafve Vi nu äfven följt, och i Nåder godt funnit upplifva minnet af denna visa författning, samt tillsätta och förordna en General-Amiral, hvars göromål J af Vår för honom bifogade instruktion hafva att inhämta. Till detta embete hafve Vi i Nåder utnämnt General-Majoren och Chefen för Vår Arméens-flotta samt Kommendören med Stora Korset af Vår Svärds-Orden Hindrick af Trolle i anseende till den kunskap i dessa ärenden han ådagalagt genom det betänkande och projekt, som uti Vår tillförordnade Cert-Kommission till Vår sjömakts iståndsättande af honom blifvit författadt, och hvars verkställande Vi ansett honom bäst kunna utföra. Öfverste Chapman må gå honom till handa med allt det biträde på honom ankomma kan, och blifva frikallade från Kollegii öfverläggningar, så ofta han finner sjelf sig dem ej kunna bestrida. General-Amiralen bör till den 16 nästkommande Augusti vara i Carlskrona" (den 6 Juni 1780).

Den instruktion, som för General-Amiralen utfärdades, innehöll hufvudsakligen, att han ensam skulle vara Kgl. Maj:t ansvarig för Örlogsflottans bestånd och förkofran, så i anseende till materialer som personalen, jemte hushållningen i fred och under krig. Endast Nya Dockebyggnaden och Kadettkorpsen blefvo för hans Öfverbefäl undantagne.

den nye Chefen svårligen öfverträffas. För politiken var han främmande, och önskade vara det, äfven sedan han af Konungen deri indrogs.

Öfverste Toll medförde ifrån Konungen följande bref: "Ulriksdal d. 15 Maj 1783. Ädle och Välbördige General-Amiral och Commendeur af Svärdsordens stora kors, af Trolle! Åt Öfverste Toll har jag uppdragit, att till GeneralAmiralen anförtro de stora projekter, hvarmed jag omgås; och som komma så mycket än på General-Amiralens biträde. Jag har uppfattat dem ur den ställning, som Europa nu befinner sig uti, i synnerhet vår nord, sedan Turkiska kriget nu synes oundvikligt, om det ej redan är börjadt; men dessa förehafvanden äro af en natur, att ej gerna kunna anförtros åt papperet, innan sista handen lägges vid deras fastställande, och det kommer mycket an på de underrättelser Öfverste Toll har befallning att begära af GeneralAmiralen. Det är nu elfva år sedan jag med eder tillhjelp började det stora verk, som ändrade hela rikets skick [1]), och nu börjar jag ett äfven så stort, som kan ändra nordens hela utseende. Det tyckes som Försynen, som på så besynnerligt sätt fört mig vid handen och bibehållit freden, under alla de moln, som tycktes den vilja störa, det tyckes som Försynen, säger jag, velat reservera åt Er och Tollen, att alltid med mig gå samma väg, och

---

1) GeneralAmiralen af Trolle befann sig vid Revolutionens utbrott år 1772 såsom ÖfversteLieutenant på Sveaborg; hvarest han likväl ej synes ha rätt väl stämt öfver ens med Baron Sprengtporten.

hjelpa till de stora föremål, som lända till rikets ära och våra namns odödlighet. Jag behöfver ej mera säga åt en man, begåfvad med så mycken insikt, och som förenar dermed en bepröfvad tillgifvenhet för mig och fäderneslandet. Jag väntar med otålighet edra råd, edra upplysningar öfver hvad jag begär att veta, och edra tankar om sjelfva saken. De skola decidera mig, och så snart de komma mig till handa, skall jag börja att med allvar arbeta på mitt verk. Jag befaller för öfrigt eder Gud allsmäktig, med all nåd och ynnest varande eder

Väl affectionerade

GUSTAF" [1]).

GeneralAmiralens svar till Konungen är af den 20 Maj. .... "Ifrån längre tid tillbaka", — skrifver han, — "har jag sett möjligheten af hvad E. M. nu tenterar på Danmark; men jag måste bekänna, att jag icke förväntat verkställigheten deraf vara så nära för hand, som E. M. nu behagar ge mig tillkänna. Ty jag har alltid föreställt mig, att för lyckan af en sådan operation nödvändigt fordrades, att E. M:s örlogsflotta borde till sin fulla styrka vara alldeles fullbordad och i fullkomligt godt stånd; ehuru favorabel för öfrigt den politiska ställningen kunde vara. Och som flottan ännu är ganska långt ifrån en sådan situation, så har jag icke på länge, och ej förr än från denna dags afton, med allvar tänkt på detta vigtiga ämne. E. M. lärer derföre allernådigst ursäkta, om mitt yttrande ej kan blifva så fullkomligt, som E. M. torde förvänta sig. Saken är dristig, men

1) Detta, liksom alla andra Konungens bref till General-Amiralen, är på Svenska.

den är icke omöjlig. Det svåraste är tidens korthet. Men, då jag tager för gifvet, att E. M. vinner fullkomlig säkerhet ifrån den östra grannens sida, så att derifrån sjelfva entreprisen ej blir i någon måtto störd, att äfven andra sjömakter icke hinna lägga något hinder i vägen, innan allt är decideradt, att E. M. har penningar och att man i behörig tid kan samla magasiner och andra krigsbehof till Skånska fästningarna, så håller jag före att E. M. så mycket snarare må i Guds namn börja detta storverk, som Danmarks invärtes belägenhet är ganska svag, och dess regering dessutom omöjligen kan föreställa sig ett så hastigt anfall, att det hinner besörja sina försvarsmått, innan E. M. är mästare af Seland, och man bör göra sig ett temmeligen säkert hopp om en god utgång; i synnerhet, som E. M. alltid är lycklig. Alltsammans synes mig till en början bero på tvänne hufvudomständigheter, nemligen på den största hemlighets iakttagande, tills man är i fullt stånd, och på den möjligaste skyndsamhet. Bägge delarna äro icke omöjliga; men likväl ganska svåra. — Jag håller för öfverflödigt att ingå i hela ämnets vidd för denna gången. Hr Öfverste Toll sörjer för detaljernas utarbetande på landssidan, och håller jag mig sålunda blott vid flottan, och hvad den kan åstadkomma vid detta tillfälle. 1:o Operationen måste nödvändigt börjas med en eskader, som straxt blokerar Köpenhamn, så snart rupturen är gjord om Sundska Tullen. Ty man får ej ge Danskarne så lång tid, som vi behöfva att utrusta hela vår styrka. De kunna annars hinna armera hela sin flotta, så fort som vi, och då är allt förloradt; ty vi kunna

i år omöjligen blifva så starka i sjön som de. Denna eskader kan då komma att bestå af 6 linieskepp och 2 fregatter. Den kan så småningom göras färdig under pretext af exercis, eller ock, efter Hr Öfverste Tolls idée, för att tjena till eskort under E. M:s utrikes resa. Ett underdånigt Memorial om en Exercitii-eskaders utrustning afsänder jag derföre med posten uppenbarligen till Statssekreteraren Carlsson [1]) för att så mycket mer cachera rätta afsikten dermed. Denna eskader kan vara färdig mot slutet af Juli. 2:o Den eskaders styrka, som bör följa på detta avantgarde kan, i möjligaste måtto, blifva 8 linieskepp och 2 fregatter, så att hela styrkan blefve 14 linieskepp och 4 fregatter, som torde vara nog både att innestänga Danska flottan, och efter omständigheterna betäcka landstigningen; helst man alltid supponerar att Danskarne ej hinna armera, innan vi äro dem på halsen. Tiden för denna sista division, att gå till sjös, kan ej bli kortare än 6 veckor efter den dag, då saken eclateras; ty på kortare tid är omöjligt att armera med så litet sjöfolk, som jag nu har tillgång på. 3:o Krut och ammunition har flottan inom sig för en hel campagne. 4:o Proviant för 6 veckor har flottan i det närmaste, och hvad som brister kan utan uppseende anskaffas. 5:o Det blifver knappt om sjöfolk, så länge fördubblingen ej är uppsatt; och denna kan ej uppsättas förr än kriget utbrustit. Arméen måste der-

---

1) **Johan Gustaf von Carlsson, StatsSekreterare vid Krigs-expeditionen. President i Wasa Hofrätt 1794. Tog afsked 1796. Död 1801. Bekant af praktverket "Museum Carlssonianum."**

före ge flottan till denna utrustning (med dem som redan äro här) 4160 man. 6:o På arméens flotta i Finland är icke att göra någon räkning i början af denna campagne; emedan fartygen stå allesammans i Dockan, och man icke kan ge så tidigt som behöfves ordres om deras drifvande m. m. 7:o Galererna lärer vara bäst att icke röra, så vida man i Skåne kan få tillräckliga båtar till tropparnas öfverförande, hvilket Hr Öfverste Toll nu snart underrättar om. Detta är *en gros* hvad af flottan kan väntas. Detaljerna häraf skall jag framdeles utarbeta. Om beskaffenheten af Sundska Tullen har jag alldeles ingen kännedom. Men blir man väl i ordning, så kan väl det ämnet lika fullt blifva föremål för rupturen, om det ock ej är så pertinent utredt. Den som skall utses att föra fregatten, som kommer att göra första brouilleriet, och de som skola kommendera skeppen, skola med yttersta urskillning med det första uppgifvas. Nu hinner jag ej dermed. Att hela planen till flottans fullbordan härigenom alldeles kommer att afstadna, lärer E. K. M. kunna föreställa sig; ty hela sjömilisen måste nu gå till sjöss, så att vid hvarfvet inga arbetare qvarblifva. Men få vi Norrige, få vi sedan god tid att formera vår flotta. Den sena årstiden, då flottan skall öppna campagnen, torde väl förorsaka flere svårigheter, men så skall å min sida intet det ringaste åsidosättas. Mera kommer jag icke ihog för denna gången, men får i underdånighet erinra om penningar, i fall något blir af. Tre tunnor guld i månaden blifver flottans minsta behof, för sjelfva sjöexpeditionen." . . .

Derpå följde ett utförligare egenhändigt bref från Konungen . . . "Jag har inhändigat" — heter det — "GeneralAmiralens svar på min skrifvelse af den 15, som jag fick i Söndags den 25 Maj. Jag har deri återfunnit det rena nit och den fermeté, som alltid karakteriserat edra göromål, och som försäkrar mig om en lycklig utgång af alla de värf, som jag kommer att er anförtro. Jag ser nu att GeneralAmiralen instämmer med mig i den tanka jag har, att nu är rätta stunden att krossa Svenska namnets urgamla afundare, och Holstenska husets hätska fiende; och jag ser äfven, att, för en man som ni, ingenting synes omöjligt, då rikets gagn och en säker äras inläggande är dermed förknippadt. Jag börjar derföre detta stora verk med all förtröstan af lycklig framgång, och finner nödigt, att dels fråga GeneralAmiralens råd, dels underrätta honom om följande punkter. Om de ej äro ställde i den suite, som en mera systemastisk ordning kanske fordrade, så skrifver jag till en krigsman, hvars insikt uppfyller det, som min mindre experience i sådana mål kunde göra bristande. 1:o För att göra mig säker på min mäktigaste grannes sida, och för att befästa vänskapen ännu mera, tänker jag den 10 eller 11 resa till Finland, och lärer entrevuen ske i Viborg den 23 eller 24 Juni. Samma afton jag inhändigade GeneralAmiralens bref tog jag mitt parti och skref om min ankomst till Kejsarinnan [1]).

---

[1]) Det emellan Konungen och Kejsarinnan öfverenskomna mötet skedde sedan, såsom bekant är, i Fredrikshamn.

2:o Att vara utan all fruktan och kunna föra min son med mig till arméen [1]), har jag låtit preparera honom af Schulzenheim; och blifver han i morgon afton ympad med kopporna, som gifve Gud må lyckligen aflöpa.

3:o En million Riksdaler i förråd samt nödig spannemåls införskrifvande äro anstalter, som äro vidtagne och som med all hemlighet skola verkställas.

4:o Eclaten, eller snarare brouilleriet, som skall blifva en följd af hela planens utförande, börjar med en note, som skall till Danska Ministern öfvergifvas. Denna not och fregattens afsändande till Sundet böra följas åt. Åtta dagar blir då högst, innan rupturen sker genom de 6 skeppens utsändande och Köpenhamns blokad. Alltså är nödigt, att precist veta, då allt kan vara dertill färdigt, på det att min resa till Carlskrona må kunna rättas derefter, och noten ej här ingifvas, förr än rätta tiden dertill infaller. Om detta väntar jag af GeneralAmiralen ett positift svar [2]).

5:o Angeläget vore, att någon pålitlig man som resande skickades af GeneralAmiralen till Köpenhamn,

---

1) Här kan ej vara fråga om den Finska resan, under hvilken Kronprinsen stadnade hemma. Hans Gouverneur Riks-Rådet Baron Fredrik Sparre lemnar, efter Konungens afresa, underrättelser om Kronprinsens befinnande och koppympningens lyckliga verkan. David v. Schulzenheim, egentlige stiftaren af koppympningen i Sverige, hade 1769 ympat Gustaf III och hans syskon.

2) GeneralAmiralen i sitt svar d. 5 Juni lofvar fregatten färdig till den sista Juli, de 6 linieskeppen till blokaden 8 dar derefter, de öfrige 8 linieskeppen och de 2 fregatterna till medlet af September. Konungens ankomst till Carlskrona önskar han lika fullt må ske innan medlet af Juli.

att derifrån berätta allt som sig tilldrager, besynnerligen, då sjelfva noten ingifves. Denna sednare omständighet bör vara för honom en mystère. Han bör endast instrueras, att man fått underrättelse om Danska Hofvets hemliga anslag, och att han skickas dit att märka, om de ha något ondt i sinnet. Hans rapporter till GeneralAmiralen kunna gå under von Schevens[1]) couvert, och, som han skickar sina papper alltid med sin egen stafett, så äro de utom all osäkerhet. Kostnaden skall af mig godtgöras[2]).

6:o Frågas, om under 4160 man GeneralAmiralen requirerar af Landtarméen till flottans behof, de af Uplands och Jönköpings regementen (menar jag) som nu äro kommenderade i Carlskrona, äro inberäknade, eller om dessa 4160 skola utom dem af arméen tagas. I bägge fallen frågas af hvilka regementen de skola tagas[3]).

---

1) Svensk Chargé d'Affaires i Köpenhamn.

2) Uppdraget gafs sedan åt Öfverste Tolls bror. Toll skrifver d. 17 Juli till Konungen: "Min bror har gjort sin första recognoscering i Danmark med all den försigtighet och uppmärksamhet, som varit att iakttaga. Han har der funnit allt vittna om den yttersta säkerhet. Folk af betydenhet, som äro i affärerna och vid hofvet, hafva mycket talat om E. M:s resa. De hafva gissat på en entrevue med Kejsarinnan, och icke döljt sin öfvertygelse, att den rör de Turkiska sakerna. Missnöjen öfver inre styrelsen, Ostindiska Compagniets delabrerade affärer, samt en allmän penningbrist occupera der alla menniskor: inga militära anstalter omtalas eller äro synlige."

3) GeneralAmiralen svarar, att, utom de 500 man af Jönköpings regemente, 500 af Östgötharne och 400 af Uppläningarne, som redan voro i Carlskrona, 2760 man ännu erfordrades, hvartill Öfverste Toll föreslagit Kronobergs regemente,

7:o Jag hade alltid ansett arméens flotta kunna göra den största nytta så väl vid en Descent, som att coupera Seland från Fyen, och afvända den secours, som kunde väntas från fasta landet [1]). General-Amiralen lärer bäst känna nyttan af en flotta, som han sjelf på visst sätt tillskapat, och som nu för första gången komme att visa sig i krig. Dess debut kunde aldrig vara brillantare, än vid detta tillfället. Derföre önskar jag veta, om ej, utan att göra någon ombrage, jag kunde begära att se denna eskader exercera, under det jag är i Finland. De kunde sätta skeppen till sjös ur Dockan, der de sedan lemnades, till dess tiden vore att dem bruka. Men denna idée är kanske omogen. Derföre önskar jag General-Amiralens råd och tanke deröfver.

8:o GeneralAmiralen lärer väl hafva påtänkt de armerade platta skepp eller pråmar (jag minns ej rätt deras namn), som äro nedsänkta (nedsatta) på Sveaborg. Mig tyckes att de kunna vid Descenten göra stor nytta [2]). Skulle några platta fartyg till samma

---

resten af Jönköpings och Östgötharne, samt en del af Calmare regemente.

[1]) Att begagna sig af Arméens flottas, det vill säga, Skärgårdsflottans biträde, anser GeneralAmiralen, vara, för tidens korthet, nu omöjligt, men finner deri ännu ett skäl att uppskjuta hela företaget till nästa år.

[2]) Man ser af GeneralAmiralens svar, att Konungen härmed menar bestyckade slupar, som vid Sveaborg stodo under skjul på land. Dessa, jemte Barkasserna, vore de enda fartyg som derifrån möjligen i år kunde utan misstanka göras färdiga, liksom till exercis, hvarom Öfversten Grefve Ehrensvärd borde få ordres.

ändamål tjenande, och som kunde intaga mera manskap än båtar, kunna ihopslås på varfvet i Carlskrona vore det kanske rätt nyttigt [1].

9:o Hvad Sundska Tullen angår, har jag samlat alla de underrättelser jag har af nöden. Saken skall blifva både plausible och ha ett utseende af allmän nytta.

10:o Hvad planen till flottans färdiggörande angår, blifver den att fullfölja, då en glorieus fred genom GeneralAmiralens åtgärd blifvit stadgad.

11:o Detta är hvad jag i dag kan meddela GeneralAmiralen. Jag önskar honom af allt hjerta Guds nådiga beskydd i de vigtiga ärender han nu sköter, och förblifver med all kunglig nåd och ynnest välbevågen. Stockholms Slott den 27 Maj 1783.

GUSTAF.

Apostille. Jag önskar att GeneralAmiralen skickar mig afskrift af dessa mina punkter med de svar han mig på dem meddelar. Jag hinner intet att i dag deraf taga afskrift, ej heller törs jag den låta af någon af mina Sekreterare taga."

GeneralAmiralen hade likväl i ett bref till Konungen af d. 22 Maj gjort föreställningar om uppskof med förslaget till nästa vår, då flottan kunde hinna ytterligare förstärkas med 3 nya linieskepp och 3 fregatter. Konungen svarar från lägret på Ladugårdsgärdet d. 3

---

1) Detta svarar GeneralAmiralen sig vilja bjuda till att fullgöra. För descenten på Seland måste för öfrigt mest brukas de båtar, som finnas på Skånska kusterna; hvarom Öfverste Toll lofvat föranstalta.

Iuni: "Jag har emottagit GeneralAmiralens bref af d. 22 Maj i dag: mitt af d. 27 lärer redan vara ankommet. Orsoken, hvarföre jag trott mig böra börja i år är 1:o Turkiska kriget, hvars början man väntar, men hvars slut man ej kan förutse. Ryssland har stora skäl att menagera oss, innan det vet, huru allt sätter sig i Orienten. Blifva dess vapen segrande (hvilket är all sannolikhet) så torde det, uppblåst af framgången, nästa år missetycka, ja hindra hvad allt det nu torde anse för en säkerhet på denna sidan. 2:o är nu brouillerie emellan Ryssland och Danmark, förorsakad af Baron Rosencronas[1]) oförsigtiga hetsighet och Ryska Ministerns i Köpenhamns kanske för vidtsträckta högdragenhet. Detta förkolnar visst i denna stund den öfriga värme, Ryssland kan hafva för Danmark. Men det är endast i denna stunden. Danmarks vanliga behof tillåter det ej att länge förblifva i denna ställning, och då kommer det ånyo i så mycket större dependence af Ryssland, som det gjort en fåfäng effort att draga sig derutur, hvarigenom dess existence blifver för Ryssland (som då kan anse det såsom ett lyd-konungarike) lika kär, som det i denna stund är derföre indifferent. 3:o Danmarks invertes tillstånd sätter det i en svaghet, som gifver oss den största avantage. En fånig Konung; en arftagare af femton år[2]), som har att hämnas sin fars auktoritet, sin mors heder och sin egen existence på regeringen: en enkedrottning, styf-

---

1) M. G. Rosencrone, Dansk Utrikes Minister sedan November 1780.

2) Kronprinsen, sedermera Konung Fredrik VI.

mor i all den vidd, som detta namn innehåller: en arfprins[1]), som utan geni, till förstånd och kropp svag, i sjelfva verket är Konung under dess broders namn, hvars makt och rättigheter han kränkt, hvars heder han skymfat, hvars person han våldfört: en regering mest sammansatt af skrifvare, men derhos af folk utan capacitet, utan courage, hvilka hafva allt att frukta af en nation, som med dem är missnöjd, och af en Kronprins, hvars käraste intressen de förtrampat; allt detta, som finnes i år, finnes kanske ej igen i det nästkommande. Konungen kan dö; då är Kronprinsen myndig. Ett enväldigt rike repar sig under en ung regent äfven så hastigt, som det fallit; och då blir det desto farligare. Enkedrottningens död kan ock allt förändra. Då blifver en harmoni i administrationen, som nu saknas, och hvars saknad i denna stund skall mera strida för Sverige, än om Gustaf Adolf eller Carl X vore i spetsen för vår här. 4:o Hela Europa fäster nu sina ögon på Orienten, och kan ej taga dem derifrån, innan det visar sig, hvarut vigtskålen lutar; och det är just denna position, som gör att man nu mindre skall melera sig med oss, än om ett års campagne mot Turken visade mera klart på ett eller annat sätt denna Mahomets monarkis öde. 5:o År England nu epuiseradt, dess invär-

---

[1]) **Fredrik, född d. 11 Oct. 1753, son af K. Fredrik V och af Christian VII:s styfmoder, Enkedrottning Juliana Maria af Braunschweig, Ordförande i KabinettsRådet efter Struensees fall, men sjelf styrd af sin mor och sin fordne lärare Etats-Rådet Guldberg, som sedermera trädde i spetsen för det så kallade Guldbergska Ministerium.**

tes ställning orolig: allt detta kan vara på ett eller annat sätt nästa år ändradt. 6:o Kommer jag just då från entrevuen med Kejsarinnan, som skall uppvärma vänskapen. Allt som sker blir i mångas ögon en följd af öfverläggningarna med henne. Denna tanke tjenar att styrka de klenmodiga, att tranquillisera nationen, att imponera på Europa. Ehvad declarationer hon gör, då hon ej skrider till effekter (hvilket jag bör kunna vara efter den resan säker om), så tager hon visst icke denna tanken ur mångas hufvuden. Allt kommer derföre an på den disposition jag finner henne uti, och tvänne ord af mig till GeneralAmiralen skola snart upplysa honom om allt detta, då jag kommer till Finland. Jag finner väl att GeneralAmiralen, som med en så utmärkt zele arbetat på flottans fullbordan, har skäl att önska denna fullkomnad. Men då nu han skall föra henne mot fienden, blifver dess fullbordande bäst befästad genom en seger, som urståndsätter grannen att kunna hindra något af våra företag. Med penningar kan väl fås skepp, men ej en man, såsom ni, som vet att dem föra; och af en sådan mans capacitet bör profiteras, medan man har honom. Orderna angående matrosers hemkallande äro afgångne i dag, i samma ordasätt GeneralAmiralen det åstundar. Jag har befallt Carlsson expediera mitt samtycke till den första eskaderns färdiggörande. — Christiernins expedition till Götheborg approberar jag på det högsta[1]). Jag minns intet an-

[1]) GeneralAmiralen i sitt bref till Konungen d. 22 Maj anhåller, att denna fregatt under Major Christiernin, som nu

nef, än att der bör finnas ett krigsskepp. Det kunde nu genast få ordres, att göra sig färdig till afsegling, under pretext att gå till Carlskrona. Skulle flera fartyg vara der, kunde de på samma sätt göras färdiga. Jag yrkar ännu på nödvändigheten att bruka arméens flotta. GeneralAmiralen vet bäst möjligheten deraf. Den kunde både tjena att protegera descenten och att coupera Seland från Fyen, och denna ö från fasta landet. Om GeneralAmiralen finner det möjligt, kunde jag taga tvänne Turoma [1]) med mig från Finland, under pretext, att Jakten vore mindre kommod, och att jag på dem ville gå sjövägen till Carlskrona. De andra fartygen kunde genast, då det definitiva beslutet tages, sättas i stånd under hvad pretext som helst; ty innan ryktet om denna armement kom till Köpenhamn vore väl GeneralAmiralen redan der med sin första eskader, och jag bör tro att Grefve Ehrensvärd [2]) bör kunna sätta dem äfven så fort i stånd, som GeneralAmiralen stora flottan. Jag känner ej Grefve Ehrensvärds discretion nog för att töras derom tala med honom. GeneralAmiralen kan bäst upplysa mig deri. Grefve Creutz passerade Hamburg d. 26 Maj. Han väntas hvar minut. Jag får tillägga att han och

---

var på hemvägen, måste få ordres att lägga upp i Götheborg, emedan vi ej hade något enda krigsfartyg i Cattegat, för att hindra communikationen emellan Danmark och Norrige.

1) Jfr II Del. s. 103 not. 3.

2) Fältmarskalkens son, den genialiske artisten och konstphilosophen. Schröderheim säger om honom: "Hans geni är allmänt kändt och respecteradt, hans kunskaper många, hans vandel utan fläck."

jag redan i Spa[1]) om allt detta öfverenskommo. Grefve Ulrik Scheffer nedlägger sitt embete i öfvermorgon. Creutzen blifver genast utnämnd efter honom[2]), och, om han kommer hit så tidigt och ej är trött, torde han följa mig till Finland. Jag reser om Måndag eller sist om Tisdag. Min sons ympning är för sig gången och alla symptomerna lofva den bästa utgång. Jag slutar utan complimenter detta bref. GeneralAmiralen känner mitt tänkesätt för honom, och hvad detta bref innehåller, lärer nogsamt honom derom öfvertyga."

(Apostille). Penningar och spanmål skola icke tryta, ej heller salpeter. Liljencrantz, utan att ha någon kunskap om hvad jag vill företaga, arbetar med ifver att fullgöra mina befallningar, dem han aldrig fått så positiva på de tio år, han mig tjenat. Jag gör en reflexion, som i brefvet undfallit mig. Den är, att GeneralAmiralen kanske fruktar, att vi för mycket degarnera Finland. Men jag tror att det är större säkerhet, då Sveaborg är med en nödvändig garnison försedd, och resten af arméen i Sverige med en armerad flotta, som kan föra den, hvart man bäst finner, än med en armée på rotarna, som kanske blir skingrad, innan den hunnit samlas, och med en flotta på stapeln, som först måste tacklas. Jag tror derföre, att då all vår styrka är concentrerad i Sverige, är den mycket redoutablare, och imponerar mycket

1) Således redan år 1780.

2) Det skedde d. 5 Juni 1783, samma dag, som Grefve Ulrik Scheffer nedlade sina embeten.

mera, om den skulle behöfvas; hvilket jag ej tror. GeneralAmiralen kan bättre derom döma."

Emellertid hade krigsrykten utspridt sig och födde farhågor, att hela planen vore röjd. ContreAmiralen Baron Strömfelt [1]) hade från Östergöthland, Grefve Ehrensvärd från Stockholm berättat om sådana rykten. Den sednare skrifver till GeneralAmiralen [2]): "Här gå rykten — efter allt utseende icke sanna. Man tror fredsbrott med Danmark, man tror fredsbrott med Norrige — Hans Maj:t skall hafva låtit märka någon ting deråt. — Likväl tycker man att åtskilliga saker stöta sannolikheten, och först och främst möjligheten af ett krig i vår nu varande militäriska ställning, änskönt den politiska vore fördelaktig. — Allmänheten dömer derföre, att det ej kan vara krig man grundar på, utan att det måste röra någon ytterligare förändring i regeringssättet. Och, såsom detta är det absurdaste, instämmer jag deruti. — Man vet att ett stort parti kunde dragas deraf, att Danska flottan icke kan armera i hamn, och att följaktligen hela denna flotta är stängd i fall 4 till 5 af våra skepp kunde göra en blokad. Men vid minsta hemliga underrättelse om vårt ämnade företagande kunde Danskarna föra ut sina fartyg under namn af att armera till exercis, och så-

---

1) Kommendant i Carlskrona. I bref till Konungen af d. 28 Oct. 1783 föreslår Grefve Creutz, att Baron Strömfelt må få Linköpings län efter Grefve Reenstierna (hvilket han ock erhöll) och att Grefve Clas Wachtmeister efter honom måtte bli Kommendant i Carlskrona.

2) Stockholm d. 27 Maj 1783. Brefvet blef Öfverste Toll meddeladt, som skickade det till Konungen.

ledes hela vår anstalt försvinna såsom rök." — Uppmärksamhet väckte det, att Danske AmiralitetsKaptenen Bille, som detta år förde den för kadetternas exercis vanligen utrustade fregatten, hade tillkännagifvet för ÖfversteLöjtnant Nordenskjöld [1]), att han ämnade inlöpa till Carlskrona. Konungen skifver: "Öfverste Toll har gifvit mig tillkänna GeneralAmiralens fruktan, att saken vore förrådd. Jag tror det ej. GeneralAmiralen känner äfven så väl som jag, huru Stockholm är fullt af rykten, gissningar och osanningar. Bland en mängd, som äro af det slaget finnas äfven gissningar, som träffa på sanning. Men det är af pur hazard. Då Revolutionen förehades, voro äfven sådana rykten. De visste den skulle ske en månad förut, men trodde den ej. Hade vi skrämts af att allt vore upptäckt och abandonnerat saken, så hade ingen ting skett. Planen var god: Vi följde den frimodigt, och allt reusserade. Sådant är detta nu, och intet är det underligt, då så stora hvälfningar hota Europa, att alla politiska kannstöpares hufvuden arbeta på att veta och utgrunda hvad vi skola göra. De tro visst ej att vi kunna sitta stilla, då ett så stort byte skall skiftas, som Ottomaniska Riket. Derföre trodde de att ett krig med Ryssland skulle göras. Nu synes det som ett möte skall befästa å nyo freden. Ergo bör någon annan antastas. Det kan ej vara någon annan än Danmark. Af Strömfelts bref synes att han är rädd för krig, men vet ej mer; af

---

[1]) **Otto Henrik Nordenskjöld** befordrades 1788 för sitt välförhållande i slaget vid Hogland från Öfv.Löjtnant till KontreAmiral. Vice Amiral 1890. Friherre 1815. Död 1832.

Ehrensvärds, att allt är fullt af gissningar; ty från en attaque på Norrige går han till en ny Revolution etc. Af allt detta slutar jag, att man ingen ting vet, och att om få dagar alla dessa rykten falla. Köpenhamnska tidningarna tala om intet. Allt är der i det största lugn. Danska fregattens inlopp i Carlskrona är säkert en hazard, kanske en mycket förlåtlig curiositet af en kännare att se de storverk General-Amiralen tillskapat på så få år. Min vilja är derföre, långt ifrån att något ändra i planen, att den continuera såsom förr. Kommer Danska fregatten in, så bör han med all politesse, empressement och cajolerie emottagas. Nordenskjöld kunde i svar till Billen omtala en exercis, som vid min ankomst är tillernad, såsom en slags surprice eller fête för mig. Allt kommer an på min entrevue med Kejsarinnan. Det är den knuten, som deciderar om allt. Finner jag vid min återkomst att ingen ting kan göras, då bör eskadern likafullt vid min ankomst till Carlskrona gå ut att göra en slags exercis och sedan desarmera. Då blir ej något förrådt; ty då har det skett, som föregifvits med denna armering. Danskarne blifva åter insöfde och alla rykten finnas osanna. Blir det åter något af alltihop, så skadar det ej att hafva i sina händer en fregatt, som man genast kan bemästra sig. Med ett ord; den första af mina principer är, att aldrig ändra marchen af en sak, som en gång blifvit resolverad. Det är den enda utväg, att göra något stort. Jag har för öfrigt endast samtyckt till min entrevue i Wiborg af de orsaker, som GeneralAmiralen känner;

och så länge derifrån ej kommer någon obstacle ändrar jag ej min föresats[1]. Jag uppmanar er med alla de rättigheter jag öfver eder äger, att ingenting underlåta för framgången af mina afsikter. Jag reser om en fjerdedels timma, med Grefve Creutz i mitt följe. Min son mår efter önskan. — Ladugårdsgärdet d. 9 Juni 1783 kl. half 6 om aftonen."

I Konungens papper finnes en egenhändig förteckning på de troppar till lands, som skulle komma att användas: under Konungen 16,911 man, under Hertigen af Södermanland 8,844, under Hertigen af Östergöthland 3,008 man. Toll hade uppgjort plan till en attaque på Norrige i tre colonner; en från Jemtland af 3,079 man, en annan från Carlstad af 5,000 man, en tredje från Wenersborg af 5,550.

Den 9 Juni 1783 lemnade Konungen gardets läger på Ladugårdsgärdet för att begifva sig till Finland, der han låtit sammandraga ett läger af nära 7,000 man vid Parolamalm. Jakterna Esplendian och Amadis öfverförde honom och hans suit. I denna befann sig Grefve Creutz med Sekreteraren Franc, Öfverhofstallmästaren Grefve Adolf Lewenhaupt, General-Majoren och Kammarherren Baron Evert Taube, Hofstallmästaren Baron Hans von Essen, och Kavaljeren hos H. K. H. Kronprinsen, Kaptenen vid Lifgardet Baron Gustaf Mauritz Armfelt, som nu begynner uppträda i Konungens omgifning, och snart skulle vinna ett så högt rum i hans ynnest och förtroende. Det

1) De nu följande orden äro på Fransyska.

tillämnade mötet med Ryska Kejsarinnan var ännu en hemlighet. Från Åbo skref Konungen d. 11 Juni till Rådet, att han vid sin ankomst till denna stad funnit för sig en skrifvelse af Kejsarinnan, hvarutinnan hon i de mest vänskapsfulla ordalag gifvit Konungen tillkänna sin önskan, att återse honom under hans vistande i Finland, och ämnade resa till Fredrikshamn sex mil ifrån gränsen, der hon hoppades att Konungen ville komma henne till mötes d. 23 Juni[1]): Han hade ej kunnat på en så vänlig anmodan annat än svara med samma vänskapsfulla utlåtelser, hvilket svar då genast skulle afgå och ärnade Kongl. Maj:t under namn af Grefve af Gottland på sagdan dag sig i Fredrikshamn infinna. Konungen hade önskat att deröfver höra Herrar Rikets Råds mening, men, som tiden skyndade, hoppades Hans Maj:t att de med nöje skulle förnimma den goda vänskap, som emellan de bägge höga resande på sådant sätt stadgas. Då likväl Konungen ej utan att inhämta Riksens Råds tankar, enligt Regeringsformen, kunde sig ur riket begifva, så var det endast för att uppfylla hvad Grundlagen äskar, som Han skyndade att dem denna föresats meddela.

1) Kejsarinnans bref derom är dateradt Czarskozelo d. 28 Maj gamla stilen. Hon yttrar deri, att efter Konungen öfverlåtit åt henne att bestämma mötesplatsen hon dertill väljer Fredrikshamn och tillägger: "C'est là que je me flatte de vous entretenir deux ou trois jours, j'éviterai de vous parler de ce qui pouvoit vous rappeller vos chagrins, et je vous prie de ne me rappeller les pertes que j'ai faites, parceque je n'entend ni vous faire pleurer ni pleurer a coté de vous, et naturellement je suis fort sensible. Adieu, mon cher Frère, jusqu'à l'honneur de vous revoir."

.... Deras Excellencer — heter det — i Rådsprotokollet[1]) vårdade häruti ett nytt vedermäle af K. Maj:ts oupphörliga omsorg för riket.

Vi ha under ögonen en kort Dagbok[2]), blott på ett par blad, öfver denna resa, såsom det synes på stilen, af Baron Taube, Konungens följeslagare och vän. Vi låna derutur ett par ställen: "Den 10 Juni reste vi (från Åbo) till Parolamalm, dit vi kommo den 11 om morgonen: en märkelig dag genom den olycka, som träffade Konungen, som om aftonen, då han såg på exercisen blef af sin för ett kanonskott skyggande häst kastad till marken och afbröt vänstra armen, hvilket förorsakade en allmän förvirring. Jag trotsar det olyckliga ödet att göra mig mera bestört, än jag blef af denna händelse. Man förde Konungen till Tavastehus, som är på en half mils afstånd. Han blef buren af 200 Lifdragoner, som vexlade om med hvarandra. Hvad man känner af att se sin herre i ett sådant tillstånd låter ej uttrycka sig. Jag blef samma natt skickad af Konungen att kungöra olyckan för Kejsarinnan. Jag kom till Petersburg d. 15 om morgonen och begaf mig genast till Czarskozelo, der jag hade den äran att blifva presenterad, och blifva admitterad till Monarkinnans bord. Jag återreste om aftonen och fann, vid min återkomst till Tavastehus d. 17 om aftonen till min stora tillfredsställelse Konungen så väl, som man kunde ön-

---

1) Af d. 16 Juni 1783.

2) Den är på Fransyska och har till öfverskrift: "Journal recommencé le 29 Mai 1783."

ska. Den 22 försökte Konungen för första gången att vara ute. Carelska och Kymmenegårdska bataljonerna exercerade för Hans Maj:t, den första till häst under en Major Broberg, den sednare till fots efter Sprengtportens reglemente under Major Edenhjelm. Det sista var förvånande. Jag erinrar mig aldrig någonstädes ha sett större agilitet och uppmärksamhet hos soldater" . . . .

Den finesse [1]), som Gustaf III lade i alla saker, hade redan födt ett misstroende, som hos honom såg politik i de enklaste tilldragelser. Den, som skrifver dessa rader, har af en berömd Läkare [2]) hört försäkras, att armbrottet var verkligt, och att han sjelf sett vedermälen deraf ännu på Gustaf III:s döda kropp. Emellertid ansågs af flera alltsammans såsom ett föregifvande, man visste ej rätt af hvilka politiska skäl [3]). Så talades derom i den högre societeten i Stockholm; och så tros af många än i dag.

Konungen skrifver sjelf dagen efter händelsen till GeneralAmiralen Trolle: "Under revuen af de här församlade trupper har jag i går haft den olyckan att falla af hästen och bryta vänstra armen mellan axeln och armbogen. Brottet är efter de lärdes utsago ett godt brott; hvilket uppskjuter endast min entrevue med

---

1) Den "fina politik" som Fredrik II sade sig hos honom alltid ha förmärkt. Jfr II Del. s. 237.

2) Framlidne Hr Archiater P. von Afzelius. Schröderheim hade hört detsamma försäkras af Schulzenheim.

3) Såsom ett sådant uppgafs, att Konungen derigenom velat förmå Kejsarinnan att resa honom till mötes ända till Fredrikshamn; men detta var afgjordt förut.

Kejsarinnan på 8 dagar. Denna Prinsessa reser ända till Fredrikshamn mig till mötes. Som ryktet alltid plägar göra sådana accidenter större, än de verkligen äro, så skyndar jag mig att gifva GeneralAmiralen mitt verkliga tillstånd tillkänna. Detta ändrar på intet sätt de stora värf jag nu har för handen. Vänstra armen blir väl frisk tills allt skall börjas, och för öfrigt är högra armen bra och kan föra värjan, samt hufvudet redigt och friskt. Jag anmodar derföre GeneralAmiralen å nyo att ej för denna accident något minska af allt, hvad till vårt verks utförande kan vara af nöden: det är Fredrikshamnska mötet, som skall decidera allt. Tavastehus d. 13 Juni 1783."

Kejsarinnan skickade en Kammarherre att underrätta sig om Konungens tillstånd; hvilket så snart förbättrades att han d. 27 kunde företaga resan till Fredrikshamn, der Kejsarinnan inväntade honom, och dit Konungen anlände d. 29. De tillbragte tillsammans trenne dagar. Hvad dem emellan förhandlades förblef en hemlighet; men Konungen, som efter att på hemvägen ha besökt Sveaborg, den 9 Juli återkom till Stockholm, syntes nöjd och skref redan följande dagen till Trolle: "GeneralAmiralens skrifvelse af d. 19 Juni har jag fått i går afton af StatsSekreteraren Carlson. Jag anlände i går morse kl. 4 efter en utstådd storm. Jag kan ej nog berömma Major Freses[1]) hurtighet, habilité och kunskaper. Jag prenumererar på honom hvar gång jag reser till Finland. Jag ser att

---

[1]) Förde det fartyg, hvarpå Konungen gjorde öfverfarten

kes i synnerhet deröfver allarmerad. Jag var en dag på Ljung[1]) under resan hit. Grefve Fersen var för mycket occuperad med sin sons återkomst till Europa, och med dennes plan, att ännu någon tid dröja i Frankrike, för att han skulle haft tid att med mig tala politik. Jag vet ej ens hvilken känsla hos honom öfvervägde, glädjen öfver att veta sin son lyckligen återkommen till Frankrike, eller bekymret deröfver att han ännu ej önskade återvända till fäderneslandet. Detta sista syntes mycket affektera honom. Då han derom talte med mig, rådde jag honom att börja med att låta sin son återkomma, för att få tid, att med honom öfverlägga om hans avancement och ställning i Frankrike. Han har sedermera sagt mig, att han tagit detta parti, och skrifvit till sin son att återkomma hem i nästa Oktober månad[2]). Jag har varit högst öfverraskad att höra Grefve (Ulrik) Scheffer tala; emedan det ej finns den minsta detalj i E. M:s projekter, som han ej vet. Han är underrättad om allt, äfven om E. M:s hemligaste planer, och det från

---

[1]) Grefve Axel Fersens gods i Östergöthland.

[2]) Den unge Grefve Axel Fersen återkom, och följde i September månad Konungen på hans resa, men återvände för kort tid till Paris och träffade åter Konungen i Nürnburg. Gustaf III hade rekommenderat honom till ett regemente i Fransysk tjenst. — Drottning Marie Antoinette yttrar sig sålunda härom i bref till Konungen: "La recommendation que V. M. a faite au Roy a etè accuellie comme elle devoit l'étre venant de vous et en faveur d'un aussi bon sujet. Son pere n'est pas oublié ici. Les services qu'il a rendu et sa bonne reputation ont eté renouvellés par le fils, qui s'est fort distingué dans la guerre d'Amerique."

början till slut. Han sade mig, att Toll hade fört det första brefvet i detta ämne ifrån E. M. till General-Amiralen, att denne hade till en del instämt, men äfven gjort några invändningar, hvilka E. M. sedan bestridt. Han har nämnt för mig Grefve Johan Sparre [1]), såsom tillämnad befälhafvare under E. M. Han har blott tagit miste om en person, nemligen om Siegroth [2]), hvilken han nämnde såsom destinerad att formera magasinerna i Skåne och förse Arméens underhåll. Han visste att en armée borde inrycka i Norrige på samma tid, som E. M. skulle landstiga på Seland. Han sade mig, hvilka de sex linieskepp voro, som utrustades för att blokera Köpenhamn under det att fregatten skulle visa sig i Sundet för att insulteras af de Danska krigsskepp, som der äro stationerade. Han kände ej den ordres, som denna fregatte skulle få i afseende på betalandet af Sundska Tullen, men sade, att den skulle passera de Danska skeppen utan salut, att de Danska skeppen i följe deraf skulle skjuta på fregatten, att denna skulle svara med några kanonskott, men slutligen låta lägga till, på det E. M. måtte kunna säga sig vara angripen, och följaktligen kunde betjena sig af de i Banken nedsatta penningar och äfven utskrifva krigsgärder i landet. Jag sade Grefve Scheffer, att jag, då jag var i Finland, hade, såsom han, hört mycket talas om krig,

---

1) GeneralLöjtnant och Kommendör af S. O. med stora Korset.

2) Baron G. A. Siegroth, GeneralLöjtnant. Kommendör af S. O. Chef för Södermanlands regemente.

men att ryktet var det Konungen skulle lemna Kejsarinnan trupper och skepp. Min k. Baron, svarade han, ingen är dupe deraf: hela landet vet att det är Danmark, som Kungen vill åt: sjelfve Ministrarne hafva talat vid mig derom, i synnerhet Wroughton[1]), som deröfver tyckes ganska bekymrad. Jag, — tillade han — ehuru jag vet allt, har alltid sagt, att Konungen ingalunda tänkte inquietera sina grannar, och att allt detta voro rykten af Konungens fiender utspridda, och falska gissningar i anledning af Konungens möte med Kejsarinnan i Fredrikshamn. Jag svarade Grefve Scheffer, att allt hvad han för mig nämnt kunde vara möjligt, att jag för min del alldeles ingen ting kände, men hade ingen anledning att tro, att hvad som berättades var grundadt: allt hvad jag visste var, att Konungen personligen haft ganska långa conversationer med Kejsarinnan, och det dagligen, under den tid de voro tillsammans. Ja, jag tror det nog, sade han; men Kejsarinnan skulle ha varit föga habile och klen i politiken, om hon ej entrerat med Konungen i alla hans projekter; ty hon kunde aldrig hafva större säkerhet för sig och för sina gränser, än derigenom att hennes bägge grannar kommo i handgemäng. Men, då hon fått tid att litet arrangera sina affärer med Turkarna, skall hon snart ropa: halt! Hon skall då taga sin del i bemedlingen emellan oss och Danskarna, hvilka hon mera gynnar än Sverige, ej derföre att hon estimerar dem, utan emedan hon vet,

---

1) Nu Engelsk Minister i Stockholm.

att detta land är henne mera undergifvet än vi och helt och hållet i hennes dependence. Derpå, tillade han, att han var öfvertygad, det hvarken Frankrike eller England skulle någonsin tillåta, hvad som nu förehades. Jag vågade ej säga honom, att saken skulle vara deciderad, innan någon af de tre makterna kunde blanda sig deruti. Emellertid syntes han medgifva, att det vore den största acquisition Sverige kunde göra, men tiden vore dertill ej ännu inne: dertill fordrades större hvälfningar i Europa, än de som nu syntes vara å färde. För min del tror jag, att E. M. förlorar mycket, om ej utförandet sker detta år; ty då E. M:s projekter tyckas nästan alla vara upptäckta (man säger här, att Danmark rustar) skall hela Europa tro, att det är Kejsarinnan som satt sig deremot, och att detta är orsaken, hvarföre ingen verkställighet blir af; hvilket kommer att göra en elak sensation, i synnerhet i vårt eget land, emedan det innebär ett begrepp af undergifvenhet för Rysslands souveraina vilja, som för oss, i min tanka, är högst ofördelaktigt. Åt Grefve Scheffer sade jag, att jag hört E. M. mera tala om sin resa till Italien, än om krig" [1]).

Emellertid hade det bästa af sommaren gått förbi. GeneralAmiralen skrifver till Konungen från Carlskrona d. 16 Juli: . . . "Att omständigheterna ännu uppskjuta E. K. M:s höga hitkomst, uppskjuter följaktligen äfven den tillämnade entreprisen intill sena hösten; och detta

[1]) Brefvet, som är på Fransyska, är oundertecknadt, men igenkänneligt på Baron Taubes handstil.

lan Frankrike och Österrike, emellan Preussen och Ryssland. I Versailles var man, efter mötet i Fredrikshamn, osäker på Sveriges politik. I Stockholm herrskade samma ovisshet om Frankrikes. Grefve Creutz skrifver d. 3 Aug. till Gustaf M.: "Frankrikes utrustning [1]) förtjenar en särskild uppmärksamhet. Det är ej möjligt att det kan tänka på att göra kriget ensamt. Skulle det vara någon hemlig öfverenskommelse emellan detta hof och Konungen i Preussen? Skulle England vara på samma sida? Eller skulle väl Kejsaren bedraga Ryssland, och skulle Frankrike ha förbundit sig att förmå Porten till frivilliga uppoffringar för att hålla honom skadeslös? Jag känner M:r de Vergennes. Rädd i alla tvifvelaktiga företag, är han blott djerf, då han känner sig understödd och har en sannolik framgång för sig. Då är han fast, orubblig och combinerar väl sina planer. Det är ej mer samme man efter M:r de Maurepas's död. — Han måste vara säker på Drottningen i detta stora företag. Det bevisar att hon är brouillerad med sin bror [2]), eller att Kejsaren spelar dubbelt spel med Ryssland. En tredje gissning gifves ej. Se der en stor mystère att utreda! Det är E. M:s snille, som deraf skall draga frukten; men man bör begagna sig af andras fel utan att sjelf blottställa sig genom sådana. Det farligaste af allt är att agera i mörkret. Äfven det största snille är en lekboll för lyckans nycker. Betänk att

[1]) Nemligen af flottan i Toulon till att gifva vigt åt den erbudna bemedlingen emellan Ryssland och Turkiet.

[2]) Kejsar Joseph II.

det gäller E. M:s ära och dess dagars lycka! . . . . .
Dessa reflexioner äro endast för E. M. Hvarken Toll eller Trolle skola någonsin veta att jag gjort några inkast" . . . .

Det visade sig snart, att Hr de Vergennes just ansåg sig inbegripen i ett tvifvelaktigt företag och agerade derefter. Sedan Ryssland förkastat Frankrikes bemedling, var det slutligen Frankrike, som genom sin Minister i Constantinopel förmådde Porten till eftergift [1]). Kriget syntes för denna gång undviket; men blott för en kort tid.

För Konungen voro alla dessa ännu outvecklade förhållanden lika många retelser att begifva sig närmare den stora politiska skådeplatsen. Hans helsa fordrade dessutom någon tids vistande i mildare luftstreck. Hans läkare hade tillrådt honom bruket af baden i Pisa. Italien, konsternas land, drog honom till sig. Af Konungens bref ser man, att alla dessa bevekelsegrunder tillsammans verkat beslutet om hans resa.

GeneralAmiralen hade infunnit sig enligt kallelse i hufvudstaden. Konungen skrifver i anledning deraf till Öfverste Toll från Drottningholm d. 7 Aug.: "Det är med mycket nöje jag ser af Carlsons bref, att ni är anländ med god helsa till honom, min kära Toll. Trollen är här sedan i Måndags. Han yrkar starkt att uppskjuta till våren. Jag anser allt uppskof i sådana sa-

[1]) Genom traktaten af d. 8 Januari 1784 blefvo halfön Krim, Taman och Kuban för alltid afträdda till Ryssland.

ker farligt, men som han brukar många skäl, som jag ej är nog lärd att combattera, så önskade jag hafva med er bägge en conferens, uti hvilken man på en eller två timmar kan taga riktigare och säkrare resolutioner än på två månader par correspondence. Jag önskade derföre att ni kom hit, men alldeles incognito; och det är för Judarnas räddsla skull. Munken har i det bref, ni finner innelyckt, detaljerat er moyengerna dertill. Jag väntar er derföre, ju förr ju hellre, och rekommenderar den största sorgfällighet att dölja er härvaro. Jag är för sakens utförande i år. Om invärtes omständigheter äro mindre i ordning, så äro utrikes konjunkturer mycket gynnande. Farväl! jag hoppas snart se er."

De muntliga öfverläggningarna stadnade, såsom man redan kunde förutse, uti beslutet om inställande af alla krigiska företag för det innevarande året. Deremot skulle sjelfva planen ej uppgifvas, och rustningarna fortsättas.

Dessa (liksom sjelfva resan) fordrade stora kostnader, och gjorde nya lån nödvändiga. Om de mått och steg, som i anledning häraf vidtogos, upplysa tvänne inför Konungen, endast i närvaro af Grefve Creutz d. 27 Aug. och d. 3 Sept. 1783 förda protokoll, hvilkas innehåll här må anföras. Det heter i det förstnämnda: Sedan StatsSekreteraren Baron Liljencrantz blifvit inkallad, yttrade sig Hr RiksRådet och CanzliPresidenten, huruledes uti allmänna sakernas närvarande vidtutseende ställning, ej mindre med försiktigheten, än med Rikets vänners förtroende till

H. K. M:s vishet öfverensstämde, att i detta ögnablick nödige och verkande författningar tagas till ett skyndsamt förbättrande af rikets försvarsverk både till lands och sjöss. Hans Excellens hemställde till H. K. M. derföre, om ej detta angelägna ämne nu finge ligga inför Dess ögon .... H. K. M. täcktes härpå i nåder förklara, att K. M. allt ifrån början af Dess regering haft detta föremål ständigt för ögonen. Men då Rikets försvarsverk och invärtes hushållning ej på en gång kunnat sättas i ordning, hvilken förra tidens omvexlande och sins emellan motstridiga grundsatser rubbat och vanställt, hade K. M. naturligtvis gifvit företrädet åt den sednare, såsom ägande en mera direkt inflytelse på rikets allmänna och undersåtarnes enskilda väl. Försvarsverket hade således i flera mål måst sakna en omvårdnad, som den inre hushållningen upptagit, och K. M:s tillfredsställelse öfver dennas förbättring hade så mycket mera lindrat oron öfver försvarsverkets lägervall, som Europas politiska ställning under den förflutna tiden merändels varit önskelig för Rikets utvärtes trygghet och dess interesse i anseende till andra makter. Men sedan efter fredslugnets återställande i södra delen af Europa sådana liknelser sig företedde i det östra, som förebådade nya oroligheter, hvilkas följder omöjligen kunde förutses, vore den tidpunkt för handen, då K. M. omsider borde verkställa sin länge hysta föresats, att sätta Rikets Land- och Sjömakt i det stånd, som K. M:s egen ära, Rikets anseende och Dess vänners förväntan i alla fall kunde kräfva. K. M. hade derföre beslutat, att ofördröjligen

låta lägga handen vid detta stora verk, samt till den ändan befallt vederbörande inkomma med förslager å de utgifter, som Flottan, Arméen och de Skånska fästningarna kunna fordra. — Desse kostnadsförslager, af hvilka StatsSekreteraren för krigsärenderna von Carlson hade gjort behörige utdrag, medförde tillsammans en utgift, som både i anseende till dess belopp och den skyndsamhet, hvarmed den borde bestridas, väl kunde anses drygare, än Rikets hushållning och finanser vid första påseendet syntes medgifva; men denna consideration, hvilken möjligen för alla tider skulle tillbakahålla försvarsverkets förbättring, borde gifva vika, för de stora ändamål, som dermed påsyftades: och var K. M. glad, att i Friherre Liljencrantz äga en Embetsman, hvars nit, insikter och talenter äro för länge och för väl kände, att man ej med säkerhet kunde räkna på framgången af hans bemödande, att, oaktadt alla svårigheter, anskaffa de i fråga varande penningesummor till den tid och det belopp, hvarom StatsSekreteraren von Carlson skulle lemna närmare kunskap. Nyssnämnde StatsSekreterare inkallades, och, sedan K. M. befallt honom att uppgifva hvad medel General-Amiralen af Trolle under dess sednaste härvaro ansett för nästa år blifva nödige för Örlogsflottans och Arméens flotta i Finland, så på ordinarie, som extraordinarie-staten, gaf StatsSekreteraren i underdånighet tillkänna, att GeneralAmiralen då hade requirerat [1]) för Örlogsflottans ordinarie stat 516,000 Rdr, för Arméens flotta å

1) Vi meddela dessa i originalet detaljerade uppgifter här endast summariskt.

ordinarie stat efter vanligheten 60,000 Rdr, men till extra behof dessutom för den förra 333,000 Rdr, hvaraf 55,000 Rdr genast och det öfriga i April månad, samt för den sednare 90,000 Rdr, hvaraf 20,000 Rdr med det första borde vara att tillgå: inalles för bägge flottorna 999,000 Rdr. H. K. M. tillfrågade vidare Stats-Sekreteraren von Carlson hvad som erfodrades för att sätta Svenska Arméen i lika tjenstfärdigt tillstånd som den Finska. I följe häraf anmälte StatsSekreteraren, att, då han gjort sig underrättad om Arméens och Fästningarnas behofver samt hvad på de förra årens ordinarie stater dertill varit anslaget och dermed jemnfört hvad som nu brister, i fall lika summor för nästa år skulle anslås, så hade StatsSekreteraren ansett nödigt att för nästa år på ordinarie stat måtte anslås för försvarsverket till lands 358,000 Rdr, men dertill för extra behof 200,000 Rdr, af hvilken sista summa 60,000 Rdr i år och det öfriga ofelbart i nästa Maj månad bör vara att tillgå; eller inalles för Arméen 618,000 Rdr och för Flottorna 999,000 Rdr, hvilket för bägge utgjorde en totalsumma af 1,617,000 Rdr specie, som på ordinarie och extraordinarie staterna för år 1784 blefvo nödige att anslå.

StatsSekreteraren Friherre Liljencrantz utlät sig härvid, att det för redigheten och bibehållandet af den antagna ordningen vid Statsverket vore angeläget, att noga åtskilja de extraordinarie anslagen från de ordinarie, hvilka af Rikets vanliga inkomster ofelbart hvarje år utgå. StatsSekreteraren von Carlson förmente i underdånighet, att, då ingen minskning eller afkortning

ägde rum i hvad för Arméens och Flottornas behof vore requireradt, det för ändamålet vore lika, om medlen uppfördes på ordinarie eller extraordinarie stat, helst K. M. yttrat sig vilja låta anslå dessa statsmedel för nästa år summariter, utan vissa titlar, och att repartitionen sedan skulle ske efter behofven[1]). — Hvarefter StatsSekreteraren von Carlson afträdde, sedan han till Protokollet aflemnat de tvänne kostnadsförslager, som dervid skulle biläggas.

StatsSekreteraren Friherre Liljencrantz yttrade sig ingenting högre önska, än att vid detta, som vid alla andra tillfällen, kunna till K. M. nådiga nöje fullgöra de honom gifna befallningar. Hans brinnande undersåtliga nit för K. M:s och Rikets tjenst skulle visserligen, om möjligt vore, fördubbla hans bemödande, att till de utsatte terminer anskaffa de nu requirerade penningesummor; men ju större hans åhuga vore, att till alla delar uppfylla K. M:s nådiga förväntan, ju större vore äfven hans bekymmer, då han å ena sidan betraktade Statsverkets redan nog brydsamma trångmål, samt den obehagliga utsikt innevarande års missvext uti flera af rikets provinser medförde, och, å andra sidan ställningen af penningeväsendet utomlands, sedan flere makter i Holland på en gång öppnat ansenliga penningelån, och Spanska Silfverflottan dessutom genom sitt uteblifvande ökade bristen på silfver-

---

1) Det här uteslutna stället i Protokollet angår en af StatsSekreteraren von Carlson proponerad annan uppställning af arméens och flottans stater, men som slutar sig med lika hufvudsumma.

specier. Att vid så beskaffade omständigheter anställa nya penningelån kunde äga en menlig verkan på rikets kredit utomlands och göra framgången af dessa negotiationer tvifvelaktig. StatsSekreteraren ansåg för sin underdåniga pligt, att icke söka dölja dessa considerationer, och underställde dem K. M:s nådiga pröfning.

H. K. M. fann nogsamt, att de i fråga varande penningesummors anskaffande väl ej utan någon svårighet torde aflöpa; dock som allenast en mindre del deraf eller 135,000 Rdr nu i höst tarfvades, och det återstående ej förr än i April och Maj månader nästa år, och, enligt de sednaste brefven från Madrid, Silfverflottan äfven till Cadix anländt; så hoppades K. M. att StatsSekreteraren, med dess bepröfvade omhugsan och grundliga kännedom af financeoperationer, skulle finna utvägar att öfvervinna svårigheterna, och derigenom i detta vigtiga ögonblick göra sig af K. M:s synnerliga tacksamhet på ett särdeles utmärkt sätt förtjent. Och skulle StatsSekreteraren Friherre Liljencrantz genom utdrag af protokollet erhålla del af hvad till dessa åtgärders verkställighet så medelst blifvit honom af K. M. ålagdt.

Den 3 Sept. justerades inför Konungen, Grefve Creutz och StatsSekreteraren Liljencrantz det protokoll af d. 27 Aug., hvars innehåll vi i det föregående angifvit, hvarefter StatsSekreteraren i underdånighet anmälte, att, ehuru han intet högre önskade, än att igenom det erfordrade lånets anskaffande kunna svara emot K. M:s nådiga förtroende, fruktade han likväl att ett lån ej utrikes så snart stode att erhållas, som de

utstakade behofven det fordrade. Underrättad om K. M:s nådiga intention att med kraft sätta Rikets försvarsverk i behörigt skick, hade han, vid den af K. M. anträdde resan till Finland och Fredrikshamn, efter nådig befallning tillskrifvit Bankiererna Hope et Comp., Fireaux, Grand et Comp., och dem anmodat, att för K. M. och Kronans räkning i Amsterdam eller Brabant öppna subscription till ett lån på 15 års tid af 600,000 Rdr Holländsk Courant emot 4 procents årligt interesse. Och som StatsSekreteraren hade sig bekant, att penningetillgången i Holland vore för det närvarande ganska knapp, och att ett lån till så låg ränta ej kunde förväntas, under det andra makter betalte högre ränta, men att det, ofelbart skulle medföra en skadlig verkan på Sveriges allmänna kredit, om man nödgades offerera högre ränta än 4 procent, hvartill alla Sveriges å utrikes orter upptagne lån äro contraherade; så hade StatsSekreteraren, i likformighet med det, som vid de sist i Holland upptagne lånen blifvit brukadt, tillbudit förbemälte Bankierer att för deras provision samt till præmium och uppmuntringar för mäklare och sådana kommissionärer, som kunde äga influens på kapitalisterna, få af lånesumman i ett för allt afföra tio procent, hvilket väl gjorde, att detta lån, ehuru räntan i allmänhet ej syntes vara högre än 4 procent, likväl skulle kosta riket något öfver 4½ procent om året, men dock ej medföra den skadliga verkan på Sveriges kredit, som sjelfva lånräntans förhöjning till 4½ à 5 procent, hvilket i penningerörelsens närvarande ställning eljest vore ound-

vikligt. Ehuru fördelaktiga dessa vilkor verkligen äro, hafva likväl bemälte Bankierer i tvänne särskilda till StatsSekreteraren aflåtna skrifvelser tillkännagifvit, att det hvarken för dem eller någon annan vore möjligt, att i sakernas närvarande ställning anskaffa berörde lån, änskönt räntan förhöjdes till 5 procent, hvilket de tillika för redan nämnde orsaker afstyrkt, men att de tillika förmodat, att sedan Spanska Silfverflottan hunnit ankomma, och den tillökning af penningetillgången i Holland, som deraf är att förvänta, förmått upplifva den förfallna krediten och penningerörelsen, det begärda lånet kunde fås; hvarföre de ock försäkrat att ej underlåta något ögnablick till att iakttaga och tillkännagifva, när en dertill lämplig konjunktur sig företer. Häraf trodde StatsSekreteraren sig kunna sluta, att föga någon liknelse vore, att detta lån uti innevarande år kunde bringas till fullbordan.

Emellertid och som ett Handelshus i Antwerpen, under firma af La Veuve Martin Smets, hade, med åberopande af Franska StatsMinistern Grefve Vergennes' rekommendation, uti bref till StatsSekreteraren erbudit sig vilja för H. K. M:s och Svenska Kronans räkning skaffa ett lån af 2 mill. Vexelgülden, så hade StatsSekreteraren på nådig befallning detta handelshus tillskrifvit, och begärt närmare underrättelse om sjelfva vilkoren, och förväntade att inom kort erhålla svar. Då dessa utländska låneaffärer icke så snart torde kunna bringas till slut, som önskeligt vore, emedan, enligt protokollet af d. 27 nästledne Aug. en summa af 135,000 Rdr specie nu genast vore oundgängligen nödig till

verkställigheten af vissa förberedande anstalter till Rikets försvarsverks iståndsättande, så hade StatsSekreteraren, efter den honom i nåder gifna befallning, varit betänkt på utvägar, huru åtminstone någon del af den nu genast erforderliga summan skulle kunna ihopbringas igenom någon sådan upplåning inom Riket, som väckte minsta uppmärksamheten och för krediten vore minst äfventyrlig. I sådant afseende, och som det vore i allmänhet nog bekant, att för den infallna missvexten utländsk spannemål nu för K. M:s och Kronans räkning måste inskaffas fortare och i större quantitet än att de af Kronobrännerierna inflytande inkomster kunde nu straxt gifva tillgång till dess betalning, så trodde StatsSekreteraren att häraf kunde lämpligen tagas anledning att låta till Bränneri-Direktionen afgå nådig befallning, att emot dess förskrifningar i Diskont-Kompaniet upptaga ett lån på sex månader af 50,000 Rdr specie, hvaraf beloppet, sedan den vanliga Diskonträntan till ½ procent i månaden blifvit å kapitalet afdragen, kunde i afräkning, på den summa Bränneri-Direktionen efter vanligheten hade att för nästa år till Statsverket aflemna, insättas i Banken för Räntkammarens räkning, och Stats-Kontoret [1]) tillika undfå befallning, att hålla dessa medel oförryckte till K. M:s vidare disposition. Utom denna summa förmente StatsSekreteraren, att det väl hade kunnat vara möjligt för honom, att i eget namn och på 6 månaders tid emot enahanda ränta i Diskont-Kompaniet upptaga

[1]) Hvarest Baron Liljencrantz äfven var tillförordnad President.

50,000 Rdr specie att likaledes i Banken insättas för Räntkammarens räkning. Men i anseende dertill att han för den honom anbefallte större införskrifningen af utländsk spannemål, nödgats dels i Stockholm, dels i Hamburg ingå i ganska betydande engagementer, så vågade han icke sträcka sin kredit för vida; i synnerhet, som i händelse spannemålsbristen skulle i nästkommande vår, såsom nog är till befarande, föranleda hungersnöd i vissa af Rikets södra provinser, angeläget är, att kunna menagera någon promt ressource till ersättning, hvilken af Statsverket ej alltid kan vara att påräkna. Icke destomindre trodde StatsSekreteraren att igenom en upplåning i eget namn kunna, om K. M. i nåder det för godt finner, till en början åstadkomma nu genast 10,000 Rdr specie, att läggas till de 50,000 Rdr, som igenom Bränneri-Direktionen kommer att uppnegotieras.

Hvad StatsSekreteraren Friherre Liljencrantz sålunda i underdånighet föreslagit, behagade K. M. i nåder bifalla. — Hvad åter den tilltänkte upplåningen utrikes beträffar, så täcktes K. M. förklara sin nådiga vilja, att den i verket ställes, så fort ett lämpligt tillfälle dertill yppas. — Bägge dessa protokoll af d. 27 Aug. och 3 Sept. 1783, hvilkas innehåll vi härmed i utdrag meddelat, äga Konungens egenhändiga påskrift: expedieras, med Dess namns underskrift. Ingendera är kontrasigneradt; men handstilen är förste ExpeditionsSekreteraren Francs.

Af Baron Liljecrantz' korrespondens med Konungen ses, att ej blott lånet i Amsterdam, utan ock lånet i

Antwerpen sedermera verkligen upptogs, och att det sistnämnda äfven förökades med en million Brabantska gyllen [1]).

Konungen ämnade företaga sin resa i slutet af September. D. 9 September tillkännagaf han i Rådet, att som han dagligen måste vidkännas mycken olägenhet af sitt armbrott, hade han på läkares tillstyrkan beslutat att företaga en resa till Pisa, för att vid de varma baden derstädes återvinna sin helsa, vid hvilket tillfälle han äfven ämnade besöka öfriga Italienska orter, och så medelst fullborda den resa, hvilken han uppå Riksens Ständers tillstyrkan skolat företaga, då Högstsalig Konungens död afbröt den samma [2]). Riks-Rådet Grefve Hjärne förklarade härvid å egna och det öfriga Rådets vägnar, det de känna de ömmaste rörelser deröfver, att hela Riket, jemte dem, nödgas sakna den oskattbara förmånen af K. M:s närvaro, men att Riksens Råd instämma med hvar trogen undersåte i den önskan, att K. M. med nöje, helsa och beständig välgång må börja, fortsätta och fullända sin resa och med en snar återkomst fägna sitt rike [3]). Sedan Ko-

---

1) Bref från Baron Liljencrantz till Konungen af d. 31 Okt. 1783 och d. 26 Febr. 1784.

2) Dessa omständigheter äro hämtade ur Rådsprotokollet för dagen, i Kgl. Riksarchivet. Man ser deraf grundlösheten af det rykte, som äfven i handskrifna berättelser från denna tid finnes förvaradt, att hela Rådet, utom Grefve Creutz, reserverat sig mot Konungens resa.

3) Ett Läkarebetyg är vid protokollet bifogadt så lydande: "På nådig befallning hafva undertecknade examinerat H. K. M:s vår Allernådigste Konungs vänstra arm, som förliden sommar blef afbruten, och funnit, att K. M., jemte värk, har mycken

nungen härefter meddelat instruktionen för den tillförordnade regeringen, förklarade han, att han på sin resa ville vara åtföljd af RiksRådet Baron Carl Sparre.

Hufvudsakliga innehållet af instruktionen är följande: I enlighet med 37 §. Regeringsformen uppdrages åt Rikets Råd, att under Konungens frånvaro föra regeringen, sålunda, att Justitiæärender, samt sådana Kammarärender, som vanligen föredragas på Justitiæsidan i Rådet, likaledes Utrikesärender, så vida de icke äro ministeriella eller angå Pommern, samt Krigs- och öfrige Kammarärender må af denna regering handhafvas. Härifrån undantages alla de mål, som på K. M. måste bero, hvilka uppräknas i ej mindre än aderton punkter [1].

---

svårighet att röra samma arm, hvarföre det är att förmoda det nyttjande af varma bad uti Pisa eller annorstädes skall förr afhjelpa de nyssnämnda olägenheter, än det genom andra medel kan ske. Drottningholm d. 6 Sept. 1783. N. Dalberg. Elias Salomon.

[1]) Nemligen: 1:o Statsbrott; 2:o ansökningar om resning i tvistemål; 3:o om nåd i brottmål; 4:o att varda myndig; 5:o att få träda i annat gifte; 6:o af adeliga jungfrur att få ingå ofrälse giften; 7:o af syskonbarn att äkta hvarandra; 8:o om eftergift i balance-mål; 9:o alla underställda lifssaker och brottmål; 10:o frågan om kronoandelens eftergift i böter; 11:o om permissioner och adjunctioner i Hofrätterna; 12:o ansökningar och tvister om Jura patronatus; 13:o ansökningar om nådår; 14:o allt hvad angår slottsbyggnader eller publike byggnader i större städer; 15:o befordringar och allt hvad dermed gemenskap äger, undantagande besvär i prestval; 16:o alla slags rörelser med trupper, så framt icke sådana för Konungens säkerhet och rikets lugn oundgängligen tarfvas; 17:o Statsverket, dock så att Rikets Råd endast må befatta sig med de vanliga Statsutgifter, såvida icke efter 16:de punkten trupper komma att röras; 18:o ärender, som röra Banken eller Finansoperationerna.

Vid slutet af hvarje vecka skola till K. M. från CanzliPresidenten sändas listor på alla afgjorde mål med anteckningar om besluten. Alla expeditioner skola skyndsamligen utfärdas enligt det af pluraliteten fattade beslut, samt underskrifvas af fyra de äldste Rikets Råd tillika med CanzliPresidenten [1]). Alla mål, som röra underdåniga ansökningar om permission för civila embetsmän eller domare, om nådår, om tillstånd för syskonebarn att gifta sig samt för skilda makar att åter träda i gifte uppdrager K. M. åt RiksMarskalken och RiksRådet Grefve Gyllenstierna, JustitiæCanzleren Grefve Wachtmeister, samt CanzliPresidenten Grefve Creutz att pröfva, kommandes att under dessa utslag sättas K. M:s sigill med öfverskrift: "Undet vårt Secret." Statens afslutande för nästa år uppdrog K. M. åt JustitiæCanzleren, CanzliPresidenten, HofCanzleren Baron Ramel och StatsSekreteraren Liljencrantz, med biträde af dertill förordnade ledamöter ur StatsKontoret. Skulle någon oro inom residenset förspörjas, äger Rådet genast derom underrätta Hertig Carl, som enligt utfärdad instruktion äger full myndighet, enär det behöfves, med StatsSekreterarens kontrasignation, bjuda och befalla, intill dess lugnet varder återställdt, kommandes emellertid Rådet att upphöra med sina sessioner. Blifver något upplopp utom Residenset skola Rikets Råd pröfva, hvilka mått och steg böra vidtagas, och om militärisk handräckning skulle erfordras sådant hos Hertigen anmäla. Tvänne Kre-

1) **Med följande formulär: "Under H. K. M. vår Allernådigste Konungs och Herres frånvaro."**

ditiver lemnas, det ena åt Hertigen, det andra åt Rådet. K. M. uppdrager åt JustitiæCanzleren, Stats-Sekreteraren för Finanserna, UnderStåthållaren Baron Axelsson, samt StatsSekreteraren för Inrikes Civil-Expeditionen (Schröderheim) att besörja utdelning, utlåning och försäljning af den för K. M:s och Kronans räkning införskrifna spannemål. Vid Rådets öfverläggningar har JustitiæCanzleren fritt och obehindradt tillträde. Under K. M:s frånvaro utfärdas inga nya förordningar. Rådet öfverlägger på tvänne Divisioner.

Man ser en på flerfalldigt sätt delad, inskränkt och komplicerad regering, nemligen: 1:o Rådet för vanliga regeringsärender, men med mångfalldiga undantag, som förbehöllos åt Konungen sjelf. 2:o Hertig Carl, såsom öfverbefälhafvare öfver krigsmakten, men med en instruktion som i flera afseenden var inskränktare, än den Konungen för honom under sin förra resa hade utfärdat i samma egenskap [1]). 3:o En Kommission af Rådet som ägde att afgöra i några få mindre betydliga fall de åt Konungen förbehållna ärender och att derom utfärda beslut under "Konungens Secret." 4:o En Kommission för Statsregleringen. 5:o En Spanmåls-Kommission.

Ibland alla dessa myndigheter synes likväl ej ännu den, åt hvilken den vidsträcktaste makten under Konungens frånvaro blef anförtrodd. Det var en särskild

1) Hertig Carl anmärkte äfven detta, då Instruktionen efter Konungens afresa honom meddelades af StatsSekreteraren Carlson, men utan att deröfver yttra något missnöje.

Kommission, som kallas än "Beredning för Försvarsverket", än (i enskilda bref) "Krigs-Komitéen." Hvarken detta dess namn eller ändamål synes likväl till i offentliga handlingar. Der förekommer den endast såsom ett supplement till den förordnade financiella Kommissionen för Statens uppgörande; men den blef vida vigtigare, ty den fick sig uppdragen hela den användning och fördelning af statsmedlen, hvarom StatsSekreteraren för finanserna hittills haft befattning, men som nu honom undandrogs i afseende på allt, som kunde föras under namn af försvarsverket behof. Sjelfva tillvaron af denna Beredning var före Konungens afresa obekant. Den bestod af Grefve Creutz, GeneralAmiralen Trolle, StatsSekreteraren von Carlson och Öfverste Toll.

Hvilken vigt Konungen derpå lade, synes deraf, att i hans papper finnas af honom på förhand utfärdade befallningar om hvilka som skulle efterträda dessa ledamöter, i fall någon af dem, under Konungens frånvaro med döden afginge[1]). Denna försiktighet hade äfven sträckt sig till Liljencrantz[2]), ännu oumbärlig, ehuru han ej var invigd i hemligheterna; hvarföre äfven hans

---

1) Om Öfverste Toll dog, skulle GeneralLöjtnanten Baron Siegroth inträda i hans ställe, om GeneralAmiralen Trolle afled, Grefve C. Aug. Ehrensvärd, om StatsSekreteraren v. Carlson bortgick, KrigsRådet Numers.

2) I händelse af Baron Liljencrantz' frånfälle skulle Handels- och Finans-expeditionen förestås af en Direktör (hvartill Konungen i detta fall utnämnde Sekreteraren i Banken Schröder), men Presidentskapet i Stats-Contoret skulle tills vidare stå obesatt. Om Grefve Creutz nämnes intet. Konungen tillsatte också efter Grefve Creutz död 1785 ej mera Canzli-Presidentsembetet.

verkningskrets inskränktes. En bland dessa af Konungen före afresan undertecknade befallningar lyder sålunda: "Jag auktoriserar härmed Hr RiksRådet och Canzli-Presidenten Grefve Creutz, att i Rådet anmäla den författningen jag tagit med åtskilliga särskilda ärender, som varit anförtrodda åt StatsSekreteraren Liljencrantz's åtgärd, och att Riksens Råd låta af de Riksens Herrar, som jag anförtrott mitt Secret, expediera de särskilda expeditioner, som till min viljas utförande fordras. Drottningholms slott d. 24 Sept. 1783."

Denna anmälan skedde efter Konungens afresa [1]). StatsSekreteraren von Carlson skrifver till Konungen [2]): "Då jag i Rådskammaren tillkännagaf den Beredning E. K. M. behagat förordna i afseende på fördelningen af statsmedlen, nyttjade jag de mest indifferenta termer, och tycktes som Rådet å den saken ej gjorde synnerlig reflexion, utan blef min anmälan endast upptagen i protokollet." Allt vittnar att denna regering var hemlig.

---

1) "Den 22 Oktober i Rådkammaren anmälde StatsSekreteraren v. Carlson, att sedan uti den Rådet meddelte instruktion vissa personer blifvit tillförordnade att med Stats-Contoret afsluta Staten för nästkommande år, hade H. K. M. kort före sin afresa varit betänkt, huru de medel, som till arméens, fästningarnes och flottornas behof blifva summariter anslagne, må till det nödvändigaste blifva reparterade och använde, och att K. M. uppdragit CanzliPresidenten, GeneralAmiralen, Stats-Sekreteraren vid Krigs-expedition samt den ur arméen i Krigs-Collegium tillförordnade Ledamot Öfverste Toll att derom besörja."

2) Den 24 Oktober 1783.

Det följande är ett utdrag af ett sednare bref från StatsSekreteraren von Carlson till Konungen [1]: "Den anledning jag i början hade att frukta en för uppenbar befallande hog hos T. (Toll) försvann genast [2]. Man lär bäst känna sig sjelf, när egen kunskap tryter och man måste taga andras råd. GeneralAmiralen har varit honom och oss ett godt stöd, och jag kan äfven i underdånighet försäkra, att T. i sina föredrag och utlåtelser nu är både försiktig, beskedlig och flink. Af de 105 Circulairbref jag har i min vård angående vår Kommission, har jag icke behöft expediera mer än ett enda till Krigs-Collegium, som ej kunde undvikas. Detta har mycket bidragit att dölja våra rättigheter och företagande, och som T. (Toll) sällan synes i Stockholm, och jag är derifrån så ofta jag kan, så känner ej någon vår combination med hvarandra och med affärerna." I samma bref heter det om Krigs-Komitéen: "Ingen §. i Regeringsformen finner jag ligga i vägen, äfven som jag från första stunden aldrig kunnat få i mitt hufvud, att de gode herrar och svenske män härom behöfva underrättas; särdeles som E. M. är mästare att sjelf sätta färg på anledningen och början till dansen." En särskild instruktion hade Konungen meddelat Grefve Creutz om de mått och steg, som borde vidtagas till förekommande af spanmålsbrist.

Till sina öfriga värdigheter hade Grefve Creutz äfven nyligen emottagit den af Upsala Akademis Canz-

1) Af d. 2 Januari 1784.

2) I ett föregående bref klagar Carlson deröfver.

ler efter RiksRådet Grefve Rudenschöld, som dog i Stockholm d. 10 Juni 1783. — StatsSekreteraren E. Schröderheim skrifver d. 20 följande Juni till Konungen: "Consistorium i Upsala har förledne Måndag valt Canzler, och enhälligt instämt uti anhållan om H. K. H. Kronprinsen. Deras mening är att få RiksRådet Fredrik Sparre till Vicarius; men det är icke deras önskan att få Grefve Creutz. ErkeBiskopen [1]) har å embetets vägnar underrättat mig härom, och bett mig begära nådig befallning, hvilken dag de Deputerade få den nåden att infinna sig. E. M. täckes nådigt förlåta, att jag vågar underdånigt föreslå ett anstånd med hela saken till Augusti månad." I början af sistnämnde månad heter det i ett bref från Konungen till Grefve Creutz: "Ni vet kanhända redan, att ni är vald till Canzler för Universitetet i Upsala. Akademien har kommit en corps att begära min Son dertill. Jag har sagt dem, att jag emottoge valet för honom, så snart han hade fyllt 18 år; men att de emellertid hade att välja en Canzler intill denna epok. De ha anhållit att jag sjelf ville nämna. Jag har tackat dem, men tillagt, att då jag sjelf, såsom Canzler, så ofta försvarat deras privilegier, jag nu ej ville gifva exemplet af att bryta dem, utan önskade att de gjorde sitt val på vanligt sätt. De begärde tillstånd att göra det genast, gingo ut i en af slottets salar, och inkommo efter ¼ timme för att säga mig, att de valt eder. Det var det bästa de kunde göra både för dem och för det allmänna bästa.

---

[1]) Doct. C. F. Mennander.

Adieu min k. Grefve! Jag önskar er en rolig god natt. Drottningholm d. 3 Aug. 1783 kl. 11 på aftonen"[1]).

Den 27 Sept. om aftonen anträdde Konungen ifrån Drottningholm resan till Italien. Han åtföljdes af Riks-Rådet och Öfverståthållaren Friherre Carl Sparre, Konungens tjenstgörande ÖfversteKammarjunkare[*]) Friherrarne Evert Taube och G. M. Armfelt, den från Frankrike nyligen återkomne Grefve Axel Fersen, Hofstallmästaren Friherre Hans Essen, HofMarskalken Friherre Bror Cederström, Kammarjunkaren Carl Peyron, Förste ExpeditionsSekreteraren Franc, Kongl. Sekreteraren

---

1) I Universitetets angelägenheter finner jag endast ett confidentielt bref ifrån Grefve Creutz till Konungen, skrifvet kort före Gustaf III:s återkomst fr:n den nu företagna resan. Det är af d. 29 Juli 1784, och bifogadt såsom apostille till en annan skrifvelse. Det heter der: "Den namnkunnige Bergman har aflidit vid Medevi. Före sin död har han sagt till Grefve Scheffer och flere gånger upprepat, att hans Adjunkt Afzelius vore den ende skicklige att efterträda honom i den Chemiska Lärostolen. Detta vitsord är af så stor vigt, att jag vågar anhålla att E. M. derpå fäster afseende. Den unge Linnés död skall ej blifva skadlig för Naturalhistorien, om E. M. täckes kasta ögonen på den berömde Thunberg, så ryktbar i Europa genom djerfheten och nyttan af sina resor. Jag dröjer med insändandet af förslaget till E. M:s återkomst. Den akademiska kabalen och intrigen ha endast satt honom på andra rummet, emedan de velat nedsätta hans rum till förmån för (den egentliga) Medicinen. Men hela Europa väntar sig se ett lysande rykte i vetenskaperna ersatt genom en man, som Europa känner." (Den unge Linné hade följt sin far i grafven 1783).

*) En nyligen inrättad värdighet — i likhet med *Premiers Gentilhommes de la Chambre* hos Konungen i Frankrike. Deras antal bestämdes till sex. En annan ny hofvärdighet var den af *Kammarjunkare*, hvilkas antal bestämdes till 24.

G. Adlerbeth, den berömde Bildhuggaren Professor Sergel, och LifChirurgen Assessor Salomon.

Konungens resa skildras till en stor del i hans egna bref till Grefve Creutz. Med diplomatisk noggrannhet återgifna skulle de, genom den villlervalla i stafning, som i dem herrskar (liksom i allt hvad Konungen skrifver) vara föga läsbara. De äro på fransyska, i största hast på papperet kastade. Stundom äro svenska ord och styckevis hela meningar inblandade. Detta sista är merändels fallet, då Konungen vill meddela något i förtroende. Han litade på utlänningens obekantskap med svenska språket, i fall hans bref skulle falla i obehöriga händer. Hvad vi af dessa bref meddela är en trogen öfversättning. De chiffrerade depecher, på hvilka Konungen stundom beropar sig, finnas ej ibland hans papper. Ur Grefve Creutz's bref till Konungen skola vi bifoga de ställen, som synas oss mest upplysande. Creutz har förändrat sig med sin Konung. I hvilken annan dag visade sig ej verlden för den gamle statsmannen och hofmannen, än fordom för skalden Creutz svärmande för frihet och upplysning i de fransyska philosophernas skola!

Det första brefvet är från Warnemünde d. 3 Okt.: "Jag skrifver blott två ord min k. Grefve, för att säga er, att jag nyss kommit hit, att jag befinner mig väl, och att jag fortsätter min resa fullkomligt okänd. Vi äro i Warnemünde, och detta påminner mig, att denna redd har tillhört oss, att Carl XII har bortförpantat den under sina olycksår, och att det skulle vara interessant, att göra en recherche i våra archiver om detta föremål,

Jag påminner mig att det 1767 var fråga derom, och det bör finnas, i Senatens protokoller för Mars månad detta år, en lång deduction derom [1]). Jag skall ligga i Güstrow och hoppas vara i Brunsvik om Måndagen. Franc har haft ett bref från Engeström, hvari han förmäler att det berättas från Wien, att Kejsaren på Ryska Kejsarinnans uppmaning ämnar nämna en Minister vid mitt hof, hvars namn äfven i Wien var kändt. Men det är kanhända blott en af de politiska drömmar, som äro en följd af mötet i Fredrikshamn. Jag hoppas att ni nu gifvit någon hvila åt edra ben, och att gikten lemnat er. Det är med en verklig saknad, som jag skiljts ifrån er min k. Grefve. Tjugu års frånvaro har gifvit ett nytt värde åt nöjet att råka er. Farväl! Mina hästar äro förspända, och ni vet att Tyska postillionerna ej taga minsta raison."

Krebwitz [2]) Söndagen d. 5 Okt. kl. 10 på morgonen: "Då man sagt mig att posten till Hamburg går härifrån kl. 1, begagnar jag mig deraf, min k. Grefve, för att gifva er underrättelser om mig. Ni känner redan min ankomst till Warnemünde sistledne Fredag, och min afresa derifrån efter få timmar. Jag har njutit af den fullkomligaste incognito. Jag har varit med Baron Essen i mitt lilla åkdon, och mina kammartjenare i kaleschen. Vi ämnade ligga i Güstrow; men den onda genien, som råder öfver Tysklands vägar, har annor-

---

[1]) Sednast hade denna åt Sverige i Westphaliska freden beviljade tullrättighet blifvit år 1740 bortförpantad till Hertigen af Meklenburg.

[2]) Criwitz?

lunda beslutat, och natten har öfverraskat oss två tyska mil från Warnemünde i en liten by, som heter Bistow. Det var ej möjligt att förmå postillonerna att fara längre. Vi måste då söka tak. Vi funno i en slags koja några bönder och en gammal soldat, som åto potatis, och en hustru, som nyss haft missfall: allt i samma rum. Ni kan föreställa er luftens beskaffenhet. Det var ej möjligt att uthärda. Jag återvände till min vagn i tanka att i den passera natten, då en dräng kom att säga mig, att det fanns en kyrka i byn. Jag slöt deraf att här måste finnas ett presthus, och vi skickade Robert[1]) att begära gästfrihet för tvänne Svenska Adelsmän, som återvände efter att ha tjenat i Frankrike; och den blef oss på ögnablicket gifven. Föreställ eder bilden af en lugn lycka, af den enklaste, men ljufvaste uppriktighet och hjertlighet: sådan var den tafla som pastorn och hans hustru för oss framställde. Hon talade litet fransyska. Man tillböd mig en egen kammare med tvänne sängar. Två flickor och en gosse utgjorde pastorns familj. De kommo in och bjödo oss frukt. Gossen är af min sons ålder, blott två dagar äldre. Han heter Gustaf. Döm om min rörelse vid detta namn. Man lemnade oss ensamma. Jag lät hämta madrassen ur min säng, för att lägga den i en af dem, som voro i rummet. Detta gaf detta goda folk en större tanka om deras gäster, då vid sängens uppackning guldgalonerade damastgardiner komma för en dag. Emel-

1) Konungens kammartjenare.

lertid hade de den discretion att icke fråga, och hade ej minsta misstanke om hvilka vi voro. Under dessa tillredelser underhöllo vi oss, så godt vi kunde, med pastorn. Såsom han visste att vi voro Svenskar, talade han om mötet i Fredrikshamn, och att man trodde det Sverige skulle byta bort Pommern mot Ryska Finland, hvaröfver han påstod, att man i Meklenburg var mycket allarmerad. Ni kan döma huru mycket denna konversation roade mig. Vi reste kl. 7 på morgonen, alltid okända; emedan ingen i Tyskland visste af min resa. Vi tackade vår värd och uppgåfvo våra namn. Baron Essen nämnde sitt och jag kallade mig Sparre. Vid uppstigandet i vagnen gaf jag en present åt prestens hustru, som gjorde några svårigheter, men slutligen emottog den. Vi foro att äta middag i Bützow, hvarest Hertigen af Meklenburg, jag vet ej hvarföre, om ej för att förarga Rostock, har satt ett Universitet. Det är ett dåligt hål i ordets hela bemärkelse. Vi togo der hästar, som skulle föra oss till Ludvigslust, som är Hertigens Maison de campagne, der det skall vara en vacker Engelsk park, som jag är nyfiken att se. Men här är stället att öfva sig i det mest flegmatiska tålamod. Efter att ha passerat Herzberg kommo vi hit kl. 1 på natten, der våra postiljoner, säga hvad vi ville, spände ifrån och planterade oss framför ett uselt värdshus midt i natten. Vi hade all möda i verlden att komma in. Slutligen fingo vi en dålig kammare, der ingen säng fanns. Det är derifrån, som jag nu har det nöjet att tillskrifva er, under det man negotierar

för att få hästar; ty jag är säker att mediatörerna i sista freden ej haft qvistigare underhandlingar än vi i detta fördömda land, för att för penningar erhålla 8 dåliga hästar. Jag mår rätt bra, min följeslagare äfven [1]), och jag finner den role jag spelar ganska roande. Jag fick i går bref ifrån Paris af Stael d. 21 Sept. Grefve Fersen har köpt regementet Royal Suedois af Sparre [2]). Han har rest samma dag, och medför till mig ett bref ifrån Konungen af Frankrike. Jag har också fått tvänne superba diamanter ifrån Baron Schoultz [3]). Jag skall skicka er dem från Brunsvik. Jag vågar ej anförtro dem åt posten härifrån, hvilken jag ej känner. Öppnar den detta bref, så må den gerna det göra. Det skall ej det ringaste förändra systemet i Europa, och kan ej ens för ett ögnablick charmera Hans Durchlauchts Hertigens ledsnad, som regerar detta trista land. Framför min compliment till hela Societeten, och gif underrättelser om mig till Drottningen, till mina Bröder och min Syster. Jag skrifver blott till eder i dag. Hvad säger ni om Prinsessan af Asturien [4]), som på en gång nedkommit

---

1) Nemligen Baron Essen. Den öfriga suiten reste ej nu tillsammans med Konungen.

2) Grefve Sparre, Marechal de camp, af den katholska i Frankrike bosatta Sparre-ätten, som ännu florerar.

3) Baron Schoultz von Ascheraden, nu Svensk Minister i Haag.

4) Lovisa Maria Theresia af Parma, förmäld 1765 med Carl Anton, Prins af Asturien. Grefve Creutz skrifver till Konungen d. 4 Okt.: "Spanska Ministern är utom sig af glädje öfver tvänne infanters födelse." — Grefve de Guemez var denna tid Spansk Envoyé i Stockholm.

med två gossar? Hvilken skillnad har ej en timmas tid satt för hela lifvet emellan dessa båda Prinsar! Se der ett ämne för philosophiska reflexioner för hela lifstiden! Farväl min k. Grefve! Jag omfamnar er af allt mitt hjerta."

"Ylsen i Lüneburg d. 6 Okt. 1783: Se här fortsättningen af min Journal min k. Grefve! Hädanefter skall jag gifva mina depecher den simpla titeln af Bulletin, för att spara oss båda onödiga former. — Vi foro i går afton ifrån Kriwit[1]), hvaråt jag, i parenthes sagdt, gifvit ett z för mycket, men det är en frikostighet, som jag tillåtit mig, oaktadt min incognito. Ni har lemnat oss i Kriwit, färdige att fara till Ludvigslust. Jag kom dit kl. half 4, och steg ur vagnen vid ändan af parken med min reskamrat. Jag hade skickat mitt folk att söka ett värdshus och beställa hästar och middag; hvarefter vi gingo till fots ända till slottet, som är ganska modernt och i bättre smak än vanligen tyska furstliga palatser. Likväl är architecturen deri manquerad, att en avantcorps springer för långt fram om hufvudbyggnaden. Façaden har 17 fenster af vacker proportion. Men denna ej särdeles ansenliga façade är tredelad genom avantcorps'en och tvänne flyglar, som är af en elak effekt och gör façaden tung och obetydlig. Här finnes en slags Engelsk trädgård eller rättare en park med regelbundna gångar, och genomskuren af en kanal,

---

1) Så skrifver Konungen här namnet på den lilla staden Criwitz, och för andra gången oriktigt.

som, ehuru för trång, är ganska vacker genom sitt klara vatten och sin längd. Här är ock midt emot slottet en slags cascade, behaglig för ögat. På det hela är det ett ganska angenämt ställe, utan att utmärkas af en regerande herres magnificence. Det visar mera smak, än folk i allmänhet har här i landet. Det är snarare en vacker habitation för en Grand Seigneur, sådan, som man finner tusen i Frankrike, än ett palats för en Prins. Här finnes en kyrka, en väl underhållen väg och ett ganska godt värdshus; hvilket för oss, som ej sedan i Ystad gjort ett riktigt mål, var en ganska essentiel sak. Under det vi promenerade i trägården, mötte vi flera personer, som ej fästade på oss någon synnerlig uppmärksamhet. Men en herre, som mötte oss, stadnade helt tvärt, fixerade mig och återvände med hast till slottet. Jag såg, då han vände sig, att han hade kammarherrenyckel, och jag tror mig ha sett honom i Hamburg. Vi gingo med hast att söka vår middag, och att sätta oss i vagnen för att fara till Dömítz, der vi lågo öfver natten, och der vi i dag ha passerat Elbe för att begifva oss hit, dit vi anlände kl. half 7 och ämna dröja öfver natten; emedan det är omöjligt att finna ett nattläger häremellan och Brunsvik. Det är härifrån, som jag under väntan på min soupé, har det nöjet att säga er, att jag mår bra, ehuru upptröttnad vid de elaka vägarne, och det beständiga ombytet med mynt, hvaraf jag ingen ting förstår. Den andra kolonnen af vår karavan har i dag, såsom man säger mig, hvilat i Schwerin. Jag har inga nyheter om den. Jag skall

återfinna den i Brunsvik. Hertigen[1]) är der, och hans conversation kan blifva interessant, om nyheten angående Janitscharernas revolt mot Storherren för att tvinga honom till krig är sann. Jag har läst den i Hamburger-Gazetten för i dag, och den synes mig böra ha följder. Jag vet ej hvad jag skall tro om de rustningar, som berättas ske åt sidan af Flandern, och af Konungen af Sardinien. Jag skulle väl kunna blifva omringad af arméer vid min återkomst, och finna mig på en militärisk resa i stället för en för konst och målning. Men jag tror att allt detta är en dröm af tidningskrifvaren."

"Nürnberg d. 17 Okt. 1783: Jag har ej skrifvit eder till på åtta dagar, m. k. Grefve. Men jag har alltsedan varit på vägen, och skyldigheter i Brunsvik och depecher att expediera hafva hindrat mig. Mitt sista egenhändiga bref var ifrån Ylsen. Jag kom d. 7 till Brunsvik, alltid under den djupaste incognito. Jag hade tagit in på ett värdshus, der Engelsmän bodde, ibland andra General Boyle, Vice Gouverneur i Gibraltar, en man af 74 år, men som ej har utseende af att vara mer än 56. Alla rummen voro upptagna, så att Baron Essen och jag blott kunde få en kammare tillsammans. Vår soupé passerade i all tranquilitet och vi lade oss ganska trötta. Men vår incognito varade icke länge. Vi hade vid inträdet gifvit oss diktade namn. Baron Essen hade tagit sin onkels, Baron Kruse's. Jag kallade mig

1) Hertig Carl Wilhelm Ferdinand, förmäld med Prinsessan Augusta af England.

Aminoff, som var det första namn, som föll mig i tankarna, då man frågade mig. Vi sade att vi voro officerare af regementet Champagne. Kl. 8 om morgonen kom en billet från Hertigen af Brunsvik, som anhöll att få göra bekantskap med tvänne främlingar, som anländt om aftonen. Jag låg ännu, men bad honom komma in, och vi omfamnade hvarandra såsom goda slägtingar. Han sade mig, att han vetat redan aftonen förut hvilken jag var, men, seende att jag önskade vara okänd, ej velat oroa mig. Jag skall berätta mycket saker, så snart jag kan betjena mig af Francs chiffer. Jag ämnade blott dröja denna dagen, och sedan fortsätta min resa dagen derpå. Men det träffade sig så, att denna var Hertigens födelsedag, och jag har af artighet blifvit qvar. Jag reste den 10, efter att om morgonen ha sett Hertigen och Hertiginnorna, för att ligga i Quedlinburg. Jag har sett slottet och parken, hvilken är täck och behaglig. Slottet liknar alla byggnader vid sådana stiftelser. Abbedissans rum äro mycket rymliga med en superb utsikt. Jag fortsatte resan. Sedan vi ifrån Blankenburg kommit in i bergen af Hartz, funno vi vägarna så förfärliga, att de förhöllo sig till Westphalens såsom dessa till våra. Vi gingo 3 à 4 tyska mil till fots denna dag, och voro bra trötta. Vi måste stadna i en liten dålig köping Hatzfeld, der jag låg i en gammal förstuga, jag i min säng, Peyron på en biljard. D. 12 kontinuerade vi vår resa genom de rysliga bergen. Postiljonerna körde i allmänhet bra; men då vi kommo till en liten ganska jemn slätt,

der det blott fanns en enda stor sten, hade min postiljon den skickligheten att uppsöka denna sten med bakhjulet, och att stjelpa oss omkull på marken, likväl så långsamt, att ej ens vagnsfensterne, som voro nedsläppta, sönderslogos. Jag steg ut, utan minsta skråma, Baron Essen likaledes, och vi fortsatte vår väg genom Nordhausen och Sondershausen till Erfurt, dit vi kommo kl. 3 om morgonen. D. 13 foro vi derifrån till Ilmenau (som tillhör Hertigen af Weimar), der jag låg. D. 14 till Coburg, der jag ämnade hvila, men värdshuset var så osnyggt, att jag beslöt fortsätta min väg, och kom till Bamberg kl. 11 på f. m. Jag var der okänd. Jag genomgick hela staden. Jag såg slottet, som är ganska anständigt, och har äfven vackra taflor, Abbotsstiftet Mulberg[1]) (med en präktig utsikt), och en oändlighet af svin, som uppfylla hela staden, och springa en emellan benen, på ett ganska angenämt vis. Jag reste kl. 3 och kom inemot kl. 11 till Erlangen, der jag lade mig. D. 16 dinerade jag med MarkGrefvinnan[2]), som ni har sett i Spa, och som bor ganska behagligt. Jag träffade der Grefve Lehrbach, Kejsarens ombud vid Riksdagen i Regensburg, och som var utnämnd att komma till Stockholm i det ögnablick, då Bäyerska successionskriget bröt ut. Eftermiddagen fortsatte jag resan hit, dit jag kommit denna afton med Grefve Fersen, som slutligen har funnit mig i Erlangen, sedan jag ej mer hoppades att återse honom. Jag ville säga er mera, men pennan

1) Mönchsberg?
2) Fredrika Lovisa, Prinsessa af Preussen (?).

faller ur min hand af trötthet. Jag har sprungit hela dagen, man har varit efter mig, man har trängt sig in på mig, man har trampat mig på fötterna, allt för att göra mig heder. Det är ett admirabelt sätt att väl behandla folk. Jag hoppas att eder stygga gikt har skonat er. Se här Senatens lista, som jag sänder er undertecknad och apostillerad."

"Augsburg d. 20 Okt., 1783: Jag är er mycket förbunden, min k. Grefve, för ert bref som jag just nu fått vid min ankomst hit. Jag är ganska ledsen att ej ha förutsett er önskan angående eder neveu[1]), före min afresa. Jag skulle då haft det nöjet att kunna förekomma eder begäran. Ni finner bilagd min befallning till Baron Manderström[2]), att expediera hans fullmakt, under samma dag, som de öfriga. Jag ber er säga Baron Ramel[3]) att han sätter eder neveu i Calendern, enligt hans rätta rang, hvilken bestämmes af hans nummer på Riddarhuset. Jag vet ej om han är Baron eller simpel Adelsman. I sednare fallet får ni derefter rätta hans titel[4]). [RiksRådet Höpkens trakasseri förundrar mig ej. Han liknar de gamla fruntimmer, som, sedan de förlorat deras fägring, ej hafva annat tidsfördrif, än att tadla och oroa de unga. Hans mening lärer ej göra stort intryck, ty hans tid

---

1) Grefve Creutz hade i sitt bref till Konungen af d. 30 Sept. rekommenderat en ung Löjtnant Ulfsparre, då Page hos Hertigen af Östergöthland, att blifva Kammarjunkare.

2) HofMarskalk. 3) Nu HofCanzler.

4) Det här inclauderade har Konungen skrifvit på Svenska, hvarefter Fransyskan åter vidtager.

är förbi"[1]. "Jag är oändligen nöjd med Grefve Fersen. Jag återfinner honom med det nöje och det interesse, som man känner vid återseendet af en vän, som man ej råkat på länge, som har utstått stora faror, och som har förtjenat hela vårt deltagande. Farväl min k. Grefve! Jag reser härifrån i morgon till München. Min öfriga suite går directe till Inspruch. Jag befinner mig ganska väl."

"Pisa[*]) d. 29 Okt. 1783: Jag är här sedan i går. Jag reser i morgon till Pisa. Man har gifvit mig en superb djurfäktning i den gamla Amphitheatern, som

---

1) Detta har afseende på Grefve Creutz's bref till Konungen, dateradt Stockholm d. 30 Sept., hvari Grefven målar den saknad och sorg, hvari Konungens bortresa försatt hof, stad och land, men tillika ej döljer, att röster af tadel och missnöje låta höra sig, och att gamle RiksRådet Höpken i synnerhet ej lade band på sin tunga. "Han utfar grufveligen — heter det — "mot den Komité, åt hvilken E. M. under sin frånvaro till en del anförtrott utöfningen af Jura Majestatica. Han försöker att ingjuta sin galla i andra. Men hittills har han blott verkat på få personer. Rådet tiger och säger intet ord. Liljencrantz är på landet. Han lärer nog jemra sig, när han får veta af Krigs-Komitéen. Ännu känner han intet om densamma." Om Grefve Creutz sjelf yttrar sig StatsSekreteraren von Carlson i bref till Konungen, Stockholm d. 3 Febr. 1784: ... "Jag kan icke nog berömma Grefve Creutz. Rådet äro väl något sura, för det han nästan aldrig synes i Rådkammaren; men han har eljest fullt arbete, och tror jag han dessutom vill visa, att han mera är E. M:s PremierMinister än Rikets Råd. Rådet tycker ej heller mycket om, att han aldrig ger dem del af hvad E. M. skrifver. Han gör i sin lefnad mycken heder åt sitt embete, och så mycket att lönen visst icke förslår till hälften. Han har satt sig i stor aktning hos de främmande Ministrarne, och med all höflighet håller han dem på ganska långt håll."

*) Skriffel i stället för Verona.

existerar sedan Romrarna, det bäst conserverade monument från den gamla tiden. Der voro 12,000 personer, och den var ej till hälften uppfylld. Jag har varit omkring alla dagar, för att se allt. Ifrån Pisa skall jag skrifva längre. I Inspruch har jag erhållit Kejsarens svar. En officer af Ungerska Adelsgardet har tillfört mig detta bref[1]. Jag har gifvit honom en vacker diamantsring. Uti Inspruch har jag dinerat hos ÄrkeHertiginnan Marie, densamma, som var i fråga att blifva Ludvig XV:s gemål. Adieu min k. Grefve!

---

1) Detta bref ifrån Kejsar Joseph II till K. Gustaf III lyder som följer: "Le 20 Octobre 1783: Monsieur mon Frère et Cousin. Dans ce moment je reçois la lettre que Votre Majesté a bien voulue m'écrire d'Erlang; je suis très sensible aux marques d'amitié qu'elle m'y temoigne, et qui sont d'autant plus flatteuses qu'elles proviennent d'un aussi bon connaisseur comme l'est V. M. des peines et des difficultés que l'on rencontre à faire un peu passablement notre métier. Je desire de tout mon coeur, que les eaux de Pise remettent entierement son bras, et c'est certainement avec un vrai empressement et satisfaction que je suisirai l'occasion, si elle se presentoit, de faire la connaissance personelle de V. M.; mais Elle sait que nous ne sommes qu'un barometre, qui montant, descendant ou restant en place, selon que nos devoirs, les circonstances et les évènemens, qui ne dependent point de nos volontés, agissent sur nous. Je crains bien que dans la traversée que V. M. fera par le Tyroll Elle ne soit pas aussi bien servie que je le desirerois, personne n'ayant etè prevenue, qu'elle prendroit cette route. Elle voudra donc bien excuser les fautes qui pourosient s'y passer. Qu'elle recoive ici les assurances de la plus haute considération et de touts les sentiments d'amitié avec les quelles je ne cesserai d'etre.

Monsieur mon Frère et Cousin
de Votre Majesté
le bon Frère, Cousin et Ami
Joseph.

Jag väntar De la Grange [1]) med otålighet. Staël har berättat mig att han d. 11 hade kommit till Paris. Det är i dag så varmt som i Juni månad. Jag har funnit M:r de Sparre [2]) här vid min ankomst mycket nöjd med sin resa."

"Baden vid Pisa d. 3 Nov. 1783. Ni vet redan, min k. Grefve, att jag är i Italien genom mitt bref ifrån Verona af d. 29. Jag har passerat sedan genom Modena, och jag kom i går afton hit, der jag är oändligen väl, då hela verlden rest härifrån och jag befinner mig ensam med de mina i ett mycket vackert hus, såsom jag vore på landet. Efter att ha hvilat mig litet och derpå i vagn med Grefve Fersen farit till Pisa, der StorHertigen [3]) befinner sig med hela sin familj. Jag stadnade vid slottsporten och steg upp. Ingen väntade mig. Att jag önskade tala vid StorHertigen sade jag till en kammartjenare, som gick in, sedan han frågat mig mitt namn, som jag ej ville säga. StorHertigen kom ut, så enkelt klädd, att jag skulle hafva tagit honom för någon af husets domestiker. Han lät mig stiga in i sitt kabinett, och frågade mig hvad jag ville. Då jag ej kände honom sade jag, att jag önskade se StorHertigen. Det är jag, svarade han. Jag kunde ej hindra mig från att

---

1) Månne Eric Johan de la Grange, då Öfverste-Löjtnant vid Smålands kavalleri, slutligen GeneralMajor och Landshöfding i Jönköping? Död 1807.

2) RiksRådet Friherre Carl Sparre.

3) ErkeHertig (sedermera Kejsar) Leopold, förmäld med Maria Lovisa, Infantinna af Spanien.

skratta, och sade att det var högst angenämt för mig, att ha lyckats i mitt projekt att öfverraska honom, och att, i detta ögnablick anländ till hans stater, jag ej velat försumma ett ögnablick att ha det nöjet att se honom: Han syntes surprinerad och sensibel öfver det sätt, hvarpå jag kommit att göra honom mitt besök. Vi samtalade en halftimma, hvarefter han förde mig till StorHertiginnan, som ännu ej går ut efter sin barnsäng, men i morgon blifver kyrktagen. Jag mår bra och skall i morgon eller öfvermorgon börja min badkur. Jag har denna morgon erhållit ett bref från Paris af d. 19 Okt., men ännu ej kunnat läsa det, emedan det är i chiffer, och Franc ännu ej är kommen; men genom Rosensteins [1]) bref ser jag, att

---

1) Nu andre Sekreterare i Presidents-Kontoret eller Kabinettet för utrikes brefvexlingen. Hade sedan December 1782 varit AmbassadSekreterare i Paris. Då han om våren 1783 derifrån hemkom, säger Grefve Creutz om honom i ett bref till Konungen, dateradt Paris d. 29 Mars: "V. M. me permettra de lui recommender M:r de Rosenstein, qui lui présentera cette lettre et qui aura probablement le bonheur avant moi d'offrir à ses pieds l'hommage de son amour et de sa vénération. Ce jeune homme, si interessant par ses vertus et par ses talens, est digne à tous égards de l'attention paternelle de V. M. et les bontès qu'elle versera sur lui procurera à son coeur sensible et genereux une satisfaction d'aurant plus pure, qu'en reparant les torts de la fortune. V. M. remplit en meme tems les voeux de tous ceux qui s'intéressent pour le merite. Modeste, appliqué sans cesse à ses devoirs le jeune Rosenstein ne rève qu'au bonheur de pouvoir signaler son zéle pour le meillieur et plus aimé des Rois." — Rosenstein återvände, för att såsom AmbassadSekreterare biträda Baron Staël, kallades att i Rom möta Konungen och åtföljde honom till Paris. D. 1 Nov. 1784 nämndes Rosenstein till KronPrinsens Informator med CanzliRåds namn, heder och värdighet.

De la Grange är ännu i Paris, och det synes mig som han ej så snart skulle blifva expedierad[1]. ["Jag är ganska nyfiken att se, hvad tankar man der hyser om närvarande ställning om verlden, och hvad man ärnar göra i vår. Om frun[2]) regerar, eller den gamla gubben med de krokota knäna[3]). Det har sagts mig, att den sednare litar så mycket på styrkan af sina underhandlingar, att han tror sig dermed hindra alla nya inkräktningar. Jag bedrager mig om han ej till slut sjelf lärer få känna vederspelet. Det fordna förtroende husbonden[4]) visade honom skall minskas. Frun vinner alla dagar mera på Herrens sinne"]. Adieu min k. Grefve! Jag har här sett fyra Prinsar[5]), som ha synts mig mycket väl uppfostrade."

(Apostille). Vädret är så vackert, att jag hela dagen har fensterna öppna, såsom i de första dagarna af September på Drottningholm. Allt är grönt här. Jag har vid min dinée ätit ypperliga drufvor och fikon."

"Baden vid Pisa d. 7 Nov. 1783. Jag har emottagit, min k. Grefve, edra bref af d. 10 och 14 Okt. Jag preparerar eder en lång depeche; men jag fruktar, att Franc ej får tid att fullborda den. Vi ha hela dagen i dag och äfven i går varit sysselsatte att skrifva, och kanhända vi i dag ej hinna att sluta. Det kommer ej af förströelser. Det finns ingen ting mer triste och ensligt än detta ställe. Det är blott helsan,

---

1) Det incluaderade är på Svenska.

2) Drottningen i Frankrike? 3) M:r de Vergennes?

4) Konung Ludvig XVI?

5) StorHertiginnans fyra söner.

som kan föra någon hit. Jag begagnar mig ordentligt af baden. Jag har tagit tre, och känner att de göra mig godt. Se här Läkarens[1]) Bulletin. Ni kan, om ni finner det tjenligt, låta införa den i Dagligt Allehanda eller Inrikes tidningen. Ni skall alla postdagar erhålla en dylik. . . . . RiksRådet Ribbings död[2]) har synnerligen rört mig. Jag skall skrifva till hans fru med första kurir. Man väntar om Måndag Infantinnan af Parma[3]) hit. Hon dröjer blott tre till fyra dagar och reser till Neapel att der passera vintern. Jag var i går på Italienska Komedien. Ni kan ej göra er begrepp om ett så dåligt spektakel. Stenborgs trupp är ett mönster i jemnförelse. Man står ej ut för ledsnad. RiksRådet Sparre kom i går. Han mår väl och är vid mycket godt lynne. Jag väntar De la Grange i hvarje ögonblick. Jag fruktar emellertid att han ej kommer så snart. Han tror ej, att

---

1) Lifchirurgen Doctor Salomon, som var Konungens följaktlig.

2) Den 11 Okt. 1783. Grefve Creutz skrifver till Konungen d. 14 Okt.: "RiksRådet Ribbings oförmodade död har gjort en förskräckande sensation bland alla personer af hans ålder... Grefvinnan Ribbing sörjer så våldsamt, att man fruktar för hennes tillstånd. Hennes man har depenserat en stor del af sin förmögenhet. Jag emottager just nu från gamla Grefve Fersen en billet, som jag har äran innesluta. Han målar der hennes belägenhet, som ej annat kan än interessera E. M:s ädla hjerta. Jag vill ej undersöka om Grefvinnan R. mer än någon annan förtjenar E. M:s understöd. Hon har varit brouillerad med E. M. — men ingen har vetat så glömma oförrätter och förlåta såsom E. M."

3) Lovisa Theresia, Infantinna af Spanien och syster till Hertig Ferdinand Ludvik af Parma.

jag dragit en så stor vexel inom så kort tid [1]). [Jag har fått svar på det bref Grefven skref från Drottningholm om soupçonerna, som man hade [2]). Man sjunger nu på en annan ton, och ber så godt som om förlåtelse för misstag. Sådant uppförande är ej gjordt att uppväcka stor aktning; men hvar och en följer sin karakter. Detta svar är af d. 19, och som Grefven får duppletterna af mina bref, lärer Grefven redan förstå, hvad jag menar]. Adieu min k. Grefve! Vårda er helsa. Det är alla edra vänners önskan."

(Apostille). Grefve Fersen är hos mig, alltsedan i Nürnberg. Han skall aflägga sin ed såsom Kapten-Löjtnant vid Drabanterna. Redan denna ed vore nog att hindra honom att lemna mig, om han det önskade. Ifrån det ögnablick, då hans far lät honom ingå i fransysk tjenst, har han underkastat sig förbindelsen att uppgifva den, då hans plats det fordrade. Jag ber er säga mig, om ni avancerar i våra affärer. Förtro er åt Toll, Trolle och Carlson."

---

1) Man ser deraf att han var skickad för penningeaffärer. Hvad nu följer i brefvet är på Svenska. Jag kan om dessa Konungens yttrande ej lemna annan upplysning, än att de synas ha afseende på Franska hofvets och ministèrens politiska vankelmod. I anledning af det svar af d. 19, som Konungen säger sig ha erhållit, må anmärkas, att i Gustavianska Papperen finnas bref från både Kon. Ludvik XVI och Drottning Marie Antoinette af d. 19 Sept. 1783, af Konungen emottagna i Nürnberg d. 16 Okt., och af Grefve Fersen medförda; men dessa korta skrifvelser innehålla endast försäkringar att Grefve Fersen vid första tillfälle skulle få ett regemente.

2) Ett sådant bref finnes ej. Af alla i Gustavianska Papperen förvarade bref till Konungen från Grefve Creutz, ifrån Grefvens hemkomst till denna tid, är intet dateradt ifrån Drottningholm. Brefvet var kanske till Svenska Ministern i Paris.

"Baden vid Pisa d. 10 Nov. 1783. Efter det skönaste väder ha vi en ryslig köld, så mycket kännbarare, som vi hvarken ha spisar eller kakelugnar, och frysa nästan mer i våra rum än ute. Det hindrar mig ej att taga bad i dag. Jag hoppas att denna köld ej varar. Ni får i dag, min k. Grefve, en enorm lunta i chiffer, och jag annoncerar er en dylik med nästa post. De la Grange är anländ; men Jolivet[1]) har ej gifvit honom schatullet, hvilket sätter mig i största embarras. Han hade ej hört talas derom; Staël visste intet derom. Jag skrifver i dag för att få hvad jag behöfver. Jag fruktar blott att schatullet blifvit skickadt att vänta mig i Frankfurt, och att det kan ha förlorats på vägen[2]). [De tidningar han medbragt skola meddelas i chiffer med nästa post. Den man, som i gamla verldens hufvudstad besörjer mitt fäderneslands urgamla väns angelägenheter[3]) är anbefalld att bjuda på hans[4]) vägnar de vandrande att göra honom besök i vår, endera före eller efter hans hustrus[5]) barnsäng. Det kommer endast an derpå, om omständigheterna hemma i fäderneslandet tillåta en sådan omväg, och om den kan förenas med hemkomsten till den sextonde i sjunde månaden af nästa år]. Jag

---

1) Af ett bref från Grefve Creutz till Konungen d. 16 Dec. 1783 ser man, att Konungen af denna Jolivet i Paris låtit köpa juveler och andra dyrbarheter.

2) Det inclauderade är på Svenska.

3) Härmed menas Fransyske Ambassadören, Kardinalen Bernis, i Rom.

4) Konungens af Frankrike.

5) Drottningens af Frankrike.

hoppas att jag gör mig förstådd. Jag är charmerad af underrättelsen om allas välgång hemma. Om ni klagar öfver ledsnad, hvad skola vi göra? Vi äro här isolerade på landet utan annan resource än en abominable Italiensk komedi, hvaraf vi ej förstå ett ord. Också hålla vi den mest exacta regime för att snart kunna sluta vår quarantaine. Hvad mig angår, min enda recreation är att gå för att prata med Stor-Hertigen. De timmar jag med honom tillbringar äro de enda angenäma jag här har. Han är oändligen instruerad. Det är en ganska interessant man att lära känna. Vi ha kommit öfverens att intet göra några façoner. Han älskar dem ej; och detta sätt convenerar mig oändligen. Så lefva vi ganska cordialt med hvarandra. Adieu min k. Grefve, jag blir här qvar till d. 21, då jag begifver mig till Florens. Jag hoppas ni befinner er väl: det är den angenämaste underrättelse ni kan gifva mig."

(Apostille). Se här en lista[1]) som jag expedierat!

Apostille af d. 17 Nov. 1783 (icke af Konungens hand) till Hr RiksRådet Grefve Creutz: "Var Chargé d'affaires i Köpenhamn von Scheven gifver oss under d. 23 Okt. nästl. tillkänna, huruledes Handelsmannen Levin från Stockholm, vid tillfälle af en icke länge sedan gjord resa till Danmark, flere gånger begifvit sig till Fredensburg, samt der haft åtskilliga samtal med GeheimeRådet Guldberg och andra dervarande personer af betydenhet. I anseende härtill pröfve Wi i

[1]) Af i Rådet eller Öfre JustitiæRevisionen föredragna mål.

nåder skäligt, att Hr Grefven låter till sig kalla berörde Levin, samt i JustitiæCanzleren Grefve Wachtmeisters närvaro tillspörjer honom, hvad dess resor till Fredensburg och der plägade samtal haft till föremål? såsom hvarföre Wi af honom äskade redo och besked[1]). Ut in litteris.

GUSTAF.

(Egenhändig underskrift.)

Egenhändigt å samma blad: "Jag har ej haft tid till att tillskrifva eder i dag. Hertiginnans af Parma närvaro här har föranledt flera kurser, som hindrat mig att sluta min depeche, och den som jag från eder erhållit af d. 24 och 25 Okt. fordrar några detaljer. Jag uppskjuter till fredag att skrifva er till. Jag mår ganska bra, har tagit mitt åttonde bad i dag, och tänker taga det nionde i morgon. Den 25 är jag i Florens. Kejsarinnan (Catharina) skrifver mig till, att de små Storförstarne skulle med första svara på min sons vänskapsbetygelser. Om man skickar honom dockor, ber jag er låta afrita dem på ett blad papper, och sända mig ritningen. Ni känner redan Drottningens af Frankrike tillstöt[2]). Jag är förtviflad deröfver."

---

1) Detta skedde, enligt en rapport af Grefve Creutz, men ledde ej till något resultat.

2) Ett missfall. Drottn. Marie Antoinette skrifver d. 18 Okt. 1783 till Gustaf III: "L'accident qui j'ai essuyé, quoique assez facheux en lui même, n'a en aucune suite, et j'en suis parfaitement retablie. Si, comme je l'espére, les voyages de Votre Majesté l'amenent jusqu'à Versailles, elle ne peut douter de la reception due à un bon et ancien allié de la France; mais je vous prie de croire que j'aurai personnellement grand plaisir à vous temoigner combien je suis sensible aux procedés de votre amitié."

"Baden vid Pisa d. 21 Nov. 1783. Jag hade ämnat mig till Genua, för att se denna stad vid den nya Dogens installation. Jag har i detta ändamål varit till Lerici, för att gå derifrån på en felouque; men motvind har tvungit mig att vända tillbaka. Jag har passserat genom Carrara, der jag köpt åtskilligt. Jag mår väl, men återkommer just vid postens afgång. Jag ser af edert bref af d. 8 min k. Grefve, att ni förgäfves väntat i tvänne dagar, då kuriren med underrättelse ifrån mig plägade komma. Det måste ha varit då jag for från Brunsvik till Nürnberg. Ty jag har (eljest) ej låtit någon postdag gå förbi, utan att skrifva. Jag hoppas att ni mår väl. Mig ha baden gjort förunderligen godt. Posten nödgar mig att sluta."

"Baden vid Pisa d. 24 Nov. 1783 kl. 5 om morgonen. Jag emottog i går, min k. Grefve, edert bref och depecher. Jag svarar Grefve Wachtmeister angående Kammarjunkarne[1]). Jag reser i detta ögonblick till Florens, och skrifver dessa rader för att säga er, att, såsom jag från långliga tider känner Baron Liljencrantz's skicklighet och probitet i allt som rörer hans departement, jag gillar den operation han föreslagit, endast pengar ej manquera för de redan före-

1) HofMarskalken Baron Manderström hade föreslagit, att de Rikets Herrar, åt hvilka Konungens Secret var anförtrodt, skulle betjena sig deraf till utfärdandet af de nya Kammarjunkarnes fullmakter. De hade betänkande dervid, emedan de ej uttryckligen voro auktoriserade dertill genom sin instruktion, och både Grefve Creutz och Grefve Wachtmeister skrefvo derom till Konungen, som gillade deras betänklighet.

skrifna föremål, och derför är hans ord mig en tillräcklig borgen" [1]).

"Florens d. 29 Nov. 1783. Jag skrifver två ord, min k. Grefve, för att säga er, att jag mår väl, och att jag nämnt Staël till Ambassadör, samma dag som jag gifvit Baron T. (Taube) Blå Bandet [2]). Jag ber er i Rådets plenum annoncera denna nomination. Jag befinner mig midt i en nordisk köld ibland lemningar af Italiens sköna konst. Jag tillbringar alla förmiddagar i StorHertigens galleri, som är det präktigaste, det skönaste och det bäst ordnade i verlden. Vi ha Italiens vackraste röst Marchesi här. Spektaklerna slutade i går; men han går till Rom. Man berättar för säkert, att Kejsaren kommer. Jag har skrifvit till Baron Liljencrantz, såsom ni önskat [3]). [Hvad tyckes

---

1) Grefve Creutz skrifver i en apostille till Konungen af 31 Oktober: "StatsSekreteraren Liljencrantz lärer underkasta E. K. M. en idée, som tyckes vara ganska fördelaktig för Sveriges kredit. . . . . Han anhåller om tillstånd, att få till Maj månad disponera 300,000 Rdr till Svenska (låne) aktiers uppköp i Amsterdam, och gifver sin parole d'honneur, att de samma inom den tiden till Räntekammaren återlemna."

2) ÖfversteKammarjunkaren, GeneralMajoren och Kommendören med Stora Korset af Kgl. Svärdsorden Friherre Ewert Taube, nu nämd till SeraphimerRiddare. Detta år begynte äfven Konungen att nämna *andeliga Ledamöter af Nordstjerne-Orden.* Grefve Creutz skrifver till honom af d. 28 November: "Taubens nomination har ej blifvit klandrad. De nya dekorationerna i Preseståndet klandras af somliga, men anses af andra såsom en coup de politique eclairée. Visst är att nytta kan dragas deraf i framtiden; allenast platserna icke genast uppfyllas" . . . .

3) "E. M:s bref till Baron Liljencrantz — skrifver Grefve Creutz d. 6 Januari 1784 — har gjort en förträfflig verkan.

om Grefve Höpken, som har kommit Grefve Hessenstein på den tron, att jag ville chagrinera honom för att förmå honom att qvittera sin plats. Det är en bra elak gubbe]. Farväl, min k. Grefve, jag önskar er tusen gånger all lycka" [1]).

"Florens d. 2 Dec. 1783: Jag har emottagit min k. Grefve edert bref af d. 7 Nov. Jag är mycket ledsen att eder gikt kommit åter; men tillåt mig säga eder, att, om han icke lemnar er, den ringa omsorg ni har om er sjelf, har gjort den så ihärdig. Vårda er, jag ber er derom i mitt och alla edra vänners namn. Det är en gäst, som icke skämtar, som under våra vintrar skall återkomma reguliert, och slutligen beröfva er bruket af edra ben; i stället att en större försiktighet borde göra er friskare efter anfallen. Vintern har haft den artigheten att komma och söka mig här. Jag skulle gerna ha sparat honom den. Jag vet ej att jag nämnt honom till min följeslagare. Här är en faslig köld. Också äro vi alla enrhumerade. RiksRådet Sparre har feber sedan i går

Han är nu så glad och nöjd och driftfull, att han skulle sätta sig i spetsen för att kompani Grenadierer, om E. M. det ville." — D. 30 Mars skrifver Grefve Creutz ytterligare: "Liljencrantz uppförer sig fullkomligt väl; men han gissar ej ens, hvartut vi gå." Så främmande var Finansministern blifven för Konungens politik.

1) Under samma datum skrifver Konungen till General-Amiralen Trolle: . . . "Ännu är Europas politik i det största chaos; men innan Mars månad lärer allt debrouillera sig. Jag är emellertid i medelpunkten af alla negotiationer och nya vändningar, och kan således verkligen lättare profitera af alla vändningar, än om jag vore i Stockholm."

afton. Han har halsen svullen, eller rättare nacken. Han sofver nu; ty han har sofvit dåligt i natt och haft svindel. Emellertid synes Läkaren ej deröfver vara orolig. — För öfrigt intet nytt. Jag ämnar resa Söndag eller Måndag till Rom, men väntar för att höra om ryktet angående Kejsarens ankomst bekräftar sig eller ej. Skulle ni väl tro, att de bägge enda personer, som göra les honneurs här i staden äro främlingar, Chevalier Mann, Engelsk Minister och Mylord Cowper, som bor här sedan 18 år. Adieu min k. Grefve. Gör min kompliment till alla de damer, som komma ihog mig och som omgifva eder säng. Ty jag är öfvertygad, att ni ej tillbringar edra eftermiddagar ensam, hvari ni gör rätt; jag fruktar att ledsnaden kom er att stiga upp tidigare, än nödvändigt var, förledne sommar.

(Apostille). Hvad ni säger mig om Lund[1]), surprinerar mig ej. Det är en hund, som skäller, men som ej mer kan bita. Jag lemnar er fritt att med honom göra hvad ni vill. Men om Halldin[2]) svarar honom, fruktar jag, att det vore att gifva honom för mycken vigt och skulle blott underhålla kriget. Publiken skulle amusera sig åt anfallen och svaren, och dessa litterära skärmytslingar skulle göra ett papper eftersökt, som nu faller i glömska, såsom så många andra. Kunde man lagligen antasta honom inför Hofrätten, och göra hans process så eftertrycklig, att man kunde sätta in

---

1) Jfr II Delen sid. 194, noten.

2) Jfr II Delen sid. 184, not. 2. Halldin njöt, efter den tryckfrihetsprocess vi der omtalat, understöd af Konungen.

honom, à la bonheur! Det skulle vara en brouillon mindre, och samhället skulle vinna derpå. Men i det fallet fordrades att processen vore promt, och domen likaledes, för att dermed göra ett slut [1]).

Se här tvänne listor, en för Justitiæ-Revision, en för Liljencrantz, hvilka jag ber er lemna Rådet."

"Florens d. 6 Dec. 1783. "Jag fick inga bref från från Sverige med sista posten, och jag skulle ej varit förundrad deröfver, om jag hade haft från Hamburg. Men denna post har äfven uteblifvit. Således har jag inga nyheter från Norden på 8 dagar. Här-

---

[1]) Grefve Creutz hade i sitt bref tillKonungen af d. 7 Nov. yttrat: . . . "Allting är lugnt och lydigt: det enda som förargar mig är, att den gemena Lund ger carrière i sitt Veckoblad åt sin galla och sitt nedriga sinnelag. Han är likvisst desterad af publiken, och således gör ej den skada, som han föresatt sig. Det vore äfven möjligt att helt och hållet bortvända publikens uppmärksamhet ifrån honom. E. K. M. vet att Halldin, som åtnjuter E. K. M:s välgärningar, äger mycket snille och verklig gåfva att skrifva. Man kunde bruka honom att införa artiklar i allmänna tidningarna, författade med qvickhet och glädtighet, och uppfyllda med sunda principer. . . . . Jag har talat med Halldin om detta. — Han är färdig. — Det fordras endast E. K. M:s höga samtycke." — Grefve Creutz uppgaf ej denna plan. Han skrifver till Konungen d. 30 Dec.: "Halldins Dagblad skall intet upptaga eller combatera de andra, utan endast uppmuntra allmänheten till kärlek och erkänsla för öfverhet och ordning, samt upplysa om allt det goda, som blifvit gjordt, och dageligen göres under E. M:s sälla regering. Man skall i detsamma inblanda artiga och smakliga ämnen af Litteratur, samt göra mera bekanta de nya och nyttiga skrifter, som komma ut i andra länder. Jag har derföre lemnat honom alla interessanta främmande journaler och skaffat honom andra qvicka medarbetare." — Tidningen annoncerades under namn af Aftonbladet; men hade ingen framgång.

ifrån orten äro de ej särdeles interessanta. Vi veta ännu ingen ting om Kejsarens ankomst. Man har likväl sedan tvänne dagar transporterat sängar och möbler ifrån palatset Pitti till Pisa. Somlige säga, att han är rest ifrån Wien i sista dagarna af November, andra att han först afrest d. 3, och i förrgår på Engelska Ministerns soirée sade man hvarann i örat, att han redan vore här. Allt detta skall bli klart innan kort. Emellertid reser jag ej till Rom, förrän Kejsarens resa och hela den mystère, som omgifver den, är utredd. Jag tillbringar alla morgnar i Stor-Hertigens sköna galleri, der konstens mästerverk af alla sekler äro samlade. Han har dit låtit transportera allt det skönaste af statuer och målningar, som fanns i Villa Medicis. Man ser der nu alla skatterna ur detta genom sin smak för konster, vetenskaper så lysande hus, och som hade så mycket kännedom af sitt lands interessen och handel. Det moderna Italiens smak synes ej svara mot alla de sköna monumenter, som det har för ögonen; och jag har aldrig sett något land, der man finner så ypperliga och så smaklösa saker blandade om hvarandra. Hvad societeten angår, den är ingen. Tror ni väl, att sedan 14 dagar, som jag är här, jag ej varit i ett enda hus i Florens. De enda, som se sällskap äro främlingar, Chevalier Mann, en i sanning vördnadsvärd man, Mylord Cowper, Pair af Skottland, som Kejsaren gjort till Riksfurste, Marquis de Hautfort, Grand d'Espagne. Också har jag nästan endast sett Engelsmän, som äfven äro mycket olika de öfriga, och lika

älskvärda, som de andra odrägliga. I synnerhet må nämnas en Miss Gower (?) syster till Mylady Cowper, som är vacker och älskvärd, och behagar Grefve Fersen lika mycket, som han behagar henne. Hon har 16,000 Pund St. att gifva den som vinner henne med hennes vackra ansigte, och hennes ännu vackrare vext. Baron Sparre är mycket bättre, och hoppas med det första kunna gå ut. Rosen, som han haft i hufvudet, försvinner, äfvensom svullnaden omkring öronen. Jag önskar att er gikt må gå öfver, och att jag snart kan få det nöjet att höra eder fullkomligt återställd. Efter en svensk vinter, ha vi haft regn, såsom i Augusti månad, och så ihållande, att Arno har stigit upp nästan lika högt som broarna.

"Florens d. 31 Dec. 1783. Trenne poster äro uteblifna. Jag skrifver således i dag endast på det ni må veta att jag mår väl. Jag hoppas att eder giktattaque gått öfver, och att ni hädanefter vårdar er bättre. Vi ha härifrån intet nytt att meddela. Man väntar hvarje ögonblick underrättelser om Kejsarens resa och ankomst. Wienska posten skall upplysa oss derom. Kommer han ej, reser jag om Måndag eller Tisdag till Rom. Jolivet har ändteligen genom Staëls kurir skickat schatullet. Men jag skall nödgas återskicka hälften af hvad det innehåller. Det mesta är fruntimmersnipper, här föga användbara. Porträttet[1]) är vackert, präktigt och ganska passande. Jag säger er intet om Florens. Allt det sköna man här ser i palatset Pittis

1) Troligen ett porträtt af Konungen sjelf, ämnadt, såsom de öfriga dyrbarheterna, till present.

galleri skulle kunna qvarhålla mig hela år, oaktadt ledsnaden af mina aftnar. Det är förundransvärdt att ägaren af så vackra saker prefererar den trista sejouren i Pisa, der han är horribelt illa logerad, framför sitt palats i Florens, der alla det gamla och nyare Italiens mästerstycken äro samlade."

"Florens d. 16 Dec. 1783. De tre uteblifna posterna ha ändteligen anländt på en gång från Rom, dit postmästaren i Augsburg haft den dumheten att skicka dem. Jag ser med stor tillfredsställelse, att eder helsa förbättras, min k. Grefve; ingen gör varmare önskningar derföre än jag. Jag ser med nöje att ni alltid verksamt sysselsätter er med det uppdrag, som jag vid min afresa anförtrodde åt eder, Öfverste Toll och Carlson. Jag skall svara er med första kurir på de särskilda depecher, som jag emottagit. Den tid, som fordras att dechiffrera dem, tillåter mig ej att besvara dem med denna post[1]). [Den vigtigaste af de tidningar posten medbragt, är den accident, som händt min morbror[2]). Sådana dåningar vid hans ålder bebåda ej något godt. Hans död skulle förorsaka en ny och oförväntad ställning, och utveckla den förvirring, som nu råder. Då det långa afståndet gör tidsutdrägt, önskade jag inhämta Grefvens tankar, om hvad i sådant fall kunde sig tilldraga, och hvad nytta deraf kunde hämtas. Öfverste Toll har kunskaper om mitt syskonebarns[3]) tänkesätt och företagningar,

1) Det följande på Svenska. 2) Kon. Fredrik II.
3) Den Preussiske Thronföljarens.

som äro rätt besynnerliga och angelägna för Grefven att känna. De kunna upplysa mycket. Jag är tvungen att skrifva på så regelbunden Svenska, för att ej blifva förstådd]. Sedan vi i tvänne dagar varit i ovisshet, underrättar mig Grefve Thurn, Hofmarskalk hos Stor-Hertigen och Riddare af Gyllene Skinnet, på sin Herres vägnar, att Kejsaren kommer Fredagen d. 19 till Pisa, och att man då hoppades få se mig der. Jag skall i god tid resa härifrån för att dinera i Pisa, under det min suite tar vägen till Rom, dit jag begifver mig efter detta möte. Grefve Reventlau[1]) och hans hustru kommo hit i går från Turin, och resa öfver Rom till Neapel. Jag har emottagit dem med all möjlig artighet, och presenterat Madame de Reventlau för alla mina fruntimmers bekanta. Besväret har ej varit stort; ty de äro ej många. Grefvinnan synes vid mycket bättre helsa än i Sverige, och har äfven blifvit fet. Man säger att Påfven preparerar stora solenniteter i Rom för min ankomst, och att man äfven är betänkt på en canonisation af ett helgon. Det skall bli roligt."

(Apostille). I detta ögonblick emottager jag underrättelse från Grefve Thurn, att Kejsaren dinerar här om Fredag, och begifver sig till Pisa efter att ha sett mig."

Florens d. 20 Dec. 1783 [2]). Kejsarens ankomst och min tillstundande resa till Rom gör, att för denna gången, utom några listors återskickande, jag ej har tid att något mera skrifva. Ifrån Rom skall jag svara

---

[1]) Förut Dansk Minister i Stockholm.

[2]) Detta bref är helt och hållet på Svenska.

på de åtskilliga ämnen, hvarom Hr Grefven mig tillskrifvit. Mitt vistande här lärer ej blifva långt. Kejsaren är incognito som jag. Han har gjort mig första besöket, och jag har gifvit honom det tillbaka samma förmiddag. Han har en enda person med sig, en Grefve Kinsky, som jag ej sett; ty då Kejsaren var hos sin bror, och då jag var hos honom, var han allena. Vi åto middag tillsammans hos StorHertigen helt allena, och i går afton voro vi äfven tillhopa på en liten Casino, som hör StorHertigen till — äfven allena. Ty Kejsaren hade ingen med sig, StorHertigen ingen heller och jag ingen; utan voro der endast StorFurstinnan och tvänne engelska Damer, som här äro etablerade samt Mylord Cowper, men ingen af detta lands invånare, för hvilka här hyses ett uppenbart förakt. Jag vet ej ännu, huru långt Kejsarens vistande blir här. Grefven har sett honom. Alltså behöfver jag ej af honom göra någon beskrifning. Han är glad, mycket höflig och har sagt mig ganska smickrande saker. Mina svenska herrar blefvo af mig hemma presenterade i mitt förmak. Han acceuillerade mycket RiksRådet Sparre och Baron Taube, hvilken sednare han sett i Lyon. Jag hoppas att Grefvens podager öfvergifvit honom, och att han lemnat sängen."

(Apostille). Veckoskriften är rätt bra, men jag fruktar, att hon ej vinner debit; ty det är endast ovett, som roar vår allmänhet[1]).

---

1) Grefve Creutz hade sändt Konungen Prospekten till den nya Tidningen Aftonbladet.

"Rom d. 27 Dec. 1783. "Ni ser, min k. Grefve, på datum af detta bref, att jag ändtligen är anländ till verldens gamla hufvudstad, till Augusti, Antoninernas och Trajani stad, till så många stora mäns fädernesland, som ibland sina ruiner visar sin gamla storhet, och som för Philosophen, Litteratören och Statsmannens blick erbjuder de mest skiftande och interessanta skådespel. Men jag tror likväl, att man sedan lång tid ej har sett ett så eget och sällsamt, som det, hvilket nyss utmärkte Juldagen; då ibland hopen, som bevistade den stora messan i S:t Peter man såg èn Kejsare, som nedsatt och afklädt den Heliga Stolen, och den Lutherska Religionens chef, arfvinge till hämnaren af Tysklands frihet, blandade med Påfvens garde och spelande rolen af ganska enkla, privat-personer. Se der hvad som här tilldragit sig Juldagen! Jag skall skrifva er mer derom med den återvändande kuriren. Detta är ganska sällsamt, utomordentligt, interessant för ögonblicket och för framtiden. Jag har emottagit fyra poster på en gång. Baron Sparres[1]) framkomst (han har på 9 dagar rest ifrån Hamburg hit), och de bestyr, som äro förenade med min egen nyliga ankomst hit, göra det nu för mig omöjligt att ingå i detaljer[2]). [Kejsarens resa hit är i mitt sinne den största och med detsamma den djerfvaste coup d'état han kunnat göra. Han handterar Påfven[3]) med den största vördnad och med den

[1]) Troligen den unge vid Gardet anställde Baron Henrik Sparre, om hvilken mera framdeles.

[2]) Det följande på Svenska. [3]) Pius VI.

lifligaste tendresse, han visiterar alla kyrkor, ligger på knä för alla namnkunniga altaren, kastar eller snarare synes släppa efter sig penningar bland folket, och tyckes fullgöra, med en märkvärdig affektation, alla af katholska läran föreskrifna andaktsöfningar. Det säges ock att han låter confessera sig af den mest fanatiska munk här finnes. Med mig är han rätt höflig, vi lefva, såsom tvänne stora herrar med hvarandra, utan några svårigheter. Den, som står närmast dörren, blir alltid tvungen af den andra att gå först. Hos oss gifva vi hvarandra högra handen. Då jag kom till Florens, gjorde han mig första visiten: då jag kom hit, var jag först hos honom. Jag ser att General Spr. (Sprengtporten) gifver någon oro; men jag tror honom mera ond än farlig. Hvad som säges om L. (Lund) och honom tror jag icke sannolikt. Om Lund continuerar att skrifva som han gjort, kunde ju Rikets Råd, såsom af sig sjelfva, efter en formlig öfverläggning låta honom genom JustitiæCanzleren veta, att de, af skyldighet att vårda lugn och allmän ordning under min frånvaro, i fall han continuerade sin skrift, blefve nödsakade, att i så ovanliga omständigheter sätta honom ur stånd att utöfva sin bitterhet. Jag har alltid sett, att man är räddare för hvad man ej vet kan hända, än för hvad man vet. Jag tror att L. betänker sig, om en sådan compliment honom på ett allvarsamt sätt, men med en viss hemlighet, göres; och skulle det minsta komma i hans blad, hvarföre man kan attackera honom med skäl, bör ej tillfället försummas. Boktryckarne böra ock

komma tillsammans[1]). Jag ber er meddela detta åt Grefve Wachtmeister. Jag skrifver honom ej till i dag, emedan jag ej har tid; men skall skrifva honom till med första kurir. Hvad Östergöthland angår, så är det redan med en Vice Landshöfding försedt[2]). Jag tror dock att Grefve Wachtmeister gjorde väl, att på föret göra en kort resa dit. Hans presence och omsorg äro mycket nyttiga att återställa ordning der i orten[3]). Jag skall med första svara komiterade på deras skrifvelse. Jag befinner mig väl, och får bedja er helsa min hela familj."

---

1) Det föregående har afseende på ett befaradt hemligt förstånd emellan Sprengtporten och Lund, samt på följande ställe i Grefve Creutz's bref till Konungen från Stockholm den 25 Nov.: "Den infama Lund continuerar med sina blad, uppfyllda af galla och etter, men så slugt skrifna, att Justitiæ-Canzleren ej kan attackera honom. Det var en beklaglig stund, då E. M. samtyckte till tryckfriheten. Här i landet kan man aldrig nyttja något med moderation. Denne Lund uppväcker dock allt betydande folks indignation."

2) Baron Nolcken, Envoyé i Petersburg, sökte detta län, hvilket Baron Strömfelt erhöll, och redan var förordnad till Vice Landshöfding.

3) "Nöden i Östergöthland" — skrifver Grefve Creutz d. 30 Nov. till Konungen — "är ytterlig. Man äter i denna provins redan bark och ollon." Efter nya klagomål att Lunds blad uppslukas af alla illvilljande, tillägger Grefve Creutz: "Grefve Fersen tiger. Rådet uppför sig med den största försiktighet. Det är endast Grefve Höpken, som drifver sitt gamla handtverk." — I ett föregående bref heter det: "Rådet är ganska beskedligt. Grefve Wachtmeister säger mig, att aldrig en kritisk utlåtelse höres uti dess sammankomster. Det var ej så, sade han, då RiksRådet Höpken var i Rådet under E. M:s vistande i Spa." — Ock i ett annat: "Han (Höpken) skriker redan att jag lefver för stort; men jag tror, att E. M:s Minister bör lefva med värdighet och sedermera förakta allt afundssjukt klander."

"Rom d. 31 Dec. 1783. Jag skrifver endast två ord, för att önska er godt nytt år. Jag hoppas ni aldrig tviflar på det deltagande jag för eder, både såsom offentlig och enskild man, hyser. Rom är ett ställe, der man har för mycket att gå, för mycket att se, för att kunna mycket skrifva. Kejsaren reste till Neapel i förrgår, och skall i går ha kommit till Caserta. Hans ankomst har fördröjt Hertiginnans af Parma återkomst. Emellertid kommer hon med det första. Jag uppdrager er att betyga för Marquis de Pons [1]), huru nöjd jag är med Kardinalen Bernis' soins om mig. Hans conversation är en helande balsam, som godtgör all ledsnaden af Roms conversazioni. RiksRådet Sparre har i sin audiens af Påfven blifvit behandlad på samma sätt som Spaniens Grander och regerande Riksförstar. Kardinalerna hafva ej gjort några svårigheter med honom. Jag blir här till Kejsarens återkomst och afresa till Florens. Då skall jag gå att passera Carnavalen i Neapel, och återkomma till fastan hit. Påfven har ej gjort någen svårighet angående det kapell, som jag då skall ha i mitt hus" [2]).

"Rom d. 3 Jan. 1784. Jag är ännu här och skall dröja så länge, som jag förr sagt. Med kuriren, som jag expedierar, skall jag besvara er stora depeche af d. 23 Nov. och flera andra. Man väntar om Måndag Infantinnan af Parma. Det uppträde, som Baron Sprengtporten åstadkommit, är värdigt honom. Intet i verl-

---

1) Fransysk Ambassadör i Stockholm.

2) Konungen lät inrätta ett sådant, och efterskref sin Öfverhofpredikant OrdensBiskopen Taube, för att deri officiera.

den kunde mer bidraga att vanrykta auktorn till libellerna i "Tryckfriheten den välsignade" [1]), än det som passerat. Det har visat att han är en poltron; och ingen ting dekrediterar mer i alla land, och i synnerhet i vårt, än en sådan reputation [2]). Det tyckes mig, att man borde profitera af denna omständighet för att skrämma honom till den grad, att han uppgifver tidningen [3]). När man en gång har funnit en mans

---

1) Så hade Major Lund kallat sitt blad efter den sista inskränkningen af tryckfriheten. Bladet hette förut "Den välsignade tryckfriheten."

2) Den gamle häftige General Sprengtporten hade, retad af en artikel i Major Lunds blad, personligen hotat honom. "E. M. ser deraf — säger Grefve Creutz i ett bref till Konungen af d. 9 Dec. 1783 — huru mycket jag misstagit mig, då jag trodde att det var något hemligt förstånd emellan dessa personer. Det är rätt lyckligt, att dessa vettlösa menniskor sätta sig i allt sämre rykte, och allt för möjligt, att Lund blifvit så förskräckt, att han ej mer törs distillera så mycken galla i sina blad. Man talar nu ej om annat i Stockholm."

3) Det lyckades. Af ett bref ifrån Schröderheim till Konungen af d. 30 Mars 1784 ser man, att Major Lund i sin förskräckelse öfver Sprengtportens hotelser, hade sökt Schröderheim och beklagat sig, gått ut i förmaket, men genast återkommmit, fattat Schröderheim om lifvet, anropat Konungens nåd och förlåtelse, och bedyrat att han gerna ville upphöra att skrifva, om han sluppe att svälta. Schröderheim gaf honom något penningar. En timma derefter erhöll han ett papper sig tillsändt af följande innehåll: "Härigenom förbinder jag mig på ära och tro, att, sedan Tryckfriheten den välsignade är slutad med arket 50, ej på 4 månaders tid, räknad å dato hvarken continuera detta, eller utgifva någon annan skrift. P. Lund." — Men nu uppstod Thorild (såsom han började kalla sig i stället för Thorén) med sin Nye Granskare, och väckte så mycket mer vederbörandes bekymmer, som han i alla afseenden var sin företrädare oändligt öfverlägsen. Schröderheim annoncerar honom på följande sätt i bref till Konungen (d. 4

svaga sida, så lyckas man lätt att med honom göra hvad man vill. Jag tänker på ett medel, att göra slut på alla dessa blad (som i sig sjelfva blott äro libeller), utan att röra vid Tryckfrihetens grund; men mina ideer derom äro ännu ej nog städade att kunna

---

Maj 1784): "Lund har slutat. En förryckt Magister Thorén har börjat en ny skrift, som är galimathias, men har elaka ställen. Jag hoppas göra slut derpå genom Cederhjelm, som nu ändteligen vill behaga, och hvilken jag inbillar, att han passerar för auktor dertill." I det följande brefvet (d. 7 Maj) heter det: "Hans Excellens Grefve Wachtmeister lärer rapportera i underdånighet händelsen med auktor till Granskaren. Hans Excellens har befallt min närvaro hos sig under conferencen, och jag kan ej nog admirera hans sätt, att handtera dessa politiska patienter. Men febern är till en höjd, som fordrar en stark kur, och Hofrätten torde slutligen finna en brunskur nödvändig. Exempel böra icke nu längre dröja, och under E. M:s frånvaro är rätta tiden att gifva dem. Espri'n hos den yngre delen af civilstaten är icke ännu rätt formerad. En stor del af dem, uppfödde under förra regeringssättet, söka samma vägar till sin uppkomst, som deras föräldrar vid Riksdagarna trampat. De tro lyckan endast gjord för Adel och Militärer, och vid deras år raisonera de hvarken med nog köld eller med nog upplyst förstånd. Det är tiden och medel att hålla den arbetande hopens barn inom sitt och preseståndet, som skola afhjelpa dessa olägenheter. Emellertid torde E. M. finna, att fröet bör uppryckas med roten, och E. M. förlåter nådigst att jag vågar anföra mitt enfaldiga omdöme." — Härmed må förenas ett omdöme af Grefve Creutz (i ett bref till Konungen af d. 8 Juni 1784), som närmast synes gälla ofrälse eller nyadlade så kallade ståndspersoner: "E. M. har alldeles rätt i att revolteras öfver Parvenuers pretentioner här i landet. De äro uppblåsta af högmod öfver de rikedomar de äga, och utan de fasta principer, som leda E. M:s omsorger, och Dess faderliga protection skulle de förtrycka den gamla adeln. Jag kände ej mitt land i Frankrike, och jag hyste då öfvertygelser alldeles skiljaktiga från dem jag nu hyser. Det är E. M. och erfarenheten, som upplyst mig" . . .

meddelas i detalj. Ni säger mig ingen ting om er gikt. Jag hoppas den alldeles gått bort. Det fägnar mig att förnimma den distinktion, som Konungen i Frankrike visat eder genom en extraordinär present[1]), utom den vanliga, som ambassadörer pläga erhålla. Ni hade skäl att vänta denna utmärkelse; men den är så mycket mer smickrande, som Fransyska Hofvet redan länge upphört att vara magnifikt. Jag samtycker med mycket nöje att ni emottager den."

"Rom d. 10 Januari 1784. Ni bör ej förundra er om ni ej får långa depecher. Vi äro midt opp i nöjen och fester. Sistledne Tisdag gaf Prins Doria en liten Conversazione af ett utvaldt sällskap, bestående af omkring 800 personer i ett superbt galleri, som ändå ej var uppfylldt. Thorsdag stor soupé hos Portugisiska Ministern. I går en stor Conversazione hos Kardinalen Bernis, i morgon hos Kardinalen Pallavicini, Måndag hos Senatorn af Rom. Nästa tisdag kapplöpning af hästar, samt bal masqué, opera och soupé hos Venetianska Ambassadören. Onsdagen derpå hos Påfvens Neveu. Således ser ni, att man kan ej ha stunder att skrifva. Jag fruktar nog att Monvel[2]) blifvit stött deröfver, att jag ingen gång svarat på hans i vers satta ansökning. Saken är, att jag glömt bort den. Jag ber er nu säga honom, att jag tillåter honom gifva en representation på stora theatern, i faveur af

---

[1]) Det var en skänk af Haute-lisse-tapeter.

[2]) Den bekante fransyske skådespelarn, nu i Stockholm hos Konungen engagerad.

hans poetiska epistel. Ni må säga detsamma till Grefve Carl Fersen [1]). Men att det är första och sista gången som en sådan grace beviljas. Man kan för denna representation utsätta fredag eller lördag i fettisdagsveckan. Lef väl, min k. Grefve! Jag är förtjust att höra er välmåga. Gör min kompliment till alla våra vackra damer. Här är en grym köld."

"Rom d. 14 Januari 1784. Jag hade tänkt låta min Page [2]) resa om Måndag; men Kejsarens ankomst, som har blifvit uppskjuten till denna dag, kan ej tillåta mig att expediera min kurir på samma dag, som jag skulle resa till Neapel. Infantinnan af Parma reser i morgon. Hennes sejour har satt Rom i en sådan rörelse, att jag ej haft ett ögonblick att skrifva till er. Påfven har gjort henne magnifika presenter. Hon har fått en rosenkrans af guld och en hel koffert full af Agnus Dei. Det skall göra ett stort nöje åt Infanten [3]). Hon har öfverhopat mig med politesse och attention. Hon är oändligt älskvärd. Om åtta dagar skall jag vara i Neapel. Jag bäfvar för alla de jagter, som man der skall hafva i beredskap. Det kommer att bli en verklig penitens för mig. Kungen i Neapel af nit att låta mig jaga, skall jaga bort mig. Nyheterna från Rom äro ej interessanta, men deremot

---

1) **Broder till RiksRådet. En af Rikets Herrar och Öfver-Hofjägmästare samt Chef för Theatern.**

2) **Ridpagen Stjernvall, som skickades till Sverige. Död 1815 som Landshöfding i Wiborg.**

3) **Ferdinand Ludvig af Parma — lika bekant för sin devotion, som för sin veklighet och sina utsväfningar.**

ganska mycket de från England. Den kraftyttring Konungen visat är egnad att väcka förvåning[1]). Man får se följderna. Den första skall blifva en fullkomlig overksamhet hos denna stora makt. Det är remarkabelt. Jag mår väl och måste sluta. Prinsessan Gjustianiani har bett mig helsa er mycket."

"Rom d. 21 Januari 1784. Se här min k. Grefve tre Rådslistor, som jag återsänder. Jag skrifver i dag blott tre ord, för att säga er att jag mår väl. Kejsaren kom hit sistledne Söndag och reste denna morgon kl. 4 till Pisa. Om Söndag tänker jag resa till Neapel, och skickar Stjernvall till Stockholm samma dag. Med honom skall ni få utförligare underrättelser. Jag hoppas er helsa är god. Ett beständigt regn har här sedan fyra dagar så uppblött alla vägar, att både tyska och franska posterna blifvit uppehållna."

"Rom d. 24 Jan. 1784. Det ständiga regnet, haglet och den smälta snön ha beröfvat mig tre kurirer och alla nyheter från Sverige. Detta regn qvarhåller mig här, och ehuru min suite reser i morgon till Neapel, blir jag qvar, tills vädret bättrar sig något litet; så mycket mer, som man säger att Garigliano flödat öfver. Stjernvall reser i samma ögonblick, som jag. Jag väntar med yttersta otålighet underrättelser från

---

1) Upplösning af Lord North's och Fox's Coalitions-Ministère i slutet af 1783, samt Pitts inkallande i ministèrn. Creutz skrifver till Konungen d. 17 Febr.: "Nyheterna från London äro ganska utomordentliga. Hr Fox liknar våra gamla Demagoger."

Sverige. Det är förskräckligt att ej hafva några, då man är på 800 mils afstånd hemifrån. Adieu min k. Grefve. Jag vill med dessa rader blott säga er att jag mår väl, och hoppas att ni gör detsamma."

"Den 27 Januari, till svar på brefvet af den 30 Nov. [1]). Jag har noga öfvervägat de skäl, som ni anfört, angående de båda Canzlerernas belägenhet. Jag har i detta ögonblick ej beloppet af deras löner på stat för ögonen. Men, om ej mitt minne bedrager mig, stiga de till 1000 Rdr [2]) om året. Presidenternas löner i Collegierna, nemligen deras, som ej äro Senatorer, gå till 1600 Rdr; derom är jag ganska säker. Det är enligt våra bruk, den första platsen näst under Rikets Råd. Det skulle vara farligt att förändra något i hvad vi kalla Staten. En lönetillökning för en syssla, vore den än så billig, skulle med sig föra en dylik för en annan, som skulle göra ett derangement i det hela, farligt till sina följder, och brydsamt genom de sollicitationer utan ända, hvartill man engång öppnat dörren. Den allmänna löneregleringen var ett stort verk, som fordrade ett ganska långvarigt och inveckladt arbete, i hvilket allt blef kalkuleradt efter ett visst system, jemfördt med tillgångarna. Ni har för det närvarande under ögonen Statens utgifter

---

1) Grefve Creutz hade i detta bref nämnt, att HofCanzleren Baron Ramel och JustitiæCanzleren Grefve Wachtmeister ej kunde lefva på sina löner och ruinerade sig i Konungens tjenst. Grefven föreslår, att Konungen skulle lemna en af de lediga Rådsplatserna fortfarande vakant och dela denna Rådslön emellan bägge de förenämnda herrar.

2) 1000 Rdr i silfver.

och inkomster, och ni skall finna, att lönetillökningarna redan öfverstiga tillgångarna. Det är då ej möjligt att ändra något i 1778 års Stat. Utvägen att dela en vakant rådslön skulle, det är sannt, ej betunga staten. Men det är en sak, kanske farligare att säga, än att göra. Regeringsformen säger, att det skall finnas 17 Senatorer. I detta ögonblick finnas blott 14. Jag uppskjuter med att fylla antalet, för att väga Candidaternas förtjenster, för att ej utan djup öfverläggning nämna till den höga värdigheten. Men ingen har rätt att klandra mig för ett uppskof, ingen föreställning kan i detta afseende göras, och, om någon vågade göra en sådan, är ett: "jag skall tänka derpå", det naturliga svaret, mot hvilket ingen invändning kan gälla. Men att disponera om lönerna, och fästa dem vid en annan plats, det är att formelt declarera, att jag icke vill besätta den plats, hvars lön jag annorlunda använder, det är att gå emot lagen, det är tillika att sätta mig i omöjlighet att uppfylla ledigheterna, hvilket likaledes är emot lagen. Efter hela detta företal väntar ni er utan tvifvel, att conclusionen blir nekande. Min personliga vänskap för Canzlererna, den höga tanke jag hyser om Grefve Wachtmeisters talang och aktning i det allmänna, min verkliga estime för Baron Ramels rättskaffenhet, nit och dygd komma mig i detta ögonblick att öfvervinna dessa betänkligheter. Emellertid kan jag ej ge dem mer än Presidentslöner. Det är ej en stor tillökning; men det är den enda billiga i afseende på systemet, som man ej kan frångå. Och jag måste äfven nyttja en

pretext, så att detta ej blir en planka för många andra. Jag tager denna förevändning af min frånvaro, af de resor, som Grefve Wachtmeister derunder måste göra i riket, samt af vakancen i RiksCanzli-Rådsembetet, som Baron Ramel i detta ögonblick förestår; hvilket allt ytterligare ses af hosgående bref till Kommissarierna för Statsregleringen. Hvad den fond angår, af hvilken denna gratification skall tagas, har jag sagt, att den bör bestridas af besparingen af innestående löner utaf tjenster, som ej äro bortgifna, för att undvika att nämna de lediga Rådslönerna. Det tillhör eder, att för Baron Liljencrantz explicera min mening med dessa ord."

I sammanhang härmed må äfven ett Konungens yttrande i en befordringsfråga meddelas, ehuru först afgifvet efter hans afresa från Rom. Det är ej utan märkvärdighet, i afseende på den man det angår, och Konungens sätt att se saken. Chefen för Varfvet i Carlskrona, den högtförtjente Öfverste Chapman, hade fått fullmakt på KontreAmirals namn, heder och värdighet; men var missnöjd att denna befordran endast sträckt sig till en titel, och GeneralAmiralen Trolle hade till Konungen låtit märka denna hans missbelåtenhet. Konungen svarar [1]): "Hvad Chapman angår, ser jag med bedröfvelse, att han är menniska som andra, och att, då man trott sig göra mycket för honom, han finner skäl att ej dermed vara nöjd. Hade aldrig KontreAmirals-fullmakten blifvit satt i question,

---

[1]) Neapel den 16 Mars 1784.

hade han ej tänkt derpå. Nu, sedan han undfått den, är han ej nöjd, utan vill vara riktig KontreAmiral. Hvem vet, om han en gång ej pretenderar att kommendera flottan? Det är en olycka för vår nation, att aldrig hafva maghof. Det kostar den som skall styra ofta stort bekymmer... Jag är långt ifrån att ej göra honom den rättvisa han förtjenar; och hade det varit i höstas fråga om att göra honom till KontreAmiral, kanske hade jag lätt nog kunnat smälta den nyheten, att göra en Byggmästare till Generalsperson. Men nu, sedan han redan undfått ett nådetecken, bör han vänta och ej begära ett nytt. Jag talar med uppriktighet till GeneralAmiralen, såsom till en vän och en man, som äger så mycken rätt till mitt fulla förtroende. Jag har alltid haft för princip att surprinera med gracer, men att aldrig låta dem mig frånryckas. Men, såsom mannen är angelägen, och förtjenar all consideration, tror jag bäst, att GeneralAmiralen uppehåller honom med fagra ord och skyller på min frånvaro. Då går humeuret kanske öfver, och, när jag kommer tillbaka till Carlskrona, lärer jag finna så många goda skäl att öfverraska Chapman med hvad han önskar, att jag skall bli rätt glad, att ha något qvar i min påse att belöna honom med"[1]).

---

1) Fredrik Henrik af Chapman adlades 1772, varande då ÖfverSkeppsbyggmästare. Blef Öfverste vid amiralitetet 1776 och i Dec. 1784 VarfsAmiral i Carlskrona, samt verklig KontreAmiral. Vice Amiral 1791. Erhöll Wasa Ordens stora kors 1798. Död 1808. — Såsom ett bevis på denne utmärkte mans enkelhet införer jag följande utdrag af ett mig

Före afresan till Neapel tillskref Konungen General-Amiralen Trolle följande bref[1]: "Rom d. 27 Januari 1784. Jag undfick i dag den rapport af d. 27 Nov. som GeneralAmiralen till mig aflemnat om arbetets fortsamma gång i Carlskrona. Dröjsmålet har härrört af Grefve Creutz's tvehogsenhet, om han vågade skicka Amiralens bref med den vanliga posten. Jag ser af denna rapport, att GeneralAmiralens drift ej blifvit minskad af min frånvaro. Ni uppfyller i allt, min kära Trolle, mitt förtroende och min väntan, och, då det kommer att gälla en gång, lärer J ej mindre det uppfylla. Allt synes förebåda en stor hvälfning, och Kejsarens projekter äro så vidlyftiga, att en sådan kris lärer vara oundviklig. Jag har sett denna Prins, hvars, person är äfven så förunderlig, som hans conduite. Sedan han nästan insulterat Påfven, sedan han

genom benägen hand meddeladt bref (Carlskrona d. 19 Sept. 1799) till då varande GeneralAdjutanten för flottorna ifrån Amiral Chapman, sedan han nyss emottagit ett vedermäle af K. Gustaf IV Adolfs nåd. "Jag har mig rätt illa åt, då Hans Maj:t var här. Jag tog mig väl den friheten att genast genom bref tacka Hans Maj:t i underdånighet för Dess nåd att tilldela mig stora korset af Wasa Orden, hade äfven ärnat att nu munteligen tacka; men genom det att jag talte med Hr Amiralen om skepp, kanoner och ekvirke, så glömde jag då helt och hållet bort det, att jag ej förr än på återresan till Skärfva, då crachanen reflecterade mot vagnsfenstren, påminte mig om det stora fel jag begått, så att, om jag lefver till Hans Maj:t härnäst hitkommer, törs jag omöjligen visa mig. Så är det när man blir gammal; man förlorar af minnet. Emellertid skäms jag oändligen och tror jag blir aldrig glad mera."

1) På Svenska, såsom alla Konungens bref till General-Amiralen.

gifvit sista stöten åt Romerska väldet, och undergräft Romerska lärans grundval, har man sett honom här ligga på knä i S:t Pers kyrka, löpa från den ena kyrkan till den andra, och följa med en stor ferveur alla de andaktsöfningar, som katholska läran föreskrifver. Jag är ganska nöjd att hafva sett och lärt känna honom; men jag kan ej neka, att jag finner honom uppväcka förundran, men ej den kärlek och milda enthusiasm, som en menniskovän endast kan ingifva, och som Kejsarinnans i Rysslands fryntlighet och manér åstadkomma. Han synes snarare gjord att uppväcka skräck och undran, än kärlek. Jag önskade att GeneralAmiralen behagade mycket upphöja den intimitet, som syntes regera oss emellan i Florens; hvarest jag åt allena med Kejsaren och Dess broder och svägerska under hela tiden jag der var, samt att GeneralAmiralen söker göra bekant, att det varit en lång konferens Juldagen, efter Påfvens messa, mellan mig och Kejsaren, då vi bägge varit i tre timmar allena, — att han sökt mig vid sin återkomst från Neapel, innan han varit hos Påfven, men ej träffat mig — att, som Roms storlek gjort att vi sökt hvarandra hela dagen, utan att kunna råkas, han slutligen gifvit mig rendesvous hos Prinsessan Doria dagen derpå, hvilken var den sista af hans vistelse i Rom, — att der synts mycken vänskap, och att då jag, som infunnit mig först, retirerade mig efter tre timmars sammanvaro, han följde mig i tredje förmaket, der, sedan vi talats vid allena i ett fenster, vi omfamnade hvarandra mycket vänligt i Prins Dorias och Baron Armfelts när-

varo, — att jag sade honom: que j'espérois un jour avoir l'honneur de le voir à Vienne; hvarpå Kejsaren svarade: qu'il espéroit me revoir selon ses promesses à Stockholm, — och att, sedan han följt mig till dörren, vi, efter ett nytt famntag, åtskildes. Detta allt, som är bokstafligen sannt, blifver visserligen mycket embelleradt, om GeneralAmiralen säger det i förtroende till någon, som ej kan tiga. Allt detta betyder intet mer, än det bör, för den som känner hemligheterna; men det betyder mycket i vår publik, och kan tjena mycket till den ton jag tror nödig att sätta i publiken, då det barkar af [1]), nemligen, att alla makter blifvit nyttjade genom negotiationer, dels att befrämja vårt verk, dels att skingra de moln, som hotat Europas och Sveriges lugn, men som det varit omöjligt att skingra. På det att, igenom omvägarna och långsamheten af Stockholms-posten, jag ej måtte blifva förlustig GeneralAmiralens bref, är det bäst, att de skickas directe till Glörfeldt [2]) i Helsingör, som skickar dem till Hamburg; men om GeneralAmiralen vill skrifva mig till hvad som bör vara hemligt, behagar Hr GeneralAmiralen skicka det till Grefve Creutz att låta mig det i chiffer tillhanda komma. Så skall ock ske med mina svar. Detta bref förer min Ridpage Stjernvall med sig; men har befallning att lemna det på Helsingörs Postkontor, att derifrån till Carlskrona öfversändas. Jag mår ganska väl, och ämnar om tisdag begifva mig till Neapel, der redan största delen

1) D. ä. då utbrottet sker.
2) Svenske Postmästaren.

af min suite lärer i går vara anländ. Jag önskar GeneralAmiralen lycka till detta nya år. I det förra har GeneralAmiralen satt flottan i ett lysande stånd: i detta, med Guds makt hoppas, jag, att GeneralAmiralen lägger sista handen vid verket, att vår segrande flagga tillskyndar Sverige ett nytt rike och GeneralAmiralens namn en odödlig ära.

(Apostille). Om något skepp afsändes till Medelhafvet, vore bra det skedde så bittida, att det kunde vid lågans upptändande vara tillbaka. I detta fall skulle jag skicka med det hem åtskilligt, som jag upphandlat i Italien."

Konungens första bref från Neapel till Grefve Creutz är af d. 3 Febr. 1784: "Jag kom hit, min k. Grefve, sistledne tisdag klockan emellan 2 och 3 på natten. Jag har legat i Velletri. Grefve Rasumoffsky [1]) är den, till hvilken jag addresserat mig, för att gifva mig nödvändiga underrättelser. Han har redan Kejsarinnans ordres att vara min Cicerone [2]). Dagen efter min ankomst har jag besökt Konungen [3]) och Drott-

1) Rysk Minister i Neapel.

2) Den 2 Mars skrifver Konungen från Neapel till Grefve Creutz: "Ryske Ministern gaf mig i går afton en Conversazione med en stor concert och en cantate, hvari med mycket beröm upphöjdes Revolutionen af d. 19 Aug. och Kejsarinnans och min vänskap. Jag anmärker detta såsom ett besynnerligt fenomen i en Rysk Ministers hus. Med nästa post skall jag skicka denna cantate, som kunde öfversättas i någon af våra dagblad. Jag har märkt, att i vårt land utländningars beröm gör mer intryck än allt annat."

3) Ferdinand IV, Infant af Spanien. Konung öfver bägge Sicilierna 1759.

ningen[1]). Jag har dinerat ensam med dem. På afton var opera, då hela theatern San Carlos var illuminerad, som gjorde en superb effekt. Dagen derefter gaf Konungen en diné åt mig och hela min suite, hvilken jag för honom presenterade, sedan RiksRådet Sparre förut blifvit det i kabinettet. Vi voro alla klädda i Svenska drägten[2]). Om afton gafs spektakel på Florentinska theatern, som äfven var illuminerad. Man såg der en charmant aktris. Efter representationen af tvänne Opera-Buffa var der Bal masqué, eller, såsom det här kallas, Festino på Theatern San Carlos, hvilken i går åter var magnifikt eklärerad. I dag stor opera och bal i Domino på slottet, dit alla presenterade personer äro befallta. Jag hade en förskräcklig migraine i går, men som var så mycket lindrigare på aftonen, att den ej hindrat mig att supera hos Grefve Rasumoffsky. Jag bar denna afton min Ryska orden. Det är första gången jag varit litet sjuk, sedan min afresa från Drottningholm. I dag mår jag bra. Det ohyggliga vädret under de sista tre dagarna har ej hindrat mig att gå ut. Likväl har jag hittills endast sett det yttre af staden samt Pausilippo, hvilket är ett lika vackert, som utomordentligt föremål. Folkmängden här är stor, men ej så, som jag föreställde mig. På gatan Toledo

---

1) **Maria Carolina Lovisa** af Österrike.

2) Sekreteraren Franc berättar sedermera i bref till Grefve Creutz, Neapel d. 17 Febr., att på en denna dag gifven bal Neapolitanska Prinsarna och Prinsessorna visat sig i Svenska hofdrägten.

ser man en stor folkmängd, men eljest ej så mycket som öfverallt i Paris. — Jag har att tacka er för tvänne bref, det sista af 2 Januari. Jag är glad att kölden gör er godt. Förstår man att taga sig i akt, så är den vida helsosammare, än den våta och vexlande väderleken i södra Europa. Jag var säker att besöket på Penningby skulle roa er [1]). Mr de Wrede förenar med mycket kunskaper en qvickhet full af originella drag. Hans fronderi är i hans hufvud, ej i hans hjerta. Det är en fullkomligt hederlig karl och en sann medborgare".…

Här afbryta vi det utförliga meddelandet af dessa Konungens bref till Grefve Creutz. De ingå från denna tid ej lika regelmässigt. Sekreteraren Franc skrifver stundom i stället. Af Konungens följande bref till sin Minister under denna resa skola vi meddela det märkeligaste.

Han fortfar att finna sig väl i Neapel. "Man har visat mig så mycken fryntlighet och cordialitet här — skrifver han [2]) — att jag funnit mig nödsakad att blifva längre vid hofvet än jag tänker, och i synnerhet att följa med på jagterna, som är det enda sätt att visa Konungen aktning." — Och i ett annat sednare bref [3]): "Ingen ting kan vara lyckligare och vänskapligare, än Konungens och Drottningens sätt med

---

[1]) Grefve Creutz hade der besökt Generalen Friherre Wrede under julhelgen.

[2]) Neapel d. 2 Mars 1784.

[3]) Parma d. 27 April 1784.

mig. Vi hafva lefvat på godt borgerligt vis med hvarandra. En dag under vistandet på lustslottet Caserta, då Konungen var sysselsatt med tillredelserna för en jagt, har jag äfven dinerat ensam med Drottningen, och varit med henne hela dagen. Hvad som är besynnerligt är, att jag aldrig i min lefnad dinerat ensam med Drottningen i Sverige." — Han beskrifver den Kungliga Familjen[1]). "Jag är förtjust i Drottningen af Neapel. — Hon vinner att blifva känd, och har ett förträffligt hjerta. Man kan ej visa mer omsorg att behaga och vara mera förekommande, än hon, efter de första 14 dagarna. Det är sannt, det var ej Kejsarinnan (Catharinas) politesse och ridderliga belefvenhet, som på en gång smickrar er och hänförer er; men det var en bonhommie, en hjertlighet, som gör nöje, som ej ingifver vördnad, men som vinner vänskap. Med ett ord: det är en tournure, så olik andras, så oväntad hos en Drottning, att, med all den surprise hon väcker i första ögonblicket, hon på längden behagar och äfven rörer. På Konungen ser man väl, att han är af huset Bourbon. Han har alla dess goda egenskaper och alla dess fel. Med allt detta, om han hade haft en bättre uppfostran eller några motgångar, så skulle han hafva utbildat sig mer till sin fördel. Ty han har naturligen snille och förstånd, äfven behag och lust att behaga; men allt detta är uppblandadt med en ytterlig hog för förströelser, passion för jagt och det största misstroende till sig sjelf och andra. Hans barn

[1]) Rom den 13 Mars 1784.

äro bättre uppfödda än han, men Kronprinsen[1]) ännu för mycket barn, att man kan döma, hvad af honom blir."

Konungen återkommer till sina möten med Kejsar Joseph II. Han lyckönskar sig att allt så väl aflupit i afseende på etiketten[2]). "Jag kan ej nog berömma mig af hans höflighet" — upprepar han —. "Såsom vi bägge voro incognito, hade samma svårigheter kunnat uppkomma emellan oss på tredje stället, som om vi behållit våra rätta namn. Allt detta har ej existerat." — Att, oaktadt all denna uttryckta belåtenhet de bägge monarkerna ej sympathiserade, ses af Gustaf III:s egna förut meddelade yttranden till GeneralAmiralen Trolle. Konungen sjelf tycks ha varit osäker om det intryck han gjort på Kejsaren, och framställde i detta afseende en fråga i ett bref från Neapel till Ryska Kejsarinnan. Vi meddela i öfversättning Catharina II:s i mer än ett afseende märkliga svar. Brefvet visar, huru mycket förhållandet ändrat sig sedan mötet i Fredrikshamn, oaktadt all den förekommande

---

[1]) Frans Joseph, född 1777.

[2]) Om sin noggrannhet i detta afseende gaf han vid denna tid ett exempel vid sitt eget hof. Saxiske Envoyéen Grefve von Boses fru hade protesterat emot att kyssa de Svenska Prinsessornas hand, om hon ej sjelf af dem erhöll salut. Konungen, genom Grefve Creutz underrättad derom, tog det mycket illa, och lät befalla Grefvinnan Bose att afhålla sig både från hofvet och alla allmänna ställen, der de kungliga personerna visade sig, om hon ej fogade sig efter den föreskrifna etiketten. Den 25 Maj skrifver Grefve Creutz till Konungen, att Grefve Bose fått bannor af sitt hof.

uppmärksamhet från Ryska sidan, för hvilken Konungen fortfarit att vara föremål.

"S:t Petersburg d. 17 Mars 1784[1]). Min Herr Bror och Cousin! Jag har haft äran emottaga det bref, som E. M. har behagat tillskrifva mig ifrån Neapel, och hvari E. M. berättar mig, huru liten ledighet blir öfrig under Dess åtskilliga utfarter. Om mina Ministrar varit E. M. till någon nytta, har jag ej skäl att ångra de befallningar, som jag dem gifvit, och hvarmed jag ej haft andra afsikter, än att lemna E. M. ett bevis af min vänskap och uppmärksamhet. Såsom jag ej erhållit något bref ifrån H. M. Kejsaren, sedan Dess resa till Italien, så kan jag ej tillfredsställa E. M:s nyfikenhet angående den tanka, som denne monark hyser om Grefven af Haga. Hvad jag är säker om är, att förtjensten ej undgår ett grundligt snilles skarpsynthet, som alltid sysselsätter sig med nyttiga föremål, och ej lemnar åt frivoliteter annan uppmärksamhet, än den granskande och djupsinnige betraktarens. Då E. M. begifver sig genom Rom, Venedig, Parma, Milano till Frankrike, ber jag E. M. vara öfvertygad, att mina önskningar följa Dess resa. Emellertid, om E. M. önskade nyheter från våra länder, så skulle de blifva, att man beklagar sig mycket öfver spanmålsbrist, öfver sällsyntheten af penningar, öfver den tidens svårigheter. De gamla loforda det förflutna, de unga hoppa och dansa. Likväl äro vi

---

[1]) Konungen har på brefvet tecknat: "Ankom med Ryska Ministerns Mozenigos i Toscana Courir till Venedig den 10 Maj. — Svarat den 11 Maj från Venedig." — Konungens svar finnes ej.

ännu rika på projekter. Man debiterar, att E. M. hemligen gör tillredelser att bemäktiga sig Norrige. Jag tror ej ett ord deraf, och ej heller mer på ryktet, som hotade mig med ett infall i Finland, der E. M. ämnade, såsom man påstår, nedsabla mina svaga garnisoner och gå rakt på Petersburg, förmodligen för att der supera. Då jag lägger ingen vigt på hvad man yttrar i conversationer, der för att försköna dictionen, oftare inbillningskraftens språng röja sig, än sanning och möjlighet, så säger jag åt hvem, som vill höra det, helt enkelt, att det blir ingen ting af hvarken med det ena eller det andra. E. M. ser, att, ehuru i Norden ej finnes Pompejis ruiner eller andra sådana föremål att uppvärma inbillningen, vi likväl ej fullkomligt sakna densamma. Då E. M. ej har förnummit volcanen Vesuvs dån, så har E. M. roat sig med den lilla volcanen Abbé Galliani's [1]) conversation, som jag blott genom ryktet känner. Jag har ännu ej läst hans bok om de neutralas rättigheter, ehuru man lofvat mig den; men jag är skyldig E. M. en tacksägelse för Dess recommendation hos Abbé Galliani, och allt det angenäma E. M. i anledning deraf säger mig. Det är med nöje, som jag förnimmer de dagliga framsteg, som Kronprinsen gör, och att mina Sonsöner dertill ha bidragit. Jag tackar för den del E. M. såsom vän och slägtinge tager i biläggan-

---

1) Till Grefve Creutz skrifver Konungen (Neapel d. 11 Febr. 1784) om denne man, som så länge hade lyst i den Parisiska sällskapsverlden: "jag har gjort bekantskap med Abbé Galliani, som har mycket talat med mig om er. Han är mycket älskvärd och ganska instruerad."

det af mina tvistigheter med Porten, och ber E. M. vara öfvertygad om mitt deltagande i allt hvad E. M. angår, förblifvande städse med utmärkt högaktning och synnerlig vänskap, min Herr Bror och Cousin,

Eder Majestäts
Goda Syster, Cousine, Vän och Granne.
CATHARINA.

Det är det sista bref vi sett från Catharina II till Gustaf III före 1790 och freden i Värelä, som slutade Konungens Ryska krig; hvarefter deras brefvexling åter börjar.

Efter återkomsten till Rom skrifver Konungen till Grefve Creutz[1]): "Allt ting har förändrat utseende under mitt vistande i Neapel." — Och till Trolle[2]): "GeneralAmiralen lärer redan sett, huru det gått med det väntade Turkiska kriget, och att Crim och Taman äro cederade utan blodsspillan till Ryssland. Kejsaren har ej fått några ersättningar för sina omkostnader. Men han har ej begärt någon; och detta bevisar, att lugnet ej lär blifva långt, och att Morbrors[3]) död lärer blifva målet för freden i Europa. Då skall Kejsaren få återbetaladt hvad han nu utlagt. Det är derföre godt att ha sin flotta i stånd till alla påkommande behof. Jag har sett i Neapel en man[4]), som arbetar på uppkomsten af detta rikes flotta. Jag finner med stor förnöjelse, att med tre gånger mera penningar, än jag ger åt min flotta, får Konungen i

1) D. 13 Mars. 2) D. 16 Mars. 3) K. Fredrik II:s.
4) General Acton, Drottningens gunstling.

Neapel endast 7 skepp af 70 (kanoner) och 10 fregatter. Jag behöfver ej ha större opinion om GeneralAmiralens arbete än jag hade; men detta har ej förminskat den."

Detta bref träffade aldrig GeneralAmiralen. Han hade i början af Mars månad rest till Stockholm, der han afled, efter en kort och häftig sjukdom d. 12 Mars 1784. "Olycksslaget har skett — skrifver Grefve Creutz samma dag till Konungen. "Trolle har dukat under för sin sjukdom och, oaktadt alla läkares omsorger, aflidit denna natt. Det är omöjligt att finna en man, som med de sällsyntaste dygder förenar hans talanger, nit, mod, rättskaffenshet, ordningssinne, fasthet och den renaste, oegennyttigaste kärlek för sin Konung. — Jag bör göra Senaten den rättvisa, att den enhälligt lyckönskar sig till det lyckliga val, som E. M. gjort i Grefve Ehrensvärd, såsom hans efterträdare"[1]). StatsSekreteraren von Carlson, som genast med Grefve Ehrensvärd begaf sig till Carlskrona, skrifver derifrån d. 19 Mars till Konungen: — "Jag kan icke beskrifva

1) Han fick likväl endast titel af ÖfverAmiral. I bref från Schröderheim till Konungen, skrifvet på GeneralAmiralens dödsdag, heter det: "Jag önskade kunna måla Grefve Ehrensvärd. Han känner intet annat än sin sorg, och tycker sig ha förlorat en far för andra gången. Utaf E. M:s nåd känner han hela värdet, men tror sig vara otacksam, om han ej fruktade för sitt ansvar och skrämdes af sin ofullkomlighet. — Jag har sett honom gråtande och darrande författa det bref, hvarmed han nu i underdånighet lärer uppvakta. Sedan han hela tiden icke occuperat sig med annat än mystiska saker, blifvit af dessa betraktelser alldeles intagen, och nästan fattat hog att öfvergifva verld och tjenst, lärer E. M., som sjelf känner dessa saker, finna huru stark förvandlingen hos honom blifver."

hvad bestörtning GeneralAmiralens död förorsakat i Carlskrona. Han är af alla sörjd som en far af sina barn, och alla i hela landet, som jag genomreste, till och med allmogen, fälla tårar öfver denna händelse. Amiral Chapman gråter som ett barn. Men en slags tillfredsställelse lyser fram bland hans tårar af Grefve Ehrensvärds nomination. Det var det enda, säger Chapman, som vill som jag. I närvaro af Grefve Wrangel [1]), Chapman, Liljenankar [2]) och Broome [3]) har jag till Grefve Ehrensvärd öfverlemnat E. M:s fullmakt. Det är väl icke utan, att ju detta gjort en stor sensation i corpsen, och att ett så ungt och främmande öfverbefäl i synnerhet varit ömt för Grefve Wrangel; men framför alla måste jag berömma honom. Han har tagit denna E. M:s vilja med en beskedlighet och ett lugn, som gör honom mycken heder och högst förtjent af E. M:s nåd. Fru Trolle [4]) kastar sig och sina barn för E. M:s fötter. Af hvad man nu vet stiger Trollens skuld till omkring 19,000 Rdr, tillgångarna kunna högst vara 10,000; men då äro också enka och barn alldeles afklädda. Man har velat straxt anställa konkurs; hvilket jag afrådt, tills man först fått veta, hvad E. M. gör."

---

1) Grefve Anton Johan Wrangel, Amiral och Kommendant i Carlskrona. Erhöll sedermera d. 28 April 1784 öppet bref att vara en af Rikets Herrar.

2) Vice Amiralen Matthias Liljenankar.

3) Gustaf Daniel Broome, ÖfverKommissarie vid flottan i Carlskrona.

4) Carolina Carleson, död 1831, dotter af Presidenten Eduard Carleson.

Konungen svarar Grefve Creutz: Rom d. 7 April 1784. "Jag har emottagit i dag edert bref af d. 12 Mars, som har medfört den sorgliga underrättelsen om GeneralAmiralens död. Jag vet ej hvilken, som förlorar mer, staten eller jag enskildt. Våra interessen äro visserligen förenade; men jag känner hans förlust lika mycket som enskild, som jag lifligt känner den såsom offentlig man. Min karakter är för väl känd, hoppas jag, för att ni skulle behöfva försäkra hans enka och hans barn om min vård. Med nästa post skall jag svara er på alla artiklarna i edert bref. Det är i dag tisdagen af den heliga veckan, och i Rom har man ej ett ögonblick ledighet, om man vill se alla de särskilda funktionerna. Jag skrifver ej mera derom denna gång, och hoppas nästa måndag reparera denna tystnad. Jag befinner mig rätt väl, ehuru ganska rörd af den nyhet, som jag emottagit. Här är en ryslig köld. I natt har vattnet frusit till en fingers tjocklek."

Redan innan GeneralAmiralens frånfälle var honom kunnigt, hade Konungen kontramanderat alla krigiska företag äfven för detta år. Följande depeche [1]) ifrån Grefve Creutz af d. 30 April upplyser derom: "De ordres E. M. under d. 22 sistledne Mars behagat meddela Beredningen hafva vi med den djupaste vördnad emottagit. De skola för oss blifva ett rättesnöre, hvarefter vi hädanefter komma att ställa de anstalter, som till lands- och sjömaktens iståndsättande blifvit

[1]) Denna finnes ibland Konungens papper afskrifven af Sekreteraren Franc, som troligen dechiffrerat den.

oss uppdragne; och skola vi ej i någon del vika derifrån, så framt oförmodade händelser ej skulle föranleda förändrade mått och steg. Så länge Ryssland ej genom krig och oroligheter hindras att sträcka dess uppmärksamhet till våra företaganden, har E. K. M. högst upplyst funnit verkställigheten af den fattade eröfringsplanen böra till lägligare tillfälle uppskjutas. Den stillhet, hvaruti bemälte makt nu synes vara, det öfvermod, som dess vundne fördelar inblåsa hos ett herrsklystet fruntimmer, skulle vid minsta offensiva steg å vår sida kunna ådraga oss de största ledsamheter och gifva anledning till verkligheten af de rykten, som tid efter annan blifvit Beredningen meddelade, och hvilka, ehuru uppfyllda med orimligheter, dock möjligtvis kunna dölja Ryska Kejsarinnans ovänliga afsikter emot E. K. M. Långt derifrån att för det närvarande styrka till utförandet af E. K. M:s plan mot Danmark, kan Beredningen således ej annat än prisa det visa beslut E. K. M. fattat, att dermed tills vidare uppskjuta, och att emellertid låta fortfara med de anstalter, som till dess verkställande uti en behagligare tid blifva nödiga. Beredningen skall i detta afseende inskränka sjöutrustningarna inom de anstalter, som endast hafva Sjömaktens iståndsättande till föremål. Transporterna af Artilleri och ammunition, med mera ämnar Beredningen att vid första öppet vatten företaga i den ordning, som Öfverste Tolls med sista posten öfversända Dictamen ad protocollum innehåller, och hvilket Beredningen ansett med en billig försiktighet och omtanka öfverensstämmande. Men hvad

arbetskommenderingarne angår, så förekommer vid deras inställande det betänkande, att samma kommenderingar dels nu äro under marche till sina behöriga orter, dels redan der inträffat. En hastig ändring i denna delen af Beredningens anstalter skulle, som E. K. M. äfven sjelf det funnit, styrka de rykten, som allt sedan förledne sommar härstädes utspridas, och Beredningen äger ej heller anledning att förmoda, det Regements-Cheferne skulle af den allmänna bristen på foder föranlåtas att för deras regementen begära förskoning från arbetskommenderingar, då alla hittills önskat, och nästan med hvarandra táflat att få sina regementen dertill kommenderade; och då härtill kommer, att å de ställen, der Depôts skola formeras, till dessas bevarande nödvändigt måste uppföras flera skjul och byggnader, som ej genast blifvit af nöden, om E. K. M:s plan instundande sommar kunnat verkställas, och man således ej saknar utvägar ett på ett för E. K. M. nyttigt sätt sysselsätta alla dessa kommenderingar; så har Beredningen trott sig böra låta bero vid hvad i detta ämne redan blifvit tillgjort, och vågar i underdånighet hoppas, det E. K. M. med nådigt välbehag upptager denna författning, hvilken Beredningen för E. K. M:s höga tjenst i närvarande stund ansett nödvändig.” — Konungen hade nu börjat yrka på större sparsamhet. Han skrifver till Grefve Creutz från Rom d. 30 April: ”Jag har funnit summan till den föreslagna utrustningen nog stor, och tror att det för Statsverkets nu varande tillstånd vore bäst att spara. Men skulle några politiska orsaker det fordra

auktoriserar jag Grefven att dermed göra som han nyttigast finner, helst, i följe af Rådets instruktion, saken kan genom en anmälan af Grefve Ehrensvärd verkställas."

I Sverige steg, under den sena våren, nöden med hvarje dag. Vintern 1783, 84 var ovanligt sträng. Ännu i slutet af April låg djup snö, och man for i Maj månad på släde öfver Ålandshaf. Fiskalisationerna mot den ännu på somliga ställen under vintern idkade bränvinsbränningen ökade missnöjet. I Östergöthland utbrast i anledning deraf oroligheter. Konungen skrifver derom från Neapel [1]): "Bullret i Östergöthland anser jag af ingen betydenhet. Sådant har skett hvart år på den tiden: i fjol vid Enköping, i förrårs vid Calmar. Bränvinsbränningen bevisar att de ha spannmål, och att inställningen af brännerierna var förhastad. Med fermeté bör detta straffas, så sker det ej mer". — —

På våren uppstod verklig hungersnöd. "Eländet i Halland är ytterligt — skrifver Creutz till Konungen d. 8 Mars. — All den hjelp man söker att ditföra, förslår ej. Man har redan funnit flera menniskor döda af hunger. Men folket lider och dör utan att beklaga sig." — Presterskapet bröt denna tystnad. "Sedan jag undertecknat detta bref, skrifver Grefve Creutz till Konungen d. 16 April, kommer Grefve Wachtmeister in i mitt kabinett och läser för mig ett bref ifrån Landshöfdingen i Halland Baron Wrangel, som afmålar det obegripliga eländet, hvaruti den starka vintern försatt

1) Den 21 Febr. 1784.

innevånarne, samt underrättar honom derjemte om presterskapets sturskhet och olydnad." — En viss prost hade i synnerhet utmärkt sig genom insidiösa skrifter; men JustitiæCanzlern hade uppskjutit med att aktionera honom, till dess skörden vore gjord; på det folket ej under närvarande omständigheter skulle anse författaren för en martyr. — Konungen skrifver från Rom d. 3 April: "Hur sorgligt att, oaktadt alla våra omsorger, man ej kan hindra de fattiga Halländningarna att dö af hunger! Gifve Gud, att detta året blir bättre! Men jag fruktar frosterna i Maj månad." — Och ifrån Parma d. 27 April: "Det är en ryslig olycka, denna genom vintern ökade nöd. Det är sorgligt att ej kunna afböja en offentlig olycka, oaktadt all omsorg. Jag kan ej tillsluta mig för den bittra känsla ni erfar, och, ehuru aflägsnad, delar jag den på det lifligaste.

Mötet i Fredrikshamn hade i hela Europa föranledt tankan om en nära förbindelse emellan Sverige och Ryssland, hvilken i sjelfva verket ej existerade, eller endast hade en skenbar tillvarelse. I Frankrike hade detta möte väckt oro. I Herr Norings ur Missions-Archiven hemtade berättelse om Sveriges underhandlingar med Frankrike[1]), hvilken i handskrift finnes på Upsala Bibliothek, läses vid 1784: "Emellertid hade Franska Hofvet uppfattat misstanke öfver K. Maj:ts resa till Finland, under det föregående året, och Dess sammanträde med Ryska Kejsarinnan i Fredrikshamn, såsom hade föremålet deraf varit, att upprätta en *Pacte de*

[1]) Ifrån 1700 till 1788.

famille i Norden, stridande emot Frankrikes interesse. Det bekymmer, som i anledning deraf uppkom, hade likväl den verkan, att då K. M. kort derefter företagit en resa till Italien, undfick Franske Ambassadeuren i Rom, Cardinalen Bernis, sitt Hofs ordres, att å Konungens, dess Herres, vägnar invitera K. M. till Paris; förklarande Franske Ministern vid samma tid, att densamme nu vore beredd, att åter upptaga och afgöra den förut uppskjutne underhandlingen rörande cessionen af en ö till Sverige."

Konungen befann sig i ett svårt läge; i synnerhet innan Kejsarinnans verkliga tänkesätt hade blifvit honom bekant. Att Frankrikes interesse i Norden var Rysslands emotsatt, var den afgjordaste af den Svenska politikens traditioner, och hade grundat det Fransyskt-Svenska alliانssystemet. Men Gustaf III hade redan länge trott sig förmärka, att Frankrike under Ludvik XVI ej vore något stöd att påräkna för djerfvare politiska planer. Han hade närmat sig till Ryssland, i hopp att kunna vända det Turkiska kriget sig till nytta för ett anfall mot Danmark. Det Turkiska kriget uteblef; och han sjelf stod der blottställd med sina krigsrustningar, som ej hade förblifvit någon hemlighet. Ett besök i Paris var ett offentligt förnekande af den förmenta Ryska alliansen; och Gustaf III var ännu ej beredd att inför sig sjelf och verlden tillstå illusionerna af mötet i Fredrikshamn, och sätta sig i ett ovänligt förhållande till Ryssland. Också visade han i början inför sina förtrogna föga förnöjelse öfver den Fransyska inbjudningen. "Gud gifve att denna kalken ej blir för sur att dricka;

gerna hade jag sluppit, om jag kunnat" skrifver han till Grefve Creutz från Rom d. 3 April. Och ifrån Venedig d. 5 Maj: "Ju mera tiden nalkas till denna resa, ju mera ser jag de svårigheter den medför och K. (Kejsarinnans?) oro deröfver är ej den minsta. Men det, som är gjordt, är gjordt. Jag kan ej derifrån komma; men jag ärnar göra sejouren så kort som möjligt; 14 dagar är den tid jag der ämnar vara, så att i slutet af Juli eller den första Augusti är jag hemma." — Dessa ord skrefvos endast några dagar före Kejsarinnans af oss redan anförda bref, hvilket Konungen i Venedig emottog, och som i alla afseenden var egnadt att förstöra bländverket af den Ryska vänskapen. Grefve Creutz önskade ifrigt resan till Paris, och hade ifrån första stund, då derom blef fråga, deröfver betygat sin fägnad, samt meddelat sina råd [1]).

---

1) Följande är ett utdrag af Grefvens bref till Konungen af d. 31 Nov. 1783:

"Jag hoppas, att i detta ögonblick Cardinalen Bernis redan har uppfyllt sitt hofs befallning, och inviterat E. M. att taga hemvägen genom Frankrike. Allt synes sammanstämma att göra denna resa interessant och behaglig för E. M. — Det är i Versailles, som E. M. skall få säkrare och klara begrepp om de andra Europeiska hofvens dispositioner, om det parti, som Frankrike och dess allierade komma att taga, om hvad som fordras för kriget, om hvad som talar för freden. Man skall hvarken besluta sig till det ena eller det andra, utan att E. M. har sin del i afgörandet. Dess mening skall vägas i vågskålen jemte andras, och E. M. inflytelse skall beräknas efter Dess kända verksamhet och vidsträcktheten af Dess snille. — Europas ögon skola fästas på E. M.; men denna uppmärksamhet skall blifva delad emellan vördnad och oro. Hvad E. M. ensam företager sig skall ej anses lika vigtigt, — ty man känner inskränktheten af Sveriges krafter och tillgångar —

Den 19 April hade Konungen lemnat Rom, efter att der ha öfvervarit den Heliga Veckan. Han ökade dess högtidligheter med en egen, då han, i det för honom inrättade Lutherska Kapellet, Påskdagen emottog natt-

---

som om man ser E. M. förbunden med Frankrike. — Men för att lyckas deri, måste svårigheterna undanrödjas. Jag besvär E. M. att oändligt menagera Grefve Vergennes. Jag vet det säges, att han är vacklande på sin plats. Jag tror det ej. Jag vet hvilken skicklighet denne man har att bibehålla sig, och hvilket stadigt inflytande han har öfver sin Herre. Jag känner ock Konungens af Frankrike karakter. Han är misstrogen och misstänksam; men han har förtroende för Grefve Vergennes. Han finner sig väl med honom: en lång vana och mycken framgång ha gifvit Konungen det högsta begrepp om hans egenskaper och hans skicklighet. Men det som mest betyder är, att Konungen känner sig ej förödmjukad med honom. Han är van att med honom discutera och räsonnera på sitt sätt. Det är ej så med de andra; och Baron de Breteuil skulle för mycket imponera på honom. Man ser huru skicklig Grefve de Vergennes är. Ifrån den stund han såg Baron Breteuil vinna Drottningens förtroende, har han förbundit sig med honom; han har till och med rådt Konungen att gifva honom ett Departement. — Hert de Vaudreuil får också ett sådant. Det är likaledes en man, som jag bönfaller hos E. M. att väl emottaga; ty han disponerar om Drottningens opinion. Jag talar ej om nödvändigheten att vinna Hertiginnan de Polignacs vänskap. Säkrast vinnes den genom Grefvinnan Diane de Polignac, som har mycken esprit. Hertigarne af Choiseul och Coigny, ÄrkeBiskopen af Toulouse, Herrarne Choiseul Gouffier, Grefve Narbonne, Abbé de Perigord, Chevalier de Boufflers äro de, som gifva tonen i societeten. De äga alla mycken qvickhet, och skola vara empresserade att förtjena E. M:s bifall: deras egenkärlek skall deraf smickras, och de skola sjunga E. M:s lof. Det finnes ännu en annan klass, som utdelar reputationer i Paris, nemligen de Devota. De församla sig nästan alla hos Madame De la March, Marskalken de Noailles, Hertigen af Nivernois, Madame de Luxembourg, ÄrkeBiskopen af Lyon; men alla dessa äro redan för E. M. Det är ock nödvändigt att uppmjuka de Vittra (à amollir les

varden af sin Öfverhofpredikant, OrdensBiskopen Baron Taube, hvilken han i detta ändamål ifrån Sverige till sig kallat [1]). Konungen synes ha njutit af det uppseende han äfven härigenom gjorde i den katholska verldens hufvudstad. "Min Öfverhofpredikant — skrifver han till Grefve Creutz från Rom d. 14 April — har i dag uppvaktat Påfven [2]), som bemött honom fullkomligt väl. Alla de Cardinaler, hos hvilka han varit, nemligen Statssekreteraren, Bibliothekarien för Vaticanen, och Protektören för Propagandan hafva återgifvit honom sin visit. Jag talar ej om Cardinalerna Bernis och Herzan [3]); ty såsom Ministrar ha de redan haft denna artighet. Man betraktar honom här såsom ett besynnerligt djur, och en af dagarne hos Cardinal Salviati,

---

Gens de lettre); men de rätt utmärkta äro nu föga talrika efter D'Alemberts död. M:r de Choiseul Gouffier har eljest reda på dem alla. E. M. har en stor fördel i societeten. E. M:s esprit förödmjukar ej andra, utan ger dem tvärtom tillfälle att brillera. E. M. vet både att tala och höra, och att införa behag och glädtighet öfverallt. Det är detta, som främmande Förstar så sällan förstå, då de komma till Paris. Det är detta, som förstört den effekt, som Kejsar Joseph eljest skulle ha gjort."

1) Detta gaf anledning till åtskilliga rykten. Det hette, att Biskop Taube skulle återkomma med en ny liturgi, men utan den dyrbara kalk, som han till Rom medfört ur Upsala Domkyrka (och som der än i dag befinnes.)

2) Konungen nämner ej sitt eget sammanträffande med Påfven under sin vistelse i Rom; hvilket skedde, liksom af en händelse, men ej utan förberedelse, i Museum Pio-Clementinum, der både Gustaf III och Pius VI på samma tid infunno sig, och der Påfven hade den artigheten att sjelf vara Konungens Cicerone. Jfr Gorani, Memoires Secrets sur les Cours de l'Italie. II. 237.

3) Ambassadörer från Frankrike och Österrike.

der hela Rom var församladt för att se fyrverkeriet på slottet S:t Angelo, omgaf man honom och betraktade honom mera, än man hade betraktat mig första dagen jag kom till Rom. Jag ämnade resa om Söndag. Men Påfven låter illuminera S:t Peters dome, hvilket har uppskjutit min resa till Måndagen." — Gustaf III skildes från Rom med saknad. "Det är det enda ställe, sedan jag lemnade Sverige, som förorsakar mig en verklig saknad", skrifver han till Grefve Creutz.

Konungen tog vägen från Rom till Parma, och skrifver derifrån d. 27 April till Grefve Creutz ett bref, hvaraf vi meddela några utdrag. "Ni begär veta min vilja angående Trollens begrafning. Jag ber er i detta afseende rådfråga dem, som kunna döma om allmänna meningen i detta ögonblick. Jag känner hela den förlust, vi hafva gjort i honom. Men han har aldrig stridt för staten, och jag tror att lysande utmärkelser böra förbehållas åt krigiska förtjenster. Emellertid, om man tror att jag gör väl i att här bevilja en distinction, så bör man begrafva honom på statens bekostnad, enligt det ceremoniel, som brukas för Commendörer af Svärdsorden med stora korset. Det skulle då bli i Riddarholmskyrkan. Ridderstolpe [1]) är ett lefvande lexicon för sådana tillfällen. Kanonskotten bli enligt reglementet. Om han icke hade en familjegraf, är det min tanka, att han borde begrafvas, såsom Ehrensvärds lärjunge och efterträdare, midt i Tackelkammaren i Carls-

1) **Friherre Fredric Wilhelm Ridderstolpe, Konungens ÖfverKammarherre. Blef RiksRåd 1787, President i Bergs-Collegium 1789, Grefve 1800. Död 1816.**

krona, med utsigt åt den flotta, hvars återställare han varit [1]). Det är ledsamt, att M:r de Vergennes så länge tergiverserar med att gifva ett afgörande svar på det protocoll, som Konungens i Frankrike bröder inlemnat. Ingenting är naturligare, än den fullkomliga jemnlikheten emellan Konungar. Men det är ej billigt, att den sträcker sig till Konungasöner; i synnerhet då thronen är ärftlig. Detta sammanhänger ock med Franska Konungahusets insolenta pretentioner, att öfverallt vara det främsta; hvilka väl Gustaf Adolf bragte till tystnad i afseende på Chefen för detta hus, men som dess medlemmar ännu påstå. Den historia, som hände mig sjelf i Frankrike, och äfven ÄrkeHertig Maximilian [2]), äro bevis derpå. Det är väl tid, att man får ett slut derpå. Jag har erhållit ett bref ifrån Grefve Wrangel [3]), ganska ädelsinnadt och vördnadsfullt. Jag tänker gifva honom ett otvetydigt bevis af min nåd, men väger ännu emellan tvänne saker. Så snart jag deciderat mig, skall jag svara honom. Baron Sinclairs [4]) pretentioner äro obilliga. Fält-

---

1) GeneralAmiral Trolles bust blef sedan upprest i Mönstersalen i Carlscrona, och Amiralitetet slog en medalj öfver honom.

2) Kejsar Josephs tredje broder, Coadjutor af Churstiftet Cöln och Stormästare af Tyska Orden. Churförste af Cöln 1784.

3) Se ofvanföre s. 128, not. 1.

4) Friherre Carl Gideon Sinclair hade i 30 år varit i Fransk tjenst och stigit till Öfverste, då han 1775 blef Öfverste i Svenska arméen och GeneralAdjutant. Gen.Major och Konungens Förste GeneralAdjutant 1780. GeneralFälttygmästare 1784, men begärde den högre rang, som fordom åtföljt denna tjenst. Vid afskedstagandet derifrån 1791 blef han GeneralLöjtnant. General 1799. Död 1803.

tygmästaretjensten var den första näst Fältmarskalken. Han skulle derigenom bli placerad öfver Baron Wrede och Grefve Fredric Horn. Detta behöfver ingen vidare utläggning. För öfrigt är denna sak afgjord genom det svar, som ni redan gifvit. Han har skrifvit mig till utan att nämna derom och emottagit den plats jag gifvit honom. Jag har svarat honom i dag. . . . .

"Jag känner väl igen Liljencrantz och Axelson i hvad ni säger mig [1]). Det fägnar mig, att ni finner mig ha skildrat dem väl under våra samtal i Tavastehus. Hvad Grefve Höpken angår, han är sig alltid lik. Sandels död är den största lycka för Baron Liljencrantz. Det är denne äregirige och högmodige man, åt hvilken Baronen hade gifvit hela sitt förtroende, som jag tillskrifver alla de snedsprång han gjort, och hvilka, utan mitt tålamod, skulle ha störtat honom [2]). Axelson [3]) är myc-

---

1) Det heter i ett bref från Grefve Creutz den 23 Mars: "Baron Liljencrantz är nu af ett nit och en drift för fullbordandet af allt hvad E. M. anbefallt honom, som är högst exemplariskt. Jag ser, att E. M. känt honom verkligen väl. Baron Axelson talar öfverallt om det oinskränkta förtroende och den ömma nåd E. K. M. hyser för Baron Liljencrantz. Denne sednare säger åt alla att han ej begriper, huru E. M. gör, som depenserar så lite, penningar på sina resor. Arvidson har sagt detsamma åt RiksRådet Höpken, som frågade, om intet Kungen depenserar millioner."

2) Konungens utförligare omdöme om BergsRådet Sandels med de märkliga reflexioner, hvaraf det är åtföljdt, finnes redan anfördt i II Delen, s. 83, not. 2. De snedsprång (écarts) Konungen här förebrår Liljencrantz, rörde ej hans tjenst, utan, såsom Konungen yttrar sig, "hans pretentioner, vida öfverstigande hans stånd", att blifva upphöjd till jemlikhet med den gamla adeln och få en plats i den förnäma verlden, hvilken

ket olika. Har han ej den andres talanger, så har han likväl mycket mer douceur och en verklig attachement. . . . . Ännu går det väl med mina utgifter; men för Fransyska resan fruktar jag. Den var ej på uträkningen och göres ej för mitt nöje. Jag köpte mig gerna derifrån om jag kunde. . . . Det tyckes vara en *mal de famille*, som träffat båda Sparrarna på en gång i fråga om giftermål. Jag väntade mig det ej af RiksRådet Fredrik. Hvad RiksRådet Carl angår, väntar jag allt, sedan vistelsen i Rom. Ingen Celadon kan ha varit ömmare i att göra sin cour, och de Romerska damerna böra anlägga sorg efter hans bortresa. Jag gör RiksRådet Fredrik min compliment öfver hans tillkommande [1]). Hon är behaglig, och jag är säker att hennes vett, odladt i edert sällskap, ej kan vara annat än angenämt. Jag vet ej hvilken förmögenhet M:r de Wrede kan fordra för sin dotter, eller hvad RiksRådet Sparre åt henne är i stånd att försäkra. Bruket är att gifta sig utan så mycket preliminärer. Att man ger en pension åt enkan af Kronprinsens Gouverneur [*]) är

hans fåfänga eftersträfvade, men der hans ton och manerer aldrig gjorde honom rätt hemmastadd.

[*]) Baron Axel von Axelson, Underståthållare i Stockholm.

[1]) Grefve Creutz hade d. 2 April skrifvit till Konungen: "RiksRådet Fredrik Sparre har nyss friat till General Wredes äldsta dotter; men fadren vill ej gifva sitt samtycke, om han ej assurerar hennes sort efter sin död. Hon ser väl ut. Det fattas henne ej esprit, och hon har mycken elevation i karakteren. Det är ett fruntimmer, som kommer att representera med mycken värdighet, och att iakttaga den ton, som egnar en stor dame; hvilket är så nödvändigt i ett hof." R.R. Fredrik Sparre hade i första giftet en Wrede-Sparre.

[*]) Hvilken plats RiksRådet Fredrik Sparre innehade.

naturligt. Men pensionerna i mitt land äro ej synnerligen considerabla. Då M:r de Sparre skrifver mig till, skall jag med nöje gifva mitt samtycke. Hon är af hög börd och med er förbunden. Det är stora titlar inför mig. Hennes hus är dessutom lysande genom utmärkta prof af tillgifvenhet för mina förfäder [1]). Det fägnar mig att ni gör rättvisa åt Låstbom [2]). Jag tror som ni, att Baron Hermelins [3]) återkomst är nödvändig för hans egna affärer. Rosenstein har sagt mig, att han ej tror det man från Amerika skulle skicka någon Minister; och då behöfves ej heller der någon ifrån Sverige. Asp [4]) vore verkligen eljest ett godt val."

---

1) Det är bekant, att Henrik Wrede frälste i slaget vid Kerkholm i Liffland K. Carl IX:s lif med uppoffring af sitt eget. D. 1 Aug. 1606 förlänade K. Carl IX Henric Wredes hustru och barn flera gårdar i Finland: "emedan han vid slagtningen vid Kerkholm, den tid vi sjelfva i marken mot fienden stadde voro, icke allenast sig såsom en ärlig krigsman förhållit, utan ock, den tid vi af vårt eget folk förlåtne blefvo, undsatt oss med sin egen häst, hvarigenom han är slagen blifven."

2) Konungens omdöme om då varande RevisionsSekreteraren Låstbom finnes ur detta bref redan anfördt i II Delen, s. 192, not. 1. Grefve Creutz skrifver om honom d. 2 April: "Låstbom är förståndig och fast. Han är hatad af Rådet. Men det skadar intet: han kan blifva derigenom kanske mera nyttig. Grefve F. (Fersen) är oändligen arg på honom, kanske för det han ej plierat sig efter dess vilja; men Grefve Wachtmeister ger honom mycket värde."

3) Friherre Samuel Gustaf Hermelin, den berömde utgifvaren af Svenska chartverket, död 1818 såsom BergsRåd. Var nu i Amerika. Grefve Creutz skrifver till Konungen: "Baron Hermelin har förlorat allt genom frånfället af Sandels, som skötte hans affärer under hans frånvarelse, och det är omöjligt, att han hädanefter kan besörja E. M:s angelägenheter i Amerika.

4) Per Olof Asp, stiftaren af det s. k. Byzantinska sti-

"Parma d. 30 April 1784. ... Man kan ej visa mera uppmärksamhet och höflighet än Infanten och Infantinnan ha för mig. Infanten är verkligen artig och älskvärd. Han är mycket instruerad [1]). Han förer sig an såsom en Prins af hans börd, och har mycken likhet med Ludvik XV." ...

Ifrån Parma gick resan till Venedig. Derifrån skrifver Konungen: "Se här, min kära Grefve, den sista listan för Justitiæ-ärenderna. Jag har gjort mitt bord rent, och härmed äro alla listor expedierade, som intill denna dag blifvit mig tillskickade. Jag hade ämnat göra er en utförlig berättelse om alla de fêter republiken gifver; men jag får i detta ögonblick svenska posten, och denna skall genast afgå. Jag vill endast säga, att man ej kan visa mer artighet, uppmärksamhet och prakt än Venetianarna, och detta allt med ett behag och en smak af den högsta, förnämaste verld. Hertigen af Parma kom hit incognito i förrgår under namn af Marquis de Morna. Han dröjer här ej längre än jag. Ni har af v. Schevens depecher sett Kronprinsens i Danmark debut [2]). Är han hufvudmannen häri, så bå-

---

pendiet, sist Envoyé i London, död 1808. Var nu anställd vid Svenska Legationen i London. "Hela Börsen — skrifver Creutz — har stort förtroende till honom för den activitet och intelligence, hvarmed han bistått Svenska Köpmän i England.

1) Han var en elev af den berömde Cordillac.

2) Den 14 April 1784 upplöste en af K. Christian VII underteeknad befallning det förra Danska Kabinettet. Enkedrottningens och hennes sons, Arfprinsen Fredriks, makt upphörde. Den Guldbergska ministèren afskedades med undantag af StatsMinistrarna Otto Thott och Schack Rathlou, som bi-

dar detta en Prins af annan karakter, än hans företrä-

dragit till den nya förändringen. Kronprinsen trädde i spetsen för regeringen, och återkallade den förut genom Enkedrottningen och hennes anhängare aflägsnade Grefve Anders Peter Bernstorff. — Följande underrättelser om denna revolution ha vi hemtat ur Kongl. Riksarchivet: "Uti en Kommissions-Sekreteraren von Schevens depeche från Köpenhamn af d. 15 April 1784 förmäles, att efter Kronprinsens fullbordade Konfirmations-Akt en ny plan vid hans förestående inträde uti Stats-Konseljen blifvit till ärendernas förvaltning fastställd; hvarigenom man för framtiden ville præcavera sig emot hvarjehanda tilltag, som af Prinsen till inskränkande af StatsRådets myndighet kunde påsyftas. I följe af denna plan hade redan GeheimeRådet och StatsSekreteraren Guldberg, samt Geheime-Rådet och Finance-Ministern Steman undfått kallelse att intaga rum i Konseljen, hvarförutan man hade försäkrat sig om den nye KabinettsSekreteraren Sporrons särskilda tillgifvenhet, så att all behörig säkerhet för de i administrationen delägande ansågs befästad. Icke destomindre hade Kronprinsen till den första Konseljsessionen, som hölls d. 14 April kl. 6 på aftonen, vetat att, på inrådan af flere med administrationen missnöjde, föraskaffa sig Konungens egenhändigt undertecknade auktorisation, i form af vanlig Kabinettsordre, hvarigenom tillkännagafs, att "af förekomne konsiderationer, som rikets väl nära rörde, och till hämmande af flera emot lag inrotade missbruk vid förvaltningsmethoden af allmänna ärenderna, Kongl. Maj:ts vilja vore, att en förändring i dess Ministère skedde;" i följd hvaraf han från deras nu innehafvande embeten entlédigade så väl de nyligen tillkallade 2:ne KonseljLedamöterne Guldberg och Stiman, som ock GeheimeRådet och StatsMinistern för UtrikesDepartementet Grefve Rosencrona. Emot dessa mått och steg protesterade Konungens broder, Arfprinsen Fredrik, men utan påföljd. I de afgåendes ställe utnämndes de tvenne fordna StatsMinistrarne Grefve Bernstorff och Herr Rosencrantz samt Chefen för Danska Artilleriet och Ingenieur-Corpsen General Huth och GeheimeRådet Stampe. GeheimeRådet och KonseljLedamoten Schack Rathlou anses vara den, som förnämligast bidragit till revolutionen. I en depeche af d. 18 April förekommer följande: "Det Kongl. Kabinettet hade under hela näst förflutna tiden och nu förafskedade Geheime-

dare [1]). Visst är, att han ej bort erfara mycket motstånd, då han hade för sig alla menskliga och gudomliga rättigheter. Man får nu se, huru han brukar den makt, som han så rättvisligen förvärfvat. Han har tvenne klippor att lika undvika, för mycken stränghet och för mycken mildhet. Ty om någonsin en menniska haft oförrätter att hämnas, så är det han, oförrätter mot sin far, mot sin mor, mot statens grundlagar, som blifvit våldförda, mot den kungliga värdigheten, som blifvit trampad under fötterna, usurperad och förnedrad af personer, som trängt sig in utan kallelse, utan rätt och utan grundade klagomål. Han kunde ej låta sådant passera under tystnad. Han är skyldig sin far, sitt folk och efterverlden ett exempel. Men såsom hämnden endast föder hat och hatet föder ny hämnd, så bör han stadna och se sig omkring efter en medelväg, låtande straffet drabba blott de största brottsliga och förlåta de öfriga. Men denna så grannlaga moderation skall den väl framställa sig för en ung, sextonårig förstes blick? Det är här, som jag väntar honom. Om,

---

Rådet Guldbergs förvaltning såsom GeheimeKabinettsSekreterare, tillvällat sig en mycket egenmäktig influence uti regeringsärenderna, hvars decision ofta med förbigående af StatsKonseljen, endast genom utfärdade Kabinettsordres fullbragtes. Till förebyggande af detta och flera derigenom inrotade missbruk, är Kabinettet nu alldeles supprimeradt, och administrationsmethoden efter förra vanligheten ställd, på sätt att hvarje departement kommer i tillbörliga utöfningen af sina göromål."

1) Det sätt, hvarpå han utverkade entledigandet af den så kallade Guldbergska Ministèren, gör hans mod äfven så mycken ära, som hans karakter — säger Spittler, Entwurf der Geschichte der Europäischen Staaten, II Th. s. 554.

å andra sidan, han glömmer allt, om han ej straffar de våldsamheter, som begingos mot hans fars person d. 17 Januari 1772[1]), då midt i natten, i sitt eget palats, denne Konung såg sig tvungen att offentligen öfverlemna sin hustru åt vanäran, och sätta sig sjelf under sin styfmors och sin brors förmynderskap, om, säger jag, han ej straffar ett sådant brott emot alla Souverainers gemensamma sak, så auktoriserar han ett förskräckligt exempel, och förlorar ur sikte statsmannens första plikt, att värna den allmänna säkerheten. Jag tror likväl icke[2]), att han kommer att taga detta sista parti; emedan M:r Schack Rathlou är hans rådgifvare och M:r Schack var en ibland de Kommissarier, som dömde hans mor. Men det skall ej bli första exemplet af denna art. Cecil[3]) och Jakob I visar oss ett dylikt, likväl derutinnan skiljaktigt, att Jakob öfvergick till ett annat rike och var interesserad i att respektera sin företräderskas åtgärder. Jag har, utan att tänka derpå, utbredt mig öfver detta ämne; men nyheten om denna

---

1) Se Gustaf III:s egen berättelse derom, I Del. s. 230 o. f.

2) Hela sammanhanget visar, att denna negation här fattas, och af Konungen blifvit uteglömd; hvarföre vi i öfversättningen tillagt den.

3) Konungen kan här ej mena den berömdaste af detta namn, William Cecil, Lord Burleigh, Drottning Elisabeths Minister och afsvuren fiende till Maria af Skottland, K. Jakobs mor, hvilken han ock bidrog af bringa på schavotten; ty William Cecil dog 1598, nära 5 år innan Jakob blef Englands Konung. Här måste således förstås hans son, Robert Cecil, som också njöt Elisabets förtroende, två år före fadrens död af henne kallades till StatsSekreterare, och af Jakob I, till hvars upphöjelse på Engelska thronen han medverkat, blef nämnd till Grefve af Salisbury.

händelse har frapperat mig. Jag ber er vända den sorgfälligaste uppmärksamhet åt den sidan. Detta förändrar mycket; och det är ganska väsendtligt, att noga följa sakernas nya skick och den nye regentens karakter. Jag[1]) hoppas att Grefven redan skickat v. Scheven en medhjelpare[2]). Den blir honom nu nödigare än förr. Hans depecher och avisorna äro just detsamma. Sådana avisor kunna vi få för bättre köp, än en Kommissions-Sekreterare-lön. — Venedig d. 7 Maj 1784."

I det följande brefvet heter det: "Jag ämnar i morgon resa härifrån till Vicenza. Jag har haft litet feber; men det betyder ingenting. Det är Venedigs elaka luft, som är skulden dertill. Jag kan ingenting skrifva er om våra affärer, då posten alldeles utebeblifvit. Man är här i en förskräcklig fruktan för pesten. Den skall ej vara mer än två postombyten härifrån, och det är för oss att ligga vid avantgardet. Här skall man anställa processioner, som ej lära blifva af stor verkan, och Senaten är församlad alla dagar, för att rådslå och förordna om nödiga försiktighetsmått. Det är detta, som kommer mig att påskynda min afresa. Jag fruktar att man forcerar oss att hålla quarantaine vid Venetianska gränsen. Jag ber er säga RiksRådet Fredrik Sparre, att jag först här emottagit hans bref, som var inneslutet i ett pakett till hans bror[3]), hvilken reste

---

1) Denna mening är på Svenska.

2) Denne blef Baron D'Ahlbedyhl, — förut anställd vid Svenska Legationen i Petersburg, sedermera Chargé d'Affaires i Köpenhamn.

3) R.R. Carl Sparre, som var Konungen följaktig.

från Rom åtta dagar efter mig, och först här har kunnat lemna mig brefvet. Jag väntar med otålighet posten för att få nyheter från Köpenhamn. Jag föreställer mig, att, i anseende till sakernas nya ordning, ni redan har befallt Baron Sprengtporten[1]) att genast begifva sig dit. Mig synes att hans närvaro der bör vara nödvändig i detta ögonblick. Jag önskar er tusen gånger allt godt, och omfamnar er af allt hjerta. Venedig d. 14 Maj 1784."

Ifrån Venedig tog Konungen vägen öfver Milano till Turin. Från Turin gjorde han ett kort besök i Genua, och ämnade sig gå derifrån sjöledes till Toulon, men måste för motvind landstiga i Antibes. Hans första bref ifrån Frankrike är dateradt Lyon d. 5 Juni 1784. "Jag kom hit i går — jag reser i afton, och ämnar om tisdag vara i Versailles. Jag har sett dockan i Toulon. Den är vacker; men ingen ting i jemnförelse med den i Carlskrona. Jag mår förträffligt, och tycker mig återkommen till mitt fädernesland, sedan jag är i Frankrike. Jag är hemmastadd öfver allt. Jag kan tala och förstå språket, och vet huru jag skall uppföra mig, utan att behöfva rådfråga seder och bruk, som för mig äro främmande."

Grefven af Haga kom d. 7 Juni om aftonen till Versailles. — Den 10 skrifver han från Paris till Grefve Creutz: "Rosenstein beskrifver för er min ankomst och emottagelse här. — Jag har blifvit omfattad med all

---

[1]) Svenske Ambassadören i Köpenhamn.

möjlig vänskap och hjertlighet af hela den kungliga familjen. Jag är förtjust öfver Konungens öppna och vänskapliga sätt att vara, och hvad Drottningens älskvärdhet angår, så säger jag derom intet. Ni känner den. Jag har med oändligt nöje återfunnit mina gamla vänner och väninnor. — Mr de S:t Croix[1]), som nyss anländer från Sverige, ger mig en oändligen fägnande berättelse om tillståndet i de provinser, som han genomrest. Han har medfört ett bref från min Son. — Min Bror[2]) har skrifvit mig till. Mig synes att hans beslut är något förhastadt" .... D. 14 Juni kl. 4 på morgonen. "Jag kommer i detta ögonblick från en bal på operan. Jag har dinerat och legat i Versailles, och återvänder dit i morgon för hela dagen. — Ni, som känner Paris, vet nog huru omöjligt det är att hinna skrifva. Den accueil, som publiken gifver mig, är öfver all föreställning. Jag applauderas öfverallt hvar jag går, vid ingången och utgången af spektaklet och i korridorerna[3]). Jag har ändteligen sett Mr de Choiseul. Jag vet ännu ej hvilken dag, jag kommer att resa. Det blir ej förr än de första dagarna af Juli, om ens så snart. Jag ber eder annoncera hufvudstaden, att jag ämnar

---

1) Fransysk Chargé d'affaires i Stockholm.

2) Hertig Carl. Brefvet angick Hertigens beslut att draga sig tillbaka på landet; hvarom strax mera.

3) Då Konungen första gången besökte La Comedie Française, der Figaros bröllop gafs, var spektaklet redan börjadt och första akten nära slut. Publiken fordrade att pjecen, för Konungens skull, måste börjas å nyo; hvilket skedde. Grimm Correspondence Litteraire P. III. T. II. p. 342.

skrifva ett bref, hvarigenom jag förbjuder allt kostsamt firande af min hemkomst" .... "Den 20 Juni. Jag skref er ej till sistledne Fredag min k. Grefve! Jag var vid Versailles. Der var bal den dagen. Jag återvänder dit i afton för att supera med Prinsessan Lamballe, och skall der passera hela dagen. I morgon kommer Drottningen att gifva en fête vid Trianon. Balen var superb. Det är den vackraste sal i Europa. Baron Breteuil har gifvit mig en supé med musik och proverber i går i S:t Cloud; då jag ock såg (porcellains)-fabriken vid Sevres. Tisdagen skall jag vara i Parlamentet [1]), Onsdagen skall en luftballon uppstiga vid Versailles, Thorsdagen ges Castor och Pollux på Operan. Ni ser, att mina dagar äro väl upptagna i Paris. Alla morgnar är jag omkring för att se. Jag kan ej tillskrifva er någon ting i chiffer i dag. Ni har redan haft en depeche af mig, och Franc är sysselsatt med att dechiffrera; hvilket han ej ännu hunnit sluta.' Derföre får ni ej heller i dag det bref till Öfverståthållaren i Stockholm, som jag lofvat er. Ni må underrätta genom en mundtlig helsning staden om min vilja. Apropos af Öfverståthållaren! RiksRådet Spar-

1) Generaladvokaten Seguier höll vid detta tillfälle ett tal till Konungens ära. Den 16 Juli skrifver Grefve Creutz till Konungen: "Hvilken sublim och rörande Eloge har ej Herr Seguier gjort af E. M. vid Dess närvaro i Parlamentets séance. — Jag har bett Schröderheim öfversätta detta tal, och skall låta införa det i ett Bihang till Post- och Inrikes Tidningarna." Talet finnes i Inrikes Tidningen N:is 55, 56 för år 1784. Den 18 Juni hade Konungen äfven bevistat en séance i Academie Française; hvarom en utförlig beskrifning kan läsas i Grimms Correspondence Litteraire P. III. T. 2. sid. 509.

re[1]) kommer hem; och väl vore att skilja honom på godt manér[2]) ifrån befattningen af krigsärenderna. Om Grefven kunde så laga, att han sjelf ville proponera mig endera skriftligen innan min hemkomst, eller mundtligen efter den samma (det första vore behagligare), att låta dem förblifva på den fot, jag satt dem vid min bortresa, så vore vi af med honom på en gång.

---

[1]) RiksRådet Carl Sparre, hade före denna Konungens resa (på hvilken han var följaktig) haft inseendet öfver krigsärenderna; innan Öfverste Toll, i sjelfva verket, fast ej till namnet, för dessa sattes i spetsen. Schröderheim, ingen vän af den sistnämnda, ehuru äfven han måste göra rättvisa åt hans skicklighet, drift och oegennytta, säger: "RiksRådet Carl Sparre var à la tête af den militära detaljen, och Baron Liljencrantz af finanserna. Jean Christopher Toll behöfde för sitt utrymme att undantränga bägge." "Om RiksRådet Carl Sparre kan med få ord sägas, — tillägger Schröderheim — "att sjelfva naturen danat honom till en af de högre platser i samhället, att styra och befalla. Hade han varit rik, hade han varit mera felfri, än menniskor möjligen kunna vara det. — Hans uppsyn, hela hans figur, hans maintien, ända till hans röst voro imponerande. De kunskaper, som samlas i stora verlden och umgänget, ersatte för honom bristen af andra, och hans éloquence du corps, hvad som felade i hans tal och skrifsätt. Han var, såsom ofta händer menniskor, mäktigare att styra menigheter än enskilda personer. Han misstog sig sällan om medlen till det förra, men misskände ofta de sednare. Emot dessa förgick han sig stundom af öfverilning, mätte sig icke alltid riktigt med sina rivaler; men rönte ofta otacksamhet. Hans skicklighet åter i det andra fallet bevisas af den kärlek och tillgifvenhet Gefleborgs läns invånare ännu visa åt hans minne, och den beredvillighet, hvarmed hufvudstadens borgerskap lydde hans propositioner, utan att kanske allmänt älska hans person. Man kunde säga om honom, som Tacitus om en man af sin tid (jag påminner mig ej namnet) att, om man stundom kunnat påminna emot hans sätt att förvärfva medel, man icke kunnat tadla hans sätt att använda hvad han förvärfvat."

[2]) Det följande i brefvet är på Svenska.

Han blefve alltid sittande i konseljen; men våra operationer blefve ej mera af honom generade. Detta lärer vara svårt att af honom ernå; men Grefven har varit så länge i negotiationer, att jag är viss på, att han reusserar, om han det entreprenerar"[1]).

---

1) Grefve Creutz skrifver till Konungen, Stockholm d. 13 Juli 1784. "RiksRådet Sparre är återkommen. Hans språk är sådant som det bör; men jag vet ej ännu, om jag lyckas att verkställa E. M:s ordres, på ett sätt som med Dess önskan är enligt. Hans hat emot Toll är alltid lika exalteradt, och han ser med chagrin, att denne gjort godt arbete." Den 27 Juli redogör Grefve Creutz för sitt uppdrag: "Jag har verkställt E. M:s befallning i afseende på Öfverståthållaren, och jag har funnit att bästa medlet att med honom negotiera var, att gå till väga med en stor uppriktighet. Jag sade honom, att jag hade all anledning att tro, det E. M. önskade att Beredningen fortfore efter Dess återkomst på samma fot, hvarpå den blifvit satt under Dess frånvaro, och att jag följaktligen ansåg bäst att han anhölle det E. M. ville låta den fortfara, och äfven framförde denna anhållan skriftligen före E. M:s återkomst. Ni skall derigenom, sade jag honom, finna er ställning angenämare i den vigtiga administration, som är eder såsom Öfver-Ståthållare anförtrodd, och ni skall undvika obehagligheten af att assistera vid deliberationer, hvilka ni ej kan leda hvarken i afseende på föremål eller former. Eder kredit, edert anseende skulle derigenom comprometteras; i stället, att om ni kastar ifrån er denna börda, ni ej skall finna er i opposition mot en mans vuer och projekter, hvilken ni ej älskar. Han svarade mig med en köld och en sans, hvaraf jag ej trott honom mäktig. Tror ni, sade han, att, då Kungen befallte mig att följa honom till Italien, jag ej märkte, det afsikten var att skilja mig från krigsärenderna? Jag begrep det fullkomligt; och jag gillar helt och hållet de goda skäl ni anfört derföre, att jag ej mera bör blanda mig deruti. Det vore absurdt af mig att taga del i en befattning, som Konungen önskar se i andra händer . . . Jag skall anhålla hos Konungen vid hans återkomst att han derifrån dispenserar mig; men det synes mig tjenligare att jag sjelf säger det åt Kungen, då han återkommer. Att skrifva derom nu genast, vore att yttra mitt bifall till saker, som jag

Om innehållet af den önskan eller det beslut, Hertig Carl tillkännagifvit, upplyser följande Konungens svar till sin Bror, som vi i öfversättning meddela[1]).

"Versailles d. 20 Juni 1784. Jag har emottagit, min k. Broder, Edert bref af d. 14. Men jag skall ej dölja, att jag blifvit något öfverraskad, att J valt tiden af min frånvaro för att tillkännagifva ett beslut, så oväntadt och så föga vanligt; som att för trenne år draga Eder tillbaka på landet; så mycket mer, som det i alla fall står Eder fritt, att der tillbringa den vackra årstiden. J skullen kunna haft tid att invänta min återkomst, och att rådfråga mig, innan J kungjorden en föresats, som i Nationens och Europas ögon mer har utseendet af ett missnöje, än af någon bevekelsegrund till sparsamhet. Det är en känd sak, att för ett hof vistandet på landet är alltid dyrare, än i staden. Jag vet väl, att J ej hysen något missnöje emot mig, och jag vet tillika, att J ej kunnen hysa något

---

ej känner. Konungen skall hos mig hvarken finna humeur eller missnöje, utan nit, tillgifvenhet och verksamhet, i hvad han vill mig uppdraga. Jag har inga andra önskningar än för lugnet och lyckan af Konungens regering . . . Han frågade mig slutligen, om jag trodde, att Kungen ville taga ifrån honom Passevolancen. Jag svarade, att jag ej kände detta, men icke trodde det. Jag förmodar, att detta ligger honom om hjertat, för någon vinst, som han derutaf drager. Men om det allmännas interesse fordrar, att denna omsorg är i mer hushållsamma händer, så kan E. M., då han derifrån entlediges, bevilja honom en pension på Passevolancen, proportionerad till den fördel, som han deraf har. Jag tror, att både han och det allmänna dervid skulle finna sin räkning."

1) På afskriften i Konungens papper har han sjelf tecknat "Copie de ma lettre à mon frère, Le Duc de Sudermannie."

med skäl; emedan jag alltid behandlat Eder med den vänskap och det förtroende, som mitt hjerta för Eder känner; så att den förkärlek jag haft för Eder äfven ofta har uppväckt Eder Brors jalousie, Men, ehuru allt detta är ganska sannt, och vår förbindelse aldrig har undergått och aldrig skall undergå någon ändring, så veten J väl, att verlden, som blott dömer efter utseendet, skall döma annorlunda; och J haden ej bort (tillåten mig att säga det) taga ögonblicket af min frånvaro för ett sådant beslut. Jag hade kanhända äfven kunnat vänta, att J lagt under mina ögon de indragningar, som J ämnen göra. Äro de på den summa, som Eder tillhör genom Regeringsformen, har jag ingen ting att derom säga. J ären deröfver herre. Men J kunnen ingen ting ändra i min Svägerskas underhåll. Det är jag, som gifver det. Det är af mig försäkradt åt Eder Svärfar, och äfven Eder Hustrus samtycke kan ingen ting deri ändra; emedan i penningesaker en qvinna är alltid omyndig. Jag öppnar Er mitt hjerta med uppriktighet, och jag hoppas att den ej skall såra eder. Jag smickrar mig emellertid, att J skolen tillbringa Eder tid hos mig på Drottningholm och Gripsholm, och att jag ej skall blifva beröfvad nöjet att lefva med Eder och Eder Hustru. Om mina finanser det tilläte, skulle jag med ens afskära alla svårigheter och komma till Eder hjelp. Men i detta ögonblick är det omöjligt. Man får emellertid se, om Hr v. Mörner [1]) ostraffad skall tillbringa sin

---

[1]) Utan tvifvel GeneralLöjtnanten Friherre **Hans Gustaf Stellan Mörner**, som till 1780 varit Hertigens Förste Stall-

tid, efter att ha bragt Eder i denna villervalla. Mina domstolar skola derom döma. Men, huru härmed må vara, hoppas jag, min k. Broder, att, frånvarande eller närvarande, J aldrig skolen tvifla om min ömhet för Eder, och om den beständiga och oföränderliga vänskap med hvilken jag är, min k. Broders, Gode Bror och ömme Vän."

Grefve Creutz inberättar till Konungen, att detta bref gjort på Hertigen ett djup intryck [1]). Det synes ej i början ha varit Konungens afsikt att skrifva det. Det heter i ett bref från honom till Grefve Creutz af samma dag: "Min Brors beslut synes mig förhastadt och föga convenabelt, för ögonblicket omöjligt för honom att utföra, och onyttigt i afseende på sin verkan. Han har skrifvit mig till derom. Jag har ännu ej svarat honom [2]). Jag förstår ej hvad besparing han kan göra på landet. För oss är alltid vistandet på landet dyrare än i staden, för de många kostpenningar, som måste gifvas vårt folk. Hertigens af Choiseul retraite har här blifvit allmänt desapproberad. Min Bror kan för öfrigt ej ändra något på Hertiginnans stat; ty den är af mig anslagen för hennes skull, utsatt i hennes giftermålskontrakt, och garanterad hennes far af mig, så att hennes eget samtycke kan deri ej göra någon

---

mästare. General 1792. Död 1797. Hade varit "a la tête de mes affaires", såsom Hertigen skrifver till Konungen.

[1]) Den 16 Juli 1784. Le Duc de Sudermannie a eté atterré par la lettre de V. M. Il sent vivement sa précipitation et sa faute.

[2]) Det följande på Svenska.

ändring. Jag ber Grefven, i samråd med Grefve Wachtmeister derom tala med Ruuthen[1]). Hertigen kan endast retranchera på de femtitusen plåtar han sjelf, enligt Regeringsformen, äger. Jag kunde väl säga detta sjelf åt min Bror; men dessa reflexioner genom Ruuthens mun kunde blifva mindre hårda"... Konungen framförde dem dock sjelf, såsom vi sett.

---

1) Öfversten Friherre **Erik Ruuth**, nu Förste Kavaljer hos Hertig Carl, sedermera Baron Liljencrantz's efterträdare i förvaltningen af finanserna. Den 31 Juli 1784 inlemnade Friherre Ruth en not till JustitiæCanzleren Grefve Wachtmeister och Grefve Creutz af följande innehåll: "Underrättad om det misshag, hvarmed Kongl. Maj:t upptagit H. K. H. Hertigens af Södermanland fattade beslut, att för trenne år föra en inskränkt lefnad på landet, och att K. M:s nådiga vilja är, det Deras Excellencer skola uppmana mig förmå högstbemälte H. K. H. att ifrån detta sitt beslut, såsom af sig sjelf, afstå, kallar äran och sanningen mig, att Deras Excellencer vördsamligen vid handen gifva, det H. K. H. just på mitt underdåniga tillstyrkande vidtagit denna resolution. — Orsakerna bör jag derföre först nämna. H. K. H. fann sig inveckIad i skuld. De som hade att fordra voro Svenskar, och efter all naturlig billighet berättigade att blifva betalte. Jag förtiger med flit alla de utvägar, jag påtänkt och till en del försökt, för att befrämja detta ändamål; och då ingen annan varit öfrig, har jag följt den drift H. K. H. hos sig sjelf känner, att, med försakande af både nöjen och behagliga vanor, efter sin yttersta förmåga bjuda till att göra hvar man rätt. En räkning, som är grundad icke på gissningar, utan på verkligheter, blef derföre uppgjord. Med den instämmer det, att hvar och en undfår det honom tillhör. Men då det icke lärer höra hit att diskutera, om denna är på fragila eller säkra grunder uppgjord, så håller jag mig endast vid rätta ämnet, som är, och i all min lifstid blir, att söka uppfylla K. M:s nådiga åstundan. Jag förklarar derföre, att jag hos H. K. H. skall göra min yttersta effort, att han ville förkasta och öfvergifva de råd, hvarmed jag honom i underdånighet tillhandagått, och således foga sig efter K. M:s önskan" . . .

Följande utdrag äro ur samma Konungens bref till Grefve Creutz: "Jag är på Versailles sedan i går, då jag superade hos Prinsessan Lamballe, och, såsom fêten vid Trianon blir denna afton, stadnar jag här öfver natten[1].... Det Grefven skrifver mig till under den 23 April är ett nytt prof af dess omsorg och zéle[2]. Jag lärer passera genom Östergöthland, åt Eksjö och en del af Södermanland, om jag landstiger i Carlskrona. Men om vinden är god till Stockholm, så att jag på tre à fyra dagar kan vara der, så tager jag hellre den utvägen, för att spara skjuts och hästar, som i den tiden just blifva brukade till bergningen. Skulle jag resa landvägen, blifver det i Linköping jag kommer att hvila, och då önskade jag, att Grefve Wachtmeister och Baron Liljencrantz lemnade mig någon skriftlig underrättelse, huru jag kunde göra på bästa sättet de af Grefven omtalade distributioner." — "Hvad Grefven skrifver mig till under d. 29 April om den Amerikanska orden har jag för detta besvarat[3]. Nu bör jag endast tillägga, att ingen derom

---

1) Det följande på Svenska.

2) Grefven säger i detta bref: "Ehuru otrolig glädje jag har öfver E. M:s hemkomst, så önskar jag nästan, att den ej skedde före skörden. Det blefve eljest ett bedröfligt skådespel för E. M:s ömma hjerta, att se ett lidande, som ej kan hjelpas och emottaga ett folk, som försmäktar. Jag har emellertid påmint Baron Liljencrantz, att hålla en del af de penningar, som nödvändigt skola användas till de provincers undsättning, hvarigenom E. M. kommer att passera, i bereskap, att då af E. M. sjelf under resan blifva distribuerade."

3) "Om det vore möjligt, att E. K. M. efter närmare upplysning om naturen af det hederstecken Amerikanarne institnerat,

talat, sedan jag är här; fast hvarken Grefve Fersen eller Stedingen (de båda enda, som den blifvit tillskickad) den bära. Orsaken dertill är lätt att finna. Innan tillståndet gafs Fransoserna, hade jag redan från Rom genom Cardinalen Bernis gjort hos Konungen af Frankrike mina föreställningar. Dessa kommo för sent: tillståndet var gifvet. Men detta har gjort, att

---

kunde tillåta de Svenskar, som tjent uti Amerika, att bära det, så torde det göra en god verkan, emedan Konungen i Frankrike tillåtit, efter fredens afslutande med England, dess Amiral och FältMarskalk att bära det. England lärer finna det så mycket mindre illa, som den närvarande Ministèrn varit Amerikanernas beskyddare, och klagat emot öfvervåld, som tvungit dem till vapen. — Förbudet att bära CincinnatiOrden torde anses såsom en förebråelse för Rochambeau och Grefve D'Estaing, som äro Franske nationens idoler, och, då E. M. gör en resa dit, är det så nödvändigt som lätt att derigenom vinna nationens bifall. E. K. M. kunde då förklara, att förbudet att bära detta tecken endast blifvit gjordt, till dess E. K. M. hunnit blifva underrätttad om beskaffenheten af denna instiftelse. Konungen hade redan ifrån Turin d. 26 Maj härom skrifvit: "Hvad den Amerikanska Orden angår, är jag oföränderlig i min föresats. Detta tecken är instiktadt till åminnelse af en rebellion, som, fast krönt af lyckan, är lika brottslig i en Konungs ögon. Det är ej för Konungens i England skull, som jag ej vill tillåta mina undersåtare att den bära; det är för min, för alla konungars, hvilkas sak det är. Det är för att ej visa för min nations ögon, att Svenskar kunna pryda sig med ett sådant tecken. Det är i synnerhet för att ej admittera den nyheten, att andre än Förstar kunna göra Riddare, hvilket aldrig förr varit antaget, hvilket aldrig hvarken det mäktiga Venedig eller det högfärdiga Holland i deras välmaktstid trott sig kunna göra. Det är detta skäl jag i synnerhet bad Cardinalen Bernis representera, då saken i vintras ventilerades, och hvarpå jag endast fick till svar, att Cardinalens depeche var ankommen för sent, efter saken var redan gjord. För öfrigt har jag ej för sådant hvarken att göra någon redo, eller följa någons exempel."

man funnit helt simpelt, att jag förblifvit vid mitt första beslut. — Eder apostille af d. 3 Maj[1]) kommer mig att darra. Blir det ännu ett missvextår, så äro vi förlorade. Vi måste då göra, som de gamle Göther, som utvandrade ur sitt land och gjorde eröfringar för att kunna lefva"... "Den 24 Juni. Se här en afskrift af brefvet till min bror[2]). Drottningens fête på Trianon har varit charmante. Man spelade på lilla theatern Le Dormeur eveillé, orden af Marmontel, musiken af Gretry — med hela operans appareille och ballette. — Man superade i trädgårdens paviloner, och efter supéen var den engelska trädgården illuminerad. Det var en fullkomlig förtrollning. Drottningen hade tillåtit äfven andra damer och kavaljerer, som ej voro befallda till supéen, att promenera i trädgården. De voro prevenerade om, att alla (fruntimmer) borde vara hvitklädda. Det var verkligen ett skådespel af de Elyseiska fälten. Drottningen ville ej sitta till bords; men gjorde les honneurs, såsom den hederligaste husfru. Hon talte vid alla Svenskarne, och visade dem den utmärktaste artighet. Hela kungliga familjen var der, alla hofdignitärerna med deras fruar, kaptenerna af les Gardes du Corps och cheferna för de öfriga Konungens lif- och hustrupper, ministrarna och Svenska ambassadören. Prinsessan Lamballe var den enda af

---

1) Denna finnes ej; men har tydligen angått nöden hemma i landet.

2) Det bref, hvarur vi här lemna utdrag, är börjadt d. 21 Juni och slutadt d. 24. Hvad som tillhör detta sednare datum vidtager här.

Prinsessorna af blodet, som var der; af Prinsarna ingen. Konungen är missnöjd med dem, för ett trakasseri, som de gjort [1]). — Jag har varit ensam med Konungen tre timmar i går"...

Besöket blef ej helt och hållet utan politiska följder. Genom en konvention, som tecknades i Versailles d. 1 Juli, afstod Frankrike till Konungen och Kronan Sverige ön S:t Barthelemy i VestIndien, emot erhållande af vissa handelsförmåner, hvarigenom den nederlagsfrihet i Wismar, som 1741 hade blifvit Frankrike af Sverige beviljad, öfverflyttades till Götheborg. Men Franska hofvets beredvillighet, att bibehålla och stärka den gamla förbindelsen med Sverige, stadnade ej dervid. Ett nytt vänskapsförbund (Pacte d'amitiè) blef af Gustaf III föreslaget, och af Ludvik XVI, efter åtskilliga jemnkningar och förändringar, samtyckt. Denna nya allians- och subsidie-traktat tecknades i Versailles d. 19 Juli. Vilkoren voro följande: Frankrike förband sig, att, utom de ordinarie subsidier, som genom den förnyade konventionen af 1783 blifvit betingade, dessutom årligen under sex års tid, ifrån d. 1 Juli 1784, erlägga derutöfver en summa af en million 200,000 Livres, — att i händelse Sverige blefve anfallet, bistå detsamma, trenne månader efter skedd anfodran, med en hjelpsändning af 12 linieskepp, 6 fregatter och 12,000 man trupper, — eller att i ställe lemna 24,000 Livres i månaden för hvarje 1000 man, och äfven för

[1]) Synes ha afseende på en etiquettsfråga. I Inrikestidningen för 12 Juli 1784 säges dock, att Grefven af Haga åskådade Spektaklet i Trianon i samma loge med Konungen och Monsieur.

hvarje krigsskepp en viss summa, hvilken för tillfället skulle bestämmas. Å Sveriges sida upplifvades de föregående traktaters förbindelser, med det tillägg, att, i händelse Frankrike funne sig angripet och begärde Sveriges bistånd, då komma det till hjelp med en flotta af 12 linieskepp.

Denna traktat var hemlig. I ett bref, som Gustaf III ej långt efter sin hemkomst till Sverige emottog af K. Ludvik XVI heter det: "Ingen ting kan vara bättre, än det sätt, hvarpå E. M. för Senaten tillkännagifvit den afhandling, som här ägt rum angående handeln emellan bägges våra nationer, och hvaraf ratifikationerna nyss blifvit utvexlade. Det är lyckligt att E. M. aflägsnat all tanka om någon mera vidsträckt öfverenskommelse, hvaraf hemligheten ej kan nog sorgfälligt bevaras, inom antalet af de få personer, som vi ej kunnat undgå att deraf gifva del." — En viss oro öfver den Svenska Konungens krigslust framlyser i följande ställe af samma bref. "Jag har läst med interesse den detalj, i hvilken E. M. velat ingå, angående fortgången af de förbättringar af alla slag, som blifvit anbefallda, och jag lyckönskar E. M. till det stadgade och lysande skick, hvari dess styrka till lands och sjös sig redan befinner. Detta kan ej undgå att försäkra åt E. M:t dess grannars aktning och dess folks lugn. Med kännedom af E. M:s klokhet och visdom, håller jag mig försäkrad, att, nöjd med bevarandet af Dess staters säkerhet, E. M. skall undvika all demonstration, som kan blifva en anledning

eller äfven en förevändning till oro, för hvem det vara må" [1])....

1) Brefvet i sin helhet lyder: "Monsieur mon Frère. J'ai reçu avec une veritable sensibilitè les expressions d'amitié, que V. M. m'a renouvellé dans sa lettre du 7 de ce mois. Elles m' interessent, et d'autant plus, qu'elles s'accordent entièrement avec la sincerité de mes sentiments pour V. M. Je m'occuperai toujours à lui en donner les preuves les plus convaincantes. J'ai appris avec bien de plaisir l'heureux retour de V. M. dans ses états. J'espére autant que je le désire qu'elle n'y aura trouvé que des motifs de satisfaction. C'est un juste tribut, que ses sujets doivent à la tendre sollicitude dont elle est sans cesse animée pour leur bonheur. Rien de mieux assurément que la manière dont V. M. a annoncé à son Senate la transation qui a eu lieu ici relativement au Commerce de nos deux Nations, et dont les ratifications viennent d'etre echangées. Il est heureux qu'elle ait écarté l'idée des conventions plus étendres, dont le secret ne peut etre trop soigneusement renfermé dans le petit nombre des personnes, que nous n'avons pu nous dispenser d'y admettre. J'ai lu avec intéret le detail dans lequel V. M. a bien voulu entrer touchant le progrés des reparations de toutes especes qu'elle avoit ordonné, et je la félicite de l'état solide et brillant ou elle a deja mis ses forces de terre et de mer. Il ne peut manquer de lui assurer la considerations de ses voisins et la tranquilité de ses peuples. Connoissant la prudence et la sagesse de V. M., je suis bien assuré que, contente de pourvoir è la sureté de ses Etats, elle évitera toute demonstration qui pourroit etre un sujet ou meme un pretext d'inquietude pour qui que ce soit. Je suis bien touché de ce que V. M. me dit touchant l'état de la Reine, et j'accepte de bon coeur les voeux qu'elle m'exprime à cette occasion. Convaincu de tout son intéret pour moi, je la prie de ne pas douter de celui que je prends à sa prosperité et à celle de sa maison, et de prendre confiance dans la sincère et fidèle amitiè, avec la quelle je suis

Monsieur mon Frère
De Votre Majesté (le) bon Frère
Louis.

Versailles le 27 Septembre
1784.

Redan fram på våren detta år hade krigsrykten börjat sprida sig från Ryska gränsen i Finland, och nått Konungen i Paris. Grefve Creutz skrifver till honom från Stockholm d. 20 Juli: "Då jag sednast hade den nåden att hos E. K. M. anmäla de rykten, som i Finland åter blifvit upplifvade om Ryska utrustningarna, ansåg jag dem af ringa betydenhet, och såsom en följd af den declaration Ryska Hofvet till det Danskas förmån hos E. K. M. afgifvit [1]). En sak af sådan beskaffenhet borde dock ej med för mycken kallsinnighet handteras. Vid första rapporten derom anmodade jag derföre GeneralLöjtnanten Herr Grefve Posse [2]), att genom utskickade söka utforska grunden till dessa rykten och fördubbla dess uppmärksamhet på allt hvad vid Ryska gränsen sig tilldroge, och att, i händelse trupper derstädes skulle sammandragas, taga nödiga mått och steg att ej finska arméen på sine rotar blefve öfverraskad, innan den hunne samlas. Jemte det jag honom föreskref, att härvid nyttja all möjlig försiktighet, och att ej genom förtidiga försvarsmått gifva Ryska Kejsarinnan ombrage och anledning att verkställa dess hotande afsikter, lät jag honom förstå, det han uti allt, och i synnerhet i det, som rörde arméens flotta, och Sveaborgs bevarande för surprise, borde samråda med ÖfversteLöjtnant Anckarsvärd [3]), en

---

1) **Denna Declaration finnes ej bland Konungens papper.**

2) **Grefve Fredrik Arvidsson Posse, befälhafvande General i Finland, slutligen General och En af Rikets Herrar. Död 1794.**

3) **Michael Anckarsvärd, slutligen Grefve, General-**

man, hvars förtjenster och kunskaper nogsamt äro bekanta, och hvilka jag under denna tid på den fördelaktigaste sida lärt känna. De oinskränkta ordres E. K. M. för längre tid tillbaka gifvit, att med all möjlig höflighet och vänskap bemöta alla uti E. K. M:s hamnar inlöpande Ryska krigs- och handelsskepp, kunde under förberörde rustningar ej annat än hos Grefve Posse väcka villrådighet, huruledes han borde sig förhålla, i händelse flere Ryska armerade skepp ville på en gång i hamnen vid Sveaborg inlöpa. Jag fann derföre äfven nödigt att antyda honom, det väl ingen ting borde minskas i de höflighets- och vänskapsbevis, hvarmed Ryske skepp hittills blifvit emottagne, men att, så länge man ej vore säker om ändamålet af Ryska rustningarne, borde ej mer än ett, högst två armerade skepp på en gång i hamnen insläppas. Dessa försiktighetsmått, som jag under E. K. M:s frånvaro ej annat kunnat än anbefalla, finnas lyckligtvis nu mera öfverflödiga. De underrättelser, som Hr Grefve Posse och ÖfversteLöjtnant Ankarsvärd under den 12 innevarande mig meddelat, bekräfta det omdöme jag vid första tidningen om Ryska rustningarna fällt. De anstalter man å denna sida omtalt, och verkligen tagit, till truppernas församlande på gränsen, hafva helt och hållet upphört, inga galerer äro under utrustning, och hela sjöarmeringen är vorden inskränkt inom en exercis-

---

Löjtnant, Landshöfding i Calmar, LandtMarskalk vid Riksdagen 1809. Tog afsked 1810 och dog 1838, 96 år gammal.

eskader af 13 skepp, som äfven redan från Cronstadt utlupit" [1])....

Vid samma tid hördes krigsrykten från Danmark. Grefve Ehrenhvärd — inberättar Grefve Creutz d. 23 Juli — har tagit en liflig oro öfver rustningar i Danmark, och de skepp, som der nyligen blifvit förda i sjön. Jag har mycket berömt hans verksamhet och hans tagna steg, men lugnat honom på samma tid. En hastig utrustning i detta ögonblick, såsom E. M. sjelf täckts anmärka, skulle göra en elak verkan, i synnerhet då nyheterna från båda hållen blifva allt mer fredliga." Också befunnos dessa rykten öfverdrifna. "Sednare underrättelse — säger Grefve Creutz i ett strax derpå följande bref — "hvilka så väl jag erhållit från min, som Mr de Pons [2]) ifrån sin sida, instämma i att rustningarna upphöra så väl i Ryssland, som Danmark." Grefven tillägger [3]): "Den enighet, den samdrägt, det lugn, och den passiva lydnad, som visat sig under E. K. M:ts frånvaro ibland alla klasser och Dess undersåtare, hafva synnerligen frapperat de främmande ministrarna" [4]).

---

1) Envoyéen von Nolcken i Petersburg anmälte sedan, det Ryska Kejsarinnan vore sinnad att, till verkställande af Astronomiska och Geografiska Observationer, utsända 2 fregatter i Östersjön, för hvilka begärdes ett vänligt bemötande och biträde i Svenska hamnar. Den ena af dessa fregatter lopp in i Carlskrona, den andra i Götheborg. "Grefve Ehrensvärd — skrifver Grefve Creutz till Konungen d. 2 Juli — har emottagit de Ryske officerarne med all artighet, och visat dem Chapmans mästerverk."

2) Fransyske Ambassadören i Stockholm.

3) I brefvet af d. 23 Juli.

4) I ett nyss föregående bref heter det: "Hos alla Embets-

En olycklig händelse kastade ett sorgeflor öfver den sista tiden af Konungens vistande i Paris. Kammarjunkaren Carl Peyron, nu i Konungens suite, hade förut varit i Fransysk tjenst, och begärt, såsom det säges, sitt afsked, hellre än att gå ombord till Amerika; hvarföre han af sin chef Grefve De la Mark blifvit tadlad. Grefven var en son af Grefvinnan De la Mark, med hvilken Gustaf III, allt sedan sitt första vistande i Paris hade underhållit en brefvexling, som likväl efter Konungens besök i Spa (der ett brouillerie synes ägt rum) vittnar om en tilltagande köld, och med Maj månad 1784 fullkomligt upphör. Grefvinnan hade sjelf afrådt Peyron att ifrån Italien följa Konungen till Paris [1]). Han kom emellertid; och Grefve De la Mark yttrade sig om honom på ett sätt, som hade en utmaning å Peyrons sida till följd. Konungen skrifver till Grefve Creutz ifrån Paris d. 27 Juni: "Den stackars Peyron, förtviflad öfver Grefve De la Marks uttryck och förföljelser, har budit ut honom sistledne tisdag på Operabalen. De duellerade i fre-

män har varit en täflan att behaga E. M. Alla hafva gifvit efterdöme af lydnad. Rådet kan E. M. göra af hvad Han vill, och Sprengtportarne äro absolut oförmögne att göra ett annat intryck, än en föraktlig medömkan. Sinnenas böjelse i Finland är förträfflig, och deras tillgifvenhet så mycket större af fruktan och hat för Ryssland."

1) Några rader ifrån Grefvinnan De la Mark, som endast kunna vara ämnade för Peyron, daterade Paris d. 6 Februari 1784, samt bilagda samlingen af Grefvinnans bref till Konungen, innehålla i temligen kalla och bitande uttryck, att han, både för Konungens och sin egen skull, ej borde komma till Frankrike.

dags uti Boulognerskogen kl. half 9 på morgonen. Peyron har blesserat Grefve De la Mark under axeln så farligt, att det är ganska osäkert, om han kommer sig[1]). Grefve De la Mark har stuckit Peyron på samma gång under örat, så att han föll, utan att framföra ett ord, död i armarna på Grefve Schwerin, som hade åtföljt honom. Vicomte de Noailles var Grefve De la Marks secundant. Konungen har förbudit all undersökning, och Peyron blef om aftonen offentligen begrafven i den närgränsande kyrkan. Se der slutet af den olyckliga historien i Brest och af Grefve De la Marks högmod! Se till, hur ni kan bereda hans stackars mor på denna förfärliga underrättelse[2]). — Det är ännu en omständighet, som gör denna död för mig ännu mer sorglig. Han var på vägen att göra sin lycka. Den Engelska Damen, om hvilken ni hört honom tala, en dotter af en Chevalier Barrow (?), som gifvit honom en son i Boulogne utan sina föräldrars vettskap, har slutligen fått föräldrarnes samtycke. Hon kommer för att begära mitt, och skulle gifva honom en förmögenhet af 200,000 francs. Hon kommer kanhända i morgon. Döm om hennes förtviflan. Af hvad ni sett i tidningarna om Peyron, har han varit hemligen gift med henne. Således är barnet, som har min sons ålder, äkta." — Denna

---

[1]) **Han återställdes likväl.**

[2]) **Grefve Creutz skrifver d. 16 Juli: "Jag beklagar alla dagar den stackars Peyrons tragiska död. Det var en mild och hederlig själ, oförmögen att missbruka E. M:s godhet och att skada någon. Jag har sjelf i honom förlorat en vän, och dessa förluster äro svåra att ersätta."**

händelse gjorde ett ganska djupt intryck på Konungen. Han säger i nästa bref, Paris d. 4 Juli: "Jag är oändligen nöjd både med hofvet och staden, och i synnerhet med publiken, som emottager mig på alla spektakel med ganska smickrande acclamationer. Men efter den olycka, som händt mig, tynger mig Paris, och allt återkallar för mig bedröfliga föreställningar, från hvilka jag ej kan skilja mig, och som plåga mig så mycket mer, ju mer jag måste bemöda mig att dölja dem för den verld, i hvilken jag lefver[1]). Jag hoppas för öfrigt, att jag skall ha orsak att ej ångra denna resa; såsom menniska blir den mig alltid tung genom den förlust jag gjort. — Jag hoppas återse er snart. Endast mitt fädernesland skall kunna läka mig. Det är i dag jemnt ett år, sedan vi voro i Fredrikshamn." (Härvid sätter Konungen ett stort Nota bene).

Den 20 Juli anträdde K. Gustaf III återresan till fäderneslandet, och var d. 29 Juli om middagen vid Warnemünde. Han steg der ombord kl. 8 om aftonen på Jakten Amadis, förd af Major Frese, passerade d. 1 Aug. Calmaresund, och anlände d. 2 Aug. till Dalarö; hvarifrån resan fortsattes landvägen till Stockholm. —

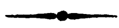
Huru 1786 års Riksdag fanns nödvändig, — hvad som omedelbart föregick och efterföljde detta misslyckade försök å Konungens sida att närma sig till Ständerna — detta skall härnäst blifva ämnet för dessa blad.

---

1) Det följande på Svenska.

Innehåll.

Rättelser.

S. 1. sista r. Stuars l. Stuarts.
— 11. r. 2 nedifr. död l. bortgång.
— 16. Not. sista r. för l. från.
— 29. Not. sista r. denna l. en.
— 82. Not. 8 uppifr. och derpå i vagn l. har jag derpå i vagn.
S. 83. Not. r. 9 nedifr. efter fortune sättes komma i stället för punkt.
S. 84. r. 4 uppifr. om l. uti.
— 89. Not. r. 7 nedifr. en l. eu.
— 94. Not. r. 21 nedifr. desterad l. detesterad.
— 128. r. 13 nedifr. ett l. att.
— 133. r. 10 nedifr. Narbenne l. Narbonne.
— 134. Not. första sid. lettre l. lettres.
— 138. Not. 1 sista rad. Brita Christina Wrede Sparre, dotter af ÖfverStåthållaren Grefve Axel Wrede Sparre.
S. 141. Not. r. 11 nedifr. Stiman l. Steman.
— 144. Not. 2. Friherre D'Ahlbedyll sändes 1784 till Köpenhamn med karakter af Minister en second, och rappellerades 1789. Död 1819. Om hans rappell se biographien i Biogr. Lex. 1 B.

Mindre bokstafsfel och ojemnheter i stafning täcktes Läsaren benäget ursäkta.

HISTORISKA DRAG

UR

KONUNG GUSTAF III:s

EFTERLEMNADE PAPPER.

TREDJE DELENS

SEDNARE AFDELNING.

KONUNG GUSTAF III:S

EFTERLEMNADE

OCH

FEMTIO ÅR EFTER HANS DÖD ÖPPNADE

PAPPER.

ÖFVERSIKT, UTDRAG OCH JEMNFÖRELSE

AF

E. G. GEIJER.

TREDJE DELENS

SEDNARE AFDELNING.

Upsala 1845

WAHLSTRÖM & LÅSTBOM.

Då Konungen hemkom från sin Italienska resa, fann han sin PremierMinisters beröm i allas mun, till den grad, att det väckte hans missnöje. Schröderheim yttrar om Grefve Creutz: "Denna ovanliga menniska fordrade en egen tafla och hans egen konst vid målningen. Då jag här nämner honom, sker det endast i relation till hans embeten, och jag bör anmärka att han, kallad till PremierMinister, återkom till fäderneslandet liksom till en ny verld, för honom alldeles obekant *). Han fann der två till tre gamla vänner; men en hel ny generation var uppgången. Han admirerade mer än han kände sin Konung, han öfverhopades af affärer, af hvilka alla, undantagande utrikes ärenderna, voro honom främmande. Många sökte att gömma sig och sina försök under skuggan af hans namn. Hans administration varade endast tvenne år och några månader, af hvilka Konungen passerade hälften utom riket. Hvad skulle han då hinna uträtta? Hans utrikes förrättningar göra honom äfven så berättigad till ett rum bland fäderneslandets förtjente män, som hans personliga egenskaper till deras vördnad och saknad, hvilka han hedrade med förtroende och

*) Grefve Creutz lemnade Ambassaden i Paris, för att blifva (hvad Konungen sjelf kallar honom) PremierMinister, efter 20 års frånvaro. Jfr III Del. s. 7.

vänskap. Han tjuste sjelfva afunden, han undgick allt tadel, och dog sörjd äfven af dem, som icke kände honom. Konungen älskade honom; men vid sin återkomst fannn Konungen Grefve Creutz adorerad: alla menniskor adresserade sig till honom, många åberopade hans löften eller hans protection. Grefve Creutz såg deri en glädje, kände ingen vanité deraf och bredde ingen hemlighet deröfver. Första dagen Konungen efter hemkomsten åt middag på Drottningholm, tog han mig med sig på den vanliga första eftermiddags-promenaden till *La Roche Galtare* och sade mig rent ut sitt missnöje att finna Grefven *l'homme du jour*. Jag gjorde den explication, som var den enda och naturliga; men Grefven måste erfara förändringen på ett ganska sensibelt sätt uti åtskilliga af sina göromål. Denna köld hade dock en snar öfvergång. Glömmom likväl icke att Toll var och förblef Salig Grefvens *bète noir!* — Grefve Creutz har sjelf gjort sin odödlighet, och, utom det äreminne, som tjensten beredde honom, kan på honom lämpas: *Musa vetat mori.*" — I brädden tillägger Schröderheim följande citation ur Tacitus: *"Tu vero felix, Agricola, non vitæ tantum claritate, sed etiam opportunitate mortis."* — Det är en olycklig mans återblick på sitt eget öde. —

Den tjusningskraft, som tillskrifves Grefve Creutz, kom utan tvifvel af det egna förhållande, hvari skalden ursprungligen hos honom stod till stats- och hofmannen. De blefvo aldrig så förenade att de ej ofta stucko fram bredvid hvarandra, till trots af både politik och etiquette. De absencer och distractioner, som gjorde honom så

originellt älskvärd i umgänget, voro, så snart affärerna släppte honom, ovilkorliga omflyttningar af hans personlighet inom fantasiens område. Denna hade hos honom förblifvit sin första kärlek trogen. Creutz var en poetisk, idylliskt-ljuf natur, och hade tillbragt sin lefnad i den största verld, utan att upphöra att vara det. Så förhöll det sig äfven med hans yngre själsfrände Grefve Johan Gabriel Oxenstjerna, hos hvilken hela den förklädning af höga värdigheter, som Gustaf III på honom hopade, ej kunde gömma den borna skalden. Creutz hade lefvat hela sin tid vid hof, och förblef en vän af naturen. Ännu det sista året af sin lefnad helsade han våren med förtjusning, steg upp med solen och tillbragte de tidiga morgonstunderna på ensliga promenader i Stockholms vackra omgifningar. Man kallade det hans pittoreska resor *).

*) Le Comte de Creutz se leve avec le soleil et se couche avec la lune. Il fait tous les jous des voyages pittoresque à pied, dans les environs de la capitale. Armfelt till Konungen d. 27 Maj 1785. Den följande månaden angreps Grefve Creutz oftare af kramp i bröstet, men var stundom bättre och fortfor att både arbeta och representera. "Hans Excellens Grefve Creutz — skrifver Schröderheim d. 17 Juni 1785 till Konungen — har nu två dagar varit fri från all andtäppa. Han gaf i går, som jag tror, utan att veta deraf sjelf, en middag åt Riks-Marskalken. Grefve Gyllenstjerna berättade en mängd besynnerliga historier om olyckor som skett genom kattor, — med det eftertryck, att General Zöge, Rosenstein och min hustru somnade, men väcktes af en air, som Grefve Creutz söng och hvilken Hans Excellens komponerat under måltiden till en musik, som han hört afton förut vid Grefvinnan Barks Clavecin på Bergshammar." — En företagen brunnskur vid Medevi syntes lofva förbättring i Grefve Creutz helsotillstånd, men den måste afbrytas; emedan Konungen kallade Grefven till sig.

I den sista tidens brefvexling emellan Konungen och Grefve Creutz synes det nämnda temporära missförståndet dem emellan föga till. Dock har det der lemnat spår. Hos Konungen kan man läsa det mellan raderna. Han liksom affekterar att vara af olika tanka med sin Minister, under det denne fördubblar sin uppmärksamhet. Utan tvifvel funnos ögonblick, då han kände beroendets börda tung. I enlighet med sin höga plats och sin Konungs vilja förde Grefve Creutz ett lysande lefnadssätt. Konungen hade tvenne gånger betalt hans skulder; och de måste åter betalas efter Ministerns död *).

I Europa korsade sig de politiska vindkasten före utbrottet af den förestående verldsstormen. Josef II:s och Catharinas förstoringsplaner: inre oroligheter i Belgien, i Förenta Nederland: Frankrike, i förkänslan af sina egna, oförmöget att upprätthålla sitt fordna politiska system: nya politiska kombinationer öfverallt i sikte efter Fredrik den stores snart förväntade bortgång: se der det skådespel, som Gustaf III hade för ögonen, — med all den retlighet, som en ärelystnad af första rangen känner vid att se sig dömd till en underordnad roll. Också kan ingenting vara ombytligare än hans förslag och planer på denna tid. Än talar han om att förbinda sig med Danmark, under det han straxt derpå förehar ett nytt hemligt anslag mot detta rike: än att föredraga Rysslands allians (om man ej får anse detta såsom ett

1) Jfr. II D. s. 134. III D. s. 8. "Tre quartaler af Fransyska subsidierna äro redan för detta år influtna, och på det fjerde lärer redan något vara anticiperadt till betalande af framlidne Grefve Creutz's gäld." Liljencrantz till Konungen d. 29 Nov. 1786.

utbrott af motsägelseanda mot hans Minister) under det han i sjelfva verket tänker på den nära möjligheten af ett krig med sin östra granne; än nedstiger han från dessa stora planer till underhandling om att lemna 6000 man Svenska troppar i Holländsk tjenst, — emot subsidier. Grefve Creutz vågar yttra, att det vore honom föga värdigt att sälja sina troppar, såsom de Tyska furstarne gjort under det Amerikanska kriget [1]).

Om detta förslag heter det i Hr Norings [2]), ur Svenska Missions-archiven hemtade handskriftliga underrättelser på Upsala Bibliothek vid året 1785. "Sedan vänskapen och förtroendet med Franska hofvet (nemligen efter det obehagliga intryck, som mötet emellan Gustaf III och Catharina II i Fredrikshamn hade gjort i Versailles) blifvit på sätt, som nämndt är, fullkomligen återställde, gaf sakernas oroliga tillstånd i Holland, och det

---

1) Bref till Konungen d. 18 Maj 1785. — Enligt uppgift i Tidningarne för denna tid hade ensamt Hessen sålunda lefvererat England under detta krig 16,992 man, hvaraf 6500 stupade.

2) Om denne Diplomat säger Grefve Creutz i ett af sina sista bref till Konungen: Votre Majesté sait que le Baron de Nolcken desire vivement conserver le jeune Noring comme Secretaire de Legation. Je le connois: il a travaillé chez moi à Paris. Il a de l'esprit, des connaissances, une figure aimable et intéressante. D'Ailleurs peut être le Baron de Nolcken serait trop affligé, s'il avait à faire à un autre. C'est un miracle, qu'il a pu vivre avec lui. Mais ce Ministre, malgrè ses defauts, a cependant des qualitès estimables, et surtout d'esprit d'expedients si rare à trouver. — — Den här nämnde Ministern var ej Baron Fredr. v. Nolcken, Svensk Minister i Petersburg, utan Baron G. A. Nolcken, Minister i London. Herr Jonas Noring var der LegationsSecreterare, men flyttades följande året i samma egenskap till Haag.

uppförande, som jag trott mig böra föreskrifva mig sjelf i afseende på denna republik, som sökt med mig en defensiv-allians, då Kejsaren yrkade emot densamma sina besvärande anspråk. Jag har trott mig böra undantaga dessa anspråk från den garanti, som man begärde, anseende mig ej med rättvisa annorlunda än genom *bona officia* kunna blanda mig i denna tvist. Om jag ett ögonblick har synts afvika från denna plan, så är det derföre, att Kejsaren, frångående sina första anspråk, har företagit sig och tyckts vilja våldsamt genomdrifva, hvad han endast kunde erhålla på vägen af vänskaplig underhandling. Men då denne furste snart återkom till sina första tankar och uppdrog åt mig mediationen i sina tvister med Holland, har jag äfven återgått till den plan, som jag mig från början föreskrifvit. Jag har derföre uppskjutit afslutandet af min allians med Republiken [1]), ehuru artiklarna redan voro öfverenskomna, och jag har helt och hållet egnat mig åt de omsorger, som tillhöra en medlare. Jag hoppas att de ej skola blifva fruktlösa; ehuru dermed ej går så fort, som önskligt vore för det allmänna bästa. Jag gör denna framställning på det E. M. genom uppskattandet af mitt uppförande, må så mycket bättre kunna dömma, om hvad för E. M. sjelf vore passande att göra under omständigheter, som verkligen äro grannlaga och lätt kunna blifva kritiska."

"Jag har i tid blifvit underrättad om de steg, som Holländarne tagit, för att af E. M. erhålla en corps troppar emot subsidier. E. M:s vishet lemnade mig ej

---

1) **Denna Defensiv-allians mellan Frankrike och General-staterna afslöts sedermera d. 10 Nov. 1785.**

i tvekan om det beslut, som E. M. skulle taga. Ingen ting kunde i sjelfva verket vara mindre enligt med Dess värdighet och ställning. Men jag ser under en annan synpunkt den Defensiv-allians, som E. M. anser möjligt att afsluta med Förenta Nederland. Den kunde erbjuda fördelar af mer än ett slag, som förtjena afseende. Men är E. M. fullt försäkrad om Generalstaternas böjelse att sluta ett sådant förbund? De hafva så vigtiga förbindelser med Ryssland, och äfven med Dannemark att upprätthålla, att man bör betvifla deras villighet i fråga om ett steg, som säkerligen skulle misshaga dessa hof. Man måste för öfrigt ihogkomma, att republikers herskande politik är att bibehålla fred, och att allt som kunde inleda dem i krig, hvilka ej vore motiverade af det mest direkta interesse, bjuder dem oändligt emot. Ändamålet af dessa reflexioner är att stärka E. M. mot de förledelser, som, förestafvade af ögonblickets behof, kunde föra längre än vid första påseendet synes [1]). E. M:s värdighet skulle lida, om ej dessa skäl så vägdes, som de borde, och, ehuru jag är öfvertygad, att E. M. vid ingåendet af alliansen med Generalstaterna, undantoge de nu förevarande stridigheterna, så skulle dock försöket, om det blefve fruktlöst, blifva ett ämne till triumf för Dess grannar och ett nytt skäl till misstroende. Europa är i allmänhet i en så stor gäsning, att man ej

---

1) Sådan synes mig meningen, ehuru en nära motsatt skulle följa af ordalydelsen: "le but de ces reflexions et de prémunir V. M. contre des insinuations qui dictées par le besoin du moment n'ont peút etre pas toute l'étendue qu'un premier apparence semble leur donner.

nog omsorgsfullt kan öfverväga äfven de enklaste steg. En liten gnista skulle kunna tända en allmän brand. E. M:s menskliga tänkesätt och Dess kronas interessen skola, jag är säker derom, föranlåta E. M. att dela mitt förutseende och mitt bekymmer att förekomma ett så förfärligt resultat. Det är alltid med nöje, som jag för E. M. förnyar försäkran om den uppriktiga och ståndaktiga vänskap hvarmed jag är

Min Herr Bror,

E. M:s

Gode Broder

LOUIS."

Versailles d. 1 Juni 1785.

Ett svar på detta bref finnes i koncept bland Konungens papper. Innehållet är tydligen Konungens eget, men konceptet är uppsatt af Grefve Creutz. Att blifva tolk af Öfverste Tolls beröm torde för honom ha kännts tungt; och kanske har antipathien mot Toll ingått i de varma loford, hvarmed Ministern vid samma tid i ett bref till Konungen upphöjer Baron Armfelt, och äfven rekommenderar honom; ehuru föga påkalladt detta kunde synas. I alla fall var Grefve Creutz ej den man, som kunde eller ville ställa sig i vägen för de nya inflytelser, som hos hans Herre hade börjat att göra sig gällande [1]). — Vi meddela det nämnda svaret till till K. Ludvik XVI i öfversättning

1) I ett bref från Mederi till Konungen d. 16 Juli 1785 säger Grefve Creutz: Le mariage du Baron d'Armfelt se fait sous Vos auspices. Vous l'honorez de Vos bontés et de Votre

"Jag har emottagit genom en kurir från min Ambassadeur E. M:s bref af d. 1 Juni. Det är ett nytt prof af E. M:s vänskap och förtroende för mig: tänkesätt, som blifva mig med hvarje dag kärare och nyttigare, och som jag hädanefter anser för en dyrbar egendom, hvilken aldrig skall blifva mig frånröfvad. Baron

---

amitie, et il s'en est rendu digne par son dévouement pour votre personne et par l'honnettete de son caractère. Personne ne doute que V. M. ne fasse pas sa fortune et ne s'occupe de son sort. Il est même superflu que j'en parle à V. M. car son coeur généreux et ses soins paternels auront deja pourvu à un existence honnête pour lui. Un grand souverain comme V. M. et qui connoit si bien les hommes et le coeur humain sait trop bien que le choix, qu'un Roi fait d'un ami, doit etre respecté, et comme il n'est pas dans son pourvoir d'empecher qu'il ne soit jalousé et envié il est autant plus obligé à le mettre à l'abri de l'infortune, car sans cela la haine et l'insolence se joint à la jalousie de ceux qui envient les faveurs, dont il jouit. Il serait dangereux qu'il entra dans la tete des hommes que l'amitie de V. M. seroit stérile pour ceux, qui ont le bonheur suprême d'y avoir part. Un jeune homme qui n'est pas marié a l'esperance, dont il se nourrit, mais aussitot qu'il est liè par le mariage, il ne connait qu'une foule des besoins. Le present est tout pour lui et l'avenir rien. Il est un moyen Sire de rendre sa situation satisfaisante sans vous gener d'aucune manière, sans nuir à vos finances, sans faire de tort personne et sans qu'il soit possible y avoir à redire. Le Domaine *d'Ulltuna*, dont M:r de Rudbeck est maintenant le feudataire, va vaquer. Si V. M. donne ce domaine au Baron d'Armfelt il aura un revenue honnête pour subsister et je sais qu'il en serait extrémemont satisfait." — Man ser ej att Konungen svarat något härpå. Ej heller kom förslaget till någon verkställighet. Baron Armfelt blef 1785 gift med Hoffröken Hedvig de la Gardie, dotter af ÖfverKammarherren Grefve Carl de la Gardie. Biskop Nordin säger om henne i sina anteckningar: "Hon var ett slugt och djupsinnigt fruntimmer och som bragte honom till en mera försigtig conduite, i så måtto, att han mindre än förr stöter folk eller sätter sig öfver deras omdöme."

van der Bork [1]) har ånyo yrkat att erhålla en corps af 6000 man emot subsidier, och, ehuru han låtit förstå, att en sådan convention äfven kunde äga rum efter förlikningen med Kejsaren, har jag låtit svara honom genom Grefve Creutz, att jag anser all förbindelse, som ej vore reciproque, såsom mindre enlig med mina åsigter och med min värdighet. E. M. ser deraf att mina tankar i denna punkt äro öfverensstämmande med Dess egna, och jag smickrar mig E. M. skall finna att jag sätter mig i tillfälle att blifva eftersökt, utan att behöfva frukta ett afslag. Jag har mönstrat mina troppar i Skåne och Finland; och jag har allt skäl att vara nöjd med deras sätt att utföra sina rörelser. Jag har framför allt med stort välbehag sett, att Hr Toll, åt hvilken jag uppdragit omsorgen om min armée, deri har infört en ordning och en hushållning, som öfverträffat mina förhoppningar. Finska skärgårdsflottan kommer i Stockholms-skären för att der göra evolutioner och verkställa landstigningsrörelse med slupar och barkasser af en ny invention. Det är den dyrbaraste delen af mina både försvars- och anfallsmedel, och den, i hvilken jag har en verklig öfverlägsenhet öfver mina grannar. De känna det, och det är en bevekelsegrund för dem att icke störa mitt lugn. Ännu ha de ingenting försökt för att uppreta mig, emedan Ryssland vänder alla sina bemödanden åt Svarta Hafvet och har dessutom brist på Matroser, och Dannemarks financer äro så förstörda, att det med möda kan underhålla sin flotta på fredsfot. Hvad

---

1) **Holländsk Minister i Stockholm.**

som är roligt är, att att mina grannar icke hafva gjort några förfrågningar detta år öfver ändamålet med mina troppar och flottans rörelse, ehuru dessa varit ansenligare än förra årets. Jag har velat vänja dem att se min styrka till lands och sjöss alla år i verksamhet, utan att vara förbunden att deröfver afge förklaringar, och jag har lyckats deri. Men för att sätta detta i verket har en synnerlig ordning och hushållning varit nödvändiga för att ej skuldsätta mina finanser. Herr Marcoff[1]) är ganska modest här, men det oaktadt har den reputation, med hvilken han hitkom, ruinerat honom i publikens opinion, och synnerligen i fruntimrens. De äro likså sjelfständiga här, som i Paris, och all min makt är ej tillräcklig att göra dem artiga emot Hr Marcoff. Det skall åtminstone tjena till lexa för Ryska Ministrar att deras asiatiska manèr ej öfverallt gör lycka. Ett tjog Kossacker och Kalmucker ha passerat gränsen vid Anjala och begynt plundra ett hemman. En smed har ensam drifvit dem på flykten, dödat tre och fört fem bundna med sig till Fredrikshamn, der dessa blifvit straffade med knut. Detta har gifvit de andra att tänka på, och de ha sedermera ej gått öfver floden. Kejsarinnans hastiga afresa till Moscou har förorsakat en allmän surprise. Hennes hälsa är ej så delabrerad, som man öfverallt hade utspridt. Hon synes mer är någonsin sysselsatt med sina planer mot Porten. Det tyckes som hennes själ hade ett ständigt behof att affekteras af omätliga förslag och jättelika projekter för att värja sig mot

---

1) Nu Rysk Minister i Stockholm.

ledsnadens tomhet. Men jag tycker mer om att hennes verksamhet kastar sig åt dessa aflägsna länder, än inom den sfer, som omgifver mig. E. M:s ädla och oegennyttiga bemödanden hafva tillbakahållit utbrottet af en allmän brand; men Europa är ej lugnadt. Det beror hvarken af mensklig omsorg eller förutseende att bestämma framtiden. Konungens i Preussen eller Churfurstens af Pfaltz död kan sänka allt i osäkerhet och återföra de oroligheter, som E. M. förmått undanrödja. Men Dess ära är ej mindre ovansklig, ty den beror på Dess rättvisa och standaktighet: det är derigenom, som de öfriga makternas oro skall tillbakahållas inom de gränsor, som förnuft och billighet föreskrifva. Hvad mig angår, jag är beredd på allt, färdig att uppfylla mina förbindelser emot E. M. och att understödja de ändamål som E. M:s vishet och Europas allmänna interesse skola förmå E. M. att omfatta. Jag öfverlemnar mig helt och hållet åt de känslor som det förtroende och den vänskap, hvilka E. M. mig visar, fordra, och hvilka E. M:ts dygd och rättskaffenhet ej kunna undgå att ingifva."

Konungen hade våren och sommaren 1785 besökt Skåne och Finland, der på båda ställen läger voro sammandragna. Han korresponderade under sin frånvaro med Grefve Creutz. Brefven röra, — utom åtskilliga inre angelägenheter, till hvilka vi skola återkomma — dels den allmänna ställningen i Europa, — åter oroad genom Kejsar Josefs förslag att tillbyta sig Bäyern mot största delen af Österrikiska Nederländerna, hvarvid man räknade på bifall af Churfursten af Pfaltz och på Rysslands understöd; under det den Store Fredrik ännu på

grafvens brädd motade verkställigheten af denna plan [1]) — dels ett redan 1785 ifrågasatt ömsesidigt besök af Danska KronPrinsen till Skåne och af K. Gustaf III till Köpenhamn. Grefve Creutz tillstyrker detta på det högsta. En uppriktig förbindelse emellan Sverige och Dannemark, om den vore möjlig, skulle förändra det politiska systemet i Norden; i stället att en allians med Ryssland — "en allians, säger Ministern, som jag rent ut tillstår att jag afskyr — skulle sätta E. M. i beroende af ett insolent hof, vandt att traktera sina allierade såsom vasaller och att anse konungar såsom ståthållare, gjorda till att med passiv lydnad emottaga dess suveräna ordres. Det är så som det handterat Kungen i Preussen för en tid, det är så som det gifvit sin vilja tillkänna för Konungarna af Polen och Dannemark; och då Kejsarinnan har velat gifva Konunga-titel åt Ståthållarne i sina provinser, har hon åsyftat att blanda dem in i denna hop af Förstar, som äro mindre mäktiga än hon, och lemna ett omätligt afstånd emellan sin thron och deras." —

Konungen svarar från Herrevadskloster d. 30 Maj 1785: "Jag har emottagit, min k. Grefve, edert bref af d. 24 Maj. Hvad M:r De Pons [2]) har sagt er om Kungens i Preussen intentioner synes fullkomligt instämma

---

[1]) Genom det så kallade Furste-förbundet till upprätthållandet af Tyska Rikets författning, tecknadt i Berlin d. 23 Juli 1785 emellan Konungen i Preussen såsom Churfurste af Brandenburg, Konungen i England såsom Churfurste af Hannover och Churfursten af Sachsen, — sedermera biträdt af flera Tyska furstar och ständer.

[2]) Fransyske Ministern i Stockholm.

med de nyheter, som jag emottagit med sista posten. Celsing[1]) berättar i sin depesch, att Churfursten i Sachsen gör lika tillrustningar som Preussen, och det vore väl möjligt att stormen inom en vecka bröte ut. Hvad angår negotiation med Holland (om subsidierna), så anser jag den fullkomligt felslagen; ty dessa köpmän, befriade från sin fruktan för Kejsaren, vilja spara på sina kontanter, så vida ej Frankrike nödgar dem att sluta. Men ni vet att jag ej synnerligen tror på Frankrikes uppriktighet i detta afseende. Hvad beträffar Portens affärer, så öfverensstämmer det parti, som M:r de Pons tror Frankrike komma att taga, helt och hållet med Grefve Vergennes karakter, som älskar halfva mått och steg. Han menagerar på samma gång Fransyska Drottningens vänskap för sin bror (Kejsaren), och denna Prinsessas hat emot Ryska Kejsarinnan. Jag skulle önska att Frankrike i första ögonblicket ej toge något parti, att det lät Ryska flottan komma in i Medelhafvet, att det då iakttog tiden att skicka en eskader till Svarta Hafvet, och med en annan attackerade den Ryska flottan i Medelhafvet. Det skulle derigenom med ett slag förstöra Rysslands marine och sätta det för lång tid ur stånd att hålla sjön. Hvad jag ej kan rimma tillsammans är Kejsarens planer på Bäyern och de afsikter man tillskrifver de begge Kejsarhofven mot Turkarna[2]). Kej-

---

1) Svensk Minister i Dresden.

2) Också uppgafs bytesplanen, och bägge de Kejserliga Hofven utfärdade i anledning deraf en Declaration. Grefve Creutz skrifver till Konungen d. 15 Juli 1785 i anledning af Kejsarens declaration: "Il desavoue le change de Bavière. —

saren kan ej tvifla, att, med verkställigheten af de förstnämnda, han emot sig skall väpna hela Tyskland, och att Tyska riket komme att göra en märkelig diversion till Turkarnes fördel. Emellertid synes såsom bägge dessa projekter skulle gå i bredd, och att Bäyerns occupation anses såsom en inledning till kriget mot Ottomanniska riket. — Baron Ahlbedyhl [1]) har i dag kommit öfver. Danmarks tillstånd, såsom han skildrar det, uppmuntrar ej till det minsta steg att söka en förbindelse på denna sida. Kronprinsen är obetydlig (est nul) — och den darrande ministèren är slaf af Ryssland. Man har hvarken nerf, penningar eller personer med hufvud. Högmodet är ensamt qvar, med aversionen och fruktan för detta land. Långt ifrån att tänka på solida förbindelser och utbyten, som skulle sätta dem i säkerhet på vår sida, är namnet af Konung öfver två riken [2]) ett för smickrande namn för fåfängan, att de ej deråt skulle uppoffra deras välfärd och existens. Jag har ännu ej tagit ett decisift parti angående min resa [3]); men jag tillstår, att de ytterligare underrättelser, som jag inhämtat, ej uppmuntra mig att göra en demarche, så rakt stridande mot min personliga böjelse. Jag ser

---

La declaration de l'imperatrice est plus digne d'une grande souveraine. Elle renonce seulement au projet d'exchange, parcequ'il deplait aux Princes de l'empire, dont elle se declare protectrice. — Mais on voit clairement, que les deux cours imperiales se sont tournèes d'un autre coté.

1) Svensk Envoyé i Köpenhamn.

2) Danmark och Norrige.

3) Till Köpenhamn. — Den skedde sedermera 1787.

ser för öfrigt och har alltid sett tusen skäl, hvarföre Ryssland borde önska att förena sig med mig; om dess fåfänga, eller, rättare, dess öfvermod ej förblindade dess ögon. Jag ser intet skäl att förena mig med Danmark. Jag kunde, det är sannt, med Ryssland blifva någon gång förd längre, än jag ville; men jag skulle otvifvelaktigt vid första tillfälle blifva förrådd af Danmark. Den store Cancelleren (Axel Oxenstierna) kände det väl. Det har sedan den tiden ej förändrat karakter, och det har förlorat Skåne. Med ett ord, i denna punkt är jag såsom Hannibal mot Romrarne. — Vi ha här ett beständigt regn, som dock ej hindrar exercicen. I öfvermorgon börja manövrerna. Grefve Sparre [1]) kom i går. Damerna Brahe, Lewenhaupt, Rålamb äro vid lägret. Jag reser Måndag eller Tisdag i nästa vecka till Finland. Adieu min k. Grefve! Jag hoppas snart återse er vid god hälsa."

Hvad som blef en hemlighet äfven för Grefve Creutz, liksom för Svenska Missionen i Köpenhamn, var, att Konungen under sitt vistande i Skåne sände Öfverste Toll till Köpenhamn, ostensibelt för att komplimentera kungliga familjen, men med hemligt uppdrag att sondera Danska Enkedrottningen [2]) angående en Revolution i Danmark, till återtagande af den makt hon genom Kronprinsen förlorat, att underrätta henne om farer, som ansågos hota hennes person och, jemte öfverlemnandet af ett bref från Konungen, tillbjuda henne

---

1) Generalen Grefve Johan Sparre.

2) Juliana Maria af Braunschweig, K. Christian VII:s styfmoder.

bistånd och, i fall af misslyckande, en tillflykt i Sverige. Vid samma tid återkom Baron Funk, en af Toll utskickad agent, ifrån Norrige, med utförlig underrättelse om sinnesstämningen derstädes, som ansågs gynnande för sjelfständighet och söndring från Danmark. — Konungen var så nöjd med Tolls sätt att utföra sitt uppdrag, att han, efter sin hemkomst tillskref honom följande bref[1]: "Jag har emottagit af Cornett Uggla i Måndags vid min hemkomst från Finland, och af Major Otto Munk i Fredags, Öfverstens bägge intressanta bref samt ÖfversteLieutenanten Baron Funks rapport. Jag kan ej nog yttra min fulla satisfaction öfver den habilitet, hvarmed Öfversten uppfyllt sin kommission i Danmark. Jag har alltid kännt er, min kära Toll, för en man, som med succès kunde utföra allt hvad eder anförtroddes; men jag bekänner uppriktigt, att jag ej väntade mig att ni kunde med sådan dexteritet utföra ett ministeriellt ärende. Jag önskar att detta continueras[2]), och (att man smider medan jernet är varmt. Prins Fredriks[3]) resa till Meklenburg kunde utmärka en följd af missnöje, som man bör observera. Jag uppdrager er derföre att fullfölja edert verk. Det skall endera föra till det stora mål, som vi föresatt oss, eller bringa en så stor confusion i det inre af detta land, att det derigenom skall

---

1) Meddeladt i afskrift ur de till Bibliotheket i Lund öfverlemnade Hans Excellens Tolls papper.

2) Det följande inclauderade på Fransyska.

3) Arfprinsen Fredrik. Konung Christian VII:s halfbror, Drottning Julianas son, förmäld med Prinsessan Sophia Fredrika af Meklenburg-Schwerin.

sättas ur stånd att oroa oss, om vi finna oss obligerade att gripa till vapen för Turkarna). Hvad Baron Funk angår, är min vilja, att Öfversten betygar honom mitt synnerliga nöje öfver dess förrättning, samt försäkrar honom om ÖfversteLieutenants beställningen vid Bohus läns Dragoner, då den, som den innehar, bortgår. Med Norrige synes ej stort att göra. Det blir i Köpenhamn, som denna krona skall tagas. Det har länge varit min tanka; och derom är jag nu än mera förvissad. Att uppväcka der (i Norge) en republikansk tanka kunde lätt ske; men hvem vet, om den vände sig efter vår önskan? Och sedan fruktar jag dess smitta i Sverige, som så nyss är derifrån cureradt. Jag skickar härmed tvänne kurirbrickor. Jag är ganska nöjd med Finnarna; och jag har funnit Gardet så vackert och så väl exerceradt, att jag aldrig sett det bättre, ej en gång straxt efter Pommerska kriget. Farväl, min kära Toll. Koka väl i den grytan ni tillagade på Fredensborg; då kunna vi snart bruka de anstalter, som ni så skyndsamt satt i ordning. Stockholm d. Juli 1785."

Men Danska Enkedrottningen, som, öfverraskad och skrämd af Tolls första meddelanden angående faror, som skulle hota hennes person, i början hade synts betänklig och osäker, inskränkte sig slutligen att tillskrifva Konungen ett bref med allmänna försäkringar och tillgifvenhet och vänskap; och dervid stadnade hela förslaget.

Grefve Gustaf Philip Creutz, hvars hälsa, i synnerhet det sista året, varit aftagande, dog d. 30 Okt. 1785 femtiosex år gammal.

Presidentsstolen i CantzliCollegium lemnades sedan af K. Gustaf III obesatt; och Grefve Creutz är den siste, som innehaft detta ämbete i bemärkelsen af Svensk PremierMinister. Det hade fått denna betydelse under den så kallade frihetstidens Rådsvälde. Gustaf III behöll det dervid, mer till rang än verklighet; ehuru Grefve Ulrik Scheffer ännu ägde qvar mycket af den sednare. Hos Grefve Creutz var ämbetet mera en representation, och Konungen hade uppdragit denna åt den älskvärdaste man i sitt rike. Det anseende platsen medförde syntes likväl för stort; och Konungen lemnade den efter Grefve Creutz ouppfylld.

Denna sin afsikt förkunnade han likväl icke. Ett så vigtigt ämbetes indragning skulle ha väckt för mycken uppmärksamhet. Ett ryckte utspriddes i Februari månad 1786, att Konungen ämnade det åt den unge Grefve Axel Fersen [1]). Men i Mars månad sistnämnda år afgaf Konungen i Rådet till protokollet en förklaring, som egenhändigt finnes skrifven ibland hans papper och är så lydande: "Som för särskilda skäl jag ej nu kan förklara mitt utnämnande till det lediga Presi-

1) Jfr Biskop Nordins anteckningar. Dessa bestående i strödda annotationer, mest rörande dagens Historia, under den tid Nordin uppvaktade vid hofvet, äro mig godhetsfullt meddelade af deras ägare Hr Grosshandlaren N. J. Sehlberg i Gefle. — I anledning af den yngre Grefve Axel Fersen må nämnas, att vid denna tid förekommer ett bref från honom till Konungen, hvari han vederlägger ett om sig utspridt giftermålsrykte, men tillägger: att han kunnat ingå en sådan förbindelse i Frankrike, men ej velat hindra Baron Staels lycka. Hvilket synes bevisa, att Grefve Fersen ej ogerna varit sedd af Mademoiselle Necker, sedermera Fru Staël.

dentsämbetet i Cantzliet, så har jag endast velat meddela Herrar Riksens Råd, att denna utnämning är skedd, och att jag vill att detta skall vara intaget i protokollet, som redan i dag förekommer; äfven som trenne lediga Rådsämbeten, hvilkas utnämnande jag af denna dag vill låta datera, fast jag af särskilda skäl dem ej nu kan förkunna. Jag utnämner blott nu HofCantzleren Baron Ramel, som jag kallar till Rådsämbetet, och som HofCantzlerssysslan är blifven härigenom ledig, och jag ej ännu stadnat på någon med mitt val att det uppfylla, men conferenserna med de främmande ministrarna ej kunna upphöra, så har jag anbefallt Grefve Oxenstierna att dem tills vidare förrätta, såsom den förste i Cantzliet. Stockholm d. 20 Mars.

GUSTAF."

De bägge här annoncerade öfriga nominationerna till Rådsämbetet skedde d. 12 följande April, då Grefve Johan Gabriel Oxenstierna och Friherre Emanuel de Geer till Frötuna inkallades i Rådet; hvarjemte bägge tillika förordnades, att i vissa delar förestå det lediga CantzliPresidentsämbetet. HofCantzlerssysslan efter Friherre Ramel förblef sedermera under hela Konungens regering obesatt. Han hade först sjelf erbudit den åt Friherre Emanuel De Geer, som, efter att flera år med heder ha varit Svensk Minister i Haag, nu dragit sig tillbaka i lugnet. Af hans svar [1]) meddela vi följande i öfversättning från Franskan: "Jag är lyck-

[1]) Utan datum, men Konungen har pa brefvet teeknat: "ankom d. 2 April 1786 — svarat samma afton."

lig sedan några år, fullkomligen lycklig i allt afseende, och denna lycka är så mycket sällsyntare, som den ej kostar mig en enda förebråelse. Jag njuter af en sällhet, som E. M. sjelf ej kan uppskatta; ty medelmåttan utgör dess grund och försäkrar om dess varaktighet. Jag är färdig att åt E. M. uppoffra denna lycka, så stor än uppoffringen må synas i mina ögon, och jag skulle göra den med glädje och utan att ett ögonblick tvekan, emedan jag sätter den i bredd med mina första plikter. Men Sire! för att förmå mig att förstöra för alltid och utan återkomst allt hvad min närvarande belägenhet har behagligt i mina ögon, dertill fordras en ersättning. E. M., nu i begrepp att göra befordringar bland sina tjenare, har kunnat tro, det mina tjenster kunde vara E. M. nyttiga för att ersätta några af dem, som upphöjas till högre värdigheter. Hof-Cantzlersämbetet är nog eminent i sig sjelft att tillfredsställa hvarje äregirighet, som söker sig fram på befodringsbanan; och för 7 eller 8 år sedan skulle det hafva uppfyllt alla mina önskningar, emedan jag då befann mig på denna bana. Det är ej på samma sätt nu. Sedan jag renoncerade för en tid från lyckan att tjena E. M., har jag funnit mig nödsakad att antaga ett helt annat lefnadssätt, men som vanan gjort för mig oändligen angenämt. En subaltern plats lönar ej mödan att jag skulle afsäga mig det enskilda lifvets lycka; och, då E. M. aldrig kan vara embarrasserad att finna personer, som bättre än mig till Dess välbehag uppfylla en sådan sysslas åligganden, ser jag ingen nödvändighet vid detta tillfälle att uppoffra hela min lycka

åt ett föremål af föga vigt för E. M:s tjenst." . . . . Man ser ej att Konungen tagit denna stolthet illa. Tvärtom erböd han i stället Friherre Emanuel De Geer RiksRådsvärdigheten, som denne emottog; delande tillika med Grefve Oxenstierna den fordna CantzliPresidentens göromål. Men äfven här blef hans tjenstgöring ej långvarig. Begåfvad med obestridelig, stor skicklighet tyckte han sig likväl finna, det hans nya värdighet hade mer yta än innehåll, då Konungen nu skötte mest de ministerilla angelägenheterna sjelf; hvarföre det hände sig, att de som fått uppdrag att hålla ministerconferenserna, stundom funno sig blottställda i negotiationer, om hvilka de ej ägde full kännedom. RiksRådet De Geer nedlade d. 17 Juni 1787 sina ämbeten. Konungen hade för honom en utmärkt aktning, och denna aktning följde honom. Schröderheim säger om denna Herre: "I karakteren hade han med Konungen en stor sympathi. Kanske var det just den, som gjorde deras skilsmässa. Baron De Geer tyckte sig förese Rådkammarens fall." . . .

Grefve J. G. Oxenstierna, sedermera ensam om de ministeriella ärenderna, så vida Konungen ej skötte dem sjelf, torde genom denna händelse ha undgått de obehagligheter, som föranledde hans medbroders utträde. Han stod äfven Konungen närmare, och var honom varmt tillgifven. Hur man blef så till sinnes, mot Gustaf III, derom må följande anekdot vittna. Liksom Grefve Creutz med alla sina frånvarelser och vakna drömmar, likväl hade en stor skarpsinnighet; så förenade Grefve Oxenstierna med den ömmaste känslighet en

qvickhet, som i umgänget väl sällan visat sig på en gång så lysande och likväl så godsinnad. Kellgren brukade förlikna honom vid en elektrophor, som man ej kunde vidröra, utan att framlocka gnistor. Ehuru hans infall voro mer lekande, än sårande, undsluppo honom dock sådana, hvilkas udd var hvass; och skalden brukade förvara dem för sig sjelf, uppskrifvande dessa epigrammer i en portfölj, af hvars innehåll blott en och annan vän hade förtroende. Konungen, till hvars kunskap detta kommit, hade länge förgäfves önskat att få del deraf, och Grefve Oxenstierna blef ej liten häpen, då han en gång fann denna portfölj hos Hans Maj:t, som låtit hämta den ur hans skrifrum, och med den mest smickrande ihärdighet begärde dess öppnande. Olyckligtvis blef ett af de första föremålen för Konungens uppmärksamhet följande verser:

Man vid en Konungs syn var i förundran dragen
Som gick af Snillet förd att fylla hjeltars lopp,
Men midt i banan trött, af nöjet blott betagen,
På första lagern söfd, tycks glömma verldens hopp:
Lik den för trägna värf som bittid' stiger opp
Och se'n är sömnig hela dagen.

Dessa rader — tillägger skalden — kunde väl synas äga någon sanning i början af 80-talet, då en sådan förebråelse nog allmänt gjordes Konungen. Men fullkomligt osannt var det, då H. M:t, oss ovetande, som bäst sysselsatte sig med beredelserna till det Ryska kriget, då han ånyo väckte Europas beundran genom den outtröttliga snillekraft och bragdrika verksamhet, hvarmed han under alla ödets stormar dock lyckligt utförde detta djerfva och blodiga vågspel. Jag

skulle således ej ha förvarat detta orättvisa epigram, om det ej, såsom läst af honom sjelf, ännu ytterligare bevittnade den store mannens i förhållande till den enskilde umgängesvännen aldrig förnekade ädelmod och fördragsamhet. Utan minsta tecken till misslynne gaf han mig det tillbaka, och sade blott småleende: "Jag har förtjent mitt bryderi, och delar rättmätigt deras öde, som lyssna vid dörren. En dag torde komma, då ni upphör att göra mig dessa förebråelser; men då, min kära Oxenstierna, äro vi sannolikt mindre lyckliga båda två." . . . .

Vi ha redan förmält, huruledes utnämnandet af de så kallade Rikets Herrar, i allt Rikets Råds jemnlikar, utan att likväl äga någon annan värdighet än rangens, redan var egnadt att bortblanda och nedsätta Rådets verkliga betydelse. Början till denna nya värdighet hade skett 1773 med Grefve Fredrik Wilhelm von Hessenstein, Konung Fredrik I:s naturlige son och Romersk Riksfurste, samt 1776 verkligen inkallad i Rådet, ehuru han aldrig ville kallas Rådsherre. Han önskade en särskild utmärkelse. Det fanns ingen tjenligare än en Svensk furstetitel; och Konungen tycktes ej ogerna omfatta tillfället att införa den; hvilket också skedde, fast efter vidlyftiga underhandlingar och undersökningar om titulaturen, emedan ingen af de titlar, som Svenska furstar burit, fanns passande, då de alla varit af kungliga huset: ett anspråk hvilket man hos Hessenstein ej ville erkänna. Det stadnade slutligen dervid, att fursten af konungen skulle

kallas Hög- och Välborne [1]). Då det furstelige Diplomatet utfärdades blef uti protokollet och handlingarna intagen en Försäkran eller Reservation för Grefvarne Brahe, Lewenhaupt, Oxenstierna af Korsholm och Wasa och Stenbock, om förvarandet af de-

---

1) Det var Schröderheims förslag. Han skrifver till Konungen d. 27 Maj 1785: Furstens utnämnande har gjort alldeles ingen verkan hos de Stora, och hos de Små den förundran, som alltid åtföljer det nya. Det tadlas dock icke; ty fursten har redan länge varit en så besynnerlig herre, att allmänheten lärt sig distingvera honom. Hans Excellens Grefve Creutz lårer ock i dag uppvakta i detta ämne. Han lärer då förmäla, huru Grefvarne Höpken och Fersen med mycken tranquillité ansett denna creation. Jag vet ej visst, men jag tror, att de anse titlarne af Hög- och Välborne något spensliga för en furste. I allmänhet äro alla titlar bortskämda i detta land af Tyska upptåger. Man gifver titlar åt en viss rang, som man borde förvara åt en viss födsel. De vackra titlar af Ädel och Välaktad, af Redlige och Manhaftige tillhöra nu mera blott bönder och soldater. Gustafschöld och jag äro Högvälborne och Rådman Liedberg Högädel." — Konungen gaf sjelf Furstens upphöjelse tillkänna i Rådet samt lät afgå bref derom till Hofrätter och Collegier. Han tillade honom äfven i alla bref och handlingar titel af Vår älskelige käre Frände, och slutade dem med att befalla sin käre frände Gud alsmäktig synnerligen, nådeligen. — I anledning af detta sednare formulär, må här nämnas följande ur Biskop Nordins anteckningar: "Vid pass 1779 begynte Riddarhus-Directionen, ehuru blott en privat inrättning, skrifva i sina bref till publique verk: Wi befalle Eder Gud allsmäktig. Ehuru denna mening ifrån början ingalunda var högdragen, utan hvarje gårdsfogde skref den till sin höga Patron i förra seculo, var detta formulär nu endast och allenast förbehållet Kongliga Collegierna, och således stötte det många. — Skälet till denna nyhet togs deraf, att RiksRådet Grefve Fersen nu inträdt uti Directionen, och att han, såsom Rådsperson, ej kunde blifva vid den courtoisie, som förr var vanlig. Dock hörde jag icke att RiksRådet Fersen vållat förändringen."

ras företräden; till hvilken försäkran Konungen med egen hand författade ingressen, som ännu finnes bland hans papper, och som visar meningen hafva varit, att denna nu utdelade Svenska furstevärdighet, ej skulle blifva den enda [1]).

---

1) K. M:s Nådiga Resolution till Reservationsbref för Grefvarne Brahe, DelaGardie, Oxenstierna af Korsholm och Wasa samt Stenbock, att ej mista sitt säte och företrädesrätt på Riddarhuset, då de af K. M. eller Dess efterträdare, Konungar af Sverige, nu eller hädanefter ereerade Prinsar, Furstar eller Hertigar der skola få introduction. Stockholms slott (25 Jan. 1785)." — "K. M. har sig i nåder erinrat, huruledes, då Konung Eric XIV (hvilken var den förste Arfkonung i Sverige) vid sin kröning upphöjde Svante Sture, Per Brahe och Gustaf Johansson Roos till Grefvevärdighet, han då tillegnade dem alla de heders- och ärebetygningar, som denna titel den tiden i Europa tillkom, då ännu ej någon enskild adelsman hvarken bland Englands eller Frankrikes Pairer, som ej härstammade af kungliga eller regerande hus, var ännu med Hertiglig eller Prinselig titel begåfvad, och att verkligen Grefvarne Brahe, den enda, som af dessa trenne ätter ej utslocknat, allt till 1680 varit i besättning af alla de hedersbevisningar, som Pairerne i Frankrike och England, samt Les Grands d'Espagne ännu i denna dag åtnjuta; samt att Lejonhufvuder af Sten Ericssons afkomma upphöjdes i samma mening af deras kötslige fräude Konung Johan till detta då varande ypperliga stånd; att Jacob Pontusson DelaGardie, dermed benådad för sig och sina arfvingar af Gustaf Adolf såsom den högsta belöning för de store tjenster han Svea Konung har gjort, Oxenstiernor och Stenbockar, för deras börd och store tjenster af Drottning Christina med lika hög värdighet hedrade, hafva verkligen varit i besittning af all den aktning, som nuvarande Hertigar och Furstar af adeliga hus njuta i Europa, och derföre äro vida skilda från de Grefvar, som utan Grefskap blifvit sedan 1680 till Grefvevärdighet upphöjde; så, om K. M., i kraft af den rätt alla Arfkonungar tillkommer att med hederstitlar begåfva och hedra sitt Ridderskap, är sinnad, att med furstediplom förse en eller flere af Dess trogne män, och K. M. på intet sätt vill

Ny fråga om utdelande af denna värdighet synes ej ha uppstått förr än år 1787. Konungen upplifvade detta år det gamla RiksDrotsämbetet och utnämnde dertill Grefve Carl Axel Wachtmeister, som derigenom tog platsen af RiksMarskalken Grefve Göran Gyllenstjerna, förut den äldste i Rådet. Grefve Gyllenstjerna ansåg upplifvandet af ett ämbete, som medförde företräde för Riksrådsvärdigheten, svårligen förenligt med Regeringsformen, och begärde sitt afsked. Konungen lät göra honom enträgna föreställningar mot detta steg, och upprepade dessa, då Grefvens opasslighet ej tillät ett personligt samtal, i ett egenhändigt bref, utan att han kunde förmås till att mer än att på några månader uppskjuta utförandet af sitt beslut. Under tiden lät Konungen erbjuda Grefve Gyllenstjerna ett Furstediplom. Schröderheim, som nyttjades i dessa underhandlingar, har förvarat den biljett, i hvilken den gamle Rådsherran meddelade sitt svar till honom. Den lyder: "Det är förlåtligt, att jag ej sansade mig i allt i en så korf stund. Ber derföre T. vara så god och på vederbörlig ort anmäla, att jag ej annat kan än anse såsom en onåd, om någon förändring sker i det stånd, hvari jag är född, lefvat och tänker dö. Vale et fave! G. G."

Sedan Axel Oxenstierna nekade att emottaga den af Christina honom erbudna Hertigetitel, är här den

---

betaga desse fem äldste Sveriges Grefvar Brahe, Lewenhaupt, Oxenstierna af Korsholm och Wasa och Stenbock någon af de rättigheter deras förfäder så ärofullt sig förvärfvat, derföre o. s. v. . . . ." Resolutionen nedlades i Riddarhus-archivet.

andre Svenske ädling, som undanbett sig Furstelig värdighet.

Så hade Rådet alltmer förvandlats till en Statsdekoration ibland andra dekorationer. Det återstod att det skulle blifva ett slags tillflyktsort för höga ämbetsmän, hvilka Gustaf III ville sätta i overksamhet. Hans disgracer voro i detta fall alltid i yttre afseende hedrande. Det var hos honom princip att, om möjligt, aldrig skiljas i missnöje från gamla tjenare. Deras afsked var ett upphöjande till högre, oskadliga värdigheter, ett uppflyttande ibland statsdekorationerna. I afseende på Rådet gaf han genom Liljencrantz's ärofulla förvisning dit det första eklatanta exemplet derpå. Denne hans förste finansminister och den ende, hvilken som sådan utöfvat ett verkligt inflytande, hade inkommit i ärenderna under Grefve Ulrik Scheffers protection, var i öfrigt sjelfskapare af sin lycka, och gjorde sig nödvändig genom en redbarhet och skicklighet, som fordrades att vara ovanliga för att öfverväga det obehag Konungen kände i hans sällskap. Ty hans solida och aktningsvärda egenskaper kontrasterade på det högsta mot hans oväghet att i ton och maner spela hofman, och gjorde honom blind för det smålöje hvarmed denna misslyckade fåfänga betraktades. Han var utan takt och behag i umgänget, odrägligt vidlyftig i allt tal och äfven i sin föredragning, och satte derigenom Konungens tålamod på hårda prof. — Emellertid var han nödvändig, men blott till en viss grad användbar. Konungen hade egna, eller rättare inga begrepp i finanserna. Uppfödd i ett fattigt land, hade

han likväl uppvext i den falskt-ridderliga föreställning att penningebestyr var en ofrälse angelägenhet, under en konungs, ja en rätt adelsmans värdighet att sig derom synnerligen bekymra. För öfrigt var han ej slösare. Han var måttlig, han kostade föga på sin person, han var ej ens gifmild på penningar, der ej särskilda motiver dertill uppfordrade honom. Men öfverallt hvarest sådana motiver framstodo med någon glans, — och det inträffade såsnart utgiften hade något slags sammanhang med hans politik, eller rörde resor, theatern, konsterna, byggnader, chevaleresk representation — frågade han hvarken efter utgifterna eller hvar de skulle tagas; och Financeministern måste veta utvägar. Detta stora fel, — kanske hans största såsom regent — har invecklat honom i den irrgång, der hans lycka, välfärd och lif gingo förlorade, och i hvilken endast återstår att beundra det mod, hvarmed han gick en af honom sjelf troligen anad undergång till mötes.

Det är utan allt tvifvel, att hans financiella förlägenheter, sammanväfde med hans omogna krigiska planer och med ett falskt, men dyrkadt, begrepp om sjelfregering, att, säger jag, detta förde honom från administrationens lagliga gång, och inledde honom i denna hemliga styrelse, i hvilken han fann alltför beredvilliga medhjelpare, och hvars dunkla gåta slutligen på ett så våldsamt, förstörande och blodigt sätt skulle blottas. — Liljencrantz var, såsom sagdt, i en sådan regering blott till en viss grad användbar. Tidigt ställd utom de egentliga hemlighe-

terna, måste han dock skaffa medel, och gjorde det äfven, fast med smärtsamt medvetande och upprepadt förklarande deraf, att det mål man borde föresätta sig, regleringen af rikets financer, alltmer aflägsnades. Han skaffade tillgångar, så långt rikets kredit och hans egen välgrundade kredit syntes honom till det yttersta kunna medgifva. Men han var för mycket finansman, för att ej känna den yttersta gränsen, hvartill han trodde sig kunna gå i afseende på bägge. Han blef omedgörlig, jämrande, lade obehaget i sak till obehaget i former. Konungen skakade honom af sig, och gjorde honom till Riksråd. Dermed dröjdes likväl till efter 1786 års Riksdag; ty Konungen ville ej möta Ständerna med en ny StatsSekreterare för financerna, och Liljencrantz's anseende var välgrundadt och stort. Troligen hade ock, med en annan utgång af denna Riksdag, Finansministern blifvit bibehållen.

Förut hade Konungen, såsom ett bevis af sitt förtroende, infordrat hans betänkande om en ny organisation af Styrelseverket. Det finnes bland Konungens papper tvänne memorialer af Friherre Liljencrantz i detta ämne, det första af d. 24 Nov. 1785, det andra af d. 19 Aug. 1786. Då de äro väl författade, upplysande för Svenska Förvaltningens Historia, redan häntyda på förändringar, som till en del i sednaste tider blifvit införda, och äfven i afseende på föreslagne lönevilkor lemna anledning till jemförelser, meddela vi utdrag ur bägge.

Det heter i det första: "Uti alla monarkiska regeringar, jemväl dem, som af grundlagarna finnas mer

och mindre limiterade, är allmänna ärendernas skötsel fördeld uti vissa grenar eller departementer. Hvar och en af dem har en chef, som vanligen är Stats-Minister. Dess föremål är, att noga göra sig underrättad om allt, som hörer till dess departement, med uppmärksamhet följa de ämnen som dervid förekomma, hos Regenten anmäla allt hvad som finnes kunna bidraga till hans och samhällets gemensamma bästa eller deremot vara stridande, emottaga hans befallningar, samt tillse att de blifva behörigen iakttagne och verkställde. Till sådana värfs utförande fordras ej allenast en utmärkt skicklighet samt en bepröfvad redlighet, utan ock Regentens utmärkta förtroende; hvarföre ock honom alltid är och bör vara förbehållet, att, när han så behagar licentiera den Minister, som finnes missbruka detta förtroende, eller ej kan uppfylla det dermed åsyftade ändamålet. Till biträde för en sådan Statsminister äro visse honom subordinerade betjente, som äga insikt och skicklighet att utarbeta och bereda de ärender, som till hans departement höra. Och likasom Ministern sjelf helt och hållet dependerar af Regentens förtroende, så pläga ock dessa betjente väljas, antagas och removeras af Ministern sjelf. Ibland de allmänna ärenderna förekomma många af den egenskap, att de ej kunna särskildt, utan i sammanhang med andra, öfvervägas och afgöras. Deraf följer, att hufvudmännerna för departementerna äro bäst i tillstånd att med full kännedom och grundade upplysningar gå Regenten tillhanda, då han vill inhämta deras gemensamma tankar; hvarföre sådane Departe-

ments-chefer, jemte några andre Statsministrar utan departement, egentligen utgöra Regentens Conseil uti alla betydande eller riksvårdande ärender."

När härmed jemföres, huru med de allmänna ärendernas skötsel hos oss tillgår, så finnas väl ock här visse departementer; men de fleste äro af helt annan art och beskaffenhet än i andre länder, då man härvid undandrager de utrikes eller ministeriella ärenderna, hvika här, liksom på andra orter, under Konungens egen tillsyn vårdas af sin chef, som härstädes bär namnet af CantzliPresident. De öfrige departementernas föreståndare, StatsSekreterarne, äro efter Cantzliordningen, egentligen ej annat, än Konungens förnämste skrifvare. De föredraga inkomna ärender, tillse att expeditionerna blifva efter protokollerna behörigen författade, contrasignera de samma, och hafva inseende deröfver att de i rättan tid utfärdas. Men till deras åtgärd hörer ej, om rikssamhället, uti de delar, som angå hvars och ens departement förkofras eller vantrifves, om sunda principer och om riktig tillämpning af författningar följas, om den drift, den ordning och det sammanhang, som utgör själen af all administration iakttages. I fall härutinnan står väl eller illa, tillflyter dem hvarken heder eller skam. Än mindre kunna de ställas till ansvar för de fel och brister, som uti dessa delar kunna förspörjas; ty deras omsorg och befattning sträcker sig icke dit. Och då Konungen vill af dem, såsom chef för hvar sitt departement, veta om Riket uti de ditbörande delar förkofras eller försvagas, kunna de i allmänhet ej derom

lemna någon fullständig eller fullt grundad underrättelse; ty deras göromål bestå mera uti att skrifva än att tänka . . . Af lika beskaffenhet äro de subalterne sysslor, som i Cantzliet finnas inrättade StatsSekreterarne till biträde. Ingen enda af desse Cantzlibetjente behöfver utarbeta något betänkande, hvilket alltid förutsätter en behörig kännedom; ty deras göromål, liksom chefens, äro att fatta i pennan andras, men icke egna tankar[1]). Häraf, jemte flera orsaker, kommer jemväl, att de tillfällen, som i andra Riken gifvas, att vid dylika departementer bereda skickliga ämnen till de vigtigare ämbeten, här saknas. Verkan deraf är nu mera än någonsin synbar. Denna beskrifning på StatsSekreteraresysslorna här i Riket medgifver väl något undantag i anseende till finansdepartementet, som blifvit med särskildt instruktion försedt, och i vissa delar är af olika beskaffenhet med de öfriga, ehuru det i många delar behöfver förbättring; men i allmänhet är förhållandet sådant som blifvit anmärkt.

Egentliga orsaken, hvarföre StatsSekreteraresysslorna här i Riket blifvit så obetyglige emot dem i andra länder, synes bestå deruti, att de förre ej behöft vara annorlunda. Efter förra regeringssättet ålåg det Konungen och Rikets Råd[2]) att sträcka deras omtanka

1) Också förebråddes StatsSekreteraren Liljencrantz — såsom Schröderheim berättar, — att han knappt satte foten inom sin expedition. Vexelaffärerna och den utrikes korrespondensen lågo honom mest om hjertat, och dem besörjde han genom sitt Contor.

2) Som då kunde öfverrösta Konungen.

lig krets. Begäret att förtjena Konungens nåd, vinna heder och anseende samt en verklig befordran äro gemenligen de driffjedrar, som i sådant fall blifva mest verkande. Fruktan att tilltalas för efterlåtenhet kan ock något uträtta. Men uti en collegialisk administration blifva desse motiver af föga verkan. Om något godt och nyttigt uträttas, så får hela Collegium njuta hedern deraf, och det kommer sällan till Konungens kunskap, hvilken varit rätta upphofvet dertill. Finnes något åter eftersatt och feladt, så blifver skammen deraf mindre kännbar derigenom att den fördelas på flere. Dessutom förefalla nu för tiden månge högst vigtige secrete ärender, särdeles i Finance- och Krigsdepartementerna, som hvarken komma till Rådets eller Collegiernas kunskap. De fordra icke dessmindre, innan de Konungen föredrages, en sådan granskning och utredning, att de såsom delar kunna passa till det hela af allmänna administrations-systemet. En politisk kropp har det gemensamt med en physisk, att dess delar böra understödja hvarandra. Alla delar af rikskroppen fordra i ett rätt förhållande sin vård. Om den ena får för mycket och den andra för litet, så vinnes icke det ändamål, som sökes. Till att kunna vederbörligen urskilja allt detta, och derefter lämpa och modifiera de förekommande riksvårdande ärender, fordras en noga kännedom af det hela, en oafbruten handläggning och en stadgad erfarenhet; men detta synes ej kunna vinnas igenom en af tillfälliga orsaker styckad administration, hvarmedelst den ena delen måste skötas afskildt från den andra och utan rapport till det hela.

Allernådigste Konung! Dessa reflexioner, som jag på E. K. M:s befallning författat, vågar jag härmedelst i djupaste underdånighet frambära. De äro mycket ofullkomlige; men jag skulle räkna för en särdeles lycka, om de kunde gifva anledning till upptäckande af de många och svåra brister, hvarmed rikskroppen är besvärad. Det är af Försynen förbehållet E. K. M:s egen vishet och nådiga omvårdnad om ett kärt fosterland och ett lydigt folk att fixera tiden och sättet för deras botande. Men till att utreda bristernas beskaffenhet, utsöka hjelpmedlen, dem afmäta och till ändamålet lämpa, fordras biträde af tjenstemän, som kunna vara i tillstånd att hvar på sitt sätt och i systematisk ordning samla materialier till ett så stort verk, hvilket endast af K. M. sjelf kan fullbordas.

Jag behöfver icke här upprepa, att nu varande method till de riksvårdande ärendernas skötsel icke synes vara den lämpligaste. De flera särskilda Beredningar, medföra likväl den olägenhet, att ärenderna än mera söndras ifrån deras vanliga ställen, publique handlingar kringspridas, och göromålen ökas för Landshöfdingarna och andra Ämbetsmän, som måste gå dessa Comitéer tillhanda med upplysningar. Det hufvudsakligaste, som nu fattas, är, att ärenderna vid deras beredning och afgörande ej kunna concentreras och lämpas efter sjelfva Styrelse-planen, som E. K. M. sjelf äger att föreskrifva[1])

[1]) Det påminner om RiksRådet Grefve Höpkens yrkande redan år 1775, att Konungen måtte lemna sina efterträdare en plan för förvaltningen, liksom han grundlagt regeringssättet jfr. II D. s. 38. Det är då han också påminte: "Det är sedan 100 år och deröfver, som oordningar i finanserna varit nästan ensamme orsaker till våra revolutioner."

Det dependerade ock helt och hållet af Konungen att dem ombyta, och, på det Konungen deri måtte äga så mycket friare händer, föreslås, att de endast må constitueras för ett år i sänder. Derefter fortfar Liljencrantz: "Jag tilltror mig ej kunna utreda den frågan, huruvida det kan förenas med Regeringsformen, att i denna Conseil vore någon ledamot, som ej tillika är RiksRåd. Men en af allmänna opinionen och långvarig tid stadgad vana är ej gerna rådligt att ändra. Det är af högsta angelägenhet för E. K. M. att hafva kände och erkände rådgifvare. Utom det egentliga ändamålet deraf, vinnes dermed ett annat, att, när någon författning eller anstalt gjordes, som ej så alldeles behagade menigheten eller någon viss del deraf, oviljan vändes på Ministèren och ej på Konungen. — Rådgifvare, som äro hemlige och ej *en place,* pläga deremot ej blott vara misstänkte och förhatelige, änskönt de hyste dygdige och patriotiske tänkesätt; oviljan stadnar ej heller endast på dessa, utan vänder sig tillika på Konungen sjelf, just derföre att han valt sådane hemlige och i folkets tanka obehörige rådgifvare. För att så mycket mer bibehålla ett nödigt sammanhang i ärenderna, kunde ledamöterne af Conseillen lämpligast, efter hand, då ledigheter existera, tillika brukas till Presidenter i de Collegier, som tillhöra en hvars ämne; — och det dependerade alltid af E. K. M. att i något visst ärende, som fordrade någon särdeles grannlagenhet eller hemlighet, nyttja så många eller få, som E. K. M. för godt funne... Om denna plan vunne E. K. M:s nådiga bifall, så fordrades att Cantzliordningen och inrättningen

af Statsexpeditionerna i vissa delar ändrades. Stats-Sekreterare-sysslorna bestå nu i sådant, som ej svarar mot namnet, hvilket i andra stater betecknar mycket viggigare ämbeten, med mera anseende och bättre lön, än dem här tillhöra. Således vore bäst, att desse sysslor, så fort de blifva ledige, ej vidare besättas under det namnet, utan bestridas af en, som i hvarje departement bure namn af Förste ExpeditionsSekreterare, hvilken, lika med CantzliPresidentsSekreteraren, synes böra få lika värdighet med CantzliRåd och 1000 Specie Riksdaler i årlig lön. Dertill kunde nuvarande StatsSekreterare-lönerna, utgörande 800 Rdr för hvardera, anslås och dertill läggas en tillökning af 200 Rdr specie[1]) för hvardera af Förste ExpeditionsSeketerarne, hvilka ock under lika ansvar, som StatsSekreterarne äro underkastade, borde contrasignera expeditionerna och bestrida de öfrige efter Regeringsformen och Cantzliordningen StatsSekreterarna nu åliggande göromål, samt dertill gå StatsMinistern tillhanda uti det, som till upplysning och beredning af ärenderna kan fordras. I hvar StatsExpedition synas dessutom böra vara två Andre Expeditions-Sekreterare, en som biträder Förste ExpeditionsSekreteraren vid expeditioners författande, njuter 600 Rdrs lön och lika värdighet som Assessorer i Hofrätterna; samt en, som med lika namn, lön och värdighet, egentligen är StatsMinisterns HandSekreterare — 2 Proto-

---

1) Man ser att StatsSekreterarens mening är, att Stats-Ministrarna skulle inflyttas på Rådslönerna. — De här nämnda lönebeloppen äro i silfverriksdaler, hvarje svarande emot 4 Rdr riksgäld.

dergått någon rubbning; ty af sådan oordning med årstiderna har man ej exempel. Man hoppas likväl på ett godt år, då sådden skett under gynnande väderlek [1]. Lefväl min k. Grefve. Jag väntar med otålighet på underrättelser ifrån er, och hoppas på allt godt. Drottningholm d. 20 Sept. 1785."

Det följande brefvet omtalar Grefve Creutz's död: "Den som efterträdde i eder Brors [2]) plats, och hvars ålder borde lofva mig en längre bana, är ej mer. Två dagars sjukdom har bortryckt honom från oss. Jag tviflar ej på det sorgliga intryck, som denna nyhet skall på eder göra, och ni kan ej föreställa eder det, som den gjort på mig. Ni har, sedan hans första ungdom vårdat hans lycka, och han har derföre alltid bibehållit en ganska öm erkänsla. Hvad mig angår, jag kunde ej vänta mig den sorg, att se denna plats åter ledig, sedan jag förgäfves användt allt mitt bemödande att der qvarhålla eder bror. Grefve Creutz reste härifrån Söndagsaftonen i god hälsa. Han tillbragte aftonen hos Carlson [3]) ganska munter, och lade sig vid midnatten. Kl. 3 på morgonen kände han sig qväfd af en oppression på bröstet, som man tog för uppslagen gikt. Läkarne blefvo kallade, men misströstade genast om hans tillstånd. Emellertid drog han sig fram öfver Fredag och Lördag, bibehöll hela sin sinnesstyrka, och talade med den största redighet och det största lugn. Lördagsaftonen tycktes han bättre, och en ljusning af hopp in-

1) Detta hopp uppfylldes ej — och en ny missvext följde.
2) Näml. i Grefve Ulrik Scheffers, såsom CantzliPresident.
3) StatsSekreteraren.

träffade. Men kl. 5 på natten hade han ett nytt, ännu svårare, anfall, och dog kl. 9 Söndagsmorgon. Man har öppnat honom i går och funnit hjertspitsen förruttnad, och ådrorna på vänstra sidan fullkomligt tilltäpta. Ni kan ej tro, huru mycket han är saknad af hela sitt Collegium. Han begrafves stilla i morgon i Jacobs kyrka, och endast hans vänner skola bära honom. — Jag hoppas min k. Grefve, att ni fått mitt bref af September månad. Det är en stor tröst för mig att höra eder hälsa återkomma, och emottaga från er så goda nyheter. Er bror, FältMarskalken [1]) som enkom kommit för att besöka mig, och ännu är qvar, har bekräftat dem. Han synes lika rask och munter, som förledit år, och tyckes blifva det ännu mera här. Ni tror att Furst Hessenstein är i sitt Guvernement [2]). Alldeles icke. Han är ännu i Stockholm; ehuru han sedan Augusti månads slut rest alla veckor, och slutligen äfven bortskickat sina möbler, hvarefter han återkom om två dar, alltid sägande, att han reser. Jag är öfvertygad att han blir qvar öfver vintern. Jag är er oändligen förbunden för edra nyheter angående Cardinalen Rohan [3]).

---

1) Friherre Pehr Scheffer.

2) Fursten var GeneralGuvernör i Pommern.

3) Nämligen om följderna af den bekanta Halsbandssaken, som kastade på Drottningen i Frankrike en så oförtjent skugga; emedan Cardinalen af bedragerskan Grefvinnan De la Mothe låtit förleda sig att, för Drottningens räkning och till följe af hennes förmenta önskan, inköpa detta dyrbara halsband, men juvelerarne, då han ej kunde prestera betalning, vände sig till Konungen; hvilket föranledde bedrägeriets upptäckt, och en skandalös process inför parlamentet. Cardinalen blef väl slutligen med möda frikänd, men förvistes från hofvet.

De äro förvånande både i hufvudsaken och detaljerna. Jag hade rådt (det följande skrifver Konungen på Svenska), om jag hade blifvit rådfrågad, att ej gifva en så stor eclat åt en sak, som ej kunde röra Drottningen, men som i processvägen kunde medföra många obehagliga uttydningar. Vi andre (fast underkastade verldens tadel mer än det öfriga menniskoslägtet) hafva den förmån att ej kunna beskyllas eller misstänkas för sådana nedriga fel, som angå penningar. Men, då, vi sjelfve söka oss undskylla, synas vi medgifva möjligheten af ett sådant brott, hvilket (eljest) ej hade fallit i allmänhetens tanka; och det är hvad man kallar att manquera emot sig sjelf. Parlamentet (här vidtager åter fransyskan) skall döma, och jag väntar med otålighet dess dom, för att se om Cardinalen varit narrad; ty sådan är hans bedröfliga belägenhet, så Ambassadör som han varit [1]), och så Academicien, som han är, att han ej kan bevisa det han ej är skälm, utan att bevisa att han är ett dumhufvud och en narr. Farväl min k. Grefve. Jag omfamnar er af allt mitt hjerta. Drottningholm d. 1 Nov. 1785."

"Jag har emottagit, min k. Grefve, för några sedan, edert bref af d. 28 sistledne December, hvarföre jag oändligt tackar er. Ni kan omöjligt tvifla på de önskningar jag gör för eder välgång, i hvilken jag tager ett så lifligt interesse, och huru mycket jag önskar att detta år må med mera stadgad hälsa återföra eder till edert fädernesland, — som ej, utan att vara otack-

1) Nämligen i Wien.

samt, kan upphöra att taga en liflig del i en medborgares öde, hvilken är det så tillgifven — och till edra vänner, hvilka så mycket mer känna värdet af eder vänskap, som de så länge varit beröfvade eder närvarelse. Det fägnar mig att promotionerna i ordenskapitlen gillas af min Cantzler [1]). Det interesse, som jag vet att han känner för Grefve Bonde har påskyndat mitt val [2]). Det berättas, att vi hålla på att förlora en af våra medbröder, och att Baron Sprengtporten nalkas slutet af sin oroliga bana [3]). Man säger att mildheten och gudsfruktan sedan några dagar hos honom intaga vredens och misstankarnas plats, och att han hvarje ögonblick blir svagare. Han har emellertid, sedan eder bortresa, uppträdt med några nya tragikomiska scener, som lagt rågan på det bråk han gör sedan tolf år och skulle, utan hans brors klokhet, ha fullbordat brouilleriet med alla hans vänner. Han har haft explicationer med Furst Hessenstein. — Apropos af Furst Hessenstein! Ni vet utan tvifvel redan, att jag är i process, eller såsom man säger på Svenska, i uppenbar delo med honom, och att jag är stämd lagligen för Tingsrätten att försvara min egendom Ekholmsund [4]),

[1]) Grefve Carl Fredrik Scheffer var Cantzler vid K. M:s Orden sedan d. 28 April 1768.

[2]) Grefve Carl Bonde, Riddare af Kongl. SeraphimerOrden d. 21 Nov. 1785. Konungens Tal i Ordenskapitlet vid detta tillfälle finnes tryckt i hans Skrifter I D.

[3]) Jfr. II D. s. 95. not. 1.

[4]) Jfr. "Handlingar uti rättegången emellan den Hög- och Välborne Fursten v. Hessenstein och Kgl. Maj:t vår Allernådigste Konung rörande Ekholmsunds gård och gods", utkommo på

som jag efter 38 års oqvald possession trott mig kunna sälja åt en köpman Setton för en summa af 120,000 Rdr specie, hvartill contractet blifvit underskrifvet af Furst Hessenstein och Grefve Wachtmeister, såsom vittnen. Furst Hessenstein pretenderar, att K. Fredrik I gifvit honom denna gård såsom fideicommiss, och att alltså denne Konung ej kunnat det sälja, och, som man uraktlåtit att taga för mig derpå laga fasta, så blir det nu en process, fast fideicommiss-brefvet blifvit förklaradt för ett charteque af compromissarierna, som det skärskådat. Nu, som jag af slarfaktighet bortslurfvat Konung Fredriks Köpebref och transport af Pantebrefvet, så tror JustitieCantzleren nödigt, att få Hr RiksRådets [1]) declaration, att detta verkligen existerat, och, som Hr Grefven och RiksRådet ej kan för sin sjuklighets skull skrifva, fordras det vissa formaliteter att kunna det

trycket 1786. Rättegången fördes vid Vintertinget med Trögds härad i Upland. Ekholmsund, beläget vid en vik af Mälaren, tillhörde de Gustavianske arfvegodsen, men donerades af K. Gustaf Adolf till RiksRådet och FältMarskalken Grefve Åke Tott, hvilken donation åt hans son Grefve Clas Tott 1654 bekräftades af Drottning Christina. Vid K. Carl XI:s reduction indrogs det till kronan, men blef af K. Carl XII år 1717 åt hans svåger, d. v. LandtGrefven Fredrik af Hessen-Cassel, öfverlåtet, såsom ersättning för en Hessisk fordran. Denne, sedermera K. Fredrik, transporterade år 1745 sin förpantningsrätt på godset till RiksGrefvinnan Taube och sina bägge söner med henne, Grefvarne Hessenstein; men, då Rikets Ständer 1747 gjorde en gåfva af 200,000 daler silfvermynt till den unga Arffursten Prins Gustaf, blef, emot denna summa, godset för hans räkning ifrån förre innehafvarne inköpt. Furst Hessensteins påstående var, att godset af K. Fredrik såsom ett fideicommiss blifvit åt Hessensteinarna gifvet.

1) Grefve Höpkens namn synes här vara uteglömdt.

lagligen vid domstolen uppvisa, hvilka Grefve Wachtmeister gifvit mig (vid handen). Saken börjas vid Mars månads vinterting. För öfrigt kan ni ej imaginera er alla de elaka procedéer, det krångel och den chican, som den nådige fursten brukar. Han går att draga mig genom alla underrätterna; ehuru han kunnat börja med Hofrätten. Emellertid är köpet af egendomen inställdt, och Setton, som är mycket gammal, kan dö [1]), och af hela köpet blir ingenting. — Vi ha här haft en ganska mild vinter hela Januari månad. Sedan tvänne dagar börjar det att bli något kallare [2]). Operan Gustaf Wasa, som man har gifvit d. 19 (Januari) och dermed öppnat theatern, har haft en så ofantlig succés, att man i går har varit nödsakad att fördubbla vakten för portarna. Den gafs då för sjette gången, och vakten hade nära blifvit öfverväldigad. Allt är för öfrigt här lugnt. Jag omfamnar er af allt mitt hjerta. Stockholm d. 3 Febr. 1786."

"Det har fägnat mig att se genom de underrättelser, som Silfverhjelm medfört, att er matlust är god, att er hälsa fortfar att vara i samma stånd, som vid er afresa från Bourbonne, och att ni icke känner någon elak verkan af vintern. Jag smickrar mig, min k. Grefve, att vattnet denna sommar skall återställa er hälsa; och att jag skall få det nöjet att återse er bättre vid er återkomst. Vi ha här ännu vinter, efter att ha haft

---

1) Han dog ock under rättegången, och hans systerson Juris Doctorn Alexander Setton uppträdde såsom arftagare.

2) Vintern 1786 blef sedermera, såsom den föregående, ovanligt sträng.

vår i Januari. Mars månad har börjat med en köld af 27 till 28 grader. Ingen kan bättre intyga det än jag, som hade företagit mig att göra en resa till Upsala, der jag haft en förskräcklig köld. Jar har låtit alla Professorerna passera mönstring, för att sätta mig *au courant* i afseende på deras occupationer, som jag förlorar ur sikte sedan 15 år[1]). Jag har låtit Professorna hålla föreläsningar, hvar för sig. Jag har dermed varit temmeligen nöjd. De ha en vida mindre pedantisk ton nu, än då jag lemnade dem. Melanderhjelm[2]) som var och ännu är Rector, har kanhända med-

---

1) Konungen hade vid sitt uppstigande på thronen lemnat Cancelleriatet vid Upsala Akademi. RiksRådet Grefve Rudensköld blef Cantzler, och efter honom Grefve Creutz. Vid hans frånfälle valde Consistorium Academicum d. 12 Nov. 1785 den unge Kronprinsen Gustaf Adolf till Akademiens Cantzler, och Konungen tillät honom emottaga denna värdighet. Dock skulle han ej deraf träda i utöfning före fyllda 18 år; och förvaltade Konungen emellertid Cantzlersgöromålen sjelf genom CantzliRådet Rosenstein.

2) Astronomiæ Professor. — Konungen kom d. 3 Mars kl. half 6 om morgonen till Upsala, afhörde på dagen Professor Fants föreläsning i Historien, och besåg Domkyrkan samt de Gustavianska och Jagelloniska Grafchoren, i hvilket sednare han befallte uppsättandet af det monument, som K. Sigismund öfver sin far K. Johan III låtit i Italien förfärdiga, men som stadnat i Danzig, tills det på Konungens föranstaltande blef till Sverige öfverfördt. För denna angelägenhet var bildhuggaren Professor Sergell anbefalld att nu vara tillstädes. Derefter besåg Konungen Botaniska Trädgården, med de dertill hörande samlingar, och mineraliekabinettet, samt lät för sig presenteras den studerande noblessen, och ville vid en blidare årstid låta hela den studerande ungdomen för sig presenteras. D. 4 Mars afhörde Konungen en Disputationsakt öfver Svenska Theser under Skytteanska Professorn Lindbloms præsidium; hvarvid den unge Carl von Rosenstein (med tiden Rikets Ärke-

delat er detaillerna af min sejour. Min resa har för öfrigt ej varit utan sin frukt. Jag har återfunnit i min bureau på Ekolsund originalet af KammarCollegii förpantningsbref, transporteradt på mig af K. Fredrik I och påskrifvet med RiksRådet Grefve Höpkens hand. Min process borde förekomma vid Häradstinget Måndagen derpå. Man kunde ej mer à propos återfinna denna handling. Också har jag vunnit min process i första instancen [1]). Men Furst Hessenstein har redan vädjat till Lagmanstinget och är resolverad att gå vägen fram till slut. Se der hvar vi nu äro med den saken. Ni har utan tvifvel redan hört Grefve Carl de la Gardies död [2]), och jag har redan berättat er, att General Sprengtporten ligger på sitt yttersta. Han har sedan den tiden haft flera slag-anfall. Sedan åtta dagar talar han ej mer, och det är öfver fjorton sedan vattensoten har visat sig i den yttersta grad. Emellertid förstår man sig ej på hans sjukdom, och Läkarne tro att det ännu kan draga ut lång tid."

Biskop) responderade så till Konungens nöje, att han förklarade honom befriad från allt vidare Specimen pro Exercitio. Samma dag afhörde Konungen korta föreläsningar i Theologien af Doct. Kinmark, i Oeconomia practica af Prof. Christer Berch, i Criminallagfarenheten Prof. Hernberg, i Vitterheten af Prof. Neikter, i Moralen af Prof. Boethius, samt beság Bibliotheket, MyntCabinetten och Consistoriihuset.

[1]) Biskop Nordin säger i sina anteckningar: "Konungen ansåg länge fatalier och formalia i rättegångar såsom pedanteri; men, när han fick processen med Furst Hessenstein, erhöll han bättre begrepp om dessa formalia, hvilka friade Konungen från Ekholmsunds återställande. Dahlson (då Advokatfiscal i Svea Hofrätt) var Konungens fullmäktig, och berättade mig det."

[2]) Grefve Carl Julius de la Gardie, ÖfverKammarherre.

Se nu äro vi i veckan af d. 22 Mars! Ni förstår hvad jag vill säga, om ni påminner er den vaka, som man lät oss hålla i Riddarholmskyrkan för åtta år sedan, och ni vet att man anklagade ✝ att uppväcka de döda. Jag har gjort det till en sanning i går, då jag ur grafven uppkallade Vitterhets-Akademien[1]), som, om den ej var helt och hållet död, åtminstone var fallen i en dvala, som hotade den med en dödlig sömnsjuka, hvilken ingen ting syntes kunna bota. Jag har gjort en så stark besvärjelse, att den snåla Acheron ändteligen lemnat ifrån sig sitt rof. Det är sannt, hon har undergått en temmeligen stor förändring, men *enfin* hon är återuppväckt. Såsom hon likväl ännu blott är convalescente och fria luften kunde göra henne ondt, har hon blott enskildt visat sig i går för att celebrera årsdagen af sin stiftelse, då det nu är 33 år, sedan salig Kungen gaf henne sina första stadgar. För att hindra henne att återfalla i sömnsjukan, har jag administrerat henne så stärkande medel, att hon bör kunna emotstå väderlekens skiften för århundraden. För att tala tydligare, jag har gifvit henne nya stadgar, och jag har doterat henne rikt nog för att hon må kunna arbeta att uppehålla sig. Jag har försäkrat henne om en fond för prisers utdelning, för aflöning af hennes sekreterare och för en amanuens till renskrifning. Jag har anvisat henne den gamla Rundeln[2]) för hennes sam-

---

[1]) **Först inrättad af Drottning Lovisa Ulrika, som var Akademiens beskyddarinna. Medlen till belöningars utdelande hade upphört med Drottningens död.**

[2]) **I gamla slottet.**

mankomster, och jag har bestämt antalet af hennes ledamöter. Jag hade ämnat skicka er statuterna, som hafva blifvit fästade vid originalet af de gamla genom stora Rikssigillet. Men man har ej haft tid att afskrifva dem. Det skall sändas om Fredag. Jag har skilt från Akademiens gamla inrättning Språket och Svenska Skaldekonsten, men jag har tillagt Antiquiteterna och Medaljerna, samt föreskrifvit Akademien att författa en historia om mynt och medaljer ifrån monarkiens början till min faders död. För öfrigt är ingen ting borttaget i den gamla inrättningen, och Akademien bör odla Vitterheten på främmande och lärda språk, nämligen Fransyska, Italienska, Latin och Grekiska. Den skall utdela 4 belöningar: hvarje år d. 20 Mars, en medalj på 20 Ducater för en Historisk Undersökning: en medalj af samma värde för ett Skaldestycke eller en Philosophisk Afhandling på något af de nämnda språken (de tvänne andra medeljerna skola vara de gamla med min mors devise och bröstbild [1]); (dertill) en mindre medalj på 15 Ducater för en afhandling i Antiquiteterna, med min bröstbild och en inskrift, som Adlerbeth har föreslagit, och som jag skall sända er om Fredag; samt slutligen en mindre medalj på 12 Ducater för deviser och inscriptioner, med bägges våra (Lovisa Ulricas och Gustaf III:s) bröstbilder och en passande devise. Se der i öfversikt denna stiftelse! Efter att sålunda hafva skiljt Svenska Språket ifrån Salig Akademiens encyclopediska omfattning, har jag stiftat en ny, endast ämnad åt vårt

---

[1]) Dessa båda sistnämnda omtalas ej i Konungens statuter.

språk och inrättad i likhet med *Academie Française*. Den bär namn af Svenska Akademien, och skall bestå af 18 ledamöter. Den skall installeras d. 5 April, årsdagen af mitt inträde i Senaten för 24 år tillbaka[1]). Vid denna högtidlighet skall endast saknas närvaron af en bland dess mest upplysta medlemmar, och, utan att förorätta någon, den, som lifvas af den största patriotism och nit för sitt fäderneslands ära. Akademien väntar med otålighet den dag, då hon kan i sitt sköte emottaga denna frånvarande ledamot, och i en offentlig sammankomst uttrycka de känslor, som sånggudinnorna äro honom skyldiga. Ni ser af listan, att endast 14 äro nämnde[2]). Dessa 14 skola välja de två öfriga endera strax, eller denna höst. Det är den store Gustaf Adolfs födelsedag, som är bestämd för utdelningen af belöningarna. För öfrigt äro båda dessa Akademier doterade på fonder, som StatsContoret icke kan vidröra: Vitter-

---

1) Både Vitterhets-, Historie- och Antiquitets-Akademien samt Svenska Akademien stiftades och i sjelfva verket äfven installerades d. 20 Mars 1786, dagen förr än detta Konungens bref är skrifvet. Den af Konungen här nämnda Svenska Akademiens installation, som skulle försiggå d. 5 April, måste ha afseende på Akademiens första sammankomst. — Man finner af Konungens enskilda anteckningar, att ledamöternas antal först var ämnadt till 20, och i den af Konungen sjelf uppgjorda första listan står CantzliRådet Sotberg införd, i stället för Kellgren. Man har svårt att förklara sig ett sådant misstag, då Sotberg redan dog d. 30 Dec. 1783, hvilket ej kunde vara obekant. I fall namnet är ej rent af en misskrifning i denna Konungens annotation, som är utan datum, så skulle det bevisa, att han redan flera år förut tänkt på de blifvande ledamöterna i den år 1786 inrättade Svenska Akademien.

2) Måste vara misskrifning för 13, liksom det följande 2 för 5.

hetsAkademien på Torneå Laxfiske, upphöjdt af Kammar-Collegium till dubbelt arrende emot förr, hvilket öfverskott är åt den försäkrad genom ett på pergament författadt (document) bekräftadt med Rikssigillet och contrasigneradt. Svenska Akademien har fått revenuerna af de Svenska och Tyska Gazetterna, hvilket lärer göra en ansenlig summa, då Benzelstjerna[1]) dör: till dess tages det af Ensaksböterna. Utom alla dessa instiktelser har jag creerat af samma fond 4 pensioner för främmande Lärde, som stå i correspondens med Vitterhets-Akademien, till 150 Rdr specie hvar pension. Det är hvad K. Ludvik XIV gaf, och blifver visst i Italien och Tyskland med erkänsla emottaget, 2 dylika pensioner för Svenska i bokvett namnkunniga män och 6 pensioner à 100 Rdr för lärde Svenske män. Utom allt detta

---

[1]) Mathias Benzelstjerna ÖfverPostdirektör och StatsSekreterare. Ibland Konungens papper finnes följande egenhändiga anteckning: "Svenska Akademiens Stat.

Sekreterare	300	Rdr	spec.
Renskrifvare	100	—	—.
Vaktmästare	80	—	—
2 guldmedailler à 26 duk., inalles 56 duk.	104	—	—
Silfverjettoner, som utdelas 4 gånger i 7 månader, gör tillsammans	252	—	—
Expenser, ljus och papper etc.	100	—	—
	936	Rdr	spec.

"Dessa 936 Rdr utgå årligen af de tusen Rdr Avisorna gifva. Alltså anslås för Vitterhets-Akademien 438 Rdr af Torneå Laxfiske, för Svenska Akademien 936 Rdr af Avisorna, — för Pensioner och Jettoner 1534 Rdr af Ensaksböterna, — summa 2908 Rdr." — På ett särskildt blad har Konungen ritat det bord, med omgifvande balustrade, vid hvilket Svenska Akademiens Ledamöter under högtidliga sammankomster skulle sitta, och nummererat de 18 platserna.

har Svenska Akademien en beständig sekreterare med lön samt en renskrifvare, som har arvode, och en vaktmästare. Den i VitterhetsAkademien bär Enkedrottningens namn och livrée i åminnelse af hennes instiktelse. Svenska Akademiens har mitt livrée. Se der en bra lång detalj! Men jag har föreställt mig, att den skulle interessera er[1]). Så snart installationen är för sig gången, skall jag skicka er talen. Jag omfamnar er på det ömmaste, och önskar er all möjlig sällhet. Stockholm d. 21 Mars 1786" [2]).

I sitt Tal vid Svenska Akademiens stiftelse säger Konungen: "Att befrämja allt som kan lända till Rikets nytta; att bidraga till Svenska namnets ära är min största önskan. Dess namnkunnighet utspridd öfver Europa genom dess segrande vapen, har ofta gjort dess medborgare bekymmer, då det upphöjt dess glans. En annan ära återstår oss ännu att förvärfva, den som är Vitterhet och bokliga konster följaktig, den som trot-

---

1) Biskop Nordin säger i sina anteckningar: "D. 20 Mars 1786 var jag hos StatsSekreteraren Schröderheim, som berättade mig, att Konungen samma dag, uti det då hopkallade Rådspleno, hade gifvit tillkänna Dess uppsåt, att upprätta den gamla Vitterhets-Akademien, samt inrätta en ny Svensk Akademi. Han sade sig hafva drifvit denna sak för att gifva Konungen occupation. Idéen skall hafva uppkommit nyss före Upsala-resan, blifvit stadgad i Upsala, och första handen härvid lagd vid Ekholmsund, dit Herren reste från Upsala. Konungen har sjelf uppsatt i denna sak hvad som varit att skrifva." Akademiens statuter äro uppsatta af Schröderheim, med tillägg af Konungen.

2) Detta bref är Konungens sista till Grefve C. F. Scheffer, som under återresan från varma baden i Frankrike dog på Trolleholm i Skåne d. 27 Aug. 1786, vid 71 års ålder.

sar tiden och den vanskliga lycka, som eröfringar åtfölja, men som försvinner med deras förlust. Den kan endast vinnas i lugna tider, der inhemsk sämja, utländsk säkerhet tillåta snillen, att sig lemna fritt till en eld, som upptänder dem, och som döljes, fast ofta den födes, i oroliga tider. Men, om en lång fred, en ostörd ro bidrager till ett Rikes väl, till undersåtarnes sällhet, så föder den oftast af sig en orklöshet i själen, som alstrar barbari, och förkolnar de snillen, som i andra tider skulle upplysa och hedra fäderneslandet. Ty menniskorna äro så skapade, att endast rörelsen uppeldar dem, att de äska starka driffjedrar att upptäcka de gåfvor naturen dem gifvit. Lugnet, under hvilket de äro allena lycklige, förbereder större hvälfningar, då ej en försigtig verksamhet bereder dem tillfälle att göra sig nyttiga och vidtfrägdade, och hindrar dem, genom hoppet af ära och namnkunnighet, att falla i en lätjefull dvala, lika farlig för dem, som för det allmänna."

"Den täflan, den lifligbet, som Vetenskap och Vitterhet uppväcka är det enda medlet, att i lugna tider bibehålla den värma i sinnena, som kan tjena fäderneslandet och dana i fredens sköte de medborgare, hvilkas själar en gång kunna bidraga att frälsa Riket, då stormar uppväckas."

"Men utan språkets namnkunnighet i främmande länder, blifver deras ära, som i vitterlek det odla, ej kunnig, och utan dess stadga med säkra lagar, blir dess namnkunnighet omöjlig; ty utan stora skribenter blir ett språk ej kändt, och utan säkra reglor kan ej ett språk väl skrifvas."

"Det är till detta stora verk jag lägger i dag den första grundvalen; och det är Eder jag utsett att stifta lagar för språket, att fullborda mitt verk .... Derföre fordras ett samhälle, sammansatt — af dem, som, brinnande af kärlek för vitterhet, hafva fritt följt sin böjelse och endast sysselsatt sig med dess yrken: af dem, som igenom en vidsträckt lärdom stadgat sina omdömen på grunder, som tider och sekler dem förelagt: af dem, som, i Rikets högsta värf eller i allmänna sammanlefnaden, från barndomen befästat deras smak genom den noggrannhet de stora ämbeten de beklädt alltid äska, eller genom det ständiga ombyte af menniskor deras kall kräft af dem att umgås med, hvilka nödvändigt af dem fordra en aktsamhet i tal, ett noggrannt val af ord, som utgör den fina känslan, hvilken gifver hvart ord sin rätta mening, och föreskrifver den gräns, öfver hvilken de ej kunna föras."

Konungens karakteristik af dem, hvilka han sjelf kallade till Akademiens ledamöter, hedrar för mycket både honom och dem att här förbigås. — "Om ett samhälle, på sådant sätt förenadt, kan bidraga till det verk jag nu påsyftar, hvad skall jag ej hoppas af det samfund jag nu stadfäster, då vid dess första stiftelse jag ser det af sådana ledamöter sammansatt, hvilka jag till dess inrättande utnämnt? Och det är ej en ringa ära för min Regering, att under min spira se sådana Herrar och Män förenade, som lofva Svenska språket så mycken heder, och som visserligen blifva en gång af det hedrade. Hvad skall ej samtiden vänta af en inrättning, som i sin första början lyser af sådana leda-

möter; men huru mycket vigtigare blir ej efterverldens omdöme? — Då den i Akademiens Tideböcker igenkänner de samma namn, som Rikets akter egna äfven så mycket åt Historien, som åt Vitterheten; då en gång den får se, att den förste af Rikets Råd [1]), den förste stiftaren af ett lärdt Samhälle i Riket, är ock den förste ledamoten i denna Akademi, och att han ej endast bekläder detta rum, som en älskare af bokliga konster; men som den värdigaste och säkraste domare af smak och vitterhet."

"Näst honom kan med skäl räknas för en värdig Ledamot af ett vittert samhälle, den Rådsherre, som, nu frånvarande [2]), med den patriotiska kärlek, som framlyser i alla hans gerningar, förenar en äfven så säker smak, som behaglig skrifart, och om hvilken jag ville säga långt mera, om jag ej fruktade, att man kunde tillegna en skyldig erkänsla hvad endast sanningen af mig kräfde till min uppfostrares lof."

"Att förena i en hög ålder det mest glädtiga sinne och det prydligaste skrifsätt med styrelsen af ett Rikets Verk, som fordrar mer arbetsamhet, mera noggrannhet än snille, och som oftast kunde förqväfva det, är ett sällsynt efterdöme, men som vittnar mer än mina ord,

---

1) RiksRådet Grefve Höpken var en af Vetenskaps-Akademiens stiftare, blef förste ledamot i Vitterhets-Akademien, då den af Drottning Lovisa Ulrika år 1753 inrättades, och nämndes nu äfven af Konungen till förste ledamot i Svenska Akademien, utan lottning, då alle de öfrige lottade om sina platser.

2) RiksRådet Grefve Carl Fredrik Scheffer.

huru mycket den Rådsherren [1]) lärer både gagna och hedra Akademien, hvars snillegåfvor förvarade i Rikets handlingar, hade redan förtjent honom en namnkunnighet, som han nu går att dela med Akademien."

Men hvilken har mera rätt att deltaga i ett samhälle, egnadt åt Svenska språket, än den Herren, som så ofta fört ordet i Rikets allmänna sammankomster, som med så mycken ordning, med så stor klarhet, med en så segrande styrka låtit höra sin röst? [2])... J återkallen, Gode Herrar, minnet af det gamla Rom, då man såg de förnämste medborgare förena bokliga konsters skötsel med rikets yppersta värf, och med samma röst de styrkte rådslagen, med samma hand de tecknade besluten, upplysa medborgare med sina skrifter och pryda språket med sin vitterhet, och kanske ännu mera gagna sitt fädernesland, då de stadgade dess språk på fasta grunder. Ty hvad är renheten af ett språk, skönheten af dess uttryck? Hvad är det annat än vetenskapen att tolka rediga tankar med korta, starka och sanna ord, till hvilka ej kunna gifvas tvänne bemärkelser, och som framföra tankan med samma klarhet, som den är alstrad? Och hvem finner ej den stora förmån, som det förorsakar det allmänna, ja i allt som är mest angeläget för samhällets nytta och lugn? Afhandlingar, Öfverenskommelser, Lagar, författade i ord,

---

1) **RiksRådet Grefve Hermansson, tvänne gånger President i Rikets KammarCollegium.**

2) **RiksRådet och FältMarskalken Grefve Axel Fersen, trenne gånger LandtMarskalk, på Riksdagarna 1755, 1760, 1769.**

hvilkas rätta mening och ostörda uttryck äro stadgade och erkända, blifva ej mer underkastade det mörker, den tvekan, den ständiga uttydning, hvilken oftast, för att bättre förklara en mening, ändrar alldeles de visaste föreskrifter. Och huru många exempel hafva vi ej af de olägenheter sådane uttydningar alstra af sig? Våra tideböcker bära derom vittne.

"Med Eder, Gode Herrar, förenas i dag sådane män, som redan riktat och hedrat vårt språk; och huru kunde i ett samhälle helgadt till Rikets Välgörares och Hjeltars lof, som skall fira sin högtid på den store GUSTAF ADOLFS födelsedag, huru kunde (säger jag) förbigås den, som med ett namn, i vårt minne förlifvadt med Gustaf Adolfs, har sjelf med en så rörande stämma begråtit Dess död [1]), och som med en säker smak förenar all den behaglighet i sina skrifter, som dess naturliga ömhet, dess kända fromhet, dess umgängessätt gifva honom i den enskilda sammanlefnaden.

Den vittre man [2]), som med en så ädel skrifart vet att pryda de allmänna Författningar, som utgå af det ämbetes skyldighet han i Riket bekläder, och som, enligt den plikt honom i mina Ordenslagar är föreskrifven, tolkat med så mycken sanning och vältalighet den ålderstegne Riddarens äreminne, hvilken, sedan han börjat sitt lifstidslopp i nordens Alexanders tjenst, grånat

---

1) Ode öfver Gustaf Adolfs död af Grefve Oxenstierna. (Konungens egen anmärkning i marginalen).

2) StatsSekreteraren Schröderheim. (Konungens egen anmärkning).

och slutat sina dagar i mitt hof[1]) — har visserligen rätt att räknas för en värdig medlem i ett samhälle, hvars syftemål är vältalighet."

"Den skald, som med så hög stämma sjungit CARL GUSTAFS segrar[2]), hvars kända arbeten redan i mer än tjugu år prydt Svenska språket, hedrar visserligen mera detta samhälle, af hvilket han nu blir ledamot, än han af det blir hedrad."

"Akademiens angelägenheters ständiga förvaltning kunde ej anförtros i säkrare händer, än i den mans vård, som skall dana mitt och fäderneslandets framtidshopp[3]), hvars behaglighet i undervisningssättet, hvars lärdom, hvars vidsträckta vitterhet har gjort honom af främmande aktad, och banat honom vägen till den ypperliga förtroendes-beställning han nu innehafver.

"Att skrifva Historien med sanning, dertill fordras lärdom och frimodighet, att skrifva den med behaglighet och nytta, dertill fordras förstånd, philosophi och vitterhet. På huru mycket sätt förtjenar icke den leda-

---

1) Tal öfver RiksRådet och RiksMarskalken Grefve Lieven. (Konungens anmärkning).

2) Grefve G. F. Gyllenborg. Tåget öfver Bält. (Konungens anmärkning).

3) CantzliRådet Rosenstein, Kronprinsens informator. (Konungens anmärkning). Redan 1782 hade Enkedrottningen Lovisa Ulrika kallat Rosenstein till Sekreterare i den af henne stiftade, sedermera i följe af politiska förhållanden länge hvilande, men 1773 åter upplifvade VitterhetsAkademien. Vid förändringen af detta samfund 1786 lemnade han berörde befattning, för att emottaga den af ständig Sekreterare uti Svenska Akademien.

mot[1]) sitt säte i detta Samhälle, och huru mycken nytta bör man ej vänta af dess förstånd och lärdom, af honom, säger jag, som redan gjort en så vacker början till det arbete Akademien nu pålägges"[2]).

"Huru kunna derföre de bägge skalder[3]) glömmas, som, den ene, med så mycken behaglighet låtit på Svenska skådeplatsen tala Euripidis och Homeri hjeltar, och med så mycken själ tolkat Coras sorg och Alenzos kärlek[4]); den andre, som, med all skaldekonstens styrka, upplifvat GUSTAF WASAS patriotiska själ[5]), visat honom, så till sägandes, uppstiga ur sin graf, hyllat med den lifligaste glädje den Hjelten, som för mer än tvåhundrade år tillbaka frälst våra förfäder från verldsligt och andeligt tvång."

"Jag saknar ibland eder tvänne värdiga lärare, hvilka med skäl förtjena att intaga sina rum ibland eder. Den ene, GUSTAF ERIKSSONS häfdatecknare[6]) i en tid, då Historien var förvandlad till krönikor, har först med ett manligt skrifsätt uppttecknat GUSTAF ERIKSSONS för-

1) KammarRådet Botin. Försök till Svenska Folkets Historia. (Konungens anm.).

2) Härmed åsyftas Botins arbete: Svenska Språket i Tal och Skrift.

3) Kongl. Sekreterarne Adlerbeth och Kellgren. (Konungens anm.).

4) Iphigeni i Auliden och Operan Cora och Alonzo. (Konungens anm.).

5) Gustaf Wasa. Opera. (Konungens anm. Att denna var författad efter Konungens eget utkast, förtiger han).

6) Biskopen i Lund Doctor Celsius. Gustaf I:s Historia. (Konungens anm.).

tjenster, och rättfärdigat Sonen från många orättvisa beskyllningar[1]). Den andre har på ett sällsamt sätt med all vältalighetens behaglighet tolkat de himmelska sanningar, och tjent språket och smaken, då han med ovanliga gåfvor uppfyllt det vigtiga kall han bekläder"[2]).

"Af sådana domare kan Svenska språket vänta sig ett nytt och ärofullt tidehvarf, och detta verk är ej ovärdigt dem, som uppoffrat sin hela tid i Rikets yppersta värf; och jag behöfde ej andra skäl att rättfärdiga en inrättning, som förer en så stor nytta med sig. Ty jag vet, att det finnas de som tro, att bokliga konster och vitterhet äro onödiga, att de äro af de slags öfverflöd, som försvaga styrkan i själen; som äro endast tjenlige till ett vekligt folks tidsfördrif; som böra bannlysas från en allvarsam och tapper nation. Men för hvad belöning skall tapperheten strida, om ej för ett odödligt namn? För hvad en nyttig ämbetsman uppoffra all sin ro, tåla samtidens orättvisa klander, afundens motstånd, om ej för det hopp, att en upplyst efterverld rättvisar hans minne? Och huru kan man det hoppas, om ej det finnes de, som genom sina snillens yrken kunna förvara deras namn för efterverlden; och hvad behagligare skyldighet för vittra snillen, hvad ädlare tidsfördrif för Statsmän, än omsorgen att ständigt återkalla minnet af Fäderneslandets välgörare? Och hvem kan på säkrare grunder känna värdet af deras förtjenster och dem tolka, än de, som varit sysselsatte med språkets renhet, eller som, uppfödde i Rikets angelägnaste ämbeten, känna så väl

1) **Erik XIV:s Historia. (Konungens anm.).**

2) **Biskopen i Götheborg Doctor Wingård. (Kon:s anm.).**

de stora reglor, som utgöra regeringskonsten? Åra store mäns minne, det är att bjuda deras afkomma att dem likna; det är att säga: Krigsmän, Statsmän, Medborgare! J som hafven ärft desse hjeltars namn, eller som bekläden deras ämbeten, hören, sen de offer en tacksam efterverld frambär till deras minne; förtjenen, om j det kunnen, förtjenen dessa äreminnen! Edra namn äro framställda för efterverldens domstol; vanslägtens ej! Det ankommer på eder allena, att göra dem äfven så namnkunniga."

"Sådant är det verk, som Eder nu är anförtrodt, till hvilket jag nu Eder kallar. Jag har uppfyllt min plikt, det är åt er att fullgöra eder; och då j ären så mycket uppmärksamme på det framfarna, lären j visst ej glömma efterverlden; och denna ständiga påminnelse gör Eder säkert värde dess aktning."

Jag skulle ej hafva upprepat detta Konungens förut tryckta tal, om det ej förtjente i minnet återkallas, och i hög grad karakteriserade honom. Det tryckta är alldeles enligt med hans eget utkast, om man undantager de rättelser i ortografi och interpunktion, som skett vid renskrifningen, samt ändring af ett eller annat ord. De fransyska vändningarna här och der röja Konungens större vana vid fransyska språket. Skriften har flutit med ens ur pennan, nästan utan ändringar.

Konungen besökte sjelf stundom Vitterhets-Akademien, men, då han var i staden, nästan alltid Svenska Akademiens sammankomster. Då inskrifter voro ibland de ämnen, som blifvit åt den förra Akademiens försorg uppdragne, och Konungens papper förvara några försök

till sådana (ehuru, såsom handskriften röjer, från en tidigare period), må här hans förslag till Grafskrifter öfver Konung Erik XIV och Kejsar Peter III meddelas. De lyda såsom följer:

Här hvilar
Erik XIV fordom S. G. W.
Konung.
Hans lifstid viste menniskors svaghet,
Hans död
Deras grymhet.
Häftig, mer än tyrannisk
Olycklig, mer än brotslig,
Ifrån sin broders herre
Blef han dess träl.
Större i motgången
Än i medgången,
Blef han för ett stort brott
Genom ett mycket större straffad,
Han dog förgifven
Af sin broder
Och öfvergifven af sina undersåtare
D. 22 Febr. 1577 på Örbyhus[1]).

Här hvilar
C. P. U.[2])
Kejsare af Ryssland

1) K. Gustaf III lät taga spiran ur handen på Johan III:s bild å denne Konungs grafvård i Upsala Domkyrka, och befallte den läggas på K. Erik XIV:s graf i Westerås Domkyrka.

2) Carl Peter Ulrik.

Samt Hertig af Schleswig-Holstein.
Född till Nordens Kronor,
Förlorade han den ena
Genom lyckans omskiften[1]),
Den andra
Genom sina fel.
Mera oförsiktig än sträng,
Blef han af sin gemål afsatt
och
Öfvergifven af sina undersåtare,
sedan
Han sig sjelf öfvergifvit.
K. Carl IX:s af Sverige och Peter den Stores af Ryssland
Ättling[2]),
Erfor han
Afsatta Prinsars öde[3]).
Född rätt arfving till Sveriges och Rysslands throner,
Död i fängelse d. 22 Juli 1762.

Det är bekant, att Konungen sjelf vann det första Pris, som Svenska Akademien utdelade — åt Äreminnet öfver RiksRådet och FältMarskalken Lennart Torstensson. Både hans förarbeten till denna skrift och det egenhändiga konceptet dertill förvaras ibland hans papper. De förra bestå i ämnets uppdelning, anförandet

1) Såsom bekant är, vald till Svensk Kronprins i Oktober 1742, men då redan nämnd till Rysk thronföljare.

2) *Petit fils* heter det i denna, äfven på Fransyska, författade inskrift. I den Svenska har Konungen af förseende satt Sonson.

3) Öfversättning af orden: *il éprouva le sort des Princes detronés* i det något olika fransyska förslaget.

af de förnämsta händelserna i hvarje afdelning, och stundom i brädden uppteckning af de genast deraf föranledda reflexioner, hvilka man sedermera ser inflyttade i den utarbetade skriften. Mönstret af de Fransyska *Eloges* har föresväfvat honom, och han nämner några sådana, såsom *modéles d'eloquence*. Äreminnet öfver Torstensson är, såsom allt hvad Konungen skrifvit, med ens på papperet kastadt, och rapiditeten och värman i stilen, med klarheten af öfversikten, utmärka den ganska fördelaktigt bland skrifter af detta slag. Den saknar ej heller ställen af mild och djup besinning. Såsom prof må meddelas ett ställe mot slutet, alldeles sådant det (med undantag af ortografiska rättelser), förefinnes i Konungens utkast. Det är fråga om de Svenska Stores motstånd mot Christinas plan, att efter sig upphöja Carl Gustaf på thronen. "Jag vet, att det synes oss förundransvärdt, som nu dömma på tvåhundrade års afstånd, att så store män, så nitiske medborgare, som en Oxenstierna, en Brahe, en Torstenson, med all den makt ypperliga tjenster och en förtjent vördnad kunde gifva dem, motstått Carl Gustafs upphöjelse. Jag vet, att det räknas dem till last, att det förebrås dem att ha förborgat en större ärelystnad, än goda medborgare böra sig tillåta. Men törhända äre vi för stränge i vårt omdöme. Jag lemnar Oxenstiernas, Brahes, andra deras medbröders uppsåt, jag talar endast om Torstensson. Att döma oväldigt böra vi förflytta oss till det tidehvarf han lefde uti, påminna oss den djupa vördnad alla hyste för Gustaf Adolfs minne, för dess ätt, deras förtviflan att se Christina ej vilja fortplanta den; och på den an-

dra sidan den mängd af hjeltar, af store krigsmän af alla stånd, af alla åldrar, som omgaf hennes thron, som alla dels tjänt, dels hämnat Gustaf Adolf, och som vane att se furstar lyda deras befäl, ansågo Carl Gustaf endast såsom en ung stridsman, som de fört på ärans bana, knappt som deras like, ännu mindre såsom öfver dem, och som osäkre, om ej Christina en gång kunde ångra, hvad hon gjorde och vilja gifva sin hand, fruktade att genom tvänne Konungahus upplifva de inbördes oenigheter, som under Sverkerska och Erikska ätternas blodiga osämja sönderslitit riket. Och då vi flytta oss till Christinas hof, då vi frånskilja från Carl Gustafs namn tanken af segervinnare, af den Store Konung, som förenat med riket de enda länder vi i våra olyckor behållit, då vi anse honom endast som en ung Prins, som gaf hopp, men hvars egenskaper, gömda i en enskild lefnad, bortblandades med så många stora mäns, som omgåfvo honom; så böra vi finna snart, huru naturligt det motstånd kunde synas, som Christinas vilja erfor. Lastom derföre ej desse store mäns uppsåt, men hembärom till Christinas minne en rättmätig tacksamhet! Christina föreság allena Rikets fara vid thronens ledighet: — hon föreság allena Carl Gustafs egenskaper. Värdigt Gustafs dotter, var hennes val värdt den thron hon gaf" [1]). — Konungen fortfar: "Torstens-

---

1) Så lifligt Gustaf III beundrade Sveriges store män från Gustaf Adolfs och Christinas tidehvarf, var han likväl icke blind för deras fel och svagheter. När Kellgren uppläste för honom den efter Konungens eget utkast författade Dramen **Gustaf Adolf och Ebba Brahe**, och kom till det stället, der Axel Oxenstiernas karakter skildras, betygade Konungen

son, upphöjd till det högsta äreställe i Riket, till det högsta ämbete bland krigsmän, till den högsta ärftliga värdighet, begåfvad af Christinas frikostighet med egendomar, som gjorde honom till en den rikaste man i sin tid, kunde ej ha någon önskan för sig enskildt öfrig. Carl Gustafs läromästare på krigets bana, förenad med honom genom vänskapens band, kunde han, som en ärelysten man, ej annat än vänta under hans spira aktning, förtroende, makt; men, endast medborgare, lemnade han sig åt sin öfvertygelse och yttrade först, utan svek, utan förbehåll, sin mening. Men om något tvifvel kunde ännu om hans uppsåt uppkomma, om man kunde tveka om en mans tänkesätt, som, (fast i sina bästa år redan på grafvens brädd) visar sig i hela loppet af sin lifstid nitisk för sitt fädernesland och utan all enskild afsikt, om, säger jag, alla dessa skäl ej gjorde tillfyllest, så vädjar jag till Carl Gustaf sjelf: det är åt honom [1]) att rättfärdiga Torstenssons minne. Carl Gustaf, den mest ädelmodige af våra Konungar, har i Rikets handlingar förvarat det mest hedrande omdöme, som af en stor man, en stor Konung kan gifvas en död hjelte: "Om Segersiö låge på min borggård skulle Torstenssons arfvingar det behålla, ty riket kan ej nog betala dess stora förtjenster;

---

sitt nöje deröfver, men sade: "*Les Grands Hommes sont des hommes.* Axel Oxenstierna var en man, som ej visade den han var, en stor aristokrat, och gick sina fina vägar till ändamålen." Detta berättade Kellgren d. 16 Mars 1786 för Nordin, som antecknat det.

1) C'est à lui: — man märker det Fransyska i vändningen. I det tryckta talet står: "det tillhör honom."

och hvad jag vet, det har jag att tacka Torstensson före"[1]).

Det till Akademien insända renskrifna exemplaret af Äreminnet finnes bland Konungens papper. Det har flera ändringar af hans egen hand; men dessa äro ditsatta sedermera, i anledning af Akademiens anmärkningar. För dess ledamöter var författaren okänd[2]). Botins omdöme skall ha varit temmeligen skarpt; men i allmänhet var intrycket af skriften vid uppläsningen gynnande. Sedan Priset blifvit den tillerkändt, skedde en uppmaning till författaren i tidningarna, att gifva sig tillkänna och emottaga Akademiens anmärkningar. Konungen lät derpå, med bibehållande af sitt incognito, skrifva till Akademiens Sekreterare[3]), och anhöll om meddelandet af anmärkningarna, hvilka borde inlemnas på Svederi Boklåda med påskrift: till Herr Hindrik Hindriksson L.... i Upsala — bor hos Professor Christiernin. I Sekreterarens svar säges, att Akademien rättat några ställen i Talet, som voro tydligen mot språket felaktiga, och hvilka Aka-

---

1) **Dessa K. Carl Gustafs ord, i anledning af Reductionen af de från Kronan abalienerade godsen, finnas antecknade i Rådsprotokollerna.**

2) **Enligt hvad Leopold berättat mig, torde Schröderheim likväl vetat deraf, men för öfrigt endast Konungens Kammartjenare Fredriksson, hvilken troligen besörjt renskrifningen, som är ortografiskt riktig. Några anmärkningar af Schröderheim angående enskilda rättelser i språket finnas, afskrifne af Konungens egen hand, men hafva ej blifvit gjorda, förrän priset var skriften tilldömdt. I allmänhet visar sig Konungen envis i försvar för de första läsarterna.**

3) **Det egenhändiga konceptet till denna skrifvelse finnes.**

demien ansett härröra af misskrifning. Dessutom meddelas från en af Akademiens Ledamöter den anmärkning, att flera meningar och talesätt äro nog Fransyska, och vikande från Svenska språkets art: slutligen anhålles, att den okände författaren måtte uppgifva sitt namn, samt på Högtidsdagen d. 20 Dec. infinna sig i stora Börssalen för att emottaga belöningen. Högtidsdagen firades, utan något offentligt tillkännagifvande i detta afseende; men Konungen samtyckte, att i en af Akademiens enskilda sammankomster emottaga Belöningsmedaillen, hvilken af Akademiens då varande Direktör Kellgren till honom öfverlemnades med ett Tal. En nu afliden, men vid tillfället närvarande, Akademiens Ledamot har berättat mig, att Konungen synts embarasserad, och tummat på sin värja, men slutligen svarat med mycken enkelhet: "Jag tackar er: sådant smickrar äfven en Kung; — i synnerhet som jag ibland eder har så många vänner."

Ett pris i Svenska Akademien blef nu en väg till heder och lycka. Vid 1787 års täflan öfverrasskades Akademien genom Äreminnet öfver Birger Jarl, som med ens förde denna slags Rhetorik till sin höjd, och i sjelfva verket till sin gräns, — men med så mycken genialitet, och ett så stort, hittills ovanligt, välde öfver språket, att denna Panegyrik blifvit i sitt slag oöfverträffad, och att dermed endast det 1788 belönta Äreminnet öfver RiksRådet och RiksAmiralen Gyllenhjelm af samma författare, hvilket äfven erhöll Akademiens stora pris, kunde täfla. Denne var en hittills okänd ung man, som ej heller genast gaf sig tillkän-

na[1]). — Så begynte hos oss Lehnbergs ryckte. Med honom var mästarskapet i denna akademiska vältalighet på en gång hunnet. Man kunde svårligen i den riktningen gå längre; och äreminnets Rhetorik, ehuru ännu någon tid flitigt hos oss öfvad för Akademiska Pris, blef i sjelfva verket stillastående. Ett bevis derpå, att redan den punkt, der man på denna bana måste vända om, var uppnådd, är, att Lehnberg sjelf, efter dessa bägge lysande framgångar, förblef litterärt ofruktsam, och nöjde sig med utmärkelsen af en enkel, städad och mild predikant. Ej alla hänfördes af denna nya akademiska vältalighet. Den gamle Höpken, sjelf en mästare i en föregående tids mindre slipade, men manliga språk, ogillade den [2]).

Såsom författare har K. Gustaf III mest verkat för theatern. Den hade varit hans passion ifrån hans barndom. Att kostymera sig, deklamera och agera var redan då hans käraste lek. Han tänkte på sådant äfven allt för mycket under sina lektioner; och ibland

1) Rosenstien skrifver om hösten 1787 till Konungen: "Nordin har rätt, som gissar att det var en prest, emedan han talar så moderat om presterna. Karlen heter Lehnberg, 30 år gammal, från Calmar stift, Informator hos en Klädeshandlare Callerstedt, och intet annat. Jag har med honom haft en rörande scene; ty han föga annat än gret i glädje, i synnerhet då han fick veta att E. M. gillat hans arbete." Lehnberg inträdde, efter RiksRådet Grefve Hermanssons död 1789, följande året såsom hans efterträdare i Svenska Akademien. Dog, såsom Biskop i Linköping d. 9 Dec. 1808.

2) I November år 1788 skrifver Schröderheim till Konungen: "Svenska Akademien hade i Lördags en talrik sammankomst, och började lecturen af den enda inkomna Eloge öfver Gyllenhjelm. RiksRådet Höpken var ej mycket nöjd dermed."

hans papper finnes ännu en till hans Guvernör dedicerad liten komedi, i hvilken han sjelf är hjelten, och hvars ämne är hans theatraliska distraktioner under lektionstimmarna, Guvernörens klagan, Föräldrarnas missnöje, tills Prinsen slutligen visar sig lydig och snäll. — Han var då på elfte året. Den lilla piecen är på fransyska, och bär datum af d. 21 Juni 1756[1]). Den är ej den enda i sitt slag. Man finner en med barnslig hand tilltomtad Tragedi kallad *Coriolan*, — hvilken, såsom man ser af en anmärkning, blifvit visad för Prinsens Guvernör, Carl Fredrik Scheffer, — samt en renskrifven Tragedi i 5 akter kallad: *La mort de Henri Quatre* — med årtalet 1757. — Såsom Konung blef honom theatern ett älsklingstidsfördrif, och mera än det. Han klandrades derföre, men behöfde ej klandret för att gifva detta nöje en allvarligare riktning. Han såg i theatern ett af de förnämsta medlen att bilda och förädla sin nation. — Vi ha redan berättat[2]), huru han 1772, under åhörandet af en usel representation på den tidens skådebana i det gamla Bollhuset, fattade det beslut, att stifta Svenska Theatern; och, emedan för komedi och tragedi fattades både repertoire och spelande, beslöt att börja med det, hvarmed andre nationer sluta, nämligen en stor opera. Det var sammanfattningen af alla theaterns medel, som här skulle till en början dölja ofullkomligheten af det förnämsta medlet, språket, som ännu för theatern hos oss var ouppodladt; tills

---

1) På afskriften finnes med Prinsens hand tecknadt: "*conforme à l'original.*" Gustaf.

2) II D. s. 80.

det hann bildas till den grad, att det kunde lita på sina egna krafter att ifrån skådebanan intaga, roa och röra. Deraf kom, att Gustaf III kastade sina förnämsta arbeten för theatern i opera-form, och ej af någon förkärlek för musiken, hvilken han i och för sig ej ens älskade. Att han sjelf ej var en korrekt kännare af sitt modersmål, torde äfven ha gjort honom benägen att för det samma inkalla hjelp från andra områden. Härmed må vara huru som helst: hans mening var hög. Han tog sina ämnen ur de ädlaste fosterländska minnen. Konsterna skulle räcka hvarandra handen att förherrliga dem.

Det första försöket skedde med skådespelet Birger Jarl, författadt till firande af Hertig Carls förmälning med Prinsessan Hedvig Elisabet Charlotta af Holstein 1774, och som till plan och utkast finnes bland Konungens papper. I ett slags företal — äfven märkvärdigt såsom ett bevis på de tänkesätt och förhoppningar, som då förenade Konungen med sin bror — säger han: "Man har velat framställa ett skådespel af ett nytt slag, som ej blott behagade ögat, utan interesserade hjertat och förståndet. Man har derföre försökt att i samma stycke förena den höga komediens skönheter, tragediens rörelse och interesse och operans prakt, utan att söka det underbara, som med all sin glans ofta blott verkar öfverraskning eller en trötthet, som den skönaste musik har svårt att förekomma. Man har trott sig ej kunna bättre lyckas deri, än då man framställde på scenen ett ämne, hämtadt ur en af de största mäns Historia, som Sveriges forntid oss lemnar. Då skåde-

spelet är ämnadt att utgöra en del af de fester, som Konungen ger i anledning af sin brors förmälning, har man ej trott sig lämpligare kunna fira denna lyckliga och för efterverlden märkliga händelse, än genom framkallande på skådebanan af hjeltar tillhörande en nation, i alla tider utmärkt genom tillgifvenhet för sina regenters blod. Man har trott sig i Birger Jarls Historia finna ett ämne [1]), egnadt för theatern och lika tjenligt att interessera den Prinsessa, åt hvars nöje denna framställning egnas, som de öfriga åskådarna. Det är sannt, man har ej kunnat behandla detta ämne i hela sin vidd. En hjelte, som under sin Konungs lifstid är det trogna stödet för hans thron, och efter hans död qväfver de inre faktionerna, förekommer yttre krig, och slutar med att regera Sverige fritt och fredligt, kan redan i och för sig sjelf ej annat än interessera. Men man har trott att kärleken, denna passion, som förmildrar och upphöjer hjeltars själar, ehuru den ofta gör svaga förstars olycka, skulle öka det interesse, som ett stort namn redan ingifvit, och tillika lemna tillfälle att inblanda glada högtidligheter, utan att skada styckets gång. Man har för öfrigt föga skiljt sig från Historien och endast närmat dess spridda händelser till hvarandra [2]). Allegorien i Divertissementet är tydlig. Man har trott sig med

---

1) **Nämligen Jarlens förmälning med Mechtild, Dotter af Grefve Adolf af Holsten.**

2) **Skiljaktigheterna äro likväl stora nog. Mechtild, enka efter Danska Konungen Abel, blef 1261 förmäld med Birger Jarl, som i första giftet hade ägt Ingeborg, Konung Erik Läspes syster. Han föreställes här såsom okänd Riddare hafva vunnit Mechtilds kärlek, före hennes förmälning med Abel.**

större grannlagenhet uttrycka nationens önskningar, då man fästat dem vid Birger och Mechtild af Holsten, och derigenom spara de höga makarna det obehag, som rättmätiga, men allt för rakt utsagda, loford kunde dem förorsaka. Detta skådespel kommer att gifvas på Rikssalen i Stockholms Slott, der en särskild theater för tillfället blifver uppförd. Dekorationerna äro utförda efter ritningar af Italienaren Bibiena, som gjort sitt ryckte vid flera Europeiska hof. Musiken till sången och balletterna har blifvit vald ur de bästa Italienska och Fransyska mästares arbeten [1]). Balletterna äro af Hr Gallodier, Konungens Förste Balletmästare. Orden till Divertissementet äro af Hr Adlerbeth, hvars uppvexande talenter redan i dess första försök lofva Svenska Skaldekonsten de största framgångar. Piecen har blifvit versifierad af Hr Grefve Gyllenborg [2]), hvars gåfvor för skåldekonstan redan äro kända genom mer än ett arbete, som riktat och hedrat vårt språk. Festen dirigeras af Hr Baron Ehrensvärd, Konungens tjenstgörande Kammarherre och TheaterDirektör [3]). Piecen spelas af

1) Till en del var den komponerad af Kapellmästaren Ultini.

2) Till största delen. — 5:e Scenen i 3:e Akten är af Adlerbeth.

3) Jfr. II D. s. 78. Han efterträddes sedermera i denna egenskap af Kammarherren Baron Ad. Fr. Barnekow, och denne åter år 1780 af Öfverhofjägmästaren Grefve Carl Fersen, af hvilken i Konungens papper finnes ett memorial om upprättandet af Svenska Operan, som vittnar om insikt. Under bägge de sistnämnda fördes närmaste styrelsen af theatern af RegeringsRådet Zibet. 1788 emottog Baron Armfelt styrelsen af theatern, och under honom Kgl. Sekreteraren Clewberg (sedermera adlad Edelcrantz).

Kgl. Musikaliska Akademiens Aktörer[1]). Birger Jarl bibehöll sig ej på scenen, — lika litet som Sune Jarl, en Tragedi af Gyllenborg, hvartill Konungen äfven hade gifvit ideen, och som först uppfördes inom kungliga hofvet på Drottningholm[2]).

Emellertid hade Gustaf III låtit bygga det nya Operahuset[3]). Det skulle invigas genom en ny opera Æneas i Carthago, efter Konungens plan författad af Kellgren, och i musik satt af Kraus[4]). Oförmodadt för-

1) Så kallades, enligt Fransyska bruket, Opera-personalen. Stycket gafs första gången på Rikssalen d. 8 Juli och derefter d. 1 Dec. 1774 på theatern. Denna var den tiden i det gamla (år 1793 nedrifna) Bollhuset; der d. 18 Januari 1773, den första Svenska Opera, Thetis och Pelée, af Wellander, med musik af Ultini, hade blifvit gifven.

2) D. 21 Aug. 1783.

3) Dermed började 1775. Det blef först färdigt 1782.

4) Denne utmärkte Tonsättare, född i Miltenberg vid Mayn 1756, kom 1778 till Sverige, och blef, efter att till Konungens nöje ha satt Kellgrens Opera Proserpina, utnämnd till Kapellmästare. Kraus skrifver från Stockholm den 14 Juni 1781: "Ändteligen blef mitt arbete på Lustslottet Ulriksdal uppfördt, vid hvilket tillfälle jag sjelf dirigerade orkestern. Hofvet syntes ganska nöjdt dermed, och det sätt, hvarpå Konungen förklarade mig sin tillfredsställelse, var öfver all min väntan. Strax efter musikens slut samtalade Konungen med mig mer än en fjerdedels timma, gjorde mig först rätt artiga komplimenter, frågade mig om ett och annat, och mätte mig med sina stora ögon från hufvudet till fötterna; och jag, efter min gamla lofliga vana, tog mig den friheten att se den store monarken stint i synen, och detta, som jag sedan fick höra, har just behagat honom." — I ett annat bref, Stockholm 26 Aug. 1781, skrifver Kraus: "Det nya Operahuset härstädes — blir vid nästa års slut färdigt, och skall blifva ett af de största, kostbaraste och solidaste i Europa. Jag får den hedern att sätta musiken till den nya piece, hvarmed det skall invigas.

hinder uppsköt verkställigheten[1]; och detta, enligt kännares omdöme, förträffliga arbete[2]) blef sedermera ej uppfördt under K. Gustaf III:s regering[3]). Det nya theaterhuset invigdes den 30 Sept. 1782 med Operan Cora och Alonzo af Adlerbeth, musiken af Saxiske Kapellmästaren Naumann, som redan 1778 i Stockholm hade uppfört den af sig komponerade Operan Amphion, och, nu åter inkallad[4]) under denna sednare vistelse i Sverige äfven satte musiken till Gustaf Wasa.

Jag har nu händerna fulla af tillredelserna dertill. — Hela ämnets gång, episodernas behandling, allt är af Konungen sjelf; endast versificationen är af en poet, den samme som författade min förra Opera." Biografi öfver Kraus med bilagor af bref. Stockholm 1833.

1) "Den oväntade händelsen, att vår första Actrice (Fru Müller) bortrymt, tillika med sin man, har orsakat mig en missräkning. I den Opera, hvarmed det nya theaterhuset skulle invigas, hade hon första rolen. Med hennes flykt blef min förhoppning tillintetgjord", skrifver Kraus från Stockholm d. 17 Febr. 1782. Kraus gjorde derpå, på Konungens bekostnad, en resa till Tyskland, Italien och Frankrike för att inhämta kännedom af de nyare theater-inrättningarna. Han sammanträffade med Konungen i Italien, och återkom först i början af 1787 till Sverige.

2) Se Neukomms yttrande deröfver i nyssnämnda Biografi. Under 7 månaders vistande i Wien plägade Kraus förtroligt umgänge med Gluck, som sade om honom till Salieri: "den mannen har en stor stil."

3) Kraus öfverlefde Konungen blott några månader, och d. 15 Dec. 1792, 36 år gammal. Den herrliga Sorgmusiken öfver K. Gustaf III var hans sista arbete.

4) Under sitt första vistande i Sverige hade Naumann äfven till största delen redan komponerat Operan Cora och Alonzo.

Denna Lyriska Dram blef glanspunkten af Gustaf III:s theater. Den hade en framgång, hvarom samtida tala med förtjusning, och hvars erinring ännu lifvar de gamla, som minnas dessa dagar. Den var till plan och utkast författad af Konungen, utförd i de skönaste verser af Kellgren (ännu har språket ej skönare att uppvisa), komponerad af en bland Europas yppersta tonsättare, uppförd af sångare och skådespelare, sådana som Karsten, Stenborg, De Broen, Fru Müller[1]), prydd med de praktfullaste dekorationer af den genialiske Despréz, som åtföljt Konungen från Italien: den gafs i det nya tempel, som Gustaf III åt de fosterländska Sånggudinnorna nyss hade helgat[2]); och ämnet var redan i sig sjelft egnadt att röra alla Svenska hjertan. — Gustaf Wasa uppfördes första gången d. 19 Januari 1786, och gafs 23 gånger denna vinter för fulla hus[3]).

---

1) Ännu jag har, såsom student, i trängseln af en stående parterr, sett Gustaf Wasa så uppsatt. De Broen var ingen sångare, men en god aktör, och gaf Norrbys role förträffligt. Naumanns musik är ren och intagande och saknar ej kraftfulla momenter.

2) *Gustavus III Patriis Musis:* inskriften på Operahuset.

3) Ur Nordins anteckningar hämta vi följande anekdot. ”Då operan Gustaf Wasa andra eller tredje gången i Januari 1786 uppfördes, hade Konungen tillsagt, att, sedan Drottningen voro inkommen, fick ej någon vidare inlåtas i den stora Kungliga Logen. Drottningen dröjde något, och derföre gaf Konungen ut nyssnämnde befallning. Strax Drottningen inkom, jemte sitt fruntimmer, tillslöts dörren till stora Logen, innan Drottningens Kammarherre Baron Wrede, Öfverste-Lieutenanten vid Uplands regemente, hann komma in. Operan begyntes, just då Drottningen satte sig. Wrede kom i detsamma till dörren af Logen, och ville slippa in, men Drabanterna nekade enligt Konungens befallning. Wrede svarade

Vi ha under ögonen Konungens första utkast till detta skådespel, föregånget af ett kort företal; hvari han försvarar sig att ha skrifvit en Opera utan kärlek, och hellre på theatern användt alla konstens förenade tillgångar att framställa en fosterländsk hjelte i den skönaste dag. Den ursprungliga titeln är: "Gustaf den förste, Opera i tre akter med en prolog vid Gustaf Adolfs Statües inaugurerande." Skådespelet var således ämnadt att uppföras vid detta tillfälle; men då med statuens uppresning ännu i flera år dröjde[1]), bragtes Operan på scenen och Prologuen blef ouppförd. — Vid jemnförelsen emellan Konungens utkast och Kellgrens arbete, återfinnes i det sednare fullständigt hela planen, sådan den af Konungen blifvit uppfattad, med undantag af de första scenerna i fängelset, hvilka i utkastet saknas. Konungens koncept finnes för öfrigt i dubbel

---

att den ej kunde röra honom, såsom Drottningens Kammarherre, hvilken borde stå vid Drottningens stol. Drabanterne funno detta svar giltigt, och öppnade dörren för Wrede. Vid Operans slut befallte Konungen arrest på Drabanterna. Wrede sade, att, såsom de blifvit lidande för hans skull, han ej kunde gifva dem annan satisfication, än genom att begära sitt afsked. Konungen svarade ej något allvarsamt härtill. Emellertid fullföljde Wrede sin anhållan. Följande Opera-dag, då Drottningens vagn blifvit framkörd, och hon kom ned, befallte hon kusken ej köra till Operan. Sedan skall någon explication varit emellan Konungen och Drottningen. Drottningen sade sig öma vid, att alltid hennes betjening skulle sättas i nödvändighet att lemna hofvet. Konungen åter erkände, att hvad han sagdt var en verkan af hans impatience, då han såsom auctor såg sin piece uppföras"...

1) Statuen ställdes på sin fot år 1791, men blef ej aftäckt förrän 1796.

gestalt [1]): ett kortare, — ett annat fullständigare, omarbetadt ända ifrån medlet af 1:a akten till slutet, och med flera tilläggningar, som ingått i det utarbetade stycket. I utförandet är detta ett verk af Kellgren, — och gjordt af en mästares hand. Skalden har så tillegnadt sig innehållet, att man kan kalla behandlingen sjelfständig; ehuru situationerna och hufvudtankarna äro Konungens.

Det fanns på denna tid knapt någon bildad Svensk, som ej kunde en stor del af Gustaf Wasa utantill. Ställen sådana som följande i Christierns mun:

— "Ty ägde slafven hopp att kunna dö med ära,
Min vän, han lefde icke slaf.

Eller följande i Norrbys:

"Tro att det gifs en makt, som mera gälla plär
Än ödets lösa nåd och krigarns köpta här,
Som öfver mensklig krets den svagas dygder höjer
Som vapenlösa barn på hjeltar segra lär
Och som ju mer hon qväfs, dess större utbrott röjer
Det kärleken för frihet är."

Eller Gustafs sång, upprepad af chören:

"Ädla skuggor, vördade fäder,
Sveriges Hjeltar och Riddersmän!
Om ännu dess sällhet er gläder
Gifven friheten lif igen!
Skola edra helgade grafvar
Trampas af tyranner och slafvar?
Nej, må träldomens blotta namn
Edra vreda vålnader väcka,
Och er arm sig hämnande sträcka
Ur den eviga nattens famn."

— Sådant genljudade öfver hela Sverige.

---

[1]) Konungen har ofta vändt de till denna epok hörande dramatiska ämnen i sitt sinne. I hans papper finnes en början till en Tragedi: Christina Gyllenstjerna eller det Stockholmska Blodbadet — men endast på ett blad.

Gustaf Wasa, sådan denna Dram läses i Samlingen af Konungens Skrifter, är icke återgifven efter något af de Konungens egna utkast i hans papper, som äro mig bekanta. Man skulle snarare tro sig igenkänna Kellgrens verser, omsatta till prosa och stundom förkortade. Dock vill jag ej häri lägga någon anklagelse emot den vördnadsvärde skald, som efter Konungens död utgifvit hans arbeten, och nu längesedan gått att förenas med sin konungsliga vän [1]). Ej alla Konungens handskrifter till hans dramatiska arbeten finnas ibland hans efterlemnade papper. Af Siri Brahe och Johan Gyllenstjerna fattas i handskriften de sista scenerna. Af Helmfelt finnes blott sista scenen i sista akten qvar. Af Gustaf Adolf och Ebba Brahe ser man blott det egenhändiga konceptet till andra akten. Detta fragment öfverensstämmer mera med Kellgrens versifierade bearbetning af detta stycke, än med samma scener i det tryckta originalet. Likväl bär detta sednare allt tycke af att vara ursprungligt. Det hela är i hög grad ledigt, raskt och lifligt; och Kellgrens bearbetning synes mig här vara under originalet. Gustaf Adolf och Ebba Brahe, Heroisk Dram i 3 akter, var af Gustaf III skrifven för Hofvet på Drottningholm, der den första gången uppfördes d. 11 Sept. 1783. Konungen tillegnade den sin syster Prinsessan Sophia Albertina, som vid denna föreställning spelte Ebba Brahes role. Sedermera omarbetades stycket, enligt Konungens uppdrag, i Opera-form af Kellgren,

---

[1]) Grefve Johan Gabriel Oxenstierna.

och sattes i musik af den berömde Abboten Vogler, men kunde oaktadt poemets och compositionens förtjenster ej bibehålla sig på scenen [1]).

Att äfven framkalla inhemska kompositörer — liksom han framkallat inhemska skalder, — för theatern, var också en af Gustaf III:s önskningar. Då Operan Frigga, bearbetad efter en liten komedi af samma namn af Konungen sjelf, första gången uppfördes 1788, finne vi i detta årets Theater-Almanach följande anmärkning: "Denna både i anseende till ämnet och personerna, som dervid lagt handen, alldeles Svenska Opera är den första i sitt slag, som här blifvit uppförd. Poesien är af

---

1) Denna Opera, eller så kallade "Lyriska Dram" uppfördes första gången på Konungens födelsedag d. 24 Januari 1788. — Vogler blef vid sitt besök i Sverige 1786 här engagerad såsom Direktör öfver Musiken, och sattes i denna egenskap öfver den nu frånvarande Kraus, hvilket den sednares vänner tillskref en kabal. Kraus skrifver nyss efter sin hemkomst, Stockholm d. 24 Jan. 1787. "Frisk och munter fick jag ändtligen återse Sverige. För mina vänner var jag välkommen, men mindre för dem, som önskat aldrig mera se mig. Och det var just det hederliga broderskapet, som kabalerade hit Vogler, i afsikt att få mig bort. Men till det goda folkets stora förvåning bekom saken en helt annan vändning; ty jag tog den på rätta sidan och gjorde ett med Vogler. — Vi äro hjerteliga vänner, och vi undvika alla anledningar till oenighet. — Hvad vår tjenstgöring beträffar, har jag ej kunnat finna en medgörligare man, än han. Visst är hans inkomst halfannan gång större än min; men hvad gör det mig? Jag ser honom dagligen, sedan bladet vändt sig så underbart, att just de personer, hvilka befordrade hans lycka för att bortstöta mig, nu ha blifvit hans värsta fiender, och Kraus, den ende man, för hvars ankomst han fruktade, har bevisat, att han var hans ende verklige vän." — Den första af Vogler i Sverige uppförda theatermusik, var ett Divertissement, då grundstenen lades till slottet på Haga d. 19 Aug. 1786.

Hr Leopoldt, Kongl. Bibliothecarius, samt En af de 18 i Svenska Akademien. Musiken af Hr Olof Ålström, Kammererare i Kongl. KrigsCollegio; och, på det allt i det närmaste skulle vara Svenskt, så sammansattes Balletterna af Hr Didelot d. y. född i Sverige, och i flera års tid uppfostrad på Konungens bekostnad i Paris, hvarifrån han året förut hit återkommit." — Ålström hade en behaglig talent för sången, men theatern var han ej vuxen; och af Gustaf III:s önskan i detta afseende återstår än i dag allt för mycket att uppfylla [1]).

En karakteristik af Gustaf III såsom Dramatisk Författare tillhör ej dessa blad. Hans Skrifter ligga för allmänhetens ögon. Att meddela några upplysningar om dessas förhållande till de handskrifter, som hans papper förvara, har deremot synts vara i sin ordning. — Den öfvertygelse kan jag likväl ej undertrycka, att den bästa Svenska Original-Dram, som vår theater äger, (den ses ännu alltid der med nöje) är Siri Brahe och Göran Gyllenstjerna af Gustaf III. Den är hans lyckligaste kast. Ty på hastigheten af hans kompositioner är denna bild fullt användbar [2]). Att denna Dram är ej mindre lycklig i språk, än i plan, torde förvåna

---

1) **Vi äge en inhemsk Kompositör, Lindblad, som har förvandlat denna önskan i hopp, och som skulle kunna uppfylla den. Må han ej låta afskräcka sig af de orättvisa anfall, för hvilka hans interessanta och genialiska sånger sednast hos oss varit föremål!**

2) **Schröderheim skrifver till Konungen d. 10 Okt. 1789: "För 14 dagar sedan såg jag Siri Brahe. Jag erinrade mig sällheten af de ögonblick, då jag på Gripsholm fick höra dess första utkast, och då E. M. på Haga behagade deraf göra första lecturen deraf för Rosenstein, Adlerbeth och mig.**

den, som känner, huru litet Konungen var mästare af att skrifva en korrekt Svenska, — äfven utan afseende på hans sjelfsvåldiga ortografi, som lätt är rättad. Men det språk, hvari Gustaf III ej var stark var, hvad jag ville kalla, Boksvenskan. Det förhöll sig ej så med Talsvenskan, när han ville. Af denna brist har blifvit en egenskap i hans bästa, på Svenska språket författade, Dramer. Han är vårt första, ännu ouppbunna, mönster i ett på en gång ädelt och ledigt talspråk, hvilket man så sällan från theatern hör. På vår nu vanligaste Dramatiska Repertoire af öfversättningar hafva både språk och aktion på Svenska Theatern, sedan hans tider, fallit; — och den, som ej har egna minnen att äfven i sista afseendet rådfråga, skulle kunna öfvertyga sig, att sådant måtte varit förhållandet, af de korta anvisningar, fulla af omdöme och smak, för de spelande, som Konungen egenhändigt bifogat sitt koncept af Siri Brahe och Johan Gyllenstjerna. Man ser att det var under sådana ögon, som konstnärer skulle bildas.

Gustaf III:s bana såsom Dramatisk Författare faller i allmänhet inom hvad han kallade sin lyckliga tid. Att han ansåg denna slutad med 1786 års Riksdag, har han sjelf offentligen sagt [1]). — Vi återkomma till detta korta, gåtlika, vigtiga, ännu mer genom hvad det förebådade, än i och för sig sjelft betydande Riksmöte.

---

[1]) I sitt Tal vid Riksdagens början i Gefle d. 27 Januari 1792, sex veckor, innan han mördades. Han säger i detta Tal till Ständerna: "Ett och tjugu år äro snart förflutna, sedan jag första gången, som Sveriges Konung, emottog Eder inför thronen. — Fjorton års lugn följde . . . Jag uppehåller mig med en hemlig tillfredsställelse vid minnet af mina första regeringsårs lyckliga tider... En annan tid följde denna"...

Att mer dervid var tillämnadt, än som kom fram, att den af Konungen sammankallades med planer och förhoppningar, som måste uppgifvas, är tydligt nog. Han mötte dervid, i synnerhet hos Adeln, en sinnesstämning, som han hos detta stånd minst trodde sig ha förtjent, men som genom åtskilliga orsaker hade mer och mindre spridt sig äfven till de öfriga stånden. Vi låna härom följande samtida anteckning af en man, som vid denna tid uppträder i Gustaf III:s närmare omgifning, hos honom förvärfvade ett betydligt inflytande, och var sin Konung uppriktigt tillgifven[1]. "De saker" — säger dåvarande Lektorn, sedermera Biskopen Nordin — "som föregingo 1786 års Riksdag, skola ej blifva lätta att uttyda till förmån för deras heder, som omgåfvo Konungen den nyss föregående tiden, och hade hans förtroende. Man vill se ett otvifvelaktigt sammanhang uti de många anledningar till missnöje, som hos Ständerna insinuerades. Bonden hade fått den förhöjda skatten vid Realisationen, och Bränvinets regalité var i Ståndets enfaldiga ögon en tung nyhet[2]. Borgaren stöttes med

---

[1]) **Carl Gustaf Nordin**, född d. 2 Jan. 1749, gjorde sig redan såsom studerande i Upsala, der han erhöll Philosophiska graden 1773 och derefter kallades till Docent i Vältaligheten och Politiken, bekant för språkkunskap och historisk forskningsgåfva. Blef Lektor i Hernösand 1775, men erhöll 1782 tjenstfrihet för att i Stockholm fullborda sina samlingar af Svenska Medeltidens Historiska Urkunder. — Under denna tid introducerades han af Schröderheim hos Konungen, som, genast interesserad af hans lärdom och skarpsinnighet, snart äfven af honom tog politiska råd.

[2]) Vi ha förr omtalat, huru för Bränvinsregalet hela landet fylldes med fiscalisationer och delationer. Konungen hade

fria spanmålshandeln, och friheten för militären att gå tillsammns och hålla verkstäder. Presterna föraktades, deras sysslor mistade löner vid Regementerna och Hofvet, Pastorater såldes öppet, till Biskopar sattes oduglige, Haartman [1]), C. J. Benzelius [2]). Hospitals- och Lazaretsmedlen skulle insamlas under controll, som vanhedrade Presterna [3]). Vården gick ifrån Consistorierna och Clericiet. Slutligen skulle StatsSekreteraren Schröderheim, som förut fört pastoratshandeln, blifva Ärke-Biskop; och genom mig skulle exemplet att secularisera pastores införas, hvarföre jag till Konungen blef uppbefalld den 11 Mars 1786, då han sjelf gjorde mig denna proposition, hvilken jag afslog, just för att icke

---

1776 förbudit Husvisitationer, såsom oförenliga med undersåtarnes hus- och hemfrid. D. 14 Mars 1785 påbödos sådana i bodar och salumagasiner, och d. 16 Jan. 1786 serskildt på källare, värdshus och krogar emot otillåten bränvinsförsäljning. Konungen skrifver till Grefve Creutz från Skåne d. 5 Juni 1785. "Förmå Liljencrantz, jag ber er, att med det första låta trycka Förordningen om bodars visitationer. Ni vet huru mycket denna affär bjuder mig emot. Men, emedan steget är gjordt, må det publiceras under min frånvaro, och jag aldrig mer höra talas derom." Schröderheim skrifver till Konungen d. 7 Juni 1785: "Husvisitationsförordningen är i Söndags publicerad. Den har gjort förundran. Ingen tillegnar E. M. denna författning. Jag vet ej om Baron Liljencrantz, af vana att göra publiken reda för sina operationer, äfven underrättar dem om de underdåniga föreställningar, hvarmed han utverkat detta beslut."

1) Jacob Haartman, Biskop i Åbo 1777.

2) Biskop i Strengnäs 1777.

3) Har afseende på den kontroll, som Konungen hade uppdragit åt OrdensBiskopen Baron Taube, öfver de Prestmän, som skötte de under Kongl. Serafimergillets vård ställda Hospital och Barnhus.

sätta Konungen uti presternas hat[1]). Lägger man härtill Krigsbefälets uteslutande från denna Riksdag: Passevolansens införande uti vissa regementer före Riksdagen och dess allmänna proposition vid Riksdagen, så ser man anledningen till Militärens, Possessionaternas och Bondens missnöje; och till förtret för Ofrälset blefvo nästan alla sysslor förklarade Adeln tillhörige. Uti Cancelli-Collegio var sådant förut antaget, och nu blef det äfven beslutat om KammarCollegio. Circulärbref utgick emot Ofrälsemäns uppförande på förslag till Officerare-beställningar vid Uplands- och Södermanlands Infanterier, de bägge vid hufvudstadens portar belägna regementerna. I Coursedeln, som vid Konungens återkomst från Italien utgafs, fingo blott Adelsmän tillträde till

---

1) **Här är fråga om Skellefteå Pastorat, som Nordin fick, hvarvid Konungen synes ha velat dispensera honom från att taga prestkragen. Men Nordin blef prest några dagar före Riksdagen och tillträdde d. 1 Maj, då den öppnades, Skellefteå Pastorat, sedan han, i egenskap af utnämd Kyrkoherde, blifvit vald till Stiftsfullmäktig för Hernösand vid Riksdagen. — Angående sitt samtal d. 11 Mars 1786 med Konungen har Nordin antecknat: "StatsSekreteraren Schröderheim nämnde för Konungen, att jag nästa månad skulle blifva prest, hvaruppå Konungen nådigt yttrade sig, att det vore skada, om jag derigenom skulle komma att skiljas från mitt förehafvande (historiska) arbete. StatsSekreteran gaf då någon anledning att komma på ämnet om dispensation i den vägen, nämligen från preständetet, då Konungen satte på mig den frågan, om han ej ägde rättighet, att i den delen dispensera. Jag sade mig ej så väl känna denna sak, men jag visste allenast, att K. M. aldrig utöfvat en sådan rättighet. Något mera talades härom nog vidlyftigt, hvaraf jag kunde sluta, att K. M. föga vägrat mig en sådan nåd, om jag den begärt; det jag hvarken kunde eller ville göra, både för Konungens egen och för Ståndets skull."**

Couren; men hvilket dock sedan ändrades till Ämbetsmän några dagar efteråt i Tidningen Allehanda. När dessa saker och mycket dylikt föregått, sammankallades Ständerna utan någon sig företeende angelägenhet. Lägg härtill Riddareordens (olika) tillämpning på äldre och yngre familier: de äldre familiernas företräde i Hofvet och de högre ämbeten: Hofärmar[1]), rättigheten att kunna bjudas till Konungens bord, Hofsysslornas höga rang: militairens framdragande, förhöjda accordssummor: Ehrenhoffs utstrykande från Enkedrottningens Lifregemente för ett squaller etc. etc.[2]); — så må man bekänna, att

1) En distinction för presentabla och vid Hofvet presenterade Fruntimmer.

2) C. C. Ehrenhoff, Kapten vid Enkedrottningens Lifregemente, blef inför Konungen anklagad att hafva utspridt ett ärerörigt rykte om Baron Henrik Sparre, först Page, nu Kapten vid Lifgardet, och en slags gunstling hos Konungen. År 1785 uppfördes på Drottningholm en stor karussell, i hvilken både Damer och Kavaljerer deltogo, och som åtföljdes af en praktfull fest med allehanda theatraliska föreställningar. Derunder saknades i Drottningens schatull en summa penningar, till en del i Dukater. Att Baron Sparres betjent samma afton vexlade på Drottningholms värdshus en dukat, som han fått af sin herre, kastade misstankar på denna. Dessa skall Kapten Ehrenhoff, såsom det säges i vänskaplig afsikt, hafva meddelat Baron Sparre, som i första hettan dermed sprang till Konungen och angaf Ehrenhoff såsom utspridare af ryktet, hvarpå en utmaning följde, och Ehrenhoff af Konungen blef utstruken ifrån regementet. Den af Konungen begångna orättvisan fästade misstankarna så mycket mer på den förut ej väl ansedda Baron Sparre. Hans kamrater vid Gardet uppsade tjenstgöring med honom, oaktadt Konungens intercession, och, då han icke dessmindre ville infinna sig på Paraden, möttes han — så berättas det — i Slottshvalfvet af tvänne Gardesofficerare, som ryckte epauletterna af honom. Baron Sparre måste lemna riket, och njöt understöd af Konungen, som likväl slutligen tog sin hand

många bränbara ämnen vore utkastade, för att sätta stånder och folk i full låga emot en god och stor Konung, som ej märkte att ett samråd förförde honom."

ifrån honom. Då han ville presentera sig för Konungen under dennes besök år 1787 i Köpenhamn, blef han ej emottagen, och måste vid hemkomsten inlemna sitt afskedsmemorial, hvarom en anmälan från Gardets Chef General Aminoff finnes bland Konungens papper. — Vi omtala här hvad vi ha oss bekant om denna händelse; emedan den ej blef utan betydande följder. Ehrenhoffs öde bidrog att vid 1786 Riksdag framkalla en Remonstration af Ständerna mot godtyckliga afsättningar af ämbetsmän, hvilka ej innehade förtroendeämbeten. Sparrens sak brouillerade Konungen med Gardet, som denna tid var, såsom mer än en revolution intygat, en äfven politiskt vigtig corps i Sverige. Man satte denna onåd i sammanhang med den reduction från 10 till 8 kompanier, som regementet undergick efter 1788 års krig, och sedan alla de derunder yppade vakanser icke blifvit tillsatta. Af dessa reducerade kompanier bildades två nya corpser, nämligen det Hvita och det Svarta Gardet. Bägge deruti nnan motsatser till Lifgardet, att vid den ena af dessa nya corpser både Ofrälse och Adelsmän kunde tjena, men vid det andra ingen Adelsman anställas såsom Officerare. — Hvilken hätskhet den nämnda historien väckte mot Konungen, derpå må såsom bevis anföras, ej blott att misstanken på Baron Sparre ansågs fullkomligt grundad, utan dervid fästade sig ock ryktet, att till och med brottet var begånget på Konungens befallning, och att han med Sparre delat rofvet. Det förlorade steg ej till mer än en Bankosedel på 200 Rdr, en rulle af 100 Dukater och en gulddosa. Allt detta saknades i Drottningens af ovarsamhet öppet lemnade schatull. Det är upplyst genom ett samtida och vid tillfället närvarande trovärdigt vittne, som uppsatt en berättelse om hela förloppet, — att Kammarherren Baron Reuterholm hade fått den saknade sedeln, och Danske Porträttmålaren Höjer dukaterna och gulddosan, samt att Drottningen sjelf, på en af sina domestikers påminnelse, erinrat sig detta. Berättelsen är af den då vid Drottningholm tjenstgörande Läkaren Assessoren, sedermera MedicinalRådet, Hedin och har blifvit tryckt i XV Delen af DelaGardiska Archivet. Lund 1841 s. 246. — Ehrenhoff reste utrikes, och införde i Tyska Tidnin-

Strax efteråt anmärker Nordin: "Besynnerligt, att vi ej hafva exempel på någon Aristokratien gynnande Konung, hvars posterité icke blifvit olycklig. Magnus Ladulås gynnade Adeln: Hans barn gåfvo ett ömkeligt spectakel. Margareta gjorde likaledes: hennes Nepot Erik af Pommern, måste rymma riket; Gustaf I gynnade de Store så mycket han kunde: Hans son Erik hade ett svagt regemente och en olycklig utgång; Johan III lika benägen: skiljde sin son vid thronen. Gustaf Adolf benägen (för Aristokratien): Dottern måste, nolens volens, stiga ner af höjden"[1]). — Vi kunna ej med en mer karakteristisk anmärkning här införa denne märkelige man, som i visst afseende gör epok i Gustaf III:s historia.

Anledningarna till Presterskapets missnöje voro flera, och mer och mindre grundade. Konungens förmildring

---

garna en utmaning till Sparre. Han hade förut blifvit utmanad af denne, och duellen skulle försiggå hos Sparre, men blef ej af, emedan den skall ha tillika innefattat något försåt emot Ehrenhoff. Denne fick vid Riksdagen genom sina vänner en pension, och uppbar den till sin död 1821. — På samma tid gjorde Simmingskölds bankrutt och falska sedlar allmän förargelse. Han var en författare af tillfällighetsrim, som vann titel af Lagman och OrdensHistoriograf och lefde mycket med de förnäma; men slutade med att utfärda förskrifningar i sin gynnares RiksRådet Carl Scheffers, Baronerna Alströmers och flera rika personers namn, och gjorde, då bedrägeriet upptäcktes, en bankrutt på flera tunnor guld. Hans fordna connexioner skaffade honom med falskt pass ur riket. Hans straff blef att mista sina ordensdekorationer och sitt adelskap. Slutligen insattes han, såsom det säges på Konungens requisition, på fästningen Köningstein i Saxen.

1) "Cetera exempla, ut jam omen, avertat Deus!" tillägger författaren.

år 1778 af det gamla straffet för barnamörderskor och hans toleransedikt af 1781 hade ibland en stor del af Presterskapet ej funnit bifall. Hans medel att förbinda sig detta stånd hade i allmänhet ej lyckats bättre, än hans försök att förbinda sig Adeln, och af samma skäl; emedan han endast fästat sin uppmärksamhet vid de högre, syntes vilja bilda en hofhierarki, liksom han velat bilda en hofaristokrati, och äfven gjorde försök att förena bägge. Hans högadeliga Biskopar, såsom en Taube, smakade ej ståndet. De af Konungen införda Ordensdekorationerna i andeliga ståndet bedömdes olika [1]). — Det misstänktes, att hans böjelse för prakt kunde föra honom ända till förändringar i Gudstjensten. Då Biskop Taube af honom beordrades till Rom, gick ett rykte, att denne skulle återkomma med en ny katolicerad liturgi. Konungen sjelf skref derom från Rom till Schröderheim [2]): "Hvad presternas dekorationer angår, är jag ej förundrad, att man derom talar för och mot. Men hvar och en lärer finna, att det är nyttigt att multiplicera influencerna på det ståndet. För Biskoparna är ej mer än hederstecken, som återstå; ty, sedan de blifvit Biskopar, är allt sagdt. Nummern är med flit ej

---

[1]) I September 1783 instiktade Konungen (som i början af sin regering haft för afsikt att inrätta en egen orden för prester), åtta commendörsband och tolf mindre kors för preteståndets medlemmar i Nordstjerneorden. Konungen hade redan 1784 utdelat åt ÄrkeBiskopen och åtskillige Biskopar samt andre allmänt aktade prestmän det mindre korset — "och lärer ej länge dröja" — heter det i Konungens Punkter till Ständerna vid Riksdagens öppnande 1786 — att med Commendörsbandet hedra några af Ståndet."

[2]) D. 24 Jan. 1784.

så stor som stiften, på det man må kunna distingvera. — Omdömena om Baron Taube förundra mig. Sådant kan ej falla någon förnuftig in, och kunde det, behöfver man blott komma hit för att kureras. Påfvedömet sjunger på sista versen." — Men hvad som mest gjorde ond blod var, att fördelarna af presterliga befordringar på smygvägar leddes inom kretsen af Konungens unga, ystra, adeliga omgifning, som slog sig på rekommendationer emot vedergällning. Det var ingen smädedikt att pastoraterna på detta sätt såldes. Bevis derför finnas ibland Konungens papper; och äfven den illa beryktade Baron Henrik Sparre beropar sig på löften ifråga om sådana befordringar, för hvilka han kontant låtit betala sig. Det var detta, eller den deremot sig höjande allmänna rösten, som slutligen störtade Schröderheim, eller åtminstone från 1786 tog allt inflytande från denne af Konungen hittills så mycket använde tjenare, sjelf ingen egennyttig man, men af en så gränslös facilitet i karakteren, att han, särdeles inom hofvets atmosfer, föga någonting kunde neka. Den från partitiderna ärfda korruptionen vid befordringar hade synnerligast bibehållit sig i de presterliga; och Schröderheims enda ursäkt är, att han gjort hvad som gjorts före honom, och långt mera riktat andra än sig sjelf. — Det gick slutligen till offentlig skandal. Grefve Creutz skref till Konungen d. 31 Maj 1785: "Man har skickat till Patriotiska Sällskapet en Smädeskrift, i hvilken StatsSekreterarne anklagas för venalitet, och anonymen bifogar till Smädeskriften 700 Rdr för att köpa ett pastorat åt en kyrkoherde. Jag har tagit till mig denna libell, på det ingen afskrift

deraf må tagas, och Sällskapet har beslutit använda penningarna *ad pios usus,* och till förökande af den patriotiska fonden. Penningarne insättas emellertid i Riksgäldskontoret. Det tyckes ha varit en fanaticus, som skrifvit denna libell; emedan den är späckad af bibelspråk." . . . Äfven Schröderheim nämner i ett bref till Konungen, med någon förlägenhet, denna skrift. — Det från flera håll frambrytande missnöjet föranlät ock Konungen att utföra sitt redan i Italien fattade beslut om tryckfrihetens ytterligare inskränkning. Förordningen af d. 6 Maj 1780 hade lagt ansvarigheten för tryckfrihetsbrott på Boktryckarne. Tillägget dertill af d. 3 Maj 1785 stadgade, att Boktryckarne hädanefter ensamme skulle äga rätt att utgifva Dagblad, Vecko- och Månadsskrifter. Derjemte underkastades Theatern censur. Såsom chef för Stockholms stads år 1785 inrättade Poliskammare gjorde sig Lagman Liljensparre allmänt fruktad; och hans rapporter till Konungen vittna, att det var honom uppdraget att lemna underrättelser om det allmänna tänkesättet.

Att hafva gjort slut på det förra oefterrättlighetstillståndet i fråga om andeliga befordringar, att hafva öppnat Konungens ögon öfver vådan deraf, att slutligen, med hans fulla bifall, hafva lagt grunden till de ännu gällande befordringslagar inom det andeliga ståndet, det är en förtjenst, som Historien skall förvara åt Carl Gustaf Nordin, — då en föga bekant Gymnasiilärare, men som genom skarpsinnighet, lärdom och utmärkt klokhet förvärfvade Gustaf III:s förtroende, och i allmänhet äl-

skade mer att verka, än att derföre bära namnet. — Till tendens, ehuru ej till karakter, skulle han kunna jemföras med Biskop Terserus i sjuttonde seklet; — då den adliga aristokratien, gynnad från thronen, hotade Svenska Kyrkans och Presteståndets rättigheter och framkallade en presterlig opposition, som tvingade Drottning Christina att träda emellan med Presteståndets af henne utfärdade privilegier. — Men både omständigheter och karakterer voro nu för tiden mindre skarpa; ehuru förhållandet på det hela hade likhet. Terserus hade kunnat vara, och var till en viss grad, en andelig demagog; men ingenting var längre aflägset från Nordins hela lynne och tänkesätt. Han hade en naturlig timiditet, ehuru mera en kroppslig än andelig, afskydde ingenting högre än folkrörelser, var fullkomligt oförmögen att imponera och verka på mängden, men blef öfver allt i tysthet betydande genom blick, förstånd, rådighet och stilla, obemärkt arbete. Hans skarpsinnighet hade gjort honom till en stor tviflare. Genom upptäckt af flera föregifna urkunders falskhet i Svenska Historien hade han blifvit högst misstänksam i fråga om alla minnesmärken från ålderdomen. Det var t. ex. hans, liksom Jesuiten Hardouins, tanka, att en stor del af hvad vi kalla den klassiska litteraturen var hopsmidd af vida senare anonyma författare; och den stilla mannen hade ej betänkande vid att förskräcka de af Gustaf III stiftade Akademierna, hvilkas tidiga ledamot han blef, med uttalandet af sådana djerfva paradoxer. Han uttalade dem likväl blott i hvad han ansåg för oskyldiga ämnen. Lik många djupt skeptiska

naturer, ville han att det positiva i kyrka och stat skulle vara upphöjdt öfver all fråga. I sin politik — och han var väsendtligen en politisk natur — var han helt och hållet en man af sitt stånd. Att Svenska kyrkan, med inbegrepp af läroverket, (ty han såg bägge i den oskiljaktigaste förening), skulle bibehållas och stärkas i den ställning de i Sverige antagit med och efter Reformationen (och han tyckte till och med denna ha varit nog närgången, och var ingen vän af Gustaf I): det var hans hufvudtanka, hvilken han, så vidt möjligt var, i allt ville göra gällande. För ändamålets vinnande såg han oförryckt upp till Konungen och dess väl förstådda interesse, hvarom han sökte upplysa honom: men ville så litet som möjligt ha att göra med folket. Han har i mycket närmare bestämt kyrkans närvarande förhållande till staten hos oss. På den grund, som han lade, uppsteg en annan bredevid honom och snart uppöfver honom, med mera lysande egenskaper, med en yttre djerfhet, som ingalunda var Nordins, med en vidsträcktare blick, populärare egenskaper och en åtminstone skenbart större statsmannaförmåga. Det är ej ibland de minsta bevisen på Gustaf III:s mångsidighet, att hos honom från och med 1786 års Riksdag tvänne personer blefvo betydande, så olika, som Wallquist — till hvilken vi skole återkomma — och Nordin, bägge prester. — Också tålde de ej hvarandra; och ej ens Konungen kunde förlika dem. Nordin har i sina efterlemnade anteckningar tegat i hvad han tänkte om Wallquist: Denne har i sina ej varit lika återhållsam om Nordin; och d. 11 Dec. 1789 skrifver han om ho-

nom till Konungen sjelf dessa ord: "Det är ingen menniska på jorden, som jag så fruktar som denna man, och intet beskydd emot honom är godt nog, utom Eders Maj:ts eget" [1]).

Med hvilken omsorg Konungen lät behandla de af Nordin föreslagna grunderna för Ecclesiastika befordringar, hvilka stadgades genom Kongl. Brefvet af d. 21 Aug. 1786 [2]) visa flera infordrade utlåtanden öfver det samma, innan det utfärdades, hvilka finnas ibland hans papper. I förre HofCantzleren, nu RiksRådet, Friherre Malte Ramel hörde Konungen en allmänt för sin fromhet och dygd aktad man, tillika en betydande godsägare. Han yttrar sig [3]): "I uppfyllandet af E. M:s befallning att framställa mina tankar om pastoraternas bortgifvande på landet och förekommandet af de dervid inritade missbruk, anhåller jag om tillåtelse att skrifteligen få yttra

---

1) **Brefvet förvaras i Konungens papper.**

2) **Instructionen för den nya Ecclesiastikberedningen är af d. 1 November: "D. 4 Nov. var Svenska Akademien tillsammans. Konungen var ock närvarande och råkade der för första gången (efter Riksdagen?) Grefve Axel Fersen den äldre. Akademien var den gången samlad i Konungens kabinett. Jag lemnade då det af Konungen underskrifna exemplaret af Instructionen för Ecclesiastikberedningen. Konungen gick ut, såsnart Akademien uppsteg, och befallte mig vänta och komma sedan intill honom, det jag gjorde, då Beredningens reglerande omtalades. Jag rådde honom, att låta StatsSekreteraren vid Kammarexpeditionen (Schröderheim) taga eden af Beredningens ledamöter, för att derigenom bibehålla honom vid ett slags öfverbefäl, hvilket Konungen mycket gillade. Sedan jag var utgången skickades bud efter RevisionsSekreteraren Rosenblad, till hvilken då Konungen lemnade instructionen." Nordins anteckning.**

3) **Utlåtandet är på Fransyska, och här meddeladt i något förkortad öfversättning.**

mig för att kunna göra det med mera ordning. Det vore visserligen önskeligt, att man kunde besätta alla dessa platser med personer af sann förtjenst; men denna önskan lär alltid förblifva en vacker chimère, som man får förvisa bland Abbé Saint-Pierre's drömmar. Att vårda ungdomens uppfostran, att hindra, såsom E. M. i sin vishet har sökt göra, det ej allt för månge tränga sig in på denna bana och ej der inlåtas utan val, se der ungefär allt hvad en regering i detta afseende kan göra. Men deraf följer icke att nominationen till landtpastoraterna ej förtjenar all uppmärksamhet, äfven i politiskt afseende. I alla monarkiska stater äro i allmänhet presterne endera royalister eller eldbränder. Men det är endast i fanatiska oroliga tider, som de ikläda sig den sednare karakteren; den förra är dem naturlig, i synnerhet i ett land, der Konungen är kyrkans chef. Placerade i detta land omedelbart näst Adeln, skola de alltid se denna med misstänksamhet, och emot den söka en tillflykt vid thronen. Presten är konungsk af interesse, Bonden af instinkt. Ingen ting är derföre lättare för kyrkoherden, än att lifva och utveckla denna känsla hos sina åhörare, om han besitter deras förtroende. Samma interessen mot en mäktig sockenherre stärka de ömsesidiga banden emellan dem och deras lärare. Men så oinskränkt detta kyrkoherdens inflytande öfver sina sockenboer kan vara, då han äger deras förtroende; så olika är förhållandet i motsatt fall. Har en prest blifvit dem påtrugad emot deras val, kanhända med uteslutande af en annan, som de lifligt önskat, — har den utnämnde kanske offrat vida mer penningar än han äger,

för att få pastoratet; så ser han sig tvungen att betala sin skuld ock reglera sina affärer på sina sockenboers bekostnad, och aflägsnar dem i samma mån ifrån sig. Då är bonden färdig att kasta sig endera i sockenherrens, eller i en ståndspersons eller kronofogdens armar; och om presten då förlorar sin möda om han talar om Gud, så mycket mer om han talar om Kungen. Det tyckes derföre väsendtligen nyttigare, om allmogen på landet i allmänhet få kyrkoherdar efter sitt val, än om man valde för dem lärdare personer, kanhända af verklig förtjenst, men som med allt detta ingen ting godt kunna uträtta, emedan de ej äga deras förtroende. Håller man sig till denna princip, så äger man med detsamma ett medel, det enda, att med roten undanrödja den köpslagan om presterliga lägenheter, som E. M. vill utrota [1]). Om E. M. gör sig till en lag att i allmänhet till de landtpastorater, hvilka E. M. sjelf besätter, nämna den, som har fått första rummet på förslaget, så är E. M. säker, att gifva sitt folk herdar efter dess sinne, och att tillika tillstoppa källan till den säljbarhet, hvaröfver klagas. Men på det kronans rätt att efter behag bortgifva regala pastorater må blifva oförkränkt, och tillika en väg hållas öppen för verkliga förtjenster, som E. M. vill belöna, underställer, jag om ej E. M. skulle täckas tillåta följande rekommendationer: 1:o af Hofmarskalken för Hofpredikanterna. 2:o af Regementscheferna för Regementspresterna. 3:o af en och annan betydande Sockenherre, i fråga om den försam-

1) Att den äfven vid församlingarnas val kan äga rum har undfallit författaren.

ling der han bor. 4:o Consistoriernas för utmärkta meriter inom stiften, eller för någon gammal Skolbetjent, värd belöning för sina arbeten inom läroverket. Dessa undantag kunde ej skada regeln, att E. M. i allmänhet hörde folkets önskan i fråga om själasörjare, men voro tillräckliga att upprätthålla det kungliga prerogativet. — Sådana äro de tankar, som E. M:s befallning ingifvit mig den djerfheten att framställa. Jag kan bedraga mig; men jag är fast öfvertygad, att det antydda medlet är det enda verksamma emot pastoratshandeln. E. M. har synts mig sjelf öfvertygad, att alla andra skulle vara otillräckliga eller skadliga. Och skulle man äfven utfinna medel, som ej voro det; så har detta likväl fördelen att vara enkelt, att angripa det onda i sin rot, och att lemna äran deraf åt E. M. Jag ser ej hvarföre E. M. med andra borde dela de välsignelser, som undersåtarne säkerligen skola egna den, hvilken undanröjer ett ondt, som har varat så många år, och hvars följder falla tillbaka på E. M:s ära, emedan de skada sederna och förderfligt verka på bondens husliga lif. Det är den klass af E. M:s undersåtare, som mest förtjenar Dess uppmärksamhet, både emedan den är den talrikaste, och emedan dess kärlek för E. M. är renare, i samma mån som den är mer oegennyttig."

Man ser att RiksRådet Ramel, då han tillstyrker att Konungen vid nämnandet af regala pastorater skulle förnämligast fästa afseende på den, som, ibland de föreslagne, af församlingen fått mesta rösterna, — likasom sker vid de af Consistorierna tillsatta — tillika opponerar sig emot Nordins princip, att endast lärda för-

tjenster borde gifva anspråk på de största lägenheterna. Det var den nya, den lärda aristokrati — i sjelfva verket kyrkans gamla — som han ville införa eller upplifva, i stället för den på väg varande adeliga, som genom Konungens predilektion hade börjat uppresa sig äfven inom Presteståndet. Aristokrati mot Aristokrati, lät Konungen nöja sig med den lärda inom kyrkan. Det var den förändring, som hans politik i detta afseende undergick; och den har haft varaktiga följder.

Äfven Schröderheim — fortfarande StatsSekreterare för Inrikes Civil- eller Kammar-Expeditionen, ehuru med förminskadt och fallet inflytande — blef hörd öfver den nya författningen, liksom RevisionsSekreteraren Låstbom. — Bägge yttra betänkligheter öfver den större makt, som Nordin vill inrymma åt Consistorierna. — "Såsom mera bekant — yttrar Schröderheim — både med auctor till projektet och hans motiver, har jag ej med RevisionsSekreteraren Låstbom samma farhogor för dessa; men jag instämmer deremot med honom i hans öfriga betänkligheter. Biskoparne tillsättas genom stiftens kallelse, Lektorerna, som med dem dela stiftsvården, åter af Consistorierna sjelfva. — Derigenom kunna de en gång sätta sig i mera independens. Prestväldet är aldrig nyttigt, minst öfver Sveriges sediga allmoge; och under nu varande regeringssätt skulle, med den myndighet detta förslag tillägger Consistorierna, de blifva ännu mera betydande. Det innehåller dessutom flera förändringar uti Kgl. Maj:ts egna författningar, och drager under Consistorierna hvad Konungen sig förbehållit.

Mycket deraf är nyttigt, allt hvad som angår tjenståren beräknande och specimina. Ju mer prester sättas i nödvändighet att studera, ju mera vinna Universiteterna, och ju trängre deras befordringsväg göres, ju värdigare blifva de sina kall."

I det följande framlyser farhogan, att Ecclesiastikärenderna skulle undantagas från hans föredragning: "Jag vågar taga för afgjordt, säger han, att förslagerna till Ecclesiastika sysslor insändas till Kammar-Expeditionen och föredragas i Kabinettet af StatsSekreteraren. Någon förändring deri skulle ändra Cantzliordningen och blifva nog hård både för hela Expedition, som skulle förlora en laglig inkomst, och för mig, som mera lidit under denna förvaltning än mina företrädare, och mindre förstått eller velat göra mig nytta deraf än de. Det första blir att K. M. vid sin onåd förbjuder föredraganden, att i dessa ämnen någonsin tala utom Kabinettet, eller föredraga annat än hvad kabinettslistan innehåller. Om den pröfvas, efter hvad Kongl. Maj:t synes ämna, af dertill förordnade kommitterade, torde nyttigast blifva, att de ej äro många."

Det sista har afseende på det beslut, som Konungen nu tog. En så kallad mindre EcclesiastikBeredning inrättades på Nordins förslag och med en af honom författad instruction[1]) enligt hvilken den skulle pröfva och utreda alla Ecclesiastika ärender, innan de för Konungen föredrogos, och bestå af en lekman och tvänne prester. Nordin var sjelf ledamot i denna Beredning, som fort-

---

[1]) Utfärdad af Konungen d. 1 Nov. 1786.

for tills 1789; då, efter Rådets upphäfvande och inrättandet af Rikets Ärenders Allmänna Beredning, den Ecclesiastika Beredningens göromål äfven på den sednare småningom öfvergingo, och Wallquist såsom chef för särskildt inrättad Ecclesiastik-Expedition, blef föredragande för alla dit hörande mål.

Schröderheim var föga belåten både med Nordins person och hans sätt att behandla ärenderna. Längre fram förekommer ett bref ifrån honom till Konungen, der han, i anledning deraf, att en Lektor, af Nordin gynnad, fått första rummet till ett Biskopsförslag, yttrar sig med den frispråkighet, som Konungen tillät[1]): "Man har sagt mig, att Prosten Nordin lärer protegera och äfven i underdånighet rekommendera Lektor Billgren. I hans ställe gjorde jag detsamma. Att upphöja den lägre delen af ståndet är en omsorg, hvarmed han redan utmärkt sin ministère. Man hindrar dermed tillopp af andra stånd, och vinner hopen. Sjelf Lektor roar det honom sätta en Lektor på Biskopsstolen[2]), hvilket

1) Detta bref är utan datum, men af 1788. Lektor Billgren i Skara, hade på Biskopsförslaget till Skara efter Biskop Forssenii död fått 145 röster, Domprosten Knös 111 och Professor Weideman i Lund 77. Weideman, som varit informator för JustitiæCantzleren Grefve Wachtmeister och af honom rekommenderades, erhöll stiftet. Nordin, såsom föredragande, yttrar sig d. 19 Okt. 1788: att Billgren fått nästan enhällig kallelse af stiftets presterskap, vunnit detta förtroende såsom en from och i alla sina gerningar rättskaffens man, och i sjelfva verket under de sista 10 åren styrt stiftet. — Schröderheim rekommenderar Weideman "såsom en nitisk undersåte och en glad och tolerant prest."

1) Nordin erhöll ingen Biskopsstol under Gustaf III:s regering, och synes ej ha affekterat en sådan. Först 1805 blef

ännu aldrig händt; och, om det någon gång händer, vågar jag försäkra, att alla Biskopsförslager hädanefter blifva inom Consistorierna sjelfva, och ingen anstalt vidare möjlig att styra valen. Det är ej för att hindra Nordin. Jag älskar både mig sjelf och honom för mycket, att befatta mig med de sakerna; men jag fruktar Hierarkien. Af sådan princip gjorde jag mina underdåniga anmärkningar emot hans första författning. RevisionsSekreteraren Låstbom fann den mindre angelägen. Redan är en §. af E. K. M. inskränkt, och flere torde vinna en lika förklaring. Att jag icke bedrager mig härutinnan, nämligen om valen, skall tiden visa. Biskopar, sådana som Lindblom, Wingård, Wallquist[1]), tillhöra E. K. M:s tidehvarf, men icke djeknar, uppfyllda af gräl och högfärd, utan uppfostran, seder och kännedom af den tid i hvilken de lefva."

I allmänhet var Konungen biskopligt sinnad, och satte derföre värde på den Engelska kyrkan. Om de Reformerta hade han föröfrigt dåliga tankar. Han sade till Nordin[2]): "Jag är rädd att införa något som sma-

---

han af Gustaf IV Adolf nämnd till Biskop i Hernösand, hvartill han af stiftets presterskap kallades i första rummet.

1) Wallquist hade först väckt uppmärksamhet genom sina predikogåfvor i Stockholm. I ett bref från Schröderheim till Konungen nämnes han såsom ett tjenligt ämne för befordran. Han blef Hofpredikant 1780; 1783 Kyrkoherde i Alsheda af Wexiö stift; 1786 Domprost i Wexiö; 1787 Biskop i samma stift; 1789 föredragande för Ecclesiastikärenderna och Konungens biktfader.

2) 1788. "Vid samma tillfälle nämnde Konungen, att han i Köpenhamn funnit gudstjensten allt för simpel, utan mässor, blott en psalm före och efter: det hade han ock sagt Kron-

kar af de Reformertas sjelfständighet; ty den religion duger icke. Man måste så ställa till, att icke de inkomma som vilja undandraga sig alla Biskopar. Jag ville snarare ha mera makt åt Biskoparne." — Om prestvigningen hade Konungen egna mystiska begrepp. Då Nordin blifvit prest, sade han till honom: "att de nu bägge voro vigde"; hvilket hade afseende på den kungliga smörjelsen. — Det påminner om ett uttryck af Konung Ludvik XV, som, — då han sade till Hertigen af Richelieu, att Hertigen troligen blefve fördömd, och denne invände, att väl Konungen sjelf vore i samma fara, — svarade: "Nej, jag är smord."

Den reform i de ecclesiastika ärendernas behandling, som vi beskrifvit, tillhör året 1786, och utfördes efter Riksdagen, men var redan förut till en del påtänkt och omtalad. Den behöfdes att lugna presterskapets sinnen, som voro uppskrämda af rykten om stora förändringar med ståndet, som Konungen skall haft i sikte, såsom att sätta presterna på penningelön, att inskränka deras representation till prelaterna m. m. Ibland den adeliga oppositionen bildade sig på 1780-talet en opinion, att presterna borde mista sitt rum i representationen [1]).

Prinsen, och fått bifall af Prins Fredrik, som arbetat emot denna (Öfverhofpredikanten) Bastholms nya gudstjenst."

[1]) De voro ock uteslutna i det nya förslag till Regeringsform, som i handskrift ibland Adeln circulerade. Schröderheim skrifver till Konungen d. 17 Sept. 1788: "Vederbörande finna nu sjelfve att de något för bittida communicerat allmänheten den nya Regeringsformen. Punkten om Presternas uteslutande från ständen (hvilken sedan långt tillbaka tillegnas E. M. sjelf), och artikeln emot Borgmästrarna göra ej god blod."

De råd, som bestämde Konung Gustaf III att sammankalla 1786 års Ständer, kommo från två håll, och tyckas ha blifvit understödda genom vissa yttranden af de nyss förut samlade Ständernas Revisorer öfver Banken, — yttranden, som gåfvo anledning att tro, det Ständerna, om sammankallade, skulle finnas medgörliga, och gå Konungens afsikter till mötes. De nämnda råden kommo från motsatta håll, och hade kanhända derföre så mycket större vigt, som de, hvilka gåfvo dem, ej voro vänner. En af dessa rådgifvare tillhörde Konungens gamla, en annan hans nya tjenare, men bägge voro de utmärktaste administrativa och financiella talenter i Gustaf III:s omgifning: den ene, Liljencrantz, som i en Ständernas sammankomst, blefve ock dess utslag för Konungen mindre behagligt, såg enda medlet att sätta gräns för oredan i financerna: den andre, Toll, en lika skicklig och ännu skarpsinnigare affärsman än Liljencrantz, dertill, med allt sitt nit för maktens ändamål, utmärkt, i fråga om penningar, af en integritet, som ej ens hans hätskaste fiender kunde förneka, men djerf nog att tro sig kunna leda ständerna [1]). I allmänhet ansågs Toll för den egentliga rådgifvaren till Riksdagen, och fick derföre af Konungens vänner sedermera äfven uppbära tadlet. Nordin anser Toll sjelf narrad af de före Riksdagen sig företeende utsikterna. Visst är att Konungen sjelf sedermera ansåg sig vara det.

---

1) "Liljencrantz uppgaf Riksdagen såsom nödig, och Toll åtog sig att föra den efter önskan. Konungen skall sjelf i det längsta varit deremot, men ändteligen låtit öfvertata sig." — Wallquist, Berättelse om Riksdagen i Stockholm 1789 (med en inledning om 1786 års Riksdag). Egenhändigt Manuscript på Upsala Bibliothek.

"Om hösten 1785 — skrifver Nordin — voro Banco-Revisorerna tillsammans; och då har jag full anledning att tro, det visse, t. ex. Biskop Celsius af Preståndet, ingått i någon öfverläggning med vissa Herrar om de mått och steg, som skulle dels vidtagas till Riksdags erhållande, dels till dess förande. Åtminstone är säkert, att Celsius, förrän han, vid Banco-Revisionens slut, afreste till Lund, sade åt Notarien i Stockholms Consistorio[1]), att de torde snart råkas vid Riksdag. — Detta berättade mig denne samma dag. Huru planen var kan ingen veta, men ofelbart är, i min öfvertygelse, att de, som minst älskade Konungen, hade genom tredje och fjerde hand determinerat honom till Ständernas sammankallande. Hvad Konungen sjelf sagt mig om orsaken, kan icke dess mindre äga grund, nämligen Konungens i Preussen återvundna hälsa[2])\.... Efter Konungens berättelse kom posten om Onsdagen och medförde säker kunskap om Preussiske Monarkens restitution; och, som sådant syntes medföra lugn i Europa, resolverade Konungen samma dag att göra Riksdag: skref så sjelf Riksdagskallelsen om Thorsdagen, och hade den tryckt Fredagsaftonen eller den sista Mars, i all tysthet: endast JustitiæCantzleren Grefve Wachtmeister och StatsSekreteraren Liljencrantz, som besörjde tryckningen voro medvetande, utom Öfverste Toll, som ifrån början hade förtroende häraf[3]). Hvad motiv, som

1) Sedan Prosten i Enånger Lars Hambræus.

2) Konung Fredrik II dog likväl ej långt derefter.

3) "Toll var sjelf narrad både 1786 och 1788", tillägger här Nordin i brädden.

i synnerhet blifvit brukadt känner jag ej.... Säkert är att Konungen sjelf (efteråt) anser och är öfvertygad, att han *par politique* blifvit narrad." — "Den sista Mars Fredagsaftonen och om Lördagen afgingo brefven med Riksdagskallelsen. Samma Lördagsafton var jag uppe på lecture hos Konnngen, då han var mycket munter och glad. Jag uppläste då ibland andra historiska akter, ett Tal, som Gustaf Adolf höll till Ständerna, der han säger, före sin utgång till Tyskland: "Krukan går aldrig så ofta till brunn, att hon icke en gång går sönder, hvilket han applicerar till sig. Konungen fattade hastigt uti och sade: "Med dessa ord vill jag öppna en Riksdag." — "D. 9 April kungjordes Riksdagen i Stockholm. — Konungen hade d. 8 i Rådet tillkännagifvit sitt beslut. Rådet var kalladt till Plenum kl. 11 f. m. Jag kom till RiksRådet Bunge kl. ¾11, då han omöjligt ville tro mig att Riksdag var på färde, utan tog det för prat."

Ur Wallquists berättelse låna vi följande: "Vid slutet af 1786 års Riksdag var Konungen icke nöjd med Ständernas göromål. De blefvo derföre förafskedade med ett skarpt tal från thronen, deruti Konungen bland annat förklarade, att han icke ämnade på längre tid dem sammankalla. Till detta missnöje hade man gifvit Konungen flere anledningar. Jag vill deraf nämna några. Förrän någon kände afsikter och ändamål med denna Riksdag, samlade en del tänkesätten till opposition emot allt, hvad Konungen kunde vilja. Tillika med Riksdagskallelsen utflögo till landsorterna flere oroande rykten. Man uppgaf att Adelns och Presterskapets

privilegier skulle sättas i osäkerhet. StatsSekreteraren Elis Schröderheim berättades skola antaga presteämbetet, och derefter förordnades till Co-adjutor åt den gamle ÄrkeBiskopen Menander i Upsala, samt i sådan egenskap nu blifva Talman i Presteståndet [1]). Åtskillige be-

---

1) ÄrkeBiskop C. F. Menander dog samma år. Ett sednare bref från Schröderheim till Konungen bystyrker att den nämnde successionen verkligen varit i fråga. Vi införa ett utdrag af detta bref, dat. d. 10 Okt. 1789, emedan det i flera afseenden är märkvärdigt, i afseende på denna tidens tänkesätt i dylika saker. — Calmar stift hade blifvit ledigt efter Doctor Schröder, och erhölls af Wallenstråle. Schröderheim skrifver: "Eders Majestät har behagat befalla mitt yttrande angående Consistorium i Calmar, huru vida Biskopsförslaget kunnat uppsättas utan nådiga ordres. Enligt kyrkolagen och flera författningar ha Consistorierna dertill rättighet 2 månader efter dödsfallet, och det har blifvit iakttagit. Under min förvaltningstid nyttjade jag, vid alla sådana händelser, första tillfälle att begära E. M:s ordres om valen. Biskop Wallquists frånvaro har nu hindrat honom att göra detsamma. Emellertid är förslaget godt. Dahlerus är en redlig och from man, ganske välsinnad undersåte. Wallenstråle har den nåden att vara känd. Han är glad, vällustig, alltid behöfvande, äregirig, med ett ord, en skicklig Biskop i mitt sinne. Han är visserligen äfven välsinnad i sin politik, och kanske mest orthodox der. Sedan jag är alldeles seculariserad, borde jag ej yttra mig derom. Men jag har alltid fruktat hierarkien; och jag anser den mest farlig i en monarki under en konungs tid, som sjelf stiftat regeringsättet, der Adeln är fattig och till en stor del okunnig, der Borgerskapet i de flesta städer är utan industri, och der Allmogen, god och redlig, tror på Presten som på Gud. Jag har derföre, men icke för min skull, fruktat de framsteg presternas tilltagsenhet fått göra, och att de fått bemäktiga sig styret af sina angelägenheter. Jag är likväl tranquilare nu än förr; ty Biskopen i Wexiö (Wallquist) har vuer, som gå utom Ståndets krets, är för slug att blifva Zelot, för vällustig att blifva Tartuffe, och för litet prest, att icke lemna ståndet åt vår Herre, om ståndets förmåner hindra

tydlige handelsartiklar, såsom tobak, kaffe, salt m. m. skulle regaliseras. Grufliga beskattningar skulle påläggas,

hans enskilta. Det är alltid bättre att en Biskop och Konungens biktfader äger detta förtroende, än det var förut. Man tog förvaltningen af mig, och lemnade den åt en prest, med mindre religion och moral, än jag verkligen har, som aldrig skött det pastorat han i flera år haft, och icke tagit kragen en gång, förr än han behöfde den som Riksdagsman. Han fick associera sig en stackars okänd landtprest, sedan en som var afvita af ålderdom, och ändtligen en döf krympling. Rosenblads goda reputation skulle förgylla allt. (Då varande RevisionsSekreteraren, numera Hans Excellens Grefve, Rosenblad var medlem af Ecclesiastik-Beredningen. De andeliga Ledamöter deraf, jemte Nordin, om hvilka Schröderheim så ovänligt yttrar sig, voro: Anders Norberg, Kongl. Hofpredikant och ledamot af Beredningen, men 1787 befordrad till Pastor i Söderköping, der han dog; Petrus Nensén, Pastor i Clara, död 1788, och Arnold Asplund, som hörde illa och var halt, död 1815 som Pastor i Clara). Schröderheim fortfar: "Det var Ståndet lika; blott en förändring skedde, och de aldrig på ÄrkeBiskopsstolen behöfde frukta en främmande (denne främmande är tydligen Schröderheim sjelf)." De oordningar, hvaröfver man klagat, voro redan förekomne, då E. M. på Gripsholm gillat mitt underdåniga förslag, att upplifva kyrkolagen om presternas ålder och förekomma otidiga vocationer. Mina enskilda omständigheter tvungo mig att nyttja de förmåner mina företrädare oklandradt njutit; men, ehuru jag blifvit dömd, kan jag bevisa, att jag icke gjort deras missbruk. Jag har varit elak mot mig sjelf i complaisance för andra; och de jag mest tjenat torde snarast ha vedergällt mig på annat sätt." — Schröderheim, som vid 1786 års Riksdag förestod det lediga HofCantzlersämbetet, (och äfven vid 1792 års Riksdag hade samma förtroende) förordnades d. 5 Okt. 1786 till Vice Landshöfding i Upsala Län, men qvarstod såsom StatsSekreterare. Han blef efter Gustaf III:s död Ordinarie Landshöfding i nämnde län d. 8 Aug. 1792. — Kallades till förhör Påsktiden 1794 för misstänkt delaktighet i Armfelts anslag mot förmyndigareregeringen; begärde då sitt afsked, och erhöll det den 21 April samma år. Han dog i

och desse i synnerhet drabba jordbruket och andra näringar. Att allt detta skulle gifva oro, var helt naturligt. Också utföllo Riksdagsmannavalen nästan allmänt för personer, som voro kände i sina orter för missnöjen med allmänna styrelsen, eller på sådane, som aldrig varit brukade i dylika saker, och således för den gången borde nöjas att med tysthet höra och med lydnad följa den allmänna rådande tonen. Under min uppresa till Riksdagen, tog jag en afton nattläger på Stora Åby Gästgifvaregård i Södermanland. Der lågo samma natt väl trettio Riksdagsmän; och för dem märktes visse med högsta angelägenhet besörja att en och hvar skulle blifva rädd, missnöjd eller ond på allt, som oss under Riksdagen kunde föreläggas [1]). Vid ankomsten till Stockholm fanns genast, att flera till landsorterna utspridda underrättelser voro ogrundade. Således t. ex. var Schröderheim icke prestvigd. Konungen emottog alla med nåd och huldhet. I allmänna samqväm hördes ingen smädelse. Man hade skolat vänta sig en stilla och lugn Riksdag; om icke snarts märkts, att visse personer voro mycket angelägne att göra sig anhang. Bland dem må nämnas RiksRådet m. m. Grefve Axel Fersen, Kammarherren Baron Carl DeGeer, StatsSekreteraren Carl Wadenstjerna, Biskoparna och Doctorerna

---

torftighet på Järfva den 31 Aug. 1795. De sista åren af Gustaf III:s regering hade han haft af Konungen en pension på 2850 Rdr årligen. Se KammarRevisionens protokoller i Undersökningen af Grefve Ruths förvaltning.

1) Wallquist tillägger: "Bland dessa antändare till det onda bör Kyrkoherden Zacharias Juringius ej vara onämnd."

Olof Celsius och Daniel Hervegher [1]): bland Borgerskapet Johan Westin från Stockholm m. fl. Under samma tid syntes åter andre verka för Konungens afsikter, såsom Öfverste Toll bland Adeln, hos Presterna Prosten Carl Gustaf Nordin, hos Borgrarna Borgmästaren i Stockholm Carl Fredr. Ekerman och Borgmästaren från Eksjö Lagman Munthe, samt bland Bönderna Nils Svensson från Skåne [2]). Men alle desse voro ovane att styra stora samlingar, hvilka känna sig frie; och kommo snart i erfarenhet af oförmåga för sina önsknjngar. Oppositionen kände ock inom få dagar sin styrka så fast, att den kunde kungöras utan våda. Man agerade sedermera helt öppet och fräckt. Derpå må tjena till exempel, att Biskop Celsius en dag kallade en stor del af Preste-ståndet till Biskop Hervegher. När vi voro samlade, till nära 40 personer, förmante oss Celsius uppenbarligen, att bemanna oss mot Konungens propositioner, som borde supponeras vådliga efter de höllos hemliga, med mycket mera, som han talade dristeligen"....

Det troddes och befarades i allmänhet på den tiden, att Konungens afsikt med den så hastigt sammankallade Riksdagen var, att öfverraska Ständerna med vida vigtigare propositioner, än han lät påskina. Man fruktade en förändring i regeringssättet, ett nytt utvidgande af konungamakten. Man finner denna fruktan uttryckt i fullmakter af frånvarande Capita, för dem åt hvilka de uppdrogo att på Riddarhuset företräda deras

---

1) Den förre i Lunds, den sednare i Carlstads stift.

2) Kallades af Oppositionen för en Tolls agent.

plats. En sådan fullmakt förvaras bland Konungens papper. Hufvudmannen ålägger deri sitt ombud: "att icke inlåta sig i något hemligt eller uppenbarligt rådslag till ändring af regeringssättet"[1]). Den karakter af hemlighet, som regeringen, under de föregående åren, i flera afseenden antagit, gaf anledning till gissningar af många slag. Man påminnes om Wallquists ord till Gustaf III: "Hemligheterna för en Konung här i landet äro att befrämja rättvisan, och skaffa god hushållning"[2]). — Missnöjet var tydligt nog märkbart i hufvudstaden. Icke dessmindre ville Konungen icke öfva något inflytande på Riksdagsmannavalen, och gaf offentligt tillkänna sitt ogillande af de försök, som af hans ämbetsmän i detta afseende skedde. Vi finne en egenhändig uppsats, i ÖfverStåthållarens namn, bland hans papper: "Som K. M. med mycket missnöje förnummit, att man missbrukat Dess namn, och velat influera på Borgerskapets och Magistratens röster vid det instundande Riksdagsmannaval; så har H. K. M. befallt mig (Öfver-Ståthållaren RiksRådet Carl Sparre) såsom Dess högste ämbetsman i Stockholm, att förklara: att K. M., som i den mest patriotiska afsikt sammankallat Riksens Ständer, anser alla sina trogna undersåtare med lika förtroende, och önskar endast att Stockholms invånare följa sin egen böjelse i det val af fullmäktige de nu förehafva: derföre begär K. M. af dem, att de, utan af-

---

1) Fullmakten är af en Königstedt för Major Aminoff, som tillika åtog sig att göra en insamling på Riddarhuset till Königstedts understöd, och att derpå betala 5 Rdr i förskott.

2) Bref till Konungen d. 17 Aug. 1789.

seende på den eller dem, som erhållit löften under falsk förevändning af K. M.s vilja, anse sådana löften alldeles ogiltige, och endast följa deras enskilda öfvertygelse"....

Riksdagen öppnades d. 1 Maj. Till LandtMarskalk nämndes GeneralMajoren Friherre Johan Didrik Duwall, en man af erfarenhet och belefvenhet, som, aktad af sitt stånd, vid Riksdagens slut af Konungen erhöll det blå bandet. Oppositionen påstod, att Konungen för att bryta den, förut erbudit LandtMarskalksstafven åt Grefve Axel Fersen, och äfven åt Kammarherren Baron Carl DeGeer, som bägge skola undanbett sig förtroendet. — Såsom Talman för Presteståndet fungerade, i ÄrkeBiskopens ställe, en ung prelat, Biskop Troil i Linköping. Till Talman för Borgareståndet utsåg Konungen Borgmästaren i Stockholm Eckerman, som redan vid förra Riksdagen innehaft denna plats; — till Talman för Bondeståndet den förr nämnde Nils Svensson från Skåne[1]).

I sitt Tal till Ständerna synes Konungen på förhand velat möta väckta farhågor. "Det vore ej för att åska nya pålagor, som han kallat dem; utan för att med dem öfverlägga om deras eget väl till frälsning från hunger och nöd, då riket med svåra år betungas: Om hans regering varit välsignad med en ständig fred, som tillåtit befrämjandet af nyttiga inrättningar, om de olyckor, som hotade riket vid hans faders död voro skingrade, och han nu för andra gången kunde tilltala ett

[1]) Riksdagsmännen från Bondeståndet i Finland ankommo till en del sednare till Riksdagen. Tvänne af dem voro ända från Kemi Lappmark. För dem, som ej förstodo Svenska, tolkades propositionerna, af deras Finskt-svenska medbröder.

fritt, sjelfständigt och enigt fok, har han dock ej blifvit utan erfarenhet af den vanskelighet, som åtföljer menskliga öden: Jordens gröda hade varit förnekad i snart trenne år, och saknaden deraf hade ej litet ökat tyngden af hans krona: Af de utvägar han ville låta Ständernas Utskott meddela kunde de döma, att, fast menniskor ej kunna råda öfver naturens skiften, kan dock mensklig försiktighet förekomma deras tryckande följder: De skulle deraf finna, att det endast vore för deras eget bästa, som han dem sammankallat, och att hvarken ärelystnad, penningeåtrå, eller någon med rikets väl mindre sammanstämmande orsak stadgat detta beslut."

Början af 1780-talet var utmärkt af hårda år. Redan 1781 var skörden så klen, att flera landsorter måste bispringas med allmänt understöd. 1782 års ymnigare vext hade icke hunnit ersätta det föregående årets brist, då det hårda missvextåret 1783 inträffade. Den följande vintern var ovanligt sträng, och det dröjde långt in i Maj månad, innan den utifrån införskrifna spanmålen hann inkomma. Konungen, i sin berättelse till Ständerna, erinrar, huru de så mycket tadlade kronobränneriernas magasiner då öppnades till de nödlidandes undsättning, och att, ehuru en så allmän sädesbrist knappt under århundradet i Svea Rike hade inträffat, spanmålen, dock bibehölls vid ett skäligt pris[1]). Af införskrifven spanmål skaffades det på flere orter bristande utsädet, och Konungen inhämtade af Lands-

[1]) Den såldes i Kronans Magasiner till 3 Rdr (12 Rdr Rgds) tunnan.

höfdingarna, att de åkrar voro få, som 1784 blefvo osådde. Skörden blef i allmänhet bättre, än man af den stränga föregående vintern och vårens torka kunde vänta. Men hela Norrland fick ny missvext, och det allmänneligen svåra året 1785 följde. Huru nöden för det närvarande skulle botas, och i en framtid förekommas, hade, säger Konungen, länge varit ämne för öfverläggning. Ett stadtgadt spanmålspris, lämpadt efter jordbrukarens möda och utgifter, vore rätta medlet till åkerbrukets uppmuntran; och till detta behof voro allmänna förrådshus lika angelägna, som till rikets försvar vid främmande anfall. Sockenmagasinerna uppfylla illa deras ändamål. Konungen hade derföre, genom Circulär till Landshöfdingarna af d. 7 Mars 1784, utstakat planen till sådana allmänna förrådshus, och tillbudit landthushållare att om spanmålslefveranser ingå kontrakter med kronan; men endast ett mindre antal hade antagit detta anbud. Konungen föreslog nu, att sådana förrådshus på allmän bekostnad skulle inrättas. I propositionen till Banko-Utskottet, — i hvilken Konungen erinrar derom, att det kreditiv på Banken af 50 tunnor guld, som 1778 års Ständer honom lemnadt, icke af honom blifvit begagnadt — begär han, att Banken, till spanmålsmagasiners inrättande, måste lemna kronan ett räntefritt lån af 1 million Riksdaler, att utgå med 200,000 Riksdaler årligen i fem år; och skulle hvarje år sex procent af kapitalet afbetalas med inkommande tullmedel. — Så grundlades allmänna magasinsinrättningen, efter hvars uppkomst de olyckliga följderna af missvextår så märkbart blefvo lindrade; — en inrättning,

visserligen umbärligare, sedan riket numera, äfven i vanliga år, producerar sitt eget behof af spanmål (hvilket i denna tid ännu var långt ifrån att vara fallet), men hvars ändamålsenlighet i ett land, der en frostnatt kan förstöra en stor del af skörden, man svårligen kan bestrida [1]).

Det var den enda af Konungens propositioner vid denna Riksdag, som blef beviljad; och detta ej ens till fullo. Banko-Utskottet svarade: att Banken icke, utan äfventyr för sin säkerhet och realisationens bestånd, kunde ingå i större förskott, än till beloppet af den summa, hvartill det redan lemnade kreditivet uppgick, nämligen 833,333 ⅓ Rdr; hvilka Bankofullmäktige af Ständerna (nämligen af de tre stånd, som garanterat Banken, i hvars styrelse ännu Bönderna ej hade någon del) auktoriserades, att på Konungens requisition låta utbetala, sålunda, att under åtta år skulle utgå årligen 100,000 Rdr, och det nionde året 33,333 ⅓ Rdr. Banken skulle för hvarje utgående summa erhålla Tullstyrelsens förskrifning, hvaruti denna pantförskrifver alla kronans tullinkomster, förbinder sig att i ränta erlägga tre procent årligen, samt att årligen afbetala 3 procent af det utgående kapitalets primitiva belopp; och förbehöll sig Banken, att den härigenom skulle anses fullkomligt ha uppfyllt all sin förbindelse att biträda riket vid all på-

---

1) Allmänna Magasins-Direktionen upphörde, såsom bekant, efter 1823 års Riksdag, sedan Ständerna då upphört att med några bidrag eller kreditiv upprätthålla Magasinsinrättningen, och denna äfven till en del hade förändrat sin natur, och blifvit en handelsanstalt, i stället för en undsättningsanstalt.

trängande nöd, och för dess välfärd vådliga händelser." — Också blef ett af Konungen äskadt lånebiträde för Fahlu Bergslag afslaget.

Bankens tillstånd var florerande. Ständerna säga sjelfva derom i Riksdagsbeslutet: "Våre medbröder i Banko-Utskottet hafva lemnat oss tre stånd, hvilka styrelsen af Bankoverket tillkommer, en fägnesam underrättelse om dess tillstånd och förvaltning. Vi hafva rönt nyttan af de vid sednaste Riksmöte hvart tredje år stadgade Bankorevisioner, verkställde med den noggrannhet och sorgfällighet, som ett så angeläget verk fordrar. En jemn och redig Bankoförvaltning har varit beledsagad med all önskelig framgång i verkställigheten; så att Banken, under de sedan sista Riksdag förflutne något öfver sju år, ej allenast kunnat underhålla en full och oafbruten silfvervexning i specie Riksdalrar emot Bankens sedlar, oaktadt den starka påkänning, som trenne nästan på hvarandra följande svåra missvext-år gjort, utan ock i en ganska märkelig mån förbättra den proportion emellan Bankens redbara fond och sedelstocken, hvarunder en realisation kan anses fast och beständig. — Vi tillskrifva med underdånig tacksamhet K. M:s vishet i Dess styrelse, att rikets frakthandel under sistförflutna sjökrig emellan flere Europeiska makter, blifvit ett hufvudsakligt medel att öka Bankens silfverfond, till en äfven så oförväntad, som förut okänd storlek." — Borgareståndet aflade också hos Konungen under Riksdagen genom en särskildt Deputation sin underdåniga tacksägelse, för det han, "under ett svårt i flera verldsdelar utbrustet krig, bibehållit

freden för sitt Rike, och derunder, så väl genom veckande biträde till den armerade neutraliteten, som ock genom starka convojer, stadfästat Svenska flaggans anseende, och bragt Sveriges Handel och Sjöfart till en oförmodad höjd."

Denna sida af Konungens regering var ej den enda ljusa. — Med skäl kunde han berömma sig af, att sedan sista Riksdagen hafva satt försvarsverket i ett skick, långt öfver hvad man kunnat hoppas och förmoda. — Vi meddela följande utdrag ur Konungens berättelse till 1786 års Ständer angående krigsmakten till sjös och lands. Resultaterna voro i synnerhet i afseende på flottan lysande: — "De brydsamma öfverläggningar — heter det — som detta ämne i förra tider hos Riksens Ständer och deras Sekreta Utskott förorsakat, de odrägliga summor flottan kostat, hade ej verkat en mera förmånlig utsikt, än att, då år 1780 en noga besiktning anställdes, flottan befanns äga tre linieskepp i fullt tjenstbart stånd, jemte åtta fregatter, samt några andre obrukbare fartyg; hvilka fartyg och fregatter sedermera blifvit dels reparerade, dels kasserade. Konungen har varit angelägen att upprätta Rikets Örlogsflotta utur en vanmakt, som tillskyndade riket den största osäkerhet, och likväl medtog en stor del af rikets inkomster: Han hade för detta ändamål ej funnit bättre utväg, än att anförtro styrelsen af detta verk åt en enda person[1]), som varit Konungen ansvarig för flottans bestånd, så i anseende till sjelfva far-

[1]) Nu afledne GeneralAmiralen Trolle.

tygen med deras tillhörigheter, som befäl, besättning, byggnad och hushållning. — Intill dess Rikets eller dess grannars belägenhet annorlunda fordrar, har Konungen utsatt Örlogsflottans styrka till tjuguett Linieskepp om 60 kanoner, femton svåra och sex lätta Fregatter, utom flera mindre fartyg, att beständigt vara i tjenstbart stånd. Till detta antal hafva icke flera än sex Linieskepp och fyra Fregatter af den gamla flottan funnits förtjena reparation, och blifvit duglige att i den nya flottan tills vidare bibehållas. Alla de öfrige blifva nybygda, så att fem år efter detta den fastställda planen bör vara fullkomnad. — Under de sednast förflutna fem åren har Konungen, understödd af kunnige och nitiske ämbetsmän, förökat flottan med elfva nya Linieskepp, tio Fregatter, två Cuttrer och etthundratrettiotvå Jakter, Barkasser och Slupar, utom de tre nya Linieskepp och tre Fregatter, som äro under fullbordan till nästa år. — Under de sednaste fem åren hade till flottans skepp- och husbyggnader 2 millioner 330 tusen Riksdaler åtgått, och erfordras ännu 2 millioner 400 tusen Riksdaler till slutlig fullbordan af den fastställda planen. Vid denna stora kostnad har Konungen haft den tillfredsställelsen, att den blifvit med bästa hushållning använd, samt arbetet med ovanlig drift fortsatt. Öfvertygelsen härom är lätt funnen, då man härmed jemför hvad kostnad förr varit använd, och hvad tillvext flottan derunder vunnit. Ifrån och med 1763 till och med 1780, som är 18 år, har flottan till ofvannämnda behof kostat en lika summa, men under hvilken tid likväl allenast blifvit bygde sju Linieskepp, en

Fregatt samt femtiotvå mindre Barkasser, Pråmar och Slupar, en början blifvit gjord till någon flottans husbyggnad, och det öfriga åtgått till flottans så kallade underhåll i det skick, hvari den 1780 befanns. Genom den förkofran, som flottan ernått på de sista fem åren i nybyggda skepp, fregatter och andra fartyg, samt den ansenliga nybyggnaden af flottans nu ägande ansenliga arsenaler, förrådshus, verkstäder och flere ett varf tillhörande inrättningar, företer sig alltså en skillnad i förhållandet hvad skeppsbyggnaden angår, såsom ett till två och ett halft, och i husbyggnaden såsom ett till fem, på dessa sednare fem åren mera tillgjordt, än på de föregående aderton med en lika stor penningesumma. — Nya Dockbyggnadsarbetet i Carlskrona har blifvit fortsatt med all den drift, som penningetillgångarna medgifvit. En årlig summa är nu mera utsatt till detta stora verks fullbordande inom vissa år, och har genom en förändrad arbetsplan utväg blifvit funnen, att draga en väsendtlig fördel af den redan färdiga dockan, under det den öfriga fullkomnas.”

”Arméens flotta (Skärgårdsflottan) i Finland har fått en total reparation; så att nu hela denna flotta, bestående af sexton större och sextifem armerade mindre fartyg, vid första påfordran kan göra tjenst. Dess docka och inventarii-kammare äro färdiga, dess verkstäder blifva det i år, och flottans varf är inneslutet. Arméens flotta har förledet år, för första gången sedan dess inrättning, varit i sjön till exercis, med tjugunio större och mindre fartyg, med hvilka blifvit verkställde alla de slags rörelser, som med denna flotta i ett krig kunna före-

komma, så att derunder säkra grunder kunnat läggas till denna flottas taktik. — Men då en tid af minst sex veckor fordras, för att sätta arméens flottas större fartyg i sjön, har Konungen varit omtänkt, huru olägenheterna af ett slikt dröjsmål måste förekommas, och, som dertill ingen bättre utväg gifves, än att låta de större fartygen ständigt hållas i sjön, och att nya sådana byggas, som blifva i dockan qvarstående; så har Konungen anbefallt en ny byggnad af tolf sådana stora fartyg, hvartill en summa af 400 tusen Riksdaler åtgår, af hvilka fartyg tre redan äro färdiga och de öfrige påräknas att inom fyra år det blifva."

"Lika oundgängligt har Konungen ansett att förse Arméens flotta med proviant; hvaraf den nu också äger ett förråd på stället för 5000 man i sex veckor; äfven som flottan förses med ett magasin för segelduk, tågvirke och ammunition, som efterhand formeras och blifver färdigt vid samma tid, som de nya fartygen. Härtill åtgår väl en summa af 900 tusen Riksdaler, så att Statsverket med ansenliga utgifter derigenom betungas; men då Konungen eftersinnar, att arméens flotta i Finland, som utgör ett hufvudsakligt försvar mot en mäktig granne, på intet annat sätt kan svara mot ändamålet, och oförmodade händelser icke alltid medgifva en så lång tid, som dertill hade åtgått i den belägenhet, hvari den förut var; så har Konungen ej tvekat att vidtaga dessa, ehuru kostsamma, inrättningar, men hvarigenom, sedan proviant-magasinet nu verkligen är försedt och flottan ligger i sjön, den samma kan, enär besättningarne äro på stället, på 14 dagar

vara armerad och afsegla. Vid Arméens Flottas Svenska Eskader äro trettioett Galerer och nödiga småfartyg alla så tjenstfärdiga, att de vid första påfordron kunna utgå."

"Konungen har låtit förbättra instructionen för Krigs-Collegium. En ordning är utstakad, hvarefter hela försvarsverket till lands och sjös må kunna sammanstämma till ett ändamål, nämligen ett kraftigt värn: ett ämne som i framfrarna tider icke varit stadgadt, fast Rikets vidsträckta gräns förestafvat nödvändigheten. Åt fästningsverken, såsom appui för armée och flotta, har Konungen lemnat nödig tillsyn, men med inskränkning af den gamla defensionsplanen; emedan många och vidsträckta fästningar, hvartill i samma mån besättningar erfordras, i stället för att gifva styrka, snarare försvagar armeen, helst i ett land med vidsträckta gränsor. — I fält- och attaque-artilleriet har Konungen fastställt behöriga planer för dess sammansättning, fördelning och utredning. — Femhundra större och mindre fältstycken äro i ordning; men trosshästar fela vid de Svenska Infanteriregementerna. Vida öfver Arméens styrka är antalet af nya gevär i arsenalerna. Quantiteten för det närvarande är 37,500 och ökas alla år med 2500, till dess man hinner till 50 tusen. — Till Arméens förseende med sina behofver af beklädning, vapen och ammunition har sedan sista Riksdag åtgått något öfver 2 millioner Riksdaler. Till tropparnas öfning har all omsorg blifvit lemnad. Tre läger af flera sammandragna regementer äro hållne sedan ständernas sista sammankomst, och det fjerde uti innevarande år. Nöd och brist hafva ofta verkat inställandet af årliga möten, och

då detta äfven måst tillåtas vid de regementer, som äro under passevolance, så hafva de derföre insamlade förråder varit en betydlig undsättning, hvarmed man till en början kunnat hjelpa de olycklige. Öfvertygelsen om den nytta passevolance-inrättningen medför, har verkat hos Rust- och Rothållare vid de bägge Skånska, tvänne Småländska och ett Westgöta regemente den beredvillighet, att de nästlidne år antagit de dem gjorde föreställningar om en ständig passevolance, som Konungen dem låtit erbjuda."

Man ser huru Konungen användt de Fransyska subsidierna. — Det skulle synas, som sådana bemödanden hade bort framkalla någon erkänsla; i synnerhet då de till så betydlig del skett utan Rikets betungande. —

Regementernas underhåll under möten och marcher var ej bestämdt genom K. Carl XI:s indelningsverk. Fri skjuts till mötesplatsen och bidrag till soldatens underhåll genom matsäck eller i penningar voro skyldigheter, ej inbegripne i de ursprungliga knektekontrakterna med de särskilda provincerna, men hvilka en långvarig häfd hade infört. Kronan hade vid flera regementer tagit detta underhåll på entreprenad, emot en viss årlig fritt öfverenskommen afgift. Det var den så kallade passevolancen, i sig sjelf lika fördelaktig för kronan, som för truppen och rust- eller rothållaren. Konungen hade börjat införa den i Finska Arméen, och gjorde vid 1786 års Riksdag proposition hos Ständerns om dess allmänna införande[1]). Den vigt Konungen lade derpå sågs äfven

---

1) I denna proposition hade Konungen undantagit Helsinge-,

deraf, att, då saken d. 20 Maj förekom på Riddarhuset, fyra Rikets Råd, klädde i sina Talarer, sig der infunno, för att, enligt Gustaf Adolfs af Konungen upplifvade Riddarhusordning, bevista öfverläggningen och meddela nödiga upplysningar[1]). — Af denna öfverläggning meddela vi, endast hvad som kan vara tillräckligt att karakterisera den.

FältMarskalken Grefve Axel Fersen yttrade: "K. M:s proposition, som utgör vårt deliberationsämne innefattar tvänne delar, om Kavalleriet och Infanteriet. Hvad kavallerierna angå, så hafva de inga kontrakter; de hafva endast Boställsordningen och K. Carl XI:s Reglemente; hvilket sedan det inrättades undergått många förändringar och förbättringar. De Finske Infanteriregementerna äro jemväl till sin beskaffenhet skilde från de Svenske; de hafva ej sådana kontrakter; de med dem träffade accorder om passevolancen äro dessutom äldre än sednaste Riksdag. Finland, såsom en gränsort, samt af ett helt annat läge och i olika omständigheter än Sverige, kan jemväl i denna delen tarfva och tåla att hafva sin armée på en annan fot; jag kan, såsom Finne och interesserad i saken, tala derom; ty den egendom jag der äger, torde vara så stor, som åtskillige andre närvarande possessionaters derifrån. Jag undantager således Kavallerierna och Finska Infanterierna, för att nu en-

---

Öster- och Vesterbottens Infanterier, samt Jemtlands och Bohusläns Dragonregementer, emedan särskilda omständigheter för dem voro gällande.

1) De voro Friherre Beckfriis, Friherre Carl Sparre, Grefve Oxenstjerna och Friherre De Geer.

dast yttra mig öfver den projecterade passevolance-inrättningen vid de Svenska Infanteriregementerna, hvilket jag blott och allenast anser böra blifva vårt närvarande öfverläggningsämne. Desse regementer äga sina lagliga kontrakter, igenom regeringsformens 18 §. än ytterligare stadfästade[1]): de frikalla roten alldeles från den nu föreslagna penningeafgiften; somlige af desse kontrakter förbinda roten att förse knekten med matsäck och till drickspenningar, hvilket allt dock roten äger rättighet att sig på knektelönen godtgöra: andra befria roten derifrån; de föreslagna 3 Rdr 32 skill., som dessutom synes vara nog högt, blifver således en ny bevillning. — På dessa grunder vore Hans Excellences önskan, att rotarne vid de Svenska Regementerna, som genom sine med Konung Carl XI ingångne kontrakter äro befriade från att föda sin soldat vid möten, må vid de samma oförändradt blifva bibehållne..... Den förtjente Öfversten för Södermanlands regemente Friherre Siegroth anförde: "Genom K. M:s Nådigste Proposition ernås likhet i subsistensen för Soldater och Ryttare, som vänjer dem vid fältlefvernet; arméen blifver mera rörlig, och torde längre tid hvart år kunna exerceras, emedan den nuvarande terminen af 17 dygn, kompanimötena inberäknade, är alldeles otillräcklig. Hittills har händt, att den ene roten gett sin soldat, utom mötes-

1) Det heter i denna §. — "krigsmakten till häst och fot, så väl som båtmanshållet förblifver vid sin indelning, samt de med allmogen och städerna upprättade kontrakter — intill dess K. M. och Ständerna nödigt finna någon förändring deri samfällt göra."

matsäcken, 3, 5 till 6 plåtar i drickspenningar, en annan åter intet; af denna olikhet har missnöje uppkommit bland manskapet, och har jag varit föranlåten att låta från möten hemgå sådane soldater, som erhållit knapp matsäck eller ingen och inga drickspenningar, för att ej svälta: detta orsakar missnöje i landet soldater och rotebönder emellan. — Rotarne slippa den lands-förderfliga mötesskjutsen fram och åter, som nu är både till oändlig tunga och oordning. Undslippandet deraf utgör i värde så mycket som passevolanceafgiften och mera, då matsäckens värde och resekosten beräknas; häri är således vinst för rotebönderna, utom den de äga genom sina angelägna sysslor hemma. Passevolance-inrättningen hindrar ock alla prejerier och oenigheter emellan soldaten och bonden. — Kalkulen om förmånen af passevolance-inrättningen är äfven så lätt som sannfärdig. Derföre kan passevolance-inrättning ej kallas en ny pålaga utan en minskning emot den nu vanliga. — Så har jag förr tänkt, tänker så nu, och skall det alltid göra. — Mig undfaller icke, att det torde falla sig svårt för de fattigaste rotebönder, att betala dessa passevolancepenningar. Men då de få, enligt K. M:s nådigste tillåtelse, betala efter efter hand, och förmånsrätt att försälja sina varor till magasinerna, jemte de förmåner de för öfrigt vinna, synas de belåtne; och, vare huru det vill, så är vår krigsmakt i ingen jemförelse med våra grannars, och enligt bruket att strida med stora krigshärar. Derföre bör vår armée åtminstone vara rörlig och brukbar. — Det är den, som skall, då det omtränges, försvara landet och undersåtarne; så

är det ock deras skyldighet att dertill bidraga, eljest blifva följderna en gång vådliga."

Diskussionen var vidlyftig, såsom vanligast händer, då ett och detsamma upprepas af dem, som mindre opponera sig af uppenbara än af hemliga skäl, och derföre kringgå sjelfva saken. Konungens proposition afslogs på Riddarhuset med en stor pluralitet i alla klasser. Om meningen med detta Adelns afslag, — som drog Böndernas med sig, och som derföre ej var mindre fullständigt, att Prester och Borgare, föga interesserade i frågan, biföllo Konungens proposition, — kunde man ej misstaga sig. Det var ett misstroende-votum mot Regeringen. — Vi gå att anföra Konungens öfriga propositioner.

Vid 1778 års Riksdag hade Ständerna bifallit Konungens förslag om mildring af dödsstraffet i vissa fall för häfdad qvinna, som begår barnamord, "emedan — heter i Hofrättens Circulär derom[2]) — K. M. med synnerligt bekymmer funnit, att fruktan för det i lagen stadgade dödsstraffet icke förmått att afhålla från brottet, i det flere exempel visat, att ofta lägrad qvinna, först af blygsel för sitt tillstånd eller den skymf, som dermed följde, och dernäst af bekymmer öfver förlägenhet med barnets skötsel och underhållande, blifvit bragt att begå sådan menskligheten vanhedrande gärning, för hvilken sjelfva naturen hade afsky, då dödsstraffet ofta blifvit

---

[1]) I första klassen: Ja 54, — Nej 109; i andra klassen: Ja 49, Nej 92; i tredje klassen: Ja 69, Nej 227. Se de tryckta Riksdagsprotokollerna.

[2]) Den 12 April 1778.

ansedt såsom en önskad utväg för henne att på en gång varda både skam och bekymmer quitt." — Konungen återkom till detta ämne vid innevarande Riksdag, och förordade det på Rikssalen till Ständerna med följande ord: "Den nödiga ändring, som jag tror fordras i allmänna Lagen att förekomma mängden af de olyckliga brott, för hvilka naturen ryser, är innehållet af den Proposition, som nu skall eder föreläggas." — Den lydde på afskaffandet af dödsstraffet för så beskaffade brott. Lagutskottet afstyrkte den; och Ständerna afslogo den ej blott, utan Preståndet fordrade upphäfvandet af den i detta afseende år 1778 införda mildringen, och gjorde detta till ämne för ett ståndets enskilda besvär. I sitt svar derpå efter Riksdagens slut utvecklar Konungen sina skäl mot en sådan återgång, och slutar med följande ord: "En författning på sådana grunder bygd tål ingen ändring, äfven så litet, som dessa kunna motsägas. De till Riksens Ständer öfverlemnade handlingar innehålla ännu flera skäl, som hos K. M. förekommit vid detta ömma ärende, och har K. M. dermed gjort hos sin och alla konungars domare redo för sitt uppsåt. Hvad sagdt är gör tillfyllest Preståndet till åtlydnad och efterrättelse" [1]).

---

[1]) I sina Punkter till Ständerna d. 9 Maj 1786 säger Konungen: "Af inlupne underrättelser har K. M. inhämtat, huru skojare, tjufvar och andre missdådare, då de blifvit förde i fängelse eller allmänna arbetsstallen, tagit barnen med sig, hvilka derstädes med dem blifvit inneslutne i fängelset. K. M. har funnit stridande både mot menskligheten, samhällets nytta och billigheten, att låta ett sådant bruk fortfara. — Som Barnhusinrättningarna icke medgifva, att de utan åtskillnad der kunna

Ett bevis på Konungens blick, — om han också i afhjelpande af olägenheten ej föreslog ett i vår tanka tjenligt botemedel — var hans Proposition vid denna Riksdag i ett ämne, som efter honom, och sednast i våra dagar, föranledt mångfalldiga undersökningar och förslag, till förekommande af Svenska Bondeståndets försvagande genom den vidt sträckta hemmansklyfningen. Ändamålet af Konungens Proposition — hvaröfver äfven, på hans befallning Rikets Råd meddelade sitt Betänkande — var "förekommande af skatteböndernas försvagande vid arfskiften." Konungen öfverlemnade åt Ständerna att öfverlägga om fastställandet af någon säker och oombytlig, men lindrig grund till hemmanens värdering vid arfskiften, så att, der hemmanets klyfning ej vidare kunde äga rum, den äldste sonen, eller, då söner ej voro, den äldste dottern, eller, om inga barn finnas, närmaste laglige arfvingen, som vid arfskiften ville och kunde hemmansdelen tillträda, måtte framför dess syskon och anhörige alltid dertill vara berättigad, emot en, efter berörde värderingsgrund lämpad, lösen." — Propositionen afstyrktes af Lagutskottet, vann ingen anklang hos Bondeståndet, och afslogs af Ständerna.

Bondeståndets försvagande genom de föregående missvextåren torde ha varit en ibland anledningarna till denna

---

genast emottagas, har K. M. förklarat, att, derest de ej finnas i stånd att taga tjenst, lära handtverk eller sig lofligen försörja, skola de genast föras tillbaka till den socken, hvarifrån de sednast med föräldrarna kommit, och der njuta det underhåll, hvarmed hvarje socken är skyldig försörja sina fattiga." — D. 18 Nov. 1783 hade Konungen låtit utgå en allmän författning om arbetsinrättningar i landsorterna.

proposition af Konungen; hvilken för öfrigt i sin framställning till Ständerna lemnar det hans tid ännu hedrande intyg: "att brott och missgärningar under nöden icke ökat sitt antal" [1]). Den nämnda propositionens afsikt har varit, att, i likhet med den Norska Odalrätten, göra Svenska Bondehemman till ett slags Fideikommiss inom slägten.

Konungen var i allmänhet böjd för sådana inrättningar. Den sista upphöjelse i Grefveligt stånd, som han efter 1792 års Riksdag meddelade åt då varande LandtMarskalken Friherre Ruuth, var inskränkt till äldsta sonen och endast utsträckt till den andra med det vilkor, att fadren äfven för denna stiftade ett Fideikommiss [2]).

På Riddarhuset ville Gustaf III ha en besuten Adel. Ja, i hans första utkast, till den år 1789 införda Säkerhets-Akten ville han inskränka Adelns representation till en bofast frälseman ifrån hvardera af de tjugufyra län i Sverige och Finland, hvaruti frälse finnas, utvald efter flesta rösterna af de i länet boende frälse jordägare. Det sammanhänger med den allmänna representationsförändring, som Konungen vid samma tid hade i sinnet, men från hvars utförande han afstod; och som gick ut på ett återinförande af de under Gustaf Adolfs tidehvarf någon gång brukliga så kallade Utskotts-Riksdagar, men med en annan sammansättning. Detta Utskott af Ständerna skulle bestå af tjugufyra bosatte frälsemän, valde, på sätt nyss nämndt är, samt

---

1) K. M:s Punkter till Riksens Ständer d. 9 Maj 1786.
2) Schröderheims anmärkning.

dertill fyra ofrälse Bruksägare, valde af Bruksägare i riket, och pluraliteten uträknad efter årliga Hammarskatten: dernäst af tjuguåtta Prester, nämligen af hvarje stift en Biskop, eller, då han är hindrad, en Consistorialis samt tillika en Kyrkoherde, som väljes af Stiftets Presterskap: sedermera tjuguåtta män af alla Rikets Städer, nämligen fyra ifrån Stockholm, en från hvardera af städerna Norrköping, Götheborg, Åbo, Carlskrona, Gefle, samt nitton ifrån alle öfrige städer, efter Bevillningsklassifikation; slutligen tjuguåtta bofaste Skattebönder, en från hvarje Län, hvilka af alla Skatte- och Kronohemmans innehafvare och åboer i länet väljas; och till hvilkas biträde på riksdagen Konungen förordnar en Edsvuren Skrifvare. — Frälsemän, Bruksägare och Bönder i detta Utskott borde hafva fyllt fyrtio års ålder. — Utskottets göromål skulle vara, att med Konungen, och den eller dem han i sin stad förordnar, rådslå endast om de ämnen Konungen proponerar; samt att samtycka och fördela, eller afslå och jemnka de Bevillningar Konungen äskar. — Alla voteringar i detta Utskott borde ske, icke efter stånd, utan *per capita*, och Utskottets sammankomst ej räcka längre än sex veckor.

Sådant är det förslag till en representationsförändring i Sverige, som utgör en del af K. Gustaf III:s egenhändigt författade Utkast till Säkerhets-Akten, och finnes upprepadt i en bifogad afskrift af densamma, med Konungens rättelser, men i hvilken afskrift de paragrafer, som angå representationsförändringen, äro öfverstrukne. — Vi ha anfört innehållet här; emedan

redan före 1786 års Riksdag berättelser voro gängse om en af Konungen tillämnad förändring i regeringssättet; och emedan allt skäl är för handen att tro, det denna Riksdags erfarenhet fört honom närmare på tanken af en förändring i Ständernas egen sammansättning.

Den ömtåligaste frågan vid 1786 års Riksdag förekom slutligen. Också måste Konungen, för att få den efter sitt sinne besvarad, gå utom representationen och vända sig direkt till menigheterna. I afseende på detta ämne gå vi något tillbaka.

Det var för tio år tillbaka d. 3 Dec. 1776, som CantzliPresidenten Grefve Ulrik Scheffer skref till Konungen[1]): "Eders Maj:t har besörjt om den så länge efterlängtade Realisationen. Ed. Maj:ts Statsverk är nu skildt från all gemenskap med Banken. Om ej utgifterna afpassas efter inkomsterna, kommer E. M. i yttersta förlägenhet och E. M:s kredit i största våda." — Två år derefter[2]), och nyss före 1778 års Riksdag, var det som Konungen skref till Grefve Creutz: "Jag har allt skäl att tro, det Realisationen, som är dagens och framtidens stora angelägenhet, skall lyckas. Det är blott min egen drätsel, som behöfver sättas i ordning för att jag ej skall behöfva frukta en Riksdag. Men denna sista artikeln om drätseln är ett haf att vada och jag ser ännu der ej någon dag. Emellertid ha vi kommit till slut med svårare saker. Således måste man hoppas."

Utsikterna hade sedan den tiden mycket mörknat. Den makt, som Konungen efter revolutionen 1772 hade

[1]) Jfr. II D. s. 70. [2]) D. 18 Okt. 1778. ibid.

låtit sig uppdragas öfver financerna och myntet, hade det varit hans ambition att så mycket som möjligt sköta ensam, och utan Ständernas biträde. Han hade från början försvagat sina egna financer för att synas ädelmodig, — ville i det yttersta upprätthålla detta sken, och kastade derföre hemlighetens slöja öfver sina financer. Dessas oordning hade redan förderfligt återverkat på Statsverket. Den skulle innan kort äfven återverka på Myntet; sedan Konungen, i förtviflan öfver inhemsk oreda, slutligen kastade sig i det krig, med hvars tanka han länge hade umgåtts.

"Det hade" — ha vi sagt — "varit honom en hederssak, att från sig skilja det enda verk, som ännu stod och enligt sin inrättning (hvilken äfven Sveriges Envåldskonungar hade respekterat) borde stå under Ständernas egen förvaltning, nämligen Rikets Ständers Bank. Han hade vid stadgandet af grunderna för realisationen visat mycken oegennytta, hvilken man endast önskade bättre hade beräknat sina tillgångar och mindre litat på framtiden. Han hade skiljt Banken från sitt Statsverk. Han hade åtagit sig Rikets gäld. Huru vida hans egna financer kunde hållas i det skick att de ej menligt skulle återverka på Bankens ställning och på Myntväsendet var framtidens uppgift. Redan 1778 skref Konungen, såsom vi nyss sett, att han i sin egen drätsel hade ett haf framför sig, der han ej såg dag. Orden skrefvos ännu i hans så kallade lyckliga tid, men troligen ej utan känsla deraf, att hans nya förnämsta financiella hjelpmedel redan var ett misstag. — Vi mena Bränvinsbränningens förvandlande till ett

Regal år 1775 och de i följe deraf inrättade Kronobrännerierna" [1]).

Konungen insåg tidigt nog sitt misstag. "Det enda fel jag begått, — skref han då till Grefve Creutz [2]), — eller rättare, som man kommit mig att begå, är affären med Bränvinet; men den skall ock hjelpas med tålamod, med blandning af mildhet och stränghet, i synnerhet med ihärdighet." — Det var grundsats hos Konungen att icke ändra beslut. "Den första af mina principer — skref han till GeneralAmiralen Trolle [3]) — är att aldrig ändra marchen af en sak, som en gång blifvit resolverad." — Han var ej emot att erkänna och äfven godtgöra fel, men endast då han var öfverlägsen. För denna öfverlägsenhet har han på en falsk bana kämpat under hela sin regering förgäfves.

Planen med bränvinsregalet var kanske mindre felaktig i sig sjelf, än den blef genom utförandet. Att detta skolat svara mot ändamålet, dertill hade fordrats en ordning i förvaltningen, som allt för mycket saknades; och en i sig sjelf opopulär åtgärd blef ytterligt förhatelig genom alla de vexationer, som subalterna egennyttor i den inlade. Vi ha redan anmärkt de årliga oroligheter, som derigenom uppstodo i provincerna, och hvilka genom våld måste qväfvas. Många blefvo olycklige och måste gå från hus och hem. Missvextåren ökade förbittringen; då det kungliga bränvinsflödet öfversvämmade landet, som saknade bröd, och utprånglare af

1) II D. s. 74.
2) D. 19 Aug. 1778. Jfr. II D. s. 130.
3) D. 9 Juni 1783. Jfr. II D. s. 34.

varan, till förment kronans profit, inrättade, — såsom presterskapet klagar, — krogar vid alla kyrkor. Den regala bränvinsbränningen måste slutligen för längre tider på året inställas, och var för 1785 års missvext inställd, då Ständerna år 1786 sammankallades[1]).

Redan vid 1778 års Riksdag hade Bondeståndet förgäfves anhållit om fri husbehofsbränning. Vid 1786 års Riksdag inkommo Bönderna hos Konungen med anhållan om tillstånd att få erbjuda en emot inkomsten af de regala brännerierna någorlunda svarande bevillning, till erhållande af fri bränvinstillverkning; och de öfrige Ständerna förenade sig i denna framställning. — En deputation androg ärendet för Konungen d. 13 Juni, sedan spänningen emellan honom och Ständerna redan var uppenbar, i synnerhet hos Ridderskapet och Adeln. Det vid detta tillfälle förda protokoll finnes bland Konungens papper, och är hufvudsaksakligen af följande innehåll: K. M. behagade lemna LandtMarskalken och Talemännen företräde, då de till K. M. öfverlemnade Riksens Ständers underdåniga skrifvelse af d. 10 Juni, och utbådo sig, att öfver den önskan de nu framburo inför K. M:s thron få Dess yttrande emottaga. Kongl. Maj:t gaf LandtMarskalken och Talemännen derpå följande svar: — "Jag fogar mig gerna efter mitt Folks önskan, då den med Rikets bestånd kan förenas: och då de tro sig finna en annan utväg, som kunde uppfylla kronans behof; så vill jag gifva Riksens Ständer ett nytt bevis af den foglighet, hvar-

1) Deremot såldes för Kronans räkning franskt bränvin.

med jag har mött dem i all min tid, och i synnerhet under loppet af denna Riksdag." — Häruppå uppläste K. M. sjelf svaret, förbehållande sig Ständernas utlåtande deröfver endast genom Ja eller Nej, innom fyra dagar. Konungens svar innehöll: att ehuru Kronobrännerierna i vanliga år gifva en behållen inkomst af 500-tusen Rdr specie, eller 30 tunnor guld, om året, ville likväl K. M. samtycka till deras indragning, och bränvinsbränningens frigifvande ifrån nästkommande års början, emot det, att Riksens Stånder utse och fastställa en ständigvarande särskildt inkomst för kronan af 300-tusen Rdr eller 18 tunnor guld, med det vilkor, att i händelse K. M. för svår missvext skulle finna sig föranlåten att inställa bränvinsbränningen för ett helt år, hälften af denna bevillning med detsamma eftergifves. Hvarjemte, för att uppfylla bristen i kronans inkomster och sätta Konungen i tillfälle att hålla de Bränneriarrendatorer skadeslösa, hvilkas kontrakt ännu ej tilländalupit, Konungen föreslog en consumtionsafgift af 24 skillingar på hvarje person, som brukade kaffe. Konungen fortfor derefter: "Riksens Stånder böra anmärka de vilkor mitt svar innehåller, och då de deraf intaga, att den afgift jag till ersättning för Riket fordrar är 200-tusen Rdr specie mindre än Regala Brännerienas afkastning, kunna de deraf tillika döma om min böjelse att möta deras åstundan och öfverväga deras förmåga. Det är ej första gången jag föregår Riksens Stånder med foglighet. Jag väntar att de följa detta mitt faderliga exempel. Dertill har jag rätt både såsom Konung och deras frihets stiftare. Det är för dem sjelfva angeläget, för Riket nyttigt, då

det bibehåller det förtroende emellan konung och folk, som endast gifver riken styrka och imponerar på afundsmän. Det är angeläget för frihetens bevarande. Ty den trifves endast af ordning och vördnad. Jag säger icke mera. Jag väntar om fyra dagar svar. Sex veckor äro förflutna sedan Riksdagens början. Jag väntar svar på mina Propositioner. Ty Rikets angelägenheter fordra min närvaro annorstädes."

Alla saker hade, under den korta tiden sedan Riksdagens begynnelse, antagit ett mer och mer inveckladt utseende; och Konungens eget uppförande var ej egnadt att reda förhållandet.

I sin Proposition till Banko-Utskottet (hvilket Utskott likasom Stats-Utskottet, enligt den tidens regeringsform och riksdagsbruk, var hemligt) hade Konungen yttrat: "att under det han, sedan sista Riksdag, af hvarjehanda tillstötta händelser, fått vidkännas en ansenlig förminskning i kronans vanliga och påräknade inkomster, hade flera äfven så oundvikliga, som till en del oförsedda, tillökningar förefallit uti dess utgifter, särdeles till landets understöd med spanmål, Svenska sjöfartens beskyddande under sista sjökrig, samt en nödvändig förbättring af Rikets försvarsverk till land och sjös. Dessa omständigheter, tillika med den fond, som Kronan innan sista Riksdag ihopbringade till understöd för realisationen, hafva icke kunnat medgifva, att resourcer dertill skolat hämtas endast af Statsverkets vanliga och inskränkta tillgångar. Konungen hade derföre varit föranlåten, att till dessa stora föremål nyttja understöd af utrikes upptagna lån. Denna upplåning

hade skett på ett sätt, att rikets kredit ej i någon måtto blifvit skadad, utan befinner sig nu tvärtom i fördelaktigare belägenhet, än den någonsin tillförene varit; hvarpå interessenas nedsättning på kronolånen både in- och utrikes är ett otvifvelaktigt bevis. En särskild fond har blifvit inrättad, hvilken af en dertill anställd Direktion med god framgång användes till årlig betalning så väl af interessena, som till någon del af kapitalet. Men K. M. vill för Riksens Ständers Banko-Utskott ej hafva doldt Dess bekymmer deröfver, att under den nog långa tid, som erfordras till denna utländska gälds totala afbetalning de årliga interessen, som derföre remitteras, jemte afbetalningar på kapitalet, blifva en verklig minskning af Rikets allmänna förmögenhet, och kan vid sådana tillfällen hafva den verkan på kursen, att Rikets redbara myntstock derigenom kunde till någon del förminskas och försvinna. Jemte det K. M. derföre anser af högsta vigt, att vidtaga sådana mått och steg, att handelsvågen må visa sig till Rikets fördel, har K. M. varit betänkt på medel och utvägar, att efter hand kunna flytta en betydande del af denna utländska gäld inom Riket. Till detta ändamål har inrättningen af vissa årliga räntor på lifstid, eller någon viss bestämd tid, funnits vara en lämplig utväg, hvarigenom tillika för Rikets inbyggare, hvilkas belägenhet kunde fordra, att de hellre försäkra sig om en viss och derjemte något förbättrad inkomst för deras lifstid, än att lemna en betydligare qvarlåtenskap, härtill öppnades ett tjenligt tillfälle. — Kongl. Maj:t är derföre sinnad att till en början låta inrätta en lifstids ränte-

inrättning till en fond af en million Rdr specie. Framgången af en sådan inrättning beror helt och hållet af det begrepp, som de häruti deltagande göra sig om säkerheten af de årliga räntornas riktiga betalning, hvilken derföre i alla länder med skäl hålles i största helgd, och för sådan orsak på de flesta ställen bestrides på ett från statens öfriga utgifter afskiljdt sätt. Ehuru K. M:s oryggeliga föresats, att låta den del af Kronans inkomster, som härtill blifver anslagen, orubbad användas till detta ändamål, kunde vara en tillräcklig borgen och säkerhet för dessa lifstidsräntor, har likväl K. M. än vidare velat befästa denna föresats genom en verklig abalienation af vissa Kronans intrader till nämnda ändamåls så mycket säkrare uppfyllande. I sådan afsikt vill K. M. härmedelst lemna till Banko-Utskottets öfverväggande, om Banken kunde åtaga sig, att, igenom någon viss af dess Commissarier med nödig underbetjening, besörja om dessa lifstidsräntors årliga betalning; hvilken kan i det högsta komma att bestiga sig till hundradetusen Rdr specie om året, mot det att Banken härtill får uppbära eller emottaga någon af Kronans säkraste inkomster, som lämpligast finnes, till det belopp, som den årliga utbetalningen af lifstidsräntorna fordrar. Härmed komme Banken ej att vidkännas någon utgift af egna medel, utan besörjde blott utbetalningen af Kronans härtill anslagne fonder; för hvilket besvär K. M. ville låta Bankens betjening, som härmed finge att syssla, till godo komma ett deremot svarande arfvode."

Så lyder detta förslag, åtminstone sådant det bland Konungens papper af Liljencrantz finnes uppsatt. Man ser,

att det innehåller både erkännandet af en ökad utländsk skuld, och ett uppslag till ett slags inländskt fondsystem. — Man finner ej att det af Banko-Utskottet hos Ständerna blifvit anmäldt. Till och med Stats-Utskottet, hvars protokoller förvaras bland Konungens papper, agerar såsom hade det ej minsta kännedom af denna Konungens proposition till Banko-Utskottet, och hvad deri säges om den utländska skulden. Stats-Utskottet förklarar blott sin missbelåtenhet deröfver, att det hvarken erhållit någon uppgift ifrån Riksgälds-Kontoret angående användningen af den till Riksgäldens afbetalning, anvisade fonden, som likväl genom bidrag af Ständernas bevillning vore tillkommen, ej heller i Stats-Kontoret derom kunnat få någon upplysning; hvarföre, då Ordföranden påminte, att Regeringsformen på intet ställe ålägger Utskottet någon granskning af Riksgälds-Kontorets förvaltning, Utskottet stadnade i det beslut, att endast hos Ständerna anmäla: "det Utskottet af de handlingar och underrättelser, som blifvit det meddelade, inhämtat, att Rikets ingälder blifvit till Rikets behof anslagne: att ovanligt stora och betydande utgifter blifvit gjorda, i synnerhet till flottans och försvarsverkets upprätthållande; men att, det oaktadt, ej någon statsbrist förmärkts; hvaruti de ansågo sig hafva en fägnesam anledning att i underdånighet beprisa K. M:s visa omtanka." Om de fransyska subsidierna hade Konungen ingen ting nämndt, och de blefvo äfven hos Ständerna onämnda. Flere Stats-Utskottets Ledamöter yrkade, att i anseende till ett löpande nog allmänt ryckte om Rikets gäld, äfven borde

omförmälas, att Utskottet icke funnit spår dertill att någon ny gäld blifvit Riket åsamkad; och detta blef äfven för Ständerna tillkännagifvet [1]. — Ett sådant, under ironiska loford förklädt, missnöje var ej det enda, som inom Stats-Utskottet yttrade sig. Konungen hade endast låtit meddela en öfversikt af Statsverkets tillstånd för det löpande året; och det åberopades, att 1778 ej annorlunda skett. Flere Ledamöter protesterade med skäl emot detta förfarande, såsom stridigt mot 50 §. i Regeringsformen, hvilken föreskref, att Statsverkets tillstånd för Rikets Ständers Utskott borde uppvisas. Ordföranden förklarade, i anledning deraf, att på Konungens befallning tillgång skulle lemnas till flera af de föregående årens stater. Men Utskottet, som ansåg sina göromål nära nog slutade, fann då, att detta blott skulle förorsaka uppehåll, och lät dervid bero.

Man var stött å ömse sidor, och lät förstå det; ehuru Konungen i det längsta försökte att visa sig foglig. Äfven Propositionen om åtagandet af en bevillning i stället för den införda regala bränvinsbränningen, blef utan resultat; då Konungen fordrade denna bevillning beständig, men Ständerna endast ville åtaga sig den för vissa år, — och Frietsky's memorial på Riddarhuset satte Konungens rätt till någon sådan bevillning

---

1) Ordalagen till Ständerna lydde: "Utskottet har anledning att förmoda, det sådane utvägar blifvit nyttjade, att Riket icke blifvit belastadt med någon ny och Riksens Ständer icke vetterlig gäld."

i allmänhet i fråga; emedan Bränvinsregalet blifvit infördt utan Ständernas hörande[1]).

Flere Propositioner af Ständerna skedde, alla innefattande påminnelser och rättelser. Riddarhuset begynte med att fordra en bestämd förklaring af den redan vid 1778 års Riksdag väckta frågan, huru Ständernas röster borde beräknas. Adeln yttrade den enhälliga tanken: att uti alla mål, utom i bevillnings- och privilegiisaker (i hvilka Ständernas enstämmighet fordrades) pluraliteten af tre stånds röster utgjorde ett Ständernas beslut; hvaremot, om två stånd stadnade mot två, saken förföllе[2]). Konungen svarade: "Att sådant

---

[1]) Nordin i sina anteckningar säger: "Vid 1786 års Riksdag ville Konungen gifva bränvinet löst, men deremot vinna en någorlunda god ersättning. Han sade mig då, att han hade 30 tunnor guld deraf, men åtnöjdes med 18. Presterna och Bönderna skulle gerna velat gifva hvad som begärdes på obestämd tid, men de återhöllos af Adeln, som fann försiktigast att hafva qvar detta band. Borgaren (ensam) ingick för alltid. Efter Riksdagen d. 25 Juni var jag utkallad till Konungen på Drottningholm kl. 6 på aftonen, då vi talade om bränvinet, hvars lösgifvande på hvad vilkor som helst jag tillstyrkte, i anseende till den elaka verkan kronobrännerierna och krogarna gjorde på sederna. Om hösten i November yrkade jag vidare samma sak i Upsala på slottet, då Konungen lofvade mig att snart vilja hjelpa detta."

[2]) Man påminne sig, att denna fråga vid 1778 års Riksdag redan var väckt, till förekommande af den decisionsrätt, som den återupplifvade Gustaf Adolfs Riksdagsordning inrymde åt Konungen, i fall af Ständernas skiljaktiga tankar. I ett samtal med Nordin d. 20 Januari 1789 berättade RiksRådet Axel Fersen, huru han vid 1778 års Riksdag hindrat antagandet af 1617 års Riksdagsordning, så vidt den rörde lagstiftningen. "Det tillgick således. Om Onsdagsmorgonen kl. 8 skulle Plenum hållas (på Riddarhuset), då det eljest alltid va-

alldeles vore H. M:s egen tanka, att den vore både enlig med Regeringsformen af d. 21 Aug. och med sednaste Riksdagspraktik, samt att det mycket fägnade honom, det han i alla delar instämmer med Ridderskapets och Adelns tankar." — Det var denna förklaring (Adeln ursäktade sig, att hafva begärt den ensam, hos de öfriga Stånden, med hvilka Riddarhuset kommunicerade Konungens svar, och som deröfver förklarade sin tillfredsställelse) det var, säger jag denna förklaring, som fastställde den princip, genom hvilken vid 1789 års Riksdag Säkerhets-Akten, — och med den Enväldet — gick igenom, med de tre Ofrälseståndens bifall, emot Adelns protest.

Riddarhuset besvärade sig att icke, enligt vanligheten, krigsbefälet denna gången blifvit kalladt till Riksdagen, och hemställde, att vid framdeles skeende Stån-

---

rit kl. 11. Fersen uppkom kl. ¼ 11 och träffade LandtMarskalken Saltza, som förundrade sig att finna Fersen uppe så bittida. — Fersen frågade, hvad vigtigt som nu skulle förehafvas. Saltza nämnde, att Riksdagsbeslutet, som vore uppsatt i Cantzliet, skulle justeras. Fersen läste då på manuscriptet och fann deri, att 1617 års Riksdagsordning var i 1 §. antagen. Fersen invände häremot, att fråga derom aldrig förevarit hos Stånden, och kunde han således ej finna sig i beslutets underskrifvande. Saltza bekymrad frågade, huru han ville hafva det. Fersen sade, med de och de ändringar ingår jag deri, och kallade neder Landshöfding Nackrey från läktaren. Nakrey läste, fann samma betänklighet och uppsatte då projectet till denna paragrafs förändring. Vid föredragandet begärde Fersen saken på bordet. Följande dagen inkom Hummelhjelms Memorial." (Se II D. s. 157, der not. 1 efter denna upplysning rättas). — Derföre föreslog Grefve Fersen äfven vid 1786 års Riksdag åtskilliga försiktighetsmått vid Riksdagsbeslutets justering.

dernas sammankomst rättelse deri måtte ske [1]). Ständerna anhöllo om upphäfvandet af de inskränkningar, som Konungens tryckfrihetslag af 1774 blifvit underkastad genom tilläggen af 1780 och 1785. De yrkade säkerhet för ämbetsmän mot godtycklig afsättning, i alla de ämbeten, hvilka genom regeringsformen icke blifvit förklarade för förtroendesysslor. Trenne stånd sammanstämde i anhållan om förbud mot monopolièr och förpaktningar af borgerliga näringar. Samtelige stånden förenade sig väl om fortfarandet af den år 1778 åtagna bevilining, dock med inskränkning till både tid och belopp.

En Ständernas Deputation anmälte allt detta hos Konungen. Han svarade: "Då LandtMarskalken och Talemännen vid detta tillfälle, och ej på Rikssalen, öfverlemna mig Riksens Ständers svar på mina Propositioner, finner jag, enligt Regeringsformen, att Riksens Ständer lära insett svårigheten att dem antaga. Jag är dessutom genom edra medbröder i Banko-Utskottet redan underrättad, att Fahlu bergslag icke vunnit det understöd, jag

1) Krigsbefälet hade allt ifrån Kon. Carl IX:s tid blifvit kalladt till Riksdagarna. I 1772 års Regeringsform nämnes intet derom, men väl i 56 §. att med Arméens Pensionskassa skulle förhållas efter de reglementen, som stadgade blifvit, eller K. M: genom öfverenskommelse med krigsbefälet och arméens fullmäktige kunde stadgas. Reglementet sattes i sammanhang med Riksdagarna; emedan deri stadgades, att den valda Direktionen öfver Arméens Pensionskassa skulle sitta från Riksdag till Riksdag. För öfrigt reviderades kassan hvart tredje år af arméens fullmäktige. En sådan revision hade nyss före Riksdagen skett. Oppositionen hyste hemliga misstankar öfver kassans användning; eburu på Riddarhuset intygades, att den befunnits i fullkomligen godt stånd.

föreslagit; men min omvårdnad för detta nyttiga verk skall icke dervid stadna. Jag har redan förordnat en beredning att undersöka och uppgifva hvilka utvägar kunna tagas till detta verks räddning."

Vid skrifvelsen angående bevillningen anmärktes af Konungen: "Det är för att vinna en dyrbar tid, som jag nu emottager Riksens Ständers utlåtande angående bevillningen; men, om jag rätteligen erinrar mig, hafva deras yttranden i detta ämne alltid blifvit öfverlemnade på Rikssalen. Jag skall låta derom efterse, och anmärker emellertid, att dermed bör förhållas hädanefter på lika sätt, som hittills."

Mot Ständernas tacksägelse för det Konungen gillat deras tillämpning af 2 §. Regeringsformen på ämbetsmäns säkerhet, invände han: "Om något bevis af Riksens Ständers förtroende för mig kunde anses öfverflödigt, så vore det denna underdåniga tacksägelse. Jag har trott mig förekomma all tvetydighet, då jag låtit säga dem min tanka; och då jag tillåtit att införa den samma i Riksdagsbeslutet, har med verkställigheten deraf detta ämne vunnit all nödig åtgärd."

På Ständernas skrifvelse angående tryckfriheten och monopolier svarades: "Mitt folks angelägenheter äro mig alltid ömma, och Riksens Ständer böra ej tvifla att jag befordrar dem i sammanhang med min omvårdnad af deras, Rikets och Regeringssättets gemensamma väl. Ju vigtigare dessa ämnen äro, ju mindre möjligt är det mig tillika, att genast och utan behörig pröfning derå meddela mitt svar. Det skall likväl icke dröja." Bägge dessa framställningar blefvo efter Riksdagens slut afslagna

Då LandtMarskalken öfverlemnade Ridderskapets och Adelns enskilda besvär, och deribland dess hemställan om krigsbefälet, svarade Konungen: "Jag omfattar alltid mitt trogna krigsbefäl med synnerlig nåd och bevågenhet, och skall ej underlåta att hafva ett nådigt afseende på de rättigheter det samma tillkommer och förbehållne äro. Jag skall ock härpå, i sammanhang med de öfrige Ridderskapet och Adelns besvär, meddela mitt utslag." — Detta utslag gafs aldrig; men krigsbefälet upphörde från denna tid att särskildt kallas till Riksdagarna.

Obelåtenheten gaf sig allt friare luft. Den bevillning, som Ständerna åtagit sig år 1778 till nästa Riksdag, d. v. s. på obestämd tid, förklarade de sig väl vilja fortsätta, men endast på fyra år, och med minskning af en procent i bevillningssumman. I Adelns beslut om afslag af passevolancen, hvarmed Bönderna förenat sig, sattes giltigheten af kronans nyss för flere regementer ingångna passevolancekontrakter i fråga, då passevolancen ogillades för alla egentligen Svenska regementer, såsom olaglig. I ett memorial på Riddarhuset gjordes skarpa anmärkningar mot missbruk af passevolancen i Finland[1]). I ett annat[2]) klagades, att folket derstädes skulle svultit ihjäl och landet varit tomt och öde, utan Rysslands hjelp och biträde, och att all säkerhet i egendom der försvunnit, genom de år

---

[1]) Af Hr Tigerstedt, G. A. d. 22 Juni.

[2]) Af Hr Sprengtporten, Göran s. d. Öfverste Sprengtporten gick innan årets slut i Rysk tjenst.

1778 af KammarCollegium fastställda grunderna för det der pågående storskiftet[1]; — hvilket likväl gjorde epok i Finlands kultur. — Mesta uppmärksamheten väckte ett i Borgareståndet ingifvet memorial, tryckt innan det i Ståndet upplästes, hvari ej otydligt protesterades mot Riksdagens så snara afslutande, såsom varande i strid mot Konungens i Riksdagskallelsen yttrade uppsåt, att gemensamt med Riksens Ständer på fasta, säkra och nyttiga grunder stadga och till fullbordan bringa afhjelpandet af den allmänna nöden. Rätta källan till alla Riket tryckande olägenheter, heter det, låge i Samfundslagarna och oriktiga begrepp derom, så väl om Grundlagarna och den allmänna Lagen, som om alla de lagar, hvilka i afseende på närings- och försvarsinrättningar samt bruk och seder kunna för samhället vara nyttige eller skadlige. Lagstiftnings- och den dermed förenade Lagtolkningsmakten voro, enligt Regeringsformen, K. M. och Riksens Ständer gemensamt förbehållne, och kunde ej lemnas åt någon af de höga kontrahenterna ensamt. Derföre hade K. M. i sitt nådiga yttrande öfver 1617 års Riksdagsordning förklarat, att han med sitt bifall accederar till Riksens Ständers pluralitet. Verkställigheten af Lagarna vore i Regeringsformen K. M. med Råd, Collegier och Åmbetsmän, förbehållen; men Ständernas underdåniga besvär hörde ej till Lagskipningen, utan till Lagstiftningen och den autentika Lagtolk-

1) Nämligen att vidt aflägsna och obygda marker måtte afvittras och gifva under kronan rum för nya sjelfständiga åboer, sedan ett visst areal af jord blifvit de gamla hemmanen förbehållet.

ningen; öfver dem böra ej Collegierna, utan Medstånder höras, och dessa besvär vid sjelfva Riksdagen afgöras, hvilket ock kunde ske inom den i 46 §. Regeringsformen[1]) bestämda tiden. Den underrättelse att Kgl. Maj:t ville, för någon sin angelägna resa neder åt landet, före denna tid sluta Riksdagen, kunde ej annat än bedröfva hvarje tänkande undersåte. — Memorialet slutade med den proposition, att Borgareståndet borde inbjuda sina medstånder, att i en gemensam stor Deputation hos Konungen i underdånighet anhålla, att Riksmötet icke förr aflyses, än allmänna besvären och andra riksvårdande ärender blifvit till nådigt slut förhulpne.

Det var en röst ur de gamla Mössornas läger, af hvilka flere åter började visa sig vid denna Riksdag; der äfven den från partitiderna så fruktade Pechlin sig infunnit, men höll sig stilla. — Memorialet med sin syftning, att Konungen skulle bindas vid Ständernas pluralitet, till och med i den ekonomiska lagstiftningen, smakade helt och hållet af det gamla regeringssättet, hvars traditioner vid denna tid började återgå och verka mer, än på ytan syntes. Författaren var Riksdagsmannen för Upsala stad, Philosophiæ Magistern och Källarmästaren Keventer[2]). Han hade förut stött sig med en stor del af sitt stånd, genom sitt yrkande vid valet af Bankofullmäktige, att, såsom en del af Borgerskapets till Riksdagen sände ombud (nämligen Borgmästarne)

---

1) Nämligen att Riksdag ej skulle vara längre än högst tre månader.

2) Rådman i Upsala, förut Docens vid Akademien.

voro mer att anse för civile ämbetsmän, än skattdragande borgare, alle sådane borde uteslutas från valet, eller derom medständernas tanka inhämtas. — Hvad hans of annämnde politiska memorial angår, så förklarade ståndet, att det ingen del deri toge, utan ville genom underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t öfver det samma förklara sitt högsta ogillande och misshag. Hvilket ock skedde; ehuru Ålderman Westin, som tillhörde oppositionen, berättade sig redan hafva fått underrättelse, att memorialet vore till JustitiæCantzlerens beifrande öfverlemnadt, hvarföre någon ståndets åtgärd icke syntes vara af nöden.

Keventer blef inför Svea Hofrätt, för yttrade förgripliga meningar om regeringssättet, aktionerad, och, ehuru han påstod sig endast inför Konung och Ständer gemensamt kunna ställas till ansvar, dömd till 14 dagars fängelse vid vatten och bröd, samt förbuden att föra allmän talan.

Den 23 Juni upplöste Konungen, efter ej fullt två månader, Riksdagen med följande Tal: "Om endast Rikets nytta, eder egen bergning varit orsaken till detta Riksmöte jag nu i dag slutar, har mitt uppförande under loppet af denna Riksdag bort vara eder ett öfvertygande vedermäle om min kärlek för fäderneslandet. Om farhågor, ogrundade till sin natur, oförtjente för den, som gifvit eder friheten, som eder nu samlat endast för eder bergning; om dessa farhågor, dessa irrbloss uppkommit och hotat att störa den enighet, som jag i fjorton år med så mycken möda, en så stor försakelse af allt eget missnöje, sökt bibehålla, har jag an-

sett dem, som de moln, hvilka uppkomma efter ett långt lugn, men ett ståndaktigt tålamod endast kan skingra; ty sanningens kraft verkar i längden, och upplyser slutligen, då man mest sökt att den fördunkla. Våra tideböcker bära derom vittne, och en af mina största företrädare, den konung, hvars namn jag har den äran att bära, Gustaf Eriksson, fäderneslandets förlossare, erfor under sin ärorika regering mer än en gång detta öde; men sanningen har segrat till slut, och dess ärofulla namn har förts lika segrande till efterverldens förundran, fast afunden, enskilta afsikter, ärelystnad, lättsinnighet och regeringssjuka sökte att i dess tid oroa hans regering, och trötta honom vid den spira, som rycktes ur tyrannens hand. Det är ock till efterverldens domstol konungar böra vädja, ty den är ensam oväldig; samtidens tadel och lof äro gemenligen lika orättvisa: den dömer med fördomar, efterverlden på säkra grunder; samtiden anser ofta en god konung för svag, en rättvis för hård, foglighet för eftergifvenhet, ståndaktighet för ärelystnad; efterverlden dömer säkert, ty den är utan afund, utan hat. Det är den, som kommer att döma om detta Riksmötes åtskilliga skiften, om deras uppsåt, som der mest visat sig, om mitt, som föregått eder med efterdömen af foglighet, saktmodighet, förtroende, som sökt visa eder beredvillighet i allt, som kunde röra eder frihet, eder säkerhet, som skingrat allt, som kunde uppväcka hetta och oro bland edra öfverläggningar; ty jag uppoffrar allt som mig enskilt rör, af kärlek för Riket, vårt gemensamma Fädernesland, och denna känsla fäster mig vid den stig jag vid

min regerings början valt. En stig, ofta strödd med törne, men på hvilken omvårdnaden om edert väl och mine store företrädares efterdöme mig uppehålla; och jag anser ej för en ringa belöning för min möda hoppet, att de medel j på min anmodan mig lemnat, kunna frälsa eder från följderna af hårda år, om den Högste ännu oss med denna plåga hemsöker; ty jag bär en faders hjerta för eder, det har jag redan mer än en gång visat, och derifrån kan jag ej afvika. Det är åt eder att svara deremot, genom eder lydnad, eder vördnad för lagarna och mina bud, och det förtroende jag af eder har rätt att både äska och vänta. Fören dessa tänkesätt till edra hemorter; de äro för eder, för mig och för fäderneslandets lugn nyttiga. J återtagen i dag edra vanliga kall; men jag vill, innan j skiljens från detta rum, lemna eder ett nytt vedermäle af min omvårdnad för eder. Jag återlemnar eder det fjerde året af den bevillning j mig gifvit. Mine undersåtare, tryckte af hårda år, behöfva att i de goda återtaga krafter, och det är mig kärt, att dertill på så märkligt sätt bidraga. Rikets nu varande skick lofvar mig fred och lugn, samt att inga sådana omständigheter på lång tid sig förete, som kunna äska edra sammankomster; men då vi nu på lång tid skiljas åt, önskar jag eder den Högstes välsignelse, att med glädje återse edra hemorter: förblifvandes eder alla samteligen och hvar och en i synnerhet med all Kongl. nåd och ynnest välbevågen."

Polismästaren Lagman Liljensparre i en rapport till Konungen af d. 25 Juni inberättar: "Om K. M:s afskedstal till Ständerna äro i sällskap och bland förtrogne

olika omdömen. De som deri känna igen sig förklara att, enär Riddarhusets protokoller hinna utkomma på trycket, skola de utvisa, att ej något passerat, som kan bestyrka det missnöje, som K. M. yttrat, emedan i de öfver Regeringsformens förstånd väckta frågor, K. M. sjelf varit med Riddarhuset af samma tanka; hvarföre de frukta att K. M. gifvit sig dementi, i synnerhet vid utländske hof, der ofelbart anskaffas och läses öfversättningar af både K. M:s tal och Riddarhusprotokollerna, hvilka sednare icke skola gifva minsta anledning till sådant, som kunnat offendera konungen. Andre åter hålla före att, sedan nedriga rykten om K. M. i landsorterna blifvit utspridda [1]), dels af resande, dels af riksdagsmännen sjelfve, som sina vänner i slik ton tillskrifvit, men folket i orterna af K. M:s nådiga tal förnimmer att

---

1) Före Riksdagen utspriddes ett högst bittert pasquill mot Konungen, hvilket ännu finnes i många samlingar af denna tidens, mest handskrifna, oppositions-litteratur, kalladt: Lagman Thorgnys bref från Vallhal. Deri förekomma ställen, sådana som det följande om Konungen: "Om din statsprincip är att utarma adeln genom prakt och öfverflödiga nöjen samt allmogen genom utlagor, för att med säkerhet lemna rikets tömmar åt tjufpojkarna — så vet, att denna maxim är närmaste slägtinge till Christierns bödelyxa." — Nordin säger derom: "Detta ogudaktiga och trolösa pasquill lärer hafva begynt löpa vid början af Februari månad 1786, men tjenar mera till bevis på auctorns arghet än tidens och regeringens hårdhet. . . . Ho har påbudit luxen? Hvar och en äger sin frihet, allenast högmodet tillåter sparsamhet. En tarflig President Rosir (i Svea Hofrätt) har mera anseende än de mest braskande herrar, och är af Konungen hörd mer än någon annan president. — För mig och tusende andra har det gått an, att med tarflighet vinna utkomst under dessa år. Detta har jag velat annotera; emedan pasquillanten ej har mera skäl att begära förtroende för sin uppgift, än jag för mitt vittnesbörd."

Ständerna sjelfva varit regeringssjuka och partiska, och K. M. det oaktadt eftergifvit fjerde årets bevillning, så skall hatet, som vederbörande velat väcka emot monarken, snarast falla på dem sjelfva. Sådana ideer hafva i synnerhet kommit i hufvudet på Bönderna, hvilka säga, att när de hemkomma med Konungens tal, skall allmogen icke annat kunna tro, än att deras uppstudsighet vållat, att de icke fått frihet att sjelfve bränna.... Somlige hafva gjort den anmärkning, att K. M. skall mildt och nådigt hälsat på de tre stånden, men icke sedt åt Adeln, mycket mindre hälsat, hvaremot Hertig Carl blott skall hälsat på de stora. Hvaraf de gjort sig den slutsats, att Konungen nogsamt vet, hvilka de varit, som narrat de andra stånden, och att K. M. icke så mycket tillräknat bönderna, hvad herrarna gjort och tillställt; hvilket äfven skall visa sig i eftergiften af bevillningen, som är obetydlig för herrarna, men kommer allmogen mest till måtta. Jon Bengtsson [1]) svär på Riddarhusherrarna, som icke hållit ord med hvad de lofvat [2]), emedan han med sina medbröder annars visserligen ingått i en perpetuell afgift för bränvinet efter K. M:s proposition, och han medger också, att den afgiften varit mindre känbar för bonden, än att köpa 7 à 8 kannor bränvin för en tunna råg. — Han och flere med honom hoppas, att åter få snart Riksdag, då det skall gå med Adeln, såsom i K. Carl den elftes tid."

---

[1]) En från partitiderna bekant Småländsk Riksdagsbonde — var redan Riksdagsman 1756.

[2]) Troligen, att Konungen skulle nödgas utan vilkor uppgifva bränvinsregalet, hvars laglighet bestreds.

Man ser början till en sinnesstämning, som skulle sprida sig och framdeles begagnas.

Ett omdöme om ställningen i Sverige på denna tid af en utlänning, som haft goda underrättelser, må ur Konungens papper anföras. — Grefve Podewils var från Preussiska Hofvet sänd till det Svenska, för att tillkännagifva Konungens morbrors, den store Fredriks död. Han aflemnade till den nye Preussiske Monarken en berättelse, hvilken man här vetat att förskaffa sig[1]). Vi meddela den i utdrag och öfversättning: "Jag har vid min ankomst till Sverige funnit sinnena ännu uppeldade af den sista Riksdagens oro, som varit ganska stormig. Hofvet, som sedan 1772 ej trodde sig ha något att frukta från Ständerna, har träffat på en formidabel opposition. — Om Konungen hade anat denna sinnenas stämning, hade han säkerligen ej sammankallat Ständerna. Han har fria händer i detta afseende, och de propositioner han gjort, voro ej af nog betydenhet, att derföre risquera en sådan fara. — Kanhända var det hoppet att få sina egna och sina bröders skulder betalda, som deciderade honom dertill. Oppositionen har haft skickligt folk i spetsen för sig, ibland andra Fält-Marskalken Grefve Fersen, och Baron Carl de Geer. De ha begynt med att begära, såsom en complaisance af Kungen, att han ville renoncera från sin desiciva röst, när de fyra stånden ej voro af lika mening[2]); då de erhållit

---

1) Den är åtföljd af ett bref, dateradt d. 8 Aug. 1787 från då varande LegationsSekreteraren Bergstedt i Berlin, som haft detta hemliga uppdrag.

2) Har afseende på den af Konungen upplifvade 1617 års

detta, ha de ej mera satt några gränsor för sina anspråk och afslag. Alla hofvets propositioner ha blifvit afslagna, undantagande den, som angick Magasinsinrättningen. — Hvad som mest stött hofvet har varit att se nationen i allmänhet, och hufvudstaden i synnerhet, yttra sin fägnad öfver oppositionens framgång. Man fruktade oroligheter. Det återstod ej annat än att afsluta Riksdagen; hvilket lyckades genom Grefve Fersens bemedling, som man förstått att blidka. — Se här, hvarpå nationens missnöje synes grunda sig! Man förebrår Konungen i allmänhet en allt för stor böjelse för depenser, mest egnade åt frivola föremål, såsom hofspektakler, karusseller, onödiga byggnader, men i synnerhet hans täta resor, genom hvilka stora summor gå ur landet, och som skola föranledt honom att lägga hand på fonder, destinerade för andra ändamål. Man önskar att Konungen måtte förändra sin omgifning. Man klagar att nästan alle de gamle Rådsherrarne och de personer, som njuta nationens förtroende, hafva aflägsnat sig, och att man ser omkring Konungen blott sådana, som missbruka hans ynnest. Visst är, att stora missbruk hafva inrotat sig, i synnerhet i afseende på de ecclesiastika befordringarna. Man har vid Riksdagen öppet talat om att man borde draga deras upphofsmän till ansvar, och i synnerhet anses Baron Armfelt för farligast. Men, om å ena sidan Ständerna tro sig hafva skäl till missnöje, så synas de å andra sidan vara orättvisa och gå för långt. Man medgifver temmeligen allmänt, att Sve-

---

Riksdagsordning, och den förklaring deröfver Konungen vid Riksdagen meddelade.

rige har oändligen vunnit på denna regering, och sedan 1772 års Revolution. Det ok, hvarunder de utländska makterna höllo nationen, är afskakadt. Hvad financerna angår, så har Konungen, med tillhjelp af utländska lån, fullkomligt återställt Bankens kredit, genom realisation af den alltför stora sedelmassa, som Banken hade utgifvit; så, att nu Bankosedlarna stå al pari med silfver, endast klingande mynt är i rörelsen, och nu Sverige förlorar nästan intet på kursen, då förut differensen var otrolig. Denna stora fördel faller i synnerhet i ögonen, då man kommer hit ifrån Danmark; der de missbruk i detta afseende, som man reformerat i Sverige, ännu herrska till den grad, att från Hamburgs portar till Helsingör man ej ser något silfvermynt, utan endast papperspenningar, som oupphörligt falla i värde. Det har fordrats mycket klokhet, att komma till ett sådant resultat i ett land, som ofta är utsatt för missvext, och hvars utgifter äfven i vanliga år ej fullt svara mot inkomsterna. — Arméen är, enligt alla deras omdöme, som sett hurudan den var fordom, i oändligt bättre skick än förr. Inalles stiger den till 50,353 man; Konungen har sagt mig, att han ofördröjligen ämnar öka den till 54,000. I sjelfva verket lärer den blott utgöra 40,000 man; men det är landtregementerna, underhållna af provincerna, som äro inkompletta, hvilket Konungen ej rår för. Flottan, som var fullkomligt delabrerad, är på en respektabel fot, hvarom jag sjelf haft tillfälle att kunna öfvertyga mig. Konungens regering kan berömma sig af flera nyttiga inrättningar, som under den förra anarkien aldrig varit

att tänka på. — Jernsmidet, kanongjuterierna, stålmanufakturerna hafva gått framåt. De sköna konsterna blomstra, och Sverige har nu artister af alla slag. Men i synnerhet ha de mekaniska konsterna gjort oändligt stora framsteg, såsom arbetena i Carlskrona och det förbättrade machineriet i grufvorna bevisa. Allt detta länder ostridigt Konungen till heder; ty han sysselsätter sig med allt, och tar kännedom af allt, utan att sky för arbete och mödor. För att återvinna hvad han vid sista Riksdag förlorat är nödigt, att han beflitar sig om en sträng hushållning, omgifver sig med män, som hafva nationens förtroende, afskaffar de missbruk, hvarom jag talat, och i synnerhet icke kallar ny Riksdag. Men dertill fordras, att han skulle kunna umbära bevillningen af Ständerna; då de fyra år, som de utsatt för varaktigheten af den nu åtagna, gått till ända. Man tviflar på att han vill och kan detta[1]). I Politiken synes Sverige för det närvarande ej ha något system. Konungens böjelse fäster honom vid Frankrike, och det anses afgjordt, att han derifrån drager subsidier; men det sker så hemligt, att medlen ej ens gå genom Franska Ambassadörens hand. Ryssland har sednast närmat sig till Sverige, och man har proponerat ett familjeförbund emellan Nordens tre Kronor, under namn af det Holstenska (Pacte de Holstein), i imitation af det

1) Författaren återkommer här till Konungens kostsamma resor, och tillägger att Konungen för det närvarande vore sysselsatt med en reseplan till England. Vi ha i hans papper ej funnit något derom, men väl finnes der spår till ett påtänkt förslag, att för Kronprinsen söka en Engelsk Prinsessas hand.

Bourbonska; men såsom Kejsarinnan icke beledsagat denna proposition med något anbud om subsidier, synes Konungen hvarken härigenom vilja binda sig händerna eller misshaga Frankrike. Konungen har sagt mig flera gånger, att han mycket önskar alliera sig med Preussen. Han har gjort mig den äran att invitera mig till Carlskrona, för att visa mig, såsom han sjelf sade, att vid tillfälle han ej skulle blifva en onyttig bundsförvandt, och att hans flotta vore i stånd att beskydda Preussiska handeln, i fall af oroligheter i norden. Om det tillåtes mig döma i detta ämne, tror jag att Hans Svenska Majestät härvid glömmer sina bägge rivaler i Östersjön. Svenska flottan har för öfrigt synts mig ansenlig och i godt stånd. Jag har sett i Carlskrona hamn 24 Linieskepp från 60 till 72 kanoner, hvaraf 10 helt nya och 13 Fregetter från 36 till 44 kanoner. — Man arbetar nu på 3 Linieskepp och 18 Fregatter, och ämnar inom kort föra Linieskeppens antal till 30 och Fregatternas till 36[1]). Finska flottan är oberoende af denna och består, säges det, af mer än 80 fartyg af ett slag, som är midtemellan Galerer och platta fartyg, af en egen konstruktion, egnad för detta lands skärgårdar, och till att understödja arméens rörelser. Landet besoldar 13,000 matroser, utom besättningarna på hvad man kallar arméens flotta, och, då Sveriges handelsflotta är ganska ansenlig, saknas icke sjöfolk. — I allmänhet äro inrättningarna i Carlskrona mycket vackra, i synnerhet dockorna af en storlek och

---

1) Jemför dessa uppgifter med de officiella i Konungens berättelse om flottan till Ständerna.

en soliditet i byggnadssätt, som, tror jag, öfverträffar de gamles så berömda arbeten. — Man hade utspridt vid Riksdagen, att de summor, som hofvet uppgaf såsom använda för dessa föremål, hade blifvit dragna till andra. En kommission, sammansatt af Chefen för Financerna Baron Liljencrantz, StatsSekreteraren Carlson och Öfverste Toll, har fullkomligt rättfärdigat dem, som haft direktion öfver dessa arbeten, nämligen Öfver-Amiralen Grefve Ehrensvärd, KontreAmiral Chapman och en viss Thunberg [1]). Konungen, innan han lemnade Carlskrona, har betygat dem sin fullkomliga tillfredsställelse och på allt sätt distinguerat dem."

Genast efter Riksdagens slut företog Konungen en resa först till Carlskrona, sedan till det i Skåne sammandragna lägret. Han emottog der Danska KronPrinsen och öfverreste sjelf incognito till Seland, der ett Danskt läger besågs. Kronprinsen gjorde äfven en resa till Skåne och Götheborg. Han skulle denna höst åtfölja sin far till Upsala, hvars nominelle Cantzler den åttaårige Prinsen var.

Konungen hade redan om våren detta år åter kastat sina blickar på Universitetet, hvars styrelse han, såsom Kronprins förut, och nu åter, i sin sons namn, förde. Vi ha omtalat det besök, som han der redan gjorde

---

1) ÖfverDirektören och Riddaren Thunberg: den store byggmästaren, Polhems lärjunge och Augustin Ehrensvärds vän; hvars minnesmärken äro skeppsdockorna vid Sveaborg och Carlskrona, och planerna till Trollhätte- och Götha kanaler, sådana de, med få afvikelser, sedan blefvo utförda. Daniel Thunberg, bondson från Ångermanland, dog 1788 i Carlskrona, 78 år gammal.

vintern 1786. Han återvände om hösten för ett längre vistande. Anledningen till dessa besök i Upsala, berättade CantzliRådet Rosenstein för Nordin, var att gifva Akademien mera förtroende i det allmänna; emedan Konungen icke gillade den nya sed, som Grefve Axel Fersen ibland de förnäma hade infört och förordat, att man borde låta uppfostra sina barn i Frankrike. Konungen besökte derföre sjelf Upsala Akademi och rådde föräldrarna att dit sända sina söner.

Konungen vistades i Upsala ifrån d. 22 Okt. till d. 9 Dec. 1786. Dagligen såg man honom incognito i Professorernas föreläsningar, eller närvarande vid disputationsakter, eller vid den unga adelns öfningar i det så kallade Skytteanska Collegium [1]). Han upprepade

1) För Akademiska Läsare må här ett summariskt utdrag lemnas ur en Journal hållen under detta Konungens besök i Upsala (se Uppfostringssällskapets Tidningar för 1787). Den 22 Okt. anlände Konungen och emottogs vid Flötsund af Vice Landshöfdingen, StatsSekreteraren Schröderheim, Rector Professor Christiernin, samt Senatus Academicus, Landtstaten och Magistraten. D. 23 afhörde H. M. incognito kl. 11 ett stycke af Professor Svedelii föreläsning i Latinet samt kl. 12 Professor Fants föreläsning i Historien. Kronprinsen emottog derefter Akademistaten. D. 24 afhörde K. M. Professor Fant. D. 25 besökte Professor Thunberg. D. 26 afhörde Konungen Professorerna Lindblom, Fant och Dureus (Konungen rådde den sistnämnde att taga afsked), samt besökte Laboratorium Chemicum. D. 29 hörde K. M. Professorerna Thunberg, Melanderhjelm, Floderus, Lindblom, Fant, samt besökte Gamla Upsala. D. 28 hörde Professor Neikter och lät samtlige den studerande ungdomen för sig och Kronprinsen presenteras på Akademigården, hvarefter afhördes en Latinsk Disputationsakt under Magister Thorberg: De Poesi Homerica. D. 29 Gudstjenst i Domkyrkan, som af K. M. bevistades, hvarvid predikan hölls af Hofpredikanten Grefve Fr. Bogisl. v. Schwerin

sitt besök, på kortare tider, i Mars, Maj och Augusti månader 1787, och om våren följande året. Det var

---

(erhöll 1788 Sala Pastorat). E. m. särskild presentation af den studerande noblessen. D. 30 hörde H. M. Professsor Fant och besåg Myntkabinettet. D. 31 afhörde Professorerne Murray, Thunberg och Fant. D. 1 Nov. som var Kronprinsens födelsedag undanbad K. M. sig alla högtidligheter, afhörde på f. m. en föreläsning af Fransyska Språkmästaren och på e. m. en historisk disputation under Prof. Fant, hvarvid Schröderheim, Rosenstein, Professorerne Lindblom och Boethius samt Akademi Sekreteraren Flygare med flere unge adelsmän och officerare opponerade extra. D. 2 hörde K. M. Prof. Fant. D. 3 afreste K. M. e. m. till Stockholm, sedan H. M. afhört Professorerne Berch och Fant. D. 5 återkom. D. 6 hörde Prof. Fant, besåg Gustavianska Grafchoret och besökte Prof. Prosperin på Observatorium, som visade Konungen Saturni ring. D. 7 hörde Prof. Fant. D. 8 Prof. Neikter, besåg Consistoriihuset, befallte att ÄrkeBiskoparnas porträter, så vidt möjligt, skulle kompletteras, hörde på en disputationsöfning i Collegium Skytteanum tillika med Kronprinsen. D. 9 tog exercitiigården i besiktning och hörde Prof. Fant. D. 10 hörde Prof. Fant. D. 11 hörde Leopolds Åminnelsetal öfver Prof. Sleincour. D. 12 Bön och Cour hos H. M., hvarefter Danske Envoyéen Juel till Kronprinsen öfverlemnade Danska Elefanterorden. Envoyéen spisade vid ÖfversteMarskalkstaffeln, som var anrättad i Consistorii Academici rum. D. 13 och 14 afhörde Professorerne Fant, Lindblom och Boethius. D. 15 på f. m. en Disputationsakt under Prof. Neikter; extra opponerade Fant, Filenius, Drissel, P. Afzelius, M. Floderus, P. Malmström och Studeranderne Carl v. Rosenstein, Baron Ludv. Mörner, Benjamin Höijer, J. Holmbergsson m. fl. E. m. Disputation i Collegium Skytteanum, hvarvid K. M. täcktes lemna samtelige de närvarande adelige studerande företräde, och yttrade sitt välbehag öfver inrättningen till Prof. Lindblom. D. 16 afhörde Prof. Fant. D. 17 Prof. Tingstadii Inträdestal. D. 18 en Disputationsakt: Legatio Joh. Skytte Senioris in Daniam, som på Svenska under Prof. Lindblom försvarades af M. Sundvall. Schröderheim m. fl. opponerade extra. D. 19 reste K. M. till Sahlsta. D. 20, 21 afhörde Prof. Fant. D. 22 Disputationer

under detta sistnämnda besök, som Konungen den 30 Mars 1788 hörde Thorild offentligen försvara sin Critik öfver Montesquieu, — en den celebraste disputationsakt, som vid Universitetet blifvit hållen[1].

---

på Akademien och i Collegium Skyttianum. D. 23, 24 afhörde Prof. Fant, samt reste till Stockholm; d. 28 återkom och afhörde Prof. Fant. D. 29 bevistade Disputationsakter på Akademien och i Collegium Skytteanum. D. 30 hörde Prof. Fant. D. 1 December besökte Prof. Thunberg och hörde Prof. Fant. D. 2 beság ytterligare det Akademiska Bibliotheket och reste till Stockholm. D. 4, 5 afhörde Prof. Fant, hörde sistnämde dag en Disputationsakt, och lemnade hela Akademistaten företräde, hvarvid Rektor tolkade Akademiens und. erkänsla. På aftonen afhörde K. M. och Kronprinsen en Disputationsakt i Collegium Skytteanum, då Lindblom å egna och den studerande adelns vägnar aflade und. tacksägelse för Konungens nåd. Baronerna Jöran Silfverhjelm, Clas Fleming, Hampus Mörner, Clas Cederström m. fl. hade i dessa öfningar utmärkt sig. D. 7 afhörde Konungen Prof. Fant, besökte Prof. Låstbom och såg de ekonomiska samlingarna. D. 8 hörde Fant. D. 9 afhörde tvänne Disputationsakter och afreste från Upsala.

1) Naturforskaren Professor Swartz skrifver derom till Professor Lidén d. 1 Apr. 1788: "Thorilds disputationsakt har väl Hr Professorn sig redan bekant, samt att den anställdes i Herrens egen öfvervaro. Den har varit tordehända en af de besynnerligaste. Sjelfva ämnet röjer auctorns tilltagsenhet. — Herrar Schröderheim, Hastfehr och Leopold ha opponerat extra på hög befallning. Det har ej aflupit utan nöje och löje. Konungen har sjelf applauderat; och Thorild blifvit på Konungens befallning af fem deputerade complimenterad, som han dock ej lärer anse för något utomordentligt. — Leopold har blifvit H. M:s Handsekreterare med Tromans heder, lika som Kellgren och Clewberg. Den förstnämnde har allmänt auctorsnamnet af den nya Dramen Siri Brahe och Göran Gyllenstjerna; men nu erkännes K. M. för rätta upphofsmannen. Den är törhända den bästa production på Svenska Theatern, äger i alla afseenden det förnöjande, intagande, värdiga och på det högsta rörande."

Knappast någonstädes har Konungen efter sig lemnat lifligare personliga minnen än vid Upsala Akademi: — minnen, här omfattade med så mycket mer kärlek, som den akademiska verlden, främmande för politiska partier och passioner, i honom kunde fritt vörda en vetenskapernas vän och beskyddare, och som var bäggedera ännu mer af böjelse, än af regentplikt. De, som här mindes hans tider, och ej tröttades att derom tala, äro nu mera än förgången generation, med hvilken jag likväl ännu till en del lefvat. Men sådana personliga minnen äro ej de enda Gustaf III i Upsala lemnat. De papper angående sin regering, som han åt Universitetet anförtrodde, skola, under en skickligare hand än min, kankända blifva ett oförgängligare; och den dyrbara byggnad, på engång åt Linnés vetenskap och minne egnad, som är Gustaf III:s gåfva till Upsala Akademi, skall för många slägten vittna om hans hjertelag på en gång för vetenskaperna och sitt fäderneslands ära[1]).

---

1) D. 11 Aug. 1787 lade Konungen grundstenen till Byggnaden uti den nya Botaniska trädgården i Upsala. Då K. M. hade funnit, att den gamle Botaniske trädgården, oaktadt dess så stora ryktbarhet under Linnés tid, dock saknade nödigt utrymme, så behagade han till Akademien förära Kongl. Slottsträdgården, jemte 112 qvadratalnar jord vid dess vestra sida, hvilken Upsala stads Magistrat och Borgerskap, i följe af H. M:s nådiga vilja, till samma bruk öfverlemnade. H. M. beslöt tillika att af egna medel bekosta den der nödige byggnadens uppförande. Till detta nya Botaniska Lärohus lades grunden kl. 3 e. m. H. M. begaf sig till den ändan från slottet till slutet af trädgården, der Consistorium Academicum var samladt, då H. M. aflemnade sitt Donationsbref, dateradt samma dag, till ProCantzleren, ÄrkeBiskopen v. Troil, som i ett kort tal tolkade Akademiens tacksamhet. H. M. steg derefter ned till det utsedda stället för grundstenen, der, jemte flere

Dessa konungsliga hvilostunder rycktes undan tunga, allt närmare skridande bekymmer. Liljencrantz, sedan han sista året, med mycken motsträfvighet, på Konungens befallning, måst upptaga tvenne nya lån[1]), hade med 1786 lemnat förvaltningen af Finanserna, der utsikterna efter Riksdagen voro ännu mörkare än förut. Att någon med full kännedom af tillståndet skulle vilja åtaga sig denna förvaltning var svårt, om ej möjligt. Konungen, redan länge sin egen Minister för utrikes

---

mynt och medailler, äfven nedlades den på Konungens befallning öfver Linné slagne skådepenning. Kopparskifvan, som betäckte mynten och medaljerna hade följande inscription: *Gustavus III, ut bonis Artibus, præsertim Scientiæ in Gentis laudem a Carolo Linnæo ad fastigium eductæ consuleret, simulque memoriæ consecraret auspicia, quibus Filius Gustavus Adolphus Acad. Upsaliensem tuetur, has Aedes exstruere voluit, primis sua manu locatis fundamentis d. XVII Aug. MDCCLXXXVII.* — Då H. M. rörde grundstenen med de brukeliga hammarslagen, aflossades 128 styckeskott på Slottsbacken, å hvilken en bataljon var incommenderad till paradering. Uti ett bredevid grundläggningsstället uppslaget tält emottog H. M. sedan uppvaktningar, och återreste samma e. m. till Drottningholm. — Jfr. Gjörwell, Allmänna Tidningar eller Svea Rikes Annaler 1788 N:o 41. — I November 1787 skrifver Schröderheim till Konungen: "Med byggnaden lider fort, men hade gått fortare, om en ständig tillgång varit på materialier. Emellertid blifver hela grunden lagd i år, och är redan färdig under corps de logis med colonaden och orangeriet samt början gjord med andra flygeln; ehuru denna ovanligt våta höst mycket hindrat. De studerandes antal är talrikt. De längta mycket efter Konungen, säga de."

[1]) Det ena var på 600-tusen Rdr: det andra proponerades till 2 à 3 milliöner gyllen från Antwerpen. (Liljencrantz till Konungen d. 13 Juli 1786). Att äfven det sistnämnda lånet (till huru stort belopp omförmäles ej) verkligen upptogs, ses af Liljencrantz's bref till Konungen af d. 29 Nov. 1786.

ärenderna, var tvungen att i hufvudsaken äfven bli sin egen finansminister, och hans stora obekantskap med denna slags förvaltning skulle bidraga att brådstörta sakerna till ett våldsamt slut. Det återstod att för denna befattning välja en man mera utmärkt af raskhet och nit i verkställighetsåtgärder och medgörlighet, än bepröfvad speciell skicklighet. Så nödgades finansportföljen på Friherre Erik Ruuth[1]), — som fåfängt förebar sin mindre kännedom af dithörande angelägenheter[2]), — i sjelfva verket i egenskap af Konungens enskilda ombud; hvarföre ock Konungen slutligen uttryckligt förklarade: "Att StatsSekreteraren aldrig för framtiden skulle vara skyldig att redogöra och ansvara för annat, än emottagne penningars redovisande i afseende till siffran, men ingalunda för sättet, huru de blifvit upptagne och använde[3]). Liljencrantz's afgång

---

1) Förut förste Stallmästare hos Hertig Carl, Possessionat i Skåne.

2) D. 4 Okt. 1790 anförde StatsSekreteraren, att K. M. sig säkerligen till minnes förde, att StatsSekreteraren vid öfvertagandet af Handels- och Finans-ärenderna öppenhjertigt tillkännagifvit, att han i Handelsbokhålleriet, Vexelsaker och i publika Verk nyttjade räkenskapsmethoder, icke hade erforderlig insikt. GeneralConsuln Peyron förordnades honom derföre till biträde.

3) Hemligt protokoll fördt inför Konungen d. 4 Okt. 1790. Jfr. Protokoller, hållne i Kongl. KammarRevisionen angående Grefve Erik Ruuths redogörelse för Hans Excellences Finance-Förvaltning. Stockh. 1794 s. 117. Han blef under Förmyndareregeringen underkastad en process, som bar karakteren af förföljelse. Man chikanerade honom på Konungens quittenser, hvilka, då de ej alla voro i samma form, man till en stor del ej ville erkänna såsom gällande. Pluraliteten af Kammar-Revisionens egna ledamöter var af den tanken att de borde an-

beklagades af många, men säges ej ogerna ha blifvit sedd af pluraliteten på Stockholms Börs, som förebrådde honom att hysa ett allt för uteslutande förtroende för vissa af de större husen [1]).

De kungliga brännerierna måste äfven hösten 1786 i anseende till spanmålsbristen inställas. De blefvo allt

---

ses giltiga. Icke dessmindre förklarade Baron Reuterholm, KammarRevisionens President, i Revisionens Utslag dem för ogiltiga; och detta utslag stadfästades i Högsta Domstolen, emot Professor Calonii yttrade särskilda mening.

1) Baron Ruuth hade likväl sjelf i andra giftet en dotter ur det betydande Wahrendorfska huset. Det synes såsom Toll varit den, som hade föreslagit Baron Ruuth för financerna. Han skrifver till Konungen d. 28 Nov. 1786: "Den allmänna farhågan, att Cederhjelm (CommerceRådet Baron Jonas Cederhjelm) skulle blifva Baron Liljencrantz's efterträdare, hade så imponerat på handlande corpsen, att, då de fingo höra den rätta, emottogs tidningen med nästan enhällig fägnad.... Den allmänna oponionen var, att Baron Ruuth har insikter och tänker väl, så att han icke skadar handeln, utan blir så rättrådig, att han tillåter alla förtjena lika. E. M. lärer häraf nådigst finna, att den afgående således icke skadar, utan tvärtom gagnar finansadministrationen; i synnerhet som månge af de handlande tro sig veta, att Baron Liljencrantz alltid blir första mannen för affärerna. En del påstå sig ha det af honom sjelf; som får bli för hans räkning." — I och för Diskontinrättningen fortfor Liljencrantz att vara verksam. Han skrifver derom till Konungen d. 29 Nov. 1786 (då han uppgifver alla de mångfalldiga särskilda befattningar, som voro honom anförtrodde): "I fall E. M:s nådiga afsikt är att bibehålla denna för allmänna rörelsen oundgängliga Diskontinrättning, så är det den enda kommission, som jag i underdånighet supplicerar om att få behålla, af den orsak att Diskontinrättningens grundläggning var det första jag lade handen vid såsom Stats-Sekreterare (jfr. II D. s. 73). Det fordna enskilda Diskontkompaniet blef, i följe af Kgl. Förordningen d. 13 April 1787, under namn af General-Diskontkontor, ett verk, som för K. M:s och Kronans räkning bedrefs af löntagande ämbetsmän.

mer, äfven för Konungen, en börda; och Ständerna hade nekat att afköpa dem med en ständig bevillning. Någon utväg måste tillgripas. Vi anföra ett råd, gifvet i denna angelägenhet. Det är en af de sista märkeliga röster ur Rådkammaren.

RiksRådet Baron Emanuel De Geer skref till Konungen kort efter Riksdagen[1]) ett bref, som vi här meddela i öfversättning och utdrag: "Det ögonblicks audiens E. M. täcktes bevilja mig sistledne Söndag var ej tillräckligt för mig, att utveckla grunderna för mina tankar om de inre ärendernas närvarande tillstånd i afseende på inkomsterna. Kanhända är det genom brist på sammanhang och ordning i de reflexioner, som E. M. då tillät mig göra i Dess närvaro öfver inkomstkällan af bränvinet, som mina tankar syntes E. M. föga öfverstämmande med dess sanna interessen; och jag tager mig friheten, att förklara mig i dag deröfver. — Tillåt mig att göra det skrifteligen, då mitt tillstånd förbjuder mig att nyttja den nådiga tillåtelse E. M. mig gifvit, att få uppvakta vid Drottningholm. — Må E. M. vara lycklig! det är mitt lifs första och sista önskan. Med den stora själ, som himlen gifvit E. M. är det omöjligt, att E. M. kan vara lycklig och nöjd, med mindre Dess regering blir hädanefter lika ärofull som hittills.... Ingen kan tvifla att det ej är sjelfva regeringsformen, som grundlagt den ära E. M. år 1772 förvärfvade. Denna regeringsform är E. M:s verk, och hvilken likhet det ock må finnas

1) Den 22 Sept. 1786.

emellan den och Gustaf Adolfs: det är E. M. som Sverige för den samma har att tacka, emedan E. M. gifvit oss den i ett ögonblick, då Dess val var fullkomligt fritt. De rättigheter, som E. M. i detta kritiska ögonblick ansåg tjenligt att lemna sina undersåtare, äro just de, som Samhällenas naturliga ordning fordrar, att man lemnar åt folken. Att deltaga i lagstiftningen i en föreskrifven ordning, och att beskatta sig sjelf, se der hvarje fritt folks oförytterliga rätt! Och E. M. trodde med rätta, att, utan försäkran af dessa åt Svenska folket, E. M. aldrig af efterverlden skulle erhålla det ärofulla namnet af den allmänna frihetens återställare. — Det är endast upprätthållandet af dessa sublima principer, som åt E. M. kan försäkra företrädet framför föregångare och samtida, och den eviga njutningen af konungars sanna lycka. Hvad skulle det bli af eder ära, o min Konung! om, i stället att befästa edert sköna verk, man förmådde eder att undergräfva dess grundvalar. Och är det ej att förstöra edert eget verk, i fall E. M. sätter i fråga om Dess folk äger sjelfbeskattningsrätten eller icke? Tillhör det E. M:s stora själ att ett ögonblick tvifla om edra undersåtares beredvillighet att bevilja, hvad E. M. behöfver för deras försvar och välstånd, och Dess egen ära? Hvarföre vill man öfvertala Eder, att det är bättre att beskatta dem mot deras vilja, och ej ens lämna dem fördelningen af skatterna? Är det ej att uppväcka bittra betraktelser öfver E. M:s verkliga uppsåt, på den ryktbara dag, ifrån hvilken vi äro vane att datera vårt fäderneslands återfödelse? Det är kanhända för att trösta er, Sire, öfver det slags tysta knorr, hvilket ut-

märkte sista Riksdag, som man nu vill öfvertala eder att inskränka folkets rättigheter i fråga om kronans inkomst. Men skulle det verkligen vara rätta botemedlet? Eller hade väl detta knorr någon ting gemensamt med bevillningen? Om bränvinsskatten mycket ingick i detta missnöje, var det hvarken penningarna eller deras användning, som man lagt på sinnet. Det var endast och allenast bristen på samtycke både till denna intägt och sättet för dess uppbärande, som kändes tung; och om bönderne och alle godsägare ej hade under flera år kännt sig sårade genom de Regala Brännerierna, skulle E. M. funnit dem efter önskan. E. M:s inkomst har strax efter Revolutionen befunnits otillräcklig, af det enkla skäl, att det behöfs mera penningar att uträtta någon ting än till att låta allt förfalla. För att öka revenuen utan att sammankalla Ständerna, måste man taga sin tillflykt till utvägen att taxera dem utan deras bifall. En direkt taxa på jordegendomen var alltför tydligt stridande emot Regeringsformen. E. M. har trott att en indirekt taxation ej var det; och de som projekterade bränvins-regalet trodde kanhända likaså. Nationen, ännu föga betänkelig i fråga om grundlagens tillämpning, såg i Kronobrännerierna endast upphörandet af en äldre (direkt) skatt. Hon förutsåg ej, att Kronobrännerierna skulle frântaga henne tio gånger värdet af denna skatt. Det har behöfts år att komma henne till att känna tyngden af denna kontribution; men hon har slutligen kännt den: och det ögonblick då hon, kallad till Riksdagen att deltaga i lagstiftningen, kände sig med ens upplyst om förmvidrigheten i denna indirekta beskattnings både exi-

stens och perception, var det afgörande ögonblicket. Om i detta ögonblick våre Svenskar varit nog upplyste att inse kronans verkliga behof, borde de ej ett ögonblick ha tvekat, att med en ständig motsvarande bevillning hålla E. M. skadeslös. Men en olycklig villfarelse, som ärfver sig från tid till tid, kommer dem att tro på möjligheten af Statens flor, utan all förökning i dess inkomst. Upplyst folk äro ej af denna tanka. — Men annat är att arbeta på ökade inkomster för E. M. genom rättmätiga och hälsosamma medel, och annat att söka befordra detta ändamål på bekostnad af besvurna friheter och allmän lycka. Upphofsmännen och gynnarne af kronobrännerierna äro i det sednare fallet; och, vore de äfven verkligen välsinnade för E. M. sanna interessen, så träffar dem likväl förebråelsen att fullkomligt misskänna dem, och okunnigheten i sådant fall blir brotslig, som oärligheten. Hvad fordras dertill att förmå nationen att frivilligt taxera sig så högt som E. M. önskar, då den kallas för detta föremål — det enda, som vid en sådan kallelse kan komma i fråga, emedan nationen för öfrigt med enthusiasm har anförtrott sin Konung hela regeringen? Dertill fordras blott omsorgen, att från Riksdag till Riksdag underrätta Nationen förut om den hufvudsakliga användningen af Statsinkomsterna, — så mycket för Hofvet, så mycket för Försvarsverket, så mycket för Civilstyrelsen, så mycket för allmänt nyttiga företag och inrättningar från år till år. Det bör ej finnas någon depens under en stor Konung, som ej kan rangeras under någon af dessa titlar. Och den sista bör ej hafva minsta andelen; emedan det är just den,

som gifver rättigheten att begära mer. Hvilket folk skulle ej med glädje kontribuera till allt detta, om dess Öfverhet rent ut det begär? Finnes ett sådant folk i Europa; så är det säkerligen ej det Svenska. Att underrätta folket om Statsinkomsternas användning är ej precist att bära på trycket afskriften af den för allmänna behofven hvarje år reglerade staten. Det är helt enkelt att lemna E. M:s ämbetsmän frihet att offentligen nämna användningen *en gros* af revenuen. Allt blir bekant på längden, och publiken, så nygirig att få veta allt som passerar, gissar snart hvad man ej säger dem; men den öfverdrifver då alltid: beräkningarna gå i stigande från mun till mun: detta skrämmer alla, både de elaka och de välsinnade och gör dem fruktande, i stället att sanningen förskräcker ingen. Man vet hvad man har att hålla sig vid; och är det ej nödvändigt, då man vill ha penningar, att först öfvertyga derom att man deraf har behof? — Det är den onyttiga förbehållsamheten, och hemlighetsslöjan kastad öfver en regerings inre ärender, som föder misstroende å ömse sidor, som strör emellan ett fritt folks öfverhet och dess undersåtare detta oenighetsfrö, hvilket omständigheter bringa till grodd och vext. Man måste qväfva det Sire! — Och det är ej E. M. som skall ha möda att deri lyckas, om E. M. det kraftigt vill. Om E. M. låter sitt hjerta tala, och använder detta så öfvertygande, så välgörande sanningens språk från thronen, skall E. M. qväfva i dess födsel detta olycksfrö, som administratörer, föga egnade att förstå, hvad slags ära, som bör tillhöra Gustaf III:s tidehvarf, hafva haft den oskicklig-

heten att låta falla i en jord, fruktbar nog att fostra allt hvad i den sås. Må E. M. afskaffa Kronobrännerierna! Må E. M. förklara för sitt folk att det är för alltid, och att E. M. hädanefter vill lemna jordbrukaren frihet att förvandla efter behag i bröd, bränvin eller dricka, sin säd, naturens första gåfva, för hvilken Staten helt och hållet har att tacka deras arbeten, som den årligen frambringa! Må E. M. med det samma förklara, att E. M. har aldrig tviflat och skall aldrig tvifla om Svenskarnas allmänna benägenhet, att efter deras yttersta förmåga bidraga till fyllandet af Statens sanna behof, och att derföre E. M. gerna bortlemnar denna gren af sina närvarande inkomster, med visshet derom, att Dess folk med glädje skall bevilja en ersättning derför, då omständigheterna fordra, att den af kommande Ständer begäres; men att då E. M. nu återställer allt i afseende på bränvinet, sådant som förhållandet var före Kronobränneriernas inrättning, E. M. har rättighet att uppbära, från samma dag intill nästa Riksdag, den år 1772 af Ständerna samtyckta årliga bränvinsskatten intill nästa Riksdag, och att följaktligen denna skatt tager sin början på samma gång, som man medgifver friheten att bränna. Då E. M. med det samma tillkännagifver, att E. M. är allt för upplyst att vilja någonsin röra den hvarje fritt folk tillkommande sjelfbeskattningsrätten, skall E. M. på engång göra den ädlaste handling och den nyttigaste för Dess myndighet och makt. E. M. skall oinskränktare bjuda åfven Dess undersåtares ej blott hjertan, utan förmögenhet, ju oftare, ju tydligare E. M. låter dem erfara, att ej E. M.

ej anser sig äga rätt, att taga den ifrån dem, utan deras förklarade bifall. Det är genom skydd för deras rättigheter i detta afseende, under det E. M. med uppmärksamhet och styrka upprätthåller sina egna i alla andra afseenden, som E. M. skall njuta den högsta lycka, att se sin ära dagligen ökas, att känna sig dagligen allt mera värd allt rättskaffens folks aktning och bifall i hela verlden. Förlåt, Sire! en djerfhet, som vågar gifva råd utan att de begäras! E. M. skall, hoppas jag, förlåta mig den, för renheten af mina afsikter."

Det var en röst, egnad att af Gustaf III höras och förstås. Men rådet var svårt att följa. Det var en återgång, det var att utsätta sig för nödvändigheten att åter kalla en Riksdag, sedan man nyss upplöst en med missnöje, med tillsägelse, att Ständernas sammankomst på länge ej vore att emotse. — Svaret på RiksRådet De Geers råd, innefattas i hans eget steg, att nedlägga sina ämbeten, hvilket skedde om några månader [1]).

Hvilken svår uppgift den nye FinansMinistern fått, må till någon del dömas af följande hemliga protokoll, hållet inför Konungen d. 11 Januari 1787: "StatsSekreteraren Friherre Ruuth anmälte i underdånighet, att, sedan han inhämtat K. M:s tid efter annan honom gifna befallningar om hvarjehanda förestående penninge-utbetalningar för K. M:s egen räkning, hvilkas belopp, efter hvad anledningarna för det närvarande gifva vid han-

---

[1]) D. 13 Juni 1787.

den, synas stiga till ansenliga summor, så kunde Stats-Sekreteraren icke undgå, att i följe af dess undersåteliga plikt, det oskrymtade nit, den tillgifvenhet, som han hyste för K. M. och Riket, i djupaste underdånighet till-kännagifva, huru otillräcklige de nu kände penninge-tillgångar måste blifva, i jemförelse med så väl Kongl. Stats- som Riksgälds-Kontorets trängande behofver. Det förra finnes belastadt med en ansenlig statsbrist för det framledna året, och kommer, efter sig företeende anledningar, uti en ej mindre för det innevarande. Och Riksgäldsverket har äfven detta år, utom vanliga interessen ut- och inrikes, sig bestigande till 301-tusen etthundrade Rdr specie, äfven till betalning förfallne lånekapital till ett belopp af 100-åttitvåtusen trehundra Rdr, tillhopa Riksdaler 982-tusen trehundra specie, hvartill tillgångarne allenast utgöra 350-tusen tvåhundrafemtio specie, samt sålunda brister Rdr 628-tusen etthundrafemti specie, eller nära trettiåtta tunnor guld. StatsSekreteraren hade derföre trott, att K. M:s höga afsikt vore att bispringa dessa bägge nämnda verk med beloppet af de Fransyska subsidierna, såsom den enda extra tillgång, som StatsSekreteraren kände, och som ensamt dertill skulle utgöra en betydlig hjelp. Men då K. M. om desse medels nyttjande på annat sätt, och till andra behof förordnat, så kan följden oförgripligen icke blifva annan, än Stats- och Riksgälds-Kontorens skuldmassas starkare förökande, som än vidare uppstiger igenom de räntor, hvilka för nya lån måste erläggas, och som slutligen icke annat kan än föranleda de svåraste följder för Konung och Rike."

"K. M. behagade med nådigt välbehag upptaga hvad StatsSekreteraren här ofvan i underdånighet anfört; men gaf till nådigt svar, att de Fransyska subsidie-medlen icke till hela deras belopp vore gifna till Statsverkets understöd, utan vore den sist erhållna delen: en million 200-tusen Livres Tournois[1]) årligen af subsidierna ensamt och allena gifven för K. M:s egen höga disposition och person, utan någon slags obligation å Konungens sida, att densamma till Statens behofver använda. Att det till följe deraf tillkom K. M. att efter Dess behag, för egen hög räkning låta sig tillställa hela förberörde summa; men, som K. M. sådant oaktadt gerna ville bidraga till Statsverkets understöd, i sådan mån som möjligheten medgaf, så hade äfven K. M. låtit större delen af denna extraordinära subsidie-summa Stats- och Riksgäldsverket till godo komma, hvarmed ock K. M. ville låta fortfara, i mån af hvad K. M:s egna behofver det medgåfve. Och, som StatsSekreteraren nu väckt denna fråga, så täcktes K. M. anbefalla StatsSekreteraren att härom upprätta ett protokoll, hvilket K. M. ville för framtidens skull i nåder påskrifva, dock med det uttryckliga förbehåll å K. M:s sida, att innehållet skulle blifva tyst och hemligt, samt berörde protokoll ibland Hemliga Handlingar förvaras. Ut supra

E. Ruuth."

---

1) Dessa 1,200,000 Livres voro de extraordinära subsidier på 5 år, om hvilka Gustaf III personligen afslöt öfverenskommelsen under sitt besök vid Franska hofvet 1784. Den af Grefve Creutz underhandlade subsidietraktaten af 1783 innehöll en förnyelse af de ordinarie subsidierna 1,500,000 Liv. om året, under 6 år. Både de ordinarie och extraordinarie subsidierna vore utlupne och uppbörde 1789, således midt under kriget.

Något medel måste vidtagas. Det beslutade blef, att genom Landshöfdingarna erbjuda menigheterna på landet ett återköp eller arrende af rätten till fri husbehofsbränning, till en början på tio år[1]). Vilkoren jemkades så, att allmogen, som mest kännt tungan af Kronobrännerierna, till största delen ingick i dessa arrenden[2]), hvilka afslutades under loppet af 1787, och stadfästades genom Kongl. Förordningen af d. 20 Dec. samma år.

Det var ett offentligt initiativ till en regering utan Ständer. En regering utan Rådet existerade i sjelfva verket redan länge; men de yttre kännemärkena derpå blefvo allt tydligare. Vi ha nämnt RiksRådet De Geers afskedstagande. Andra sådana steg omtalades och befarades, såsom varande att förvänta. En af Rådets medlemmar, Guvernören för Kronprinsen, Baron Fredrik Sparre ådrog vid sig samma tid en onåd. Han var en högst punktlig, men inskränkt herre, såsom tillräckligt betygas af hans högst vidlyftiga, underdåniga rapporter till Konungen, angående sin höga elev. Konungen, efter ett i Juni månad hållet läger å Ladugårdsgärdet, der Gardets missnöje gjorde honom nytt bekymmer, ämnade

---

1) I ett bref från Grefve C. A. Wachtmeister till Konungen d. 11 Juni 1787 kallas det Ruuths projekt.

2) Adeln ingick mindre allmänt derpå. För öfrigt antogs förslaget af pluraliteten i alla provincer, utom i Bohus län, der också bränvinsbränningen, liksom i Stockholm och Götheborg, förböds, och der man fortfarande skulle hämta sitt behof af Kronobrännerierna. Den sålunda införda och småningom allmänna bränvinsbevillningen fortfor att utgå utan Ständernas hörande till 1800 års Riksdag, då den blef föremål för derat beslut, och å nyo fastställdes.

företaga en resa till Finland, hvilken han sedan några år nästan årligen gjorde. Den unge Kronprinsen skulle dervid vara honom följaktig, men med tyst förbigående af Prinsens Guvernör RiksRådet Fredrik Sparre; som derföre lät i Rådsprotokollet anteckna, att, om han blef hemma — "det icke skedde på hans derom gjorda underdåniga anhållan, utan på K. M:s egen nådiga befallning"; och i följe af sin åberopade "responsabilitet för fäderneslandet", kunde han icke förmås att låta denna anmälan utgå. Han nedlade efter Konungens återkomst Guvernörsämbetet, men fortfor att räknas ibland Rådet, till Rådkammarens upplösning 1789.

Det var under ett ögonblicks öfvertygelse om fortfarande fred, som Gustaf III hade sammankallat 1786 års Ständer. Utsikterna ombyttes snart, och den yttre politiken ådrog sig hela hans uppmärksamhet. — Den märkligaste företeelse i den Europeiska politiken på denna tid var Frankrikes tillbakasjunkande inom sig sjelf, före det volkaniska utbrott, som ur dess sköte snart skulle skaka den civiliserade verlden, men ännu af ingen regent förutsågs. Med detta Frankrikes skenbara tillbakaträdande blef Sveriges yttre politik utan stöd. Vår förbindelse med Frankrike, daterande sig från den store Gustaf Adolfs dagar, och med få afbrott redan halftannat sekel gammal, grundade sig på den naturligaste fördel, att bägge staterna kunde betydligt gagna, men föga skada hvarandra. Traditionerna om den Svenska Alliansen, såsom hörande till Frankrikes politiska systemet, hade visat sig särdeles sega, och öfverlefvat Svenska makten i norden. Fransyska kabinettet hade under

våra partitiders anarki, ståndaktigt understödt det anti-ryska partiet i Sverige; det hade gifvit Gustaf III medlen i händerna att utföra 1772 års revolution, det hade sedan genom subsidier satt honom i stånd att förbättra försvarsverket, och så godt som nyskapa flottan. Nyttan för Frankrike sjelf af denna kostsamma allians blef likväl alltmer problematisk[1]); i synnerhet då Frankrikes egen framtid mörknade, och en svag och vaklande regering der sysselsattes af vida vigtigare bekymmer, än Sveriges angelägenheter. Deltagandet i det Amerikanska kriget hade på denna regering kastat den sista glansen; men den var köpt med finansernas fullbordade ruin och öfverflyttandet af republikanska ideer inom en föråldrad monarki. Frankrikes politiska vigt aftog synbart i Europa; och denna svaghet, som föga kunnat döljas genom Vergennes's temporiserande politik[2]), kom för en dag, då hans efterträdare, Montmorin, år 1787 i Holland uppoffrade sina bundsförvandter, det patriotiska partiet, åt England och Preussen, och nödgades låta bero vid den revolution, som den nye Preussiska Monarken, till

1) "On ne peut se dissimuler que la position des couronnes de France et Suède, n'ait singulierement changé depuis la decadence de celle-ci — et que le liaison entre les cours de Versailles et Stockholm n'ait èté depuis, plutot l'effet de l'habitude et du sentiment, que d'une utilité et d'une convenance politiques. Néansmoins dans la varietè des combinaisons politiques, il pourrait s'en rencontrer oú une alliance avec la Svède ne serait pas inutile." Flassan, Hist. de la Diplomatie Francaise VII. 375.

2) Han dog d. 12 Febr. 1787. "La *temporisation* fut la principale ressort de ce ministre — servant un Prince mesuré et timide." Flassan VII. 440.

stadgandet af sin Svågers, Arfståthållarens, makt, der med väpnad hand verkställde [1]). Emellertid hade unga och gamla ärelystnader, Joseph II och Catharina, förenat sig, och skulle redan genom Bayerska bytesplanen bragt krigslågan i Europa till utbrott, om ej den store Fredrik med snart domnande hand den dämpat. Men äfven han var nu ej mera [2]); och de båda Kejsarhofven återtogo sina mot Turkiska riket snarare afbrutna, än öfvergifna planer. Catharina II anträdde början af år 1787 sin berömda, ett triumftåg liknande, resa till Svarta Hafvets stränder, der Kejsar Joseph kom henne till mötes. Der troddes Turkiets delning öfverenskommen och beslutad. Turkarne förklarade sjelfve först kriget (d. 17 Aug. 1787).

Vi minnas, huru år 1783, vid en liknande konjunktur af fredsbrott emellan Ryssland och Porten, Gustaf III hade ämnat anfalla Danmark, och derföre sökt åtminstone skenet af Ryskt medgifvande genom mötet med Kejsarinnan i Fredrikshamn. Då återställdes emot förmodan freden. Kriget var nu verkligen utbrustet, och Konungens krigsplaner återkommo [3]), ehuru i om-

---

1) Declaration pour suspendre les armements faits à l'occasion des troubles de la Hollande, 27 Oct. 1787: "Cet échec irreparable porté a la consideration de la France, consolida la revolution de la Hollande — et imprima au cabinet de Versailles un caractère de faiblesse et presque de déloyautè. — L'empereur Joseph dit à cette occasion: "*La France vient de tomber; je doute qu'elle se relève.*" Flassan VII. 456.

2) Dog d. 17 Aug. 1786.

3) Den 17 Sept. medförde Tyska posten nyheter om rupturen emellan Turken och Ryssen 1787. Den 19 var jag ho

vänd gestalt. Skulle Ryssland anfallas, borde Danmarks medverkan, eller åtminstone stillasittande, ut-

---

Konungen — säger Nordin — på Drottningholm, då bekräftelse kom från Ryssland. Jag satt samma afton på theatern näst bakom Konungen, som syntes något eftertänksam. När första pjesen var spelad, afsade Konungen den andra kl. 10 om afton, och satte sig i vagnen, farande till staden, der han dröjde tvänne nätter, hade ock conferens om natten på Haga. Man gissade att det angick Turkiska kriget; men jag fick ej något begrepp om fredsbrott med Ryssland förrän i November månad, då jag talade med Konungen uti Svenska Akademien, om de personer, som borde få medaille slagen öfver sig, ibland hvilka jag nämnde Evert Horn, Henrik Horn, Jacob De la Gardie och flere, som piskat Ryssarna bra; hvarvid Konungen utlät sig: vi skole vänta så länge för att ej störa grannsämjan med Ryssland; men få vi Mars månad på oss och Turkarne till dess hinna slå dem några gånger, så kunna vi kanske skrifva hvad vi vilja. Roseostein stod då bredvid Konungen och mig och sade efteråt till mig: "För Jesu namn skull låt ingen menniska veta denna expression efter Konungen: han kan aldrig tiga med sina tankar." Detta gaf mig styrka i den misstanka jag straxt fattade, att något krigiskt voro på färde. Uti Mars månad 1788 var jag inne hos Konungen en morgon, då han låg på sängen ännu. Han begynte tala om krig i allmänhet, och frågade mig, huru jag anser de nationers tillstånd, som alldeles afhålla sig från krig. Jag kom då ej ihog något om Ryssland, utan svarade helt uppriktigt, (det jag visst ej gjort, om jag sansat mig) att deruti äro många omständigheter att considerera, t. ex. om man har krigiska nationer till grannar, så är det farligt att hafva så lång fred, att all militärisk erfarenhet hinner utslockna i nationen; ty det är en säker anmärkning, att folkslag, som föra krig lida mycket, men få alltid en ny nerf genom sina olyckor, de må vinna eller tappa; och att alla hufvud-förbättringar uti nationella karakterer skett under de svåraste krig. . . . Detta allt gillade Konungen, och gjorde många sköna reflexioner i anledning af det jag sade om den nerf, som olyckor gifva en nation. — Allt var tyst och stilla till skärthorsdagen, då jag var med Konungen till Upsala och Major Fredrik Tersmeden, som kom från Stockholm, förtrodde

verkas. Konungen beslöt att höra sig före och sjelf besöka Köpenhamn.

Den 2 Oktober lät han skrifva till Svenska Ambassadören Friherre Sprengtporten i Köpenhamn[1]): "Den nu på engång i Europa uppkomna ställning är i flera afseenden af den besynnerliga beskaffenhet, att, om den samma fortfar, måste hela det hittills följda politiska systemet undergå en fullkomlig förändring. Invärtes ställningen i Ryssland synes ingalunda af så förträfflig beskaffenhet, som den blifvit afmålad. Sednare underrättelser innebära att Kejsarinnan sjelf blifvit bedragen af anstalter, som på de orter, der hon under dess sista resa passerat, varit gjorda att framställa folket såsom lyckligt, och krigsmakten, äfven som den borgerliga styrelsen, uti den bästa ordning; hvaraf ock händt, att alla berättelser ifrån Ryssland under Kejsarinnans resa och straxt efter dess återkomst varit öfverdrifne. Nu mera synes sanningen komma fram, att ställningen inom detta rike är i sjelfva verket sådan, att en motgång uti det krig, som nu utbrustit, skulle kunna medföra de betydligaste följder för regeringen inom ett land, der missnöjet är allmänt, fast det genom stränghet och fruktan legat doldt. — Utan att förakta denna makt och obetänksamt reta den samma, synes likväl den far-

mig, att enligt en den föregående söndagen afgången befallning 12 rangskepp voro under tackling i Carlskrona, och skulle nyttjas mot Ryska flottan.

1) Ur Envoyéen v. Asps papper på Upsala Bibliothek. Han var nu hemma och arbetade i Konungens Kabinett. Depechen är af honom uppsatt.

hoga böra upphöra, som hittills liksom bundit händerna på Danmark, och Danska kabinettet återtaga nog sjelfständighet att stadga ett system, som instämmer med dess verkliga interesse och värdighet, samt med oss öfverenskomma om sådane förenade mått och steg till bägge rikenas förmån och ära, som vi å vår sida genom en närmare förtrolighets upprättande länge sökt bereda; på det ej Ryssland i evärdeliga tider måtte af hela Europa blifva ansedt såsom den enda makten i Norden, som spelar en role och föreskrifver en lag åt de öfrige."

"Preussen afviker genom dess företagande mot Holland ifrån de principer, hvarpå dess politik hittills varit fotad, och gör sig till ett verktyg för Englands afsikter. Då Preussiska Hofvet derutinnan lemnas obehindradt af Kejsaren, bestyrker sådant de stora anledningar man äger, att misstänka detsamma för en complaisance mot Wienska Hofvet, som är stridig mot de grunder, på hvilka Brandenburgska Huset bygt sin uppkomst, och hvilka Fredrik II ansåg såsom de hufvudsakliga, på hvilka denna makts anseende inom Tyska Riket och dess verkliga bestånd i längden berodde. Preussen har i Holland vunnit sitt närvarande ändamål; men uträttar derjemte, att denna republik kastar sig i armarna på England fastare än någonsin tillförene, och sätter den första handlande nation i samfäldt enväldig besittning af hela Europas handel, med all den öfvervigt i sjöstyrka, som deraf följa måste; hvilken handel andra makter, och Sverige eller Danmark i en betydlig mån, de sednare åren börjat dela."

"Hvad Kejsaren ämnar företaga är ej ännu nog utredt, att deröfver något omdöme kan fällas; helst man beständigt sett honom ombyta förslager. Betydlighet inom Tyska Riket har hittills af politiska föremål förefallit såsom det, hvilket varaktigast legat honom om hjertat, och det med skäl. Men, ehvad dess företaganden kunna blifva, gör hans aflägsenhet från Norden, att de för Sverige och Danmark ej kunna blifva af hufvudsakliga följder."

"Inhemsk oreda inom Frankrike och illa förvaltade financer ha i denna stund försatt dess ministère i en villrådighet, som gör denna makten inactif till en grad, som ej synes instämma med begreppet om dess väsendtliga styrka; och den kan derigenom sägas vållande till hvad nu händer i Holland. Emellertid kan man ej föreställa sig, att, då fråga är om intet mindre, än att se sig försatt ifrån att vara den dominerande makten i Europa, till en af andra rangen, dess regering ej måtte vakna ur sin dvala, och på ett verkande sätt deltaga i de allmänna sakerna för att återvinna sin förra influence; i hvilket fall dess mått och steg ej kunna blifva stridiga med Sveriges och Danmarks naturliga interessen."

"England är den makten, som under en klok och driftig ministère alltid måste vara betydande, och som, i samma mån Frankrike försummar sin rätt, blifver af största betydlighet. Dess handelsinteresse blir alltid en anledning till mindre förtrolighet med Sverige och Danmark, och denna sjömakts läge ger densamma en lätthet att vara de nordiska makterna besvärlig. Men villervallan inom Ryssland skulle kunna komma till den höjd, att

England än en gång för sina oundgängeliga förnödenheter funne sig i behof af Sverige och Danmark. Inträffar sådant, blifver det sedermera deras fel, om de, såsom mästare af Östersjön, ej bibehålla sig i den ställningen, tills den aflägsna epoken infaller, då Norra Amerika kan dela afsättningen på bergverks- och skogsprodukter. I allt fall ha Sverige och Danmark ett gemensamt interesse att hafva ett vakande öga på Englands alltför stora tillvext, och böra ej för temporära förmåner sätta deras politiska existens på spel."

"Sådane äro de betraktelser, som Sverige och Danmark i närvarande stund äga all anledning att göra, och som vi i nåder velat eder meddela, för att derpå grunda de insinuationer, hvarom J framdeles torde undfå vår befallning. Emellertid är vår nådiga vilja, att J söken alla tillfällen att sätta Grefve Bernstorff på tal om de emellan Ryssland och Polen utbrutne krigsoroligheter, samt om Holländska sakerna, för att inhämta dess omdöme om Rysslands närvarande ställning. — Som Grefve Bernstorff älskar att tala och fälla omdömen, blifver sådant ej svårt för eder, då J, såsom för egen räkning, i förtroligt samtal med honom yttren edra tankar öfver de ämnen, hvartill allmänna berättelserna nu gifva en naturlig anledning."

I början af November månad var Konungen sjelf i Köpenhamn. Den underrättelse han ifrån Skåne meddelade Rådet af sin resa (hvilken icke hade, enligt 7 §. Regeringsformen, i Rådkammaren förut blifvit anmäld) innefattas i följande så kallade "Enskilta Protokoll i K. M:s Rådkammare d. 12 Nov. 1787" — uppsatt

af RiksRådet Grefve J. G. Oxenstierna: "Under det att Rådet på bägge dess divisioner var samladt, anlände en kurir från K. M. med ett paquett till mig, Oxenstierna, med den befallning, att Rådet in pleno borde samlas till afhörande af det bref, som deruti var inneslutet till Rådet och af den äldste borde öppnas. I anledning deraf anmodade jag deras Excellencer att sammanträda, i stora rummet, då protokollet tillsades att afträda och fördes af Oxenstierna. Sedan deras Excellencer af mig blifvit underrättade om K. M:s nådiga vilja och orsaken till deras samlande, öfverlemnades Dess bref till öppnande åt Hr RiksRådet Bjelke, sedan Hr Riks-Rådet Stockenström, för dess svaga syn, icke kunde detsamma förrätta, och blef uppläst samt lyder, som följer: "Gode Herrar, Svea Rikes Råd! Återländ till mitt fädernesland är min gladaste omsorg, det Eder tillkännagifva. Jag förbehåller mig, då jag får det nöjet, att i min rådkammare återse Eder, mundtligen eder meddela de vigtiga saker, som förmått mig att besöka Konungen min Svåger. Det enda jag bör tillägga, och hvilket lärer, ej mindre än mig, vara Eder hugneligt, är den nära och ömma vänskap, som allt mer och mer förenar mig med den unge Kronprinsen af Danmark, som under sin faders tilltagande sinnessvaghet, kan med skäl anses, fast under ett annat namn, för den regerande Konungen i Danmark. Denna vänskap, af hvilken jag fått ännu i går ett vedermäle, då H. K. Höghet icke allenast följde mig öfver sundet, men var ock hela dagen mig följaktig till Landskrona och Helsingborg, lärer genom sina följder bebåda en ny ställning i Norden. Jag anförtror

det till Herrar Riksens Råds obrottsliga tysthållenhet. J lären, Gode Herrar och Riksens Råd, sjelfve finna, huru högst angeläget det är att för våra fiender och afundsmän med noggrannhet dölja allt, som kan lända till Rikets styrkas och aktnings förkofrande; men jag har velat lemna Eder, genast efter min återkomst, del af det hopp jag erfarit, att se mitt bemödande krönas med framgång. Den nära del J tagen i min ära, alltid oskiljaktig från Rikets väl, lärer ock förorsaka Eder en ny tillfredsställelse, och eder trohet och nit för mig och Riket gör, att det är alltid med nöje jag anförtror eder både min tillfredsställelse och de bekymmer, som kunde störa mitt lugn; och då jag i dag endast har att gifva Eder del af den förstnämnda, är jag förvissad, att J finnen vidden af mitt förtroende, och att J ären öfvertygade om den synnerliga aktning, med hvilken jag befaller eder Gud Allsmäktig. Helsingborg d. 9 Nov. 1787." — Protokollet uttrycker Rådets vördnadsfullaste erkänsla; ett enskildt bref från Schröderheim till Konungen målar Rådsherrarnas synbara förstämning och förlägenhet [1]).

---

1) "De sammanträdde i dag kl. 10 på båda divisionerna, och Grefve Oxenstierna, som förleden Måndag återkommit (ifrån Köpenhamn, dit han medföljt) uppläste brefvet. Grefve Bjelke fann sig äldst och kände grannlagenheten deraf. Grefve Hermansson var blödig, Baron Liljencrantz mycket affekterad, Öfverståthållaren (RiksRådet Carl Sparre) stolt med sitt enskilda bref i handen, RiksRåden Stockenström, Falkengren och Ramel voro sjuka. RiksRådet Oxenstierna lät påskina en hemsk okunnighet, blandad med sin vanliga vänlighet. RiksRådet Fredrik Sparre var icke utan förundran. RiksRådet Bunge tycktes imaginera sig hvad eviter en sådan visit väl kunnat medföra

Det är bekant att ändamålet af denna Konungens resa, nämligen att bryta alliansen mellan Danmark och Ryssland, icke vanns. Om Konungen sjelf trodde sig hafva lyckats, eller blott ville bemantla misslyckande, — om han ville göra illusion eller sjelf gjorde sig illusion — och om den höga dekoration af ElefanterOrden, som han af Danska Hofvet lyckades att utverka för sin gunstling Baron Armfelt[1]), ej i sjelfva verket blott var ämnad att imponera på allmänheten, är svårt att säga. Förtroliga yttranden af Konungen, till hvilka vi skola återkomma, visa, att han, åtminstone till viss grad, hade bedragit sig sjelf. — Dubbelhet är en anklagelse, som fiender och äfven anhängare mot honom riktat; emedan han åt ingen, äfven af sina vänner, lemnat hela sitt förtroende. Och visserligen är den ett hufvudfel både i hans karakter och regering. Vi vilje ej ursäkta den; men finna oss dock befogade till en anmärkning. Det är sannt: Gustaf III hade en naturlig, nästan oegennyttig, böjelse för intrig, som samman-

för 14 eller 15 år sedan. RiksRådet Falkenberg åt på en skorpa och tycktes småleende vilja förråda, såsom skulle han haft E. M:s nådiga förtroende af hela planen. Grefve Wachtmeister och jag betraktade denna illustra Areopag, och kommo öfverens att man bäst ser den ett stycke från bordet. — Gaussin — (Fransysk Chargé d'Affaires) — träffade mig i Slottshvalfvet. Då jag sade honom, att E. M. rest ifrån Köpenhamn — utbrast han — "*et puis Monsieur — et puis*" . . . men gick, utan att vänta svar. (Det troddes nämligen, att Konungen äfven ämnade resa till Berlin). — Pratet om en revolution i Ryssland faller nu allt mer." — Brefvet är af d. 9 Nov. 1787.

[1]) Den utföll efter Konungens afresa, enligt Kronprinsens vilja — "men emot Danska Conseljens enhälliga afstyrkande", skrifver Toll till Konungen d. 5 Dec. 1787.

hängde både med hans theatraliska fallenhet och den politiska partiskola, i hvilken han uppvext. Intrigen — som denna tid ännu gälde för politik — kunde interessera honom så i och för sig sjelf, att han deröfver glömde ändamålet. Så har han med små medel ofta bortskämt stora ändamål. Man skulle likväl orätt neka honom verkligt sinne för dessa sistnämnda. I den storhet han eftersträfvade var sannt och faskt blandadt, och äfven det sanna förvridet genom falska synpunkter. Men med alla sina konstlade kombinationer var han, uti afgörande ögonblick, i hög grad enkel, — endast för mycket litande på sig sjelf, men med en ståndaktighet och en själsnärvarelse, som aldrig sveko. De vigtigaste beslut i sitt lif och i sin regering har han tagit ensam. Så med 1788 års krig; så slutligen äfven med 1789 års Riksdag och den Statshvälfning han då genomförde. Att han dervid satte allt på spel var han alltför skarpsinnig att ej inse. Också kan, att han utsatte sig för sådana faror, alldeles ej förklaras, endast genom så små motiver, som uträkningen att hvälfva sina skulder på Ständerna och Riket; eburu detta blef en följd af både kriget och 89 års Riksdag. — Men det fanns ett ändamål, för hvilket han var beredd att uppoffra allt, — konungamaktens upprätthållande i Sverige, så som han den fattat. Derföre har han kastat sig till mötes, i stället för att invänta, de faror, hvilka — ej minst genom hans eget förvållande, — hotade i återuppvexande partier, i återgående inflytelser af det regeringssätt i Sverige, som han hade störtat: i sjelfva verket faror ej blott för honom, utan för rikets sjelf-

ständighet. — Och han gick ej utan ära för den sednare ur den förmätet började striden.

Konungens krigsplaner smickrades af personer, som vid sjelfva utbrottet tvekade och drogo sig tillbaka. Armfelt, hvars lättsinne ej uteslöt den mest uppoffrande tillgifvenhet, må, i fall han ens hörde till krigspartiet, undantagas. En skildring af ställningar och förhållanden ifrån 1786 till 88, sådan som Wallquist den gifvit, må visa, huru dessa framställde sig för en väl underrättad Konungens man.

"Före Baron Liljencrantz's politiska upphöjelse (till RiksRåd) var successionen efter honom (i Financerna) blifven en partisak emellan favoriterna. Man säger att ÖfversteKammarjunkaren Baron Armfelt och StatSekreteraren Schröderheim mycket arbetade för Commerce-Rådet Baron Josias Cederhjelm; och deremot Öfverste Toll samt Hofstallmästaren Baron Munck för Förste Stallmästaren hos Hertigen af Södermanland Baron Erik Ruuth, hvilken ock vann platsen. Man tror att de förre önskade behålla Konungen i sina nöjen, och skaffa en sådan Financier, som för dem och Staten kunde förskaffa lämpliga tillgångar genom taxor, monopolier[1])

---

[1]) Det finnes i Konungens papper ett Fransyskt Memorial af Liljencrantz, utan datum, men tydligen skrifvet under sista tiden af hans finansförvaltning och nyss före 86 års Riksdag, hvari han beklagar sig bittert öfver ett utspridt rykte, att Konungen skulle tillsagt Handlanden Schön i Stockholm ett privilegium exclusivum på tre år, för all handel med specerier, emot en årlig afgift af 3 tunnor guld till kronan, hvaraf Liljencrantz skulle få 100,000 Rdr., och att detta privilegium redan skulle ha varit expedieradt, men, på RiksRådet Beckfriis's föreställning, af Konungen blifvit återtaget. Liljencrantz begär,

och regala inrättningar i näringsvägen. Nationen skulle sålunda komma att verkligen utgöra en beskattning, hvartill hon aldrig lemnade sitt bifall, om det äskades genom en fråga. De sednare åter hade andra förslager, som följdes och sålunda blefvo uppenbare. Konungens nya behof att inlägga krigsära ansågs antingen af dem oemotståndligt, eller åtminstone nyttjade de det, såsom medel för sina egna segrar. — Efter deras tanka, skulle man, på grund af gamla allianstraktater, och med anledning af det missförstånd, som uppstigit emellan Ryssland och Porten, med den sednare ingå förbund emot det förra, och med betingande af Turkiska penningar göra Ryssland krig. På återvinnandet af våra mot öster förlorade provincer räknades med all säkerhet. Inkomsterna af dem skulle sedan gifva en ökad beständig tillgång, och Turken skulle betala så hederligt, att kriget snarare skulle gifva än kosta oss penningar. På inrikes ställningen skulle alltsammans verka i så måtto, som Konungen ej vidare skulle behöfva Ständernas sammankallande för beskattningen: en krönt hjelte, skulle han intaga först Soldaten och sedan genom honom hela den Göthiskt sinnade Nationen; hvarefter några magnaters missnöjen alldeles skulle falla eller åtminstone blifva obetydliga. Att så raisonnerades af planens skötesmän är sannt; äfvensom att dåvarande Svenske Ministern vid Turkiska Hofvet, Heydenstam, var i täta conferencer och högsta förtroende på stället, när kriget utbrast emellan Porten och Ryssland."

---

till upprättelse af sin egen heder, att upphofsmannen till detta rykte måtte ställas till ansvar af JustitiæCantzleren.

"Konungen ansåg emellertid att man borde samla vidare styrka för planens execution, och i densamma indraga de makter, hvilka med honom kunde hafva ett gemensamt interesse att Ryssland försvagades. Man påstår, att den resa, Konungen gjorde 1787 till Köpenhamn om hösten, hade för ändamål, att emellan Svenska, Danska och Preussiska Hofven tillställa en slägtallians till att stå på under det tilltänkta kriget. Från Köpenhamn skall Konungen vidare hafva ämnat sig till Berlin. Det är åtminstone visst, att hans svite var detta så kungjordt. Men de mindre precisa svar på de propositioner han gjort, som utfölle vid Köpenhamnska Hofvet genom PremierMinistern Grefve Bernstorff, lära afbrutit den tilltänkta längre resetouren, och Konungen kom hem direkte från Danmark, såsom från en resa till slägtingar, hvilka å ömse sidor visat hvarandra mycken höflighet."

"Vid utresan till Köpenhamn var Konungen i Carlskrona och besåg flottan. Derunder han, liksom af förhastande, talade med ÖfverAmiralen Grefve Ehrensvärd om möjligheten af ett krig, men utan att derom explicera sig. Baron Armfelt, som var i Konungens svite, härom tillspord af Ehrensvärd, hade blott svarat: Man bör tacka mig, som håller Herren vid nöjen. Det kostar ej så mycket: såsnart han slites ur dem, så få vi krig, och det kostar mera. — Jag var på stället, fick af Grefve Ehrensvärd förtroende häraf, och fann honom förundrad och bestört."

"Efter återkomsten från Dannemark upphörde icke krigsspeculationerna, utan påstås det, att negotiationer

i den vägen drefvos vid Preussiska och Engelska Hofven, samt vid det Spanska, genom hvilket de Turkiska subsiderna skulle hit ingå. Äfvenså gjordes genom vår minister i Polen Lars v. Engeström några väckelser till lyftandet af det den nationen pålagda Ryska oket. Huru mycket hvardera af dessa Hofven antingen förbundit sig eller gifvit apparencer att verka i Konungens vue, känner jag ej. Men det blef uppenbart, att de ingenting verkligt gjorde."

"Emellertid uppböjdes Tollen till K. M:s Förste GeneralAdjutant och Commendör af SvärdsOrden, utan att förut vara Riddare. I militära ärender var han allena rådande, och i alla andra influerade han. Det är naturligt, att den nye FinansMinistern, med samma tillgångar som förr, ej kunde göra stora saker. Men oklok för sin detalj, hugad att behaga, och i Tollens förbindelser, lofvade han likväl penningar till alla behof, och ansågs derföre af Konungen för mycket bättre än den förre. Han drefs för ändamål, som han icke kände, åtminstone icke kunde pröfva, och lofvade medel, dem han icke ägde och hade ingen säkerhet att få."

"Emellertid tog man mått och steg till kriget, och redan i Februari månad 1788 ankommo ordres till Carlskrona, med flera anstalter, till flottans utredning. I landet var annars allt stilla och tyst, och icke ens några rykten löpte om utvärtes orolighet."

"Den 22 Maj 1788 kungjordes i Stockholm genom ett utflygande rykte, att vi hade krig med Ryssland, att vår gräns var gjord osäker, och att Ryska trupper voro dragna derintill m. m. Detta väckte allmän hä-

penhet och bestörtning, men den fermeté, hvarmed man syntes beställa sitt försvar, soulagerade snart folket. Likväl funnos de, som misstrodde ryktet om Rysslands aggression. Man fann osannolikt, att Kejsarinnan, under brinnande krig med Turken, och sedan hennes bästa trupper voro dragna åt den gränsen, skulle bryta freden med oss; ehuru obetydlige hon annars torde anse oss. Det är ock sannt, att när man i Stockholm hörde allmänna berättelser om denna fiendtlighet, gåfvo private bref från Finland ingen den minsta idé om några krigiska tecken derstädes. De fleste af vidsträcktare förstånd ville derföre tro, att kriget verkligen gjordes från vår sida, och en del, utan att just tycka mycket derom, ansåg likväl, att om Ryssland någonsin må attaqueras af Sverige, var tiden nu dertill rätt vald, särdeles om andre makter den äfven nyttjade."

"Den inom landet formerade Oppositionen var emellertid icke syssellös. Den bullrade uppenbarligen emot krigs öppnande utan Ständernas sammankallande. Man talade högt om bristfälliga och dåliga anstalter till dess utförande: man skrämde med utskrifningar af krigsgärder, och spådde en olycklig utgång af alltsammans. Dessa populära predikningar verkade snart missnöje, och således i sin mån de olyckor, som sedan inträffade. Det är dock sannt, att i Stockholm, der jag var, när krigsryktet utgick, och genom hela landet, under min hemresa, märkte jag hos menigheten icke annat, än det manliga courage Nationen andas för manliga företag, och hvilken den alltid lemnat sina konungar såsom medel i händerna till sådana företags utförande."

"Jag lemnar derhän, om det äger grund, hvad man sagt, att, inom arméen, förr än den sattes under marsch, grund var lagd till den resning, som i Finland cheferna gjorde mot Konungen [1]). — Härmed må vara huru som helst, men derom är jag öfvertygad, att detta krig aldrig utbrustit, om Ständerna 1786 icke gjort Konungen ledsen vid sig, och dermed utmant hans omtanka och förmåga att vara Konung dem förutan, och således söka utvägar för sitt penningeverk, och nya medel för sin myndighet."

Kommentarierna öfver en del af dessa uppgifter må sparas till berättelsen om sjelfva kriget. Här må likväl en närmare upplysning af de politiska utsikter, under hvilka Konungen företog kriget, vara på sitt ställe. — Vi ha, genom benäget meddelande, under ögonen Protokollerna i de Hemliga Conseljer, som i början af år 1788 af Konungen höllos angående kriget [2]). Med-

1) Författaren tillägger: "Det är visst att officerare, som i alla länder pläga fägnas åt krig, här voro de förste, i begynnelsen nästan de ende, som skreko deremot, att de vid marscherna förforo hårdt mot allmogen, och nästan fiendtligt, samt att Kapten Willebrandt vid Åboläningarne — densamme som sedan blef olycklig — berättat mig, att Öfverste Hästeskos fru i April månad, förr än regementet aftågade, sagt honom, att trupperna aldrig skulle gå öfver gränsen. Men huru kunde hon veta det, utan af sin man? och hvar tog han det, om ej från uppgjorda aftal."

2) Afskrifne efter en på Lunds Universitets Bibliotek bland framlagdne H. Exc. FältMarskalken m. m. Grefve Tolls handskrifne Samlingar förvarad vidimerad afskrift. — Originalprotokollerna innehades af General Toll till dess död 1817, och lemnades då till Grefve Rutth, af hvilken Grefve J. De la Gardie dem emottagit, och förvarat med det intyg; att de af

lemmar deraf voro endast GeneralMajoren och General-Adjutanten Toll, StatsSekreteraren för Financerna Baron Ruuth, och sedermera, såsom protokollist, Öfver-Adjutanten och Lieutnanten vid Artilleriet den unge Baron Otto Wrede. Det heter i det första, d. 13 Januari 1788: "K. M., efter gjord erinran om den obrottsliga lydnad, hvarmed Rikets hemligheter böra förvaras, behagade i nåder omnämna, att sedan, af den redan förlidne sommar i Europa förändrade konjunktur, Holland blifvit af Frankrike öfverlemnadt, — den sednare makten syntes nalka sig närmare till Wienska och Ry-

Konungen, aftonen innan han embarkera'e för att afgå till Finland 1788, blifvit öfverlemnade till Friherre Ruuth och General Toll med de märkeliga orden: "Vårt lif är osäkert. Det är Försynen ensam som vet, om jag återkommer eller ej ifrån den strid, som nu börjas: skulle jag stupa, fölle säkert hela nationens hat och ovilja på Eder, Mine Herrar, som man anser det hafva tillstyrkt. Jag lemnar Eder derföre dessa originalprotokoller med min egenhändiga justering å hvarje protokoll, för att, då jag ej mera är till, visa nationen, att ni sökt afstyrka det, och att det är endast på min befallning, och i följe af de uppgifter jag genom mina ministrar vid de utrikes hofven erhållit, som jag företagit detta krig." — Jfr. De la Gardiska Archivet. Lund 1842. 18 D. s. 14. — Deremot synes en anteckning af Schröderheim strida, att Konungen sagt honom, just under sjelfva krisen af 1789 års Riksdag, natten emellan den 16 och 17 Febr., sedan Konungen underskrifvit anslaget till det bekanta märkeliga plenum: "Hade jag aldrig kännt Tollen, hade jag ej behöft detta." Härvid bör likväl anmärkas, att General Toll, om han än afrådde sjelfva utbrottet af kriget, och äfven sedan, efter öfverkomsten till Finland, i Helsingforss så öppet tadlade anstalterna, att Konungen skilde honom ifrån sig, dock alltsedan 1783 varit den egentlige rådgifvaren i alla Konungens hemliga krigsplaner, och att den, som varit med om premisserna, får med rätta uppbära sin andel af konklusionen.

ska Hofven, än en tillbörlig jemnvigt tycktes medgifva, — Ottomanniska Portens understöd föga varit Frankrike om hjertat, och möjligt vore, det en kallsinnighet äfven emellan Frankrike och Spanien uppkomme, — samt ändteligen Frankrikes invärtes ställning dag efter annan blefve eftertänklig och af vidtutseende följder; så hade K. M., alltid sorgfällig om Rikets upprätthållande, sjelfständighet och ära, noga öfvervägt, att Dess endast med Frankrike ägande förbindelser möjligen kunde blifva ett svagt medverkande och ännu mindre något pålitligt stöd, i fall Ryssland fortfore att skaffa sig, om icke allmänt öfvervälde, (dock) åtminstone en sådan influence, som med tiden kunde blifva likaså tryckande, som till sin egenskap förhatlig; och hade fördenskull K. M. icke allenast gjort de lika kraftiga, som lyckliga demarcher mot det Danska Hofvet, hvarigenom detsamma slutit sig närmare tillsammans med Sverige, och i samma mån jemkat sig undan det Ryska förmyndarskapet, hvilket allt, ehuru det icke genom tydliga ord vore exprimeradt, ändock nog på lämpligt (sätt), af dem (var) både tänkt och menadt i den aflemnade skriftliga akten [1]): utan K. M. hade ock genom Dess beskickning vid Ottomaniske Porten låtit sondera dess disposition, att med Sverige ingå i subsidietraktat på sådana grunder, att Sverige i 10 års tid skulle erhålla en million Piaster årligen, och i händelse af en rupture med Ryssland, särskild indemnisation för de första utgifterna, lämpad efter tid och omständigheter. Redan under K. M:s

---

1) En sådan hade således blifvit gifven.

vistande i Danmark hade dervarande Engelske Ministern Elliot låtit förstå, att en förbindelse mellan Sverige och dess hof skulle vara ett för det samma nog behagligt ämne, hvarföre K. M. anbefallt sin Envoyé i England Friherre von Nolken att följa denna anledning, och, om dispositionen syntes favorable, såsom af sig sjelf imaginera en subsidietraktat, hvarigenom Sverige årligen kunde erhålla 350 à 400 (tusen) L. Sterl. K. M. behagade derefter i nåder meddela de tid efter annan från Dess beskickningar i Paris, Constantinopel, London och Petersburg ankomne Depecher."

"De ifrån Ambassadören i Paris Friherre Stael von Holstein innehöllo en bekräftelse på K. M:s här ofvan anmärkte förutseende om Franska Hofvets liknöjdhet öfver Ottomaniske Monarkiens öde, såsom ock att Ambassadören synes befara, det Frankrike helt och hållet lemnar sitt bifall till de båda Kejserliga Hofvens företagande, åtminstone icke varder något steg tagande till att dem förhindra, föröfrigt att den ministèren med sig sjelf och inom sig sjelf endast är occuperad, bekymmerslös öfver Europas ställning."

"Envoyéen Heydenstam i Constantinopel gifver hopp om de önskade subsidiernas erhållande."

"Envoyéen Friherre von Nolken berättar från London ganska omständligt de flere samtal han haft med flere af ministèren på ett sätt, som nogsamt utvisar dess empressement att komma med Sverige uti lika nära som förtrolig förbindelse, och tager han för afgjordt, att en sådan subsidietraktat, som K. M. önskat, skall kunna stadgas och afslutas, enär K. M. Dess nådiga

instruktioner och fullmakt dertill i nåder behagade öfversända. Envoyéen hade tillika insändt momenta till en Handelstraktat, såsom ett ämne, hvilket Engelska Hofvet för sin del högeligen önskade."

"Af Envoyen Friherre von Nolkens i Petersburg insända berättelse syntes, att kriget redan ansenligen verkat på rikets invärtes ställning till så väl fattigdom och dyrhet, som tilltagande missnöje."

"Föröfrigt hade K. M. medelst särskild vidtagne anstalter sig noga bekant, att ett betydligt missnöje nu herrskar i Lifland, hvilket vore grundadt på sådane omständigheter, att det icke på kort tid kunde utsläckas, utan tvärtom syntes af en så märkvärdig beskaffenhet, att Lifländarne, med hopp om understöd, torde göra de kraftigaste utsväfningar" (?).

"I en sådan sakernas allmänna ställning, och då K. M. i anledning af den traktat, som emellan Sverige och Porten subsisterar och hvar man kunnig är, snart nog kunde blifva entrainerad uti ett krig med Ryssland, hade K. M. hos sig beslutat, att, så vida de förr nämda förbindelser med subsidier kunde föras till stadga, å sin sida uppfylla sin förbindelse med Porten, och vid första vår-dag attaquera Ryssland i hjertat af sin makt, nämligen sjelfva hufvudstaden. K. M. äskade och befallte fördenskull, att undertecknad (nämligen Toll, som i början också förde protokollet) skulle för landtarméens tillstånd göra besked, och uppgifva de ungefärliga kostnaderna till ett krigs införande."

"Jag anmärkte då underdånigt, att hvad i arméens beklädning kan vara defect, kan blifva färdigt innan

våren, åtminstone till det väsendtligaste, att hela arméens beväring är i ordning, att artilleriet är talrikare i anseende till piecer och deras utredning, än i ett krig och på ett ställe kan behöfvas, af anspanssorter vore en hel hop ogjordt, men ämnena dertill (finnas) på sina ställen, och således icke mycken tid erfordras att dem förfärdiga, att förråderna voro fulla med ammunition, att tross och utredning, utom trosshästar för Svenska Infanteriet och Artilleriet, anses för completta i anseende dertill, att några landttrupper komma på flottan, och hvad de således icke behöfva beqvämligt kan supplera der obetydliga brister finnas, vidare att landtarméen vore så completterad att inga vacancer, utöfver den vanliga mortaliteten, nu funnos. Beträffande kostnaden, så, i den händelse hela arméen sattes i rörelse, vore ungefärliga kostnaden på den samma en half tunna guld om dagen; depenserna till arméens öfverförande till Finland och Ryssland kunde nu icke i underdånighet uppgifvas, såsom ägande gemenskap med sjöutrustningen. På nådig befallning, att StatsSekreteraren Friherre Ruuth skulle sig i underdånighet yttra, hvad utvägar han till arméens subsisterande kunde hafva, berättade han i underdånighet, att K. M. i dess förråder nu ungefärligen ägde 100,000 tunnor råg och korn, att ärter, hafra och gryn väl icke funnos i förråderna, men förmentes under hand kunna upptingas, och till ansenlig del utan uppmärksamhet anskaffas; angående flottans behofver erinrade StatsSekreteraren, att dess ägande proviant ej torde göra tillfyllest till en betydlig expedition, och att dess brödbakning vanligen medtoge nog lång tid."

"K. M. befallte härefter i nåder att Friherre Ruuth skulle till K. M., så fort ske kunde, aflemna dess underdåniga betänkande rörande den af England önskade Handelstraktaten, i hvilket afseende de inkomne momenta honom tillställdes. Undertecknad erhöll ordres, att, så mycket som utan uppmärksamhet ske kunde, försiktigtvis gå i författning, om de felande beklädnader, såsom ock att efter hand besörja, att Artilleriet måtte i behörig tid vara i ordning, och i öfrigt att utarbeta detailler af operationsplanen, då K. M. ville å någon annan dag, detta ämne vidare företaga. Ut supra in fidem protocolli."

J. C. T.

(Jean Christopher Toll).

Justerat på Stockholms Slott d. 20 Febr. 1788.

GUSTAF."

I Envoyéen von Asps papper på Upsala Bibliothek finnes en af honom (som var Konungen på resan till Dannemark följaktig) uppsatt Promemoria rörande innehållet af ett samtal emellan Engelska Envoyéen vid Danska Hofvet Hr Elliot och von Asp i Köpenhamn den 4 November 1787; af hvilken vi äfven anse oss böra meddela det hufvudsakliga: "Hr Elliot talte med mycken öppenhjertighet, och inneburo hans svar och yttranden sammanlagda, att England hade ingenting mindre än att berömma sig af Ryssland. Då dess biträde som mest påräknades under sista kriget, lade Kejsarinnan det största hindret i vägen genom den armerade neutraliteten, utom hvilken Amerikanarne ej kunnat vinna deras ändamål. Ryska Cabinettets opålitlighet hade äf-

ven visat sig vid andra tillfällen. För England var det hufvudsakligt att vara förvissadt om tillgång till Östersjön och de derifrån kommande producter. Rysslands politik var ledd af så mycken caprice, att ingen räkning derpå kunde göras, utan ett band på denna makten. I hans tanka vore en uppriktig förening emellan Sverige, England och Dannemark det rätta bandet på Ryssland, hvilket nödvändigt skulle ingå i samma förbund, och, tyglad af de öfriga, blifva en nyttig allierad. Desse voro considerationerna å Englands sida, att gerna se en dylik förening. — Å Sveriges sida trodde han säkerheten böra vara första föremålet. Det hade i Ryssland en farlig, och, så som denna maktens influence nu stod, en mäktig granne. Ryssland kunde jemföras med en snöboll, som öktes under det den rullade. Sverige vore för den föreslagna Ligan en så mycket angelägnare allierad, som det är den enda Europeiska makt (då Polen för det närvarande ej får räknas), som gränsar till Ryssland; men Sverige är också af samma grund den mest exponerade. I händelse af ett anfall från Ryska sidan kunde Frankrikes bistånd vara föga verkande, men väl Englands betydligt, då dess flotta understödde den Svenska och Danska.”

”Englands afsikter inneburo ej något fiendtligt mot Ryssland, men väl att hämma dess inkräktningslystnad. Principerna af denna Liga borde blifva, att garantera hvarandras possessioner i alla verldsdelar, och hindra alla innovationer i besittningen af länder hos andra makter, som kunde rubba allmänna ställningen i Europa. Med ett så billigt och stort föremål skulle hela detta

steget blifva så mycket mindre förhatligt hos totaliteten. Man kunde taga för afgjordt, att Holland accederade till detta förbund, och man ägde all anledning att förvissa sig, att Preussen äfven deruti skulle ingå. På detta sätt skulle denna Liga blifva den starkaste, som kanhända någonsin existerat, och det enda medlet att frälsa Turkarna emot Kejserliga Hofvens förenade styrka, om de förre öfvergåfvos af Frankrike. Preussen borde man så mycket mera räkna på, som Kejsarens projecter att förstöra balancen inom Tyska Riket, måste sätta det i behof af Englands understöd."

Man ser både uppslaget och meningen af den ej långt derefter ingångna Trippel-alliansen emellan England, Holland och Preussen[1]), — till sitt innehåll i allmänhet defensiv, men i sjelfva verket riktad mot Rysslands vexande öfvermakt, och dess af Österrike understödda planer på det Turkiska riket. Denna var den politiska kombination, på hvilken Gustaf III räknade, då han inlät sig i kriget mot Ryssland; ehuru hans förhoppningar om subsidier af dessa makter redan visade sig osäkra. — Han beslöt icke dess mindre — emot Tolls råd[2]) — att genast bryta med Ryssland, i kraft af Traktaten med Porten, och i förväntan af de subsidier, hvilka man derifrån ej syntes göra någon svårighet att bevilja[3]). Konungen räknade på öfver-

---

1) D. 15 April och 3 Aug. 1788.

2) Se dennes underdåniga Promemoria i Protokollet d. 3 Febr. 1788.

3) Protokollet d. 10 Mars 1788.

raskningen af ett hastigt anfall[1]. — De betänkligheter, som inom hans armée kunde uppstå, och verkligen uppstodo både emot krigets rättmätighet i allmänhet och enlighet med Regeringsformen, (som förböd anfallskrig utan Ständernas hörande), hade blott kunnat öfvervägas af ett fast förtroende till en stor anförare — såsom Sverige fordom ej sällan ägde i sina krigiska Konungar. Detta förtroende fanns ej, och kunde ej finnas, vid ett första försök på krigets bana af en konung, som, med allt sitt mod, likväl ej var krigare. Deraf oppositionen i officerscorpserna; der många välmenande män indrogos i planer, dem de hvarken kände eller förstodo, och hvilkas innersta mening var — hos några Finnar: Finsk sjelfständighet under Ryskt beskydd — hos några Svenskar: återställandet af partitidernas regeringssätt eller ett det ungefärligen liknande. Det var under sådana omständigheter, egnade att bringa en mindre stark själ i förtviflan, som Konungen sammankallade 1789 års Riksdag, och der, med de Ofrälse Ståndens biträde, men på ett våldsamt sätt, eröfrade Enväldet, — i afseende på både medlen och personerna, som för dessa medel blefvo offer — med halft-motsträfvigt hjerta, men uppoffrande allt för hvad han trodde thronens säkerhet och rikets sjelfständighet fordra. — Det var under dessa dagar som han åt Schröderheim, i fleres närvaro, med en tår i ögat, sade: "Så många äfventyr, så

---

1) Hvilken öfverraskning ej heller blef ringa, då Petersburg och Lifland nästan voro utblottade på troppar. Se Memoires du Comte de Ségur T. III. p. 372 — då Fransysk Ambassadör i Petersburg.

många bekymmer kostar det att reparera ett enda ögonblicks misstag" [1]). — Orden hade en djupare mening, än ögonblickets.

Här nedlägger jag för denna gången pennan, — sedan jag, efter förmåga, har uppfyllt den uppgift jag mig föresatt: att gifva en öfversikt af Konung Gustaf III:s lefnad och regering, med ledning af Hans åt Upsala Akademi anförtrodda papper, och med begagnande af samtida upplysningar från andra håll. Dessa papper sluta med utbrottet af 1788 års krig, och blefvo nyss före Konungens afresa till kriget af honom sammanlagda och förseglade. Vigtiga källor för Historien om detta krig, om Statshvälfningen 1789, om den korta Riksdagen i Gefle efter freden, samt om de händelser som närmast föregingo det blodiga slutet af Gustaf III:s djupt tragiska bana, finnas äfven på Upsala Bibliothek; i synnerhet genom de tillökningar, som de Gustavianska Papperen erhållit efter deras öppnande. Att kunna framdeles nyttja dem till fortsättning af dessa teckningar är min önskan. — Men andra, länge nog uppskjutna, göromål, kalla mig först. Öfvertygad, att ett af de hufvudsakligaste hindren för en rätt kännedom af Fäderneslandet och dess närvarande skick har varit den stora lucka, som blifvit lemnad i behandlingen af Sveriges Historia, sedan Carl XII:s fall — då våre utmärktaste Historieskrifvare hittills mest inskränkt sig till äldre tidehvarf, och ingen af dem fört fosterlandets häfder

---

1) Med det tillägg angående Toll, som vi ofvanföre anfört.

utöfver hvad man kallar Sveriges ärofulla dagar, — har jag, under en följd af år, sednast sysselsatt mig med vår Nyare Historia. Framgående på hittills temligen obanade stigar, har jag, först i min Skildring af Frihetstiden, sedan i denna framställning af Gustaf III, lemnat bidrag till det Nyare Sveriges Historia ifrån 1718 till 1788; hvilka torde bereda åtminstone någon insikt i sammanhanget och utvecklingen af våra öden. — Jag återgår till äldre arbeten, hvilkas fullbordan Allmänheten länge haft rätt att af mig fordra, och hvilka visserligen ej minst ligga mig sjelf om hjertat; i fall hälsa och lif denna fullbordan tillåta.

Innehåll.

Rättelser och Tillägg.

Sid.	2	rad.	5	uppifr.	står:	fannn	läs:	fann
—	7	—	1	—	—	Dauphhin	—	Dauphin
—	11	—	18	uppifr.	—	jonit	—	jouit
—	—	—	19	—	—	tete	—	téte
—	—	—	22	—	—	aussitot	—	aussitôt
—	—	—	30	—	—	extrêmemont	—	extrêmement
—	15	—	5	—	—	förbiudelse	—	förbindelse
—	24	—	10	—	—	ministerille	—	ministerielle
—	35	—	—	nedifr.	—	obetyglige	—	obetydlige
—	115	—	10	—	—	önsknjngar	—	önskningar
—	119	—	8	—	—	stadtgadt	—	stadgadt
—	144	—	4	nedifr.	—	nämndt	—	nämnt

Tillägg till not. 2 sidan 87.

Rörande Dramen "Siri Brahe" har Hans Exc. Grefve G. Löwenhielm berättat följande:

"Den uppfördes första gången d. 11 Mars 1788; men L., som blifvit uppfostrad i Frankrike, såg den ej förr än i Jan. 1792. Samma afton var litterär souper hos Gustaf III på Haga. Pjecen berömdes; och L., som nyss blifvit tjenstgörande hos Kungen, instämde, men anmärkte tillika, att intrigen var imiterad efter Fru Genlis *la Curieuse* (ur hennes *Théatre d'éducation*). Detta bestridande af styckets originalitet ådrog ynglingen alla gästernas motsägelser och otaliga vinkar att tiga. Alla ville honom väl; ännu hade han stått ingen i vägen. Men att ha litterärt rätt var honom vigtigt; han insisterade, och förlägenheten hos gästerna hade nått sin höjd, då den höge Författaren, med ett af sina hulda skratt, utbrast: "Jag ber, M. H., att Ni låter gossen hållas i sin ålders frimodighet. Det ger sig nog, när han fått vara någon tid med oss."

